

T.C
ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**2016 AMERİKAN BAŞKANLIK SEÇİMLERİNİN TÜRK DIŞ
POLİTİKASINDA SÖYLEM VE TUTUMLARA YANSIMASI**

DİDEM ERKAN

ANKARA-2019

Tez Başlığı: 2016 AMERİKAN BAŞKANLIK SEÇİMLERİNİN TÜRK DIŞ
POLİTİKASINDA SÖYLEM VE TUTUMLARA YANSIMASI

Tezi Hazırlayan: DİDEM ERKAN

Sosyal Bilimler Enstitüsü Onayı:

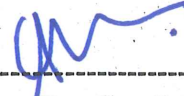
Prof. Dr. Mehmet YAZICI
Enstitüsü Müdürü

Bu tezin yüksek lisans derecesi elde etmek için gerekli koşulları sağladığımı
onaylarım.

Prof. Dr. Hasan Bahadır TÜRK
Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler
ABD Başkanı

Bu tez, tarafımdan incelenmiş olup Yüksek Lisans Tezi olarak uygun bulunmuştur.

Doç. Dr. Cemile Akça ATAÇ
Tez Danışmanı

Tez Jüri Tarihi : 06.05.2019

Tez Jüri Üyeleri :

Doç. Dr. Cemile Akça ATAÇ (Çankaya Üniv.)

Dr. Öğr. Üyesi Çiçek COŞKUN (Başkent Üniv.)

Doç. Dr. Öğr. Üyesi Gökhan AKŞEMSETTİNOĞLU (Çankaya Üniv.)

**ÇANKAYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE**

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, tez çalışmamda bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları bilimsel etik kurallar gözeterek ifade ettiğimi ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. 06.05.2019

Adı, Soyadı: Didem ERKAN

İmza:

ÖZET

2016 AMERİKAN BAŞKANLIK SEÇİMLERİNİN TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA SÖYLEM VE TUTUMLARA YANSIMASI

Didem ERKAN

Yüksek Lisans Tezi

Siyaset Bilimi Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. C. Akça ATAÇ

Mayıs 2019, 179 Sayfa

1 Ağustos 2016 ve 8 Kasım 2016 tarihleri arasında Amerikan Birleşik Devletleri (ABD) Başkanlık Seçimlerini de kapsayan dönemde eleştirel söylem analizi üzerinden yapılan bu araştırmada Türkiye’de dış politikanın iç politikaya yansımaları medya aracılığı ile incelenmiştir. 15 Temmuz darbe girişiminin ardından inişli çıkışlı politik olaylar tecrübe eden Türkiye, ABD Başkanlık seçimlerine kadar iç politikada her saat değişen gündem başlıklarıyla karşı karşıya kalmıştır. FETÖ’nün küresel bir tehdit olduğu ve Türkiye’ye iade edilmesi, Türkiye’nin Fırat Kalkanı operasyonu ile Suriye’de etkili hale gelmesi, mülteciler ve İnsani Yardım Zirvesi’ne ev sahipliği yapması konusunda ABD ile başlatılan karşılıklı temaslar, 8 Kasım 2016 tarihindeki ABD Başkanlık Seçimine kadar sürdürülmüştür. Bu çalışmada Türkiye ile ABD

arasında bu süreçte yürütülen diyaloglar, talepler ve tavizler açısından ele alınmıştır. Bu talep ve tavizlerin müzakere edildiği diyalogların anlaşılması için Hürriyet Gazetesi ve Sabah Gazetesindeki haberler, “Eleştirel Söylem Analizi” yöntemiyle incelenmiştir. Gazetelerin incelenmesinde haberin yalınlığı, tutarlılığı ve politik sorunlara odaklanması konusundaki dönüşümleri ve yeniden yapılandırılarak uygulanması araştırılmıştır. Yürütülen “diyaloglar” konusunda Hürriyet ve Sabah Gazetelerinin kamuoyu oluştururken farklı söylemler kullandıkları hususu bu araştırmanın sonuçlarındandır.

Anahtar Kelimeler: 2016 Amerikan Başkanlık Seçimleri, Hürriyet ve Sabah Gazetesi, Eleştirel Söylem Analizi, Türkiye’de İç ve Dış Politika, Türk Dış Politikasında Söylem ve Tutumlar

ABSTRACT

REFLECTION OF THE AMERICAN PRESIDENTIAL ELECTIONS OF 2016 ON DISCOURSES AND ATTITUDES IN TURKISH FOREIGN POLICY

Didem ERKAN

Master's Thesis

Department of Political Science

Thesis Advisor: Doç. Dr. C. Akça ATAÇ

May 2019, 179 page

The reflections of foreign policy on domestic policy in Turkey have been examined through media in this research which is conducted over the critical discourse analysis in the period which also includes the United States (US) Presidential Elections held between the dates of August 1, 2016, and November 8, 2016. Having experienced political incidents with ups and downs after the July 15 coup attempt, Turkey faced with agenda topics which change hourly in the domestic policy until US Presidential elections. The mutual contacts started with USA on the subjects of FETO's being a global threat and its extradition to Turkey, Turkey's becoming effective in Syria with the Euphrates Shield operation, refugees, and hosting the World Humanitarian Summit was continued until US Presidential

Election on the date of November 8, 2016. In this study, the dialogues conducted between Turkey and the USA in this period are discussed in terms of demands and concessions. In order that the dialogues in which these demands and concessions were negotiated are understood the news of Hürriyet and Sabah Newspapers are examined with the method of “Critical Discourse Analysis”. In the examination of the newspapers; their transformation in terms of news’ simplicity, consistency and focusing on politic issues and their implementation of news by restructuring them have been researched. One of the results of this research is that Hürriyet and Sabah Newspapers used different discourses in terms of the conducted “dialogues” while creating public opinion.

Keywords: American Presidential Elections of 2016, Hürriyet and Sabah Newspapers, Critical Discourse Analysis, Foreign and Domestic Policy in Turkey, Discourses and Attitudes in Turkish Foreign Policy

TEŞEKKÜR

Bu çalışmayı oluşturma sürecinde değerli katkılarını esirgemeyen değerli hocam Doç. Dr. C. Akça Ataç'a, çalışmamda görüşleri ile birlikte beni aydınlatan değerli hocam Doç. Dr. Gökhan Akşemsettinoglu'na ve bu alanda çalışma yapmama ilham veren Dr. Öğretim Üyesi Çiçek Coşkun hocama sonsuz şükranla teşekkürlerimi sunarım. Çalışmamın her aşamasında yanımda olan ve büyük bir sabırla manevi desteğini bana güven ve desteğini esirgemeyen bir kez daha değerli danışman hocam Doç. Dr. C. Akça Ataç'a çok teşekkür ederim.

Ankara, 2019

DİDEM ERKAN

İÇİNDEKİLER

İntihal Bulunmadığına İlişkin Sayfa.....	iii
Özet.....	iv
Abstract.....	vi
Teşekkür.....	viii
İçindekiler.....	ix
Kısaltmalar Listesi.....	xii
Giriş	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DIŞ POLİTİKA ANALİZİNE AİT KAVRAMLARIN İNCELENMESİ:

DAVRANIŞLAR, AMAÇLAR, AKTÖRLER, KURAMLAR VE

YÖNTEMLER

1.1. DIŞ POLİTİKA ANALİZİ NEDİR?.....	5
1.2. DIŞ POLİTİKA DAVRANIŞLARI VE İÇ POLİTİKA İLE DIŞ POLİTİKA İLİŞKİSİ.....	11
1.3. DIŞ POLİTİKANIN AMAÇLARI VE STRATEJİSİ.....	15
1.4. DIŞ POLİTİKA ANALİZİNDEKİ AKTÖR VE YAPILAR.....	20
1.5. DIŞ POLİTİKADA KARAR VERME: ‘RASYONEL MODEL’.....	30
1.6. DIŞ POLİTİKA ANALİZİNDE TEORİK YAKLAŞIMLAR	31
1.6.1. REALİZM VE DIŞ POLİTİKA.....	33

1.6.2. LİBERALİZM VE DIŞ POLİTİKA.....	34
1.6.3. İNŞACI KURAM VE DIŞ POLİTİKA.....	36
1.6.4. SÖYLEM ANALİZİ VE POST-YAPISALCI DIŞ POLİTİKA.....	39
1.7. DIŞ POLİTİKADA MEDYA VE KAMUOYUNUN ROLÜ.....	42

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİNE TARİHSEL BİR BAKIŞ

2.1. OSMANLI DEVLETİ İLE ABD ARASINDAKİ TİCARET FAKTÖRÜ.....	45
2.2. 1919-1944 LOZAN SÜRECİ VE ATATÜRK DÖNEMİ TARAFSIZ POLİTİKA.....	50
2.3. 1944-1948 İNÖNÜ DÖNEMİ VE TRUMAN DOKTRİNİ.....	57
2.4. 1950-1960 YILLARI MARSHALL PLANI.....	63
2.5. 1960 MENDERES DÖNEMİ “AMERİKAN HAYRANLIĞI”.....	67
2.6. 1971-1980 DÖNEMİ SİLAH AMBARGOSU-AFYON MESELESİ- KIBRIS BARIŞ HAREKATI.....	73
2.7. 1990 YILI TURGUT ÖZAL DÖNEMİ VE KÖRFEZ SAVAŞI.....	79
2.8. 11 EYLÜL 2001 SALDIRISI VE “İKİZ KULELER”.....	85
2.9. 2010 YILI AKP ERDOĞAN DÖNEMİ VE ARAP BAHARI.....	91

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

2016 AMERİKAN BAŞKANLIK SEÇİMLERİNİN TÜRK DIŞ

POLİTİKASINDA SÖYLEM VE TUTUMLARA YANSIMASI

3.1. HÜRRİYET VE SABAH GAZETESİNİN HABER MANŞETLERİ ANALİZİ VE SÖZCÜK SEÇİMLERİ.....	97
---	----

3.2. HÜRRİYET GAZETESİ VE SABAH GAZETESİNİN SÖYLEMSEL KARŞILAŞTIRILMASI.....	119
3.3. HÜRRİYET GAZETESİ VE SABAH GAZETESİ ARASINDAKİ SÖYLEMSEL BENZERLİKLER.....	124
3.4. HÜRRİYET GAZETESİ VE SABAH GAZETESİ ARASINDAKİ SÖYLEMSEL FARKLILIKLAR.....	129
Sonuç.....	134
Kaynakça.....	137
EK-1.....	156
EK-2.....	163
EK-3.....	177
Özgeçmiş.....	179

KISALTMALAR LİSTESİ

Ibid.: Aynı eserde

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

AB: Avrupa Birliği

AP: Adalet Partisi

BM: Birleşmiş Milletler

CHP: Cumhuriyet Halk Partisi

DP: Demokrat Parti

ECA: Export Credit Agency (İhracat Kredi Kuruluşları)

FETÖ: Fetullah Terör Örgütü

IŞİD: Irak ve Şam İslam Devleti

MGK: Milli Güvenlik Kurulu

NATO: Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

PYD: Partiya Yekîtiya Demokrat (Demokratik Birlik Partisi)

PKK: Partîya Karkerên Kurdistan (Kürdistan İşçi Partisi)

SSCB: Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti Birliği

TSK: Türk Silahlı Kuvvetler

YPG: Yekitiya Parastina Gel (Halk Savunma Birliği)

WSJ: Wall Street Journal

GİRİŞ

Türkiye'nin iç politikasına tarihsel boyutta yansıyan 2016 Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Başkanlık Seçimlerinin Türkiye'de iç kamuoyuna neden bu kadar etki yaptığı açıklanması gereken bir konudur. 1 Ağustos 2016 tarihinden başlamak üzere 8 Kasım 2016 ABD Başkanlık seçimine kadar olan dönemi kapsayan bu sürecin Türkiye'de Sabah ve Hürriyet Gazetelerinin manşetleri aracılığıyla incelenmesi anlamlı sonuçlar doğuracaktır. Bu çalışmada, 2016 ABD Başkanlık Seçimleri'nde Türkiye'nin yüksek siyaset söylemlerinin nasıl olduğunun, inişli çıkışlı ifadelerin ve davranışların izini sürerek iç politikanın resmini çizmek hedeflenmiştir. Bir yandan 2016 ABD Başkanlık seçimlerinin genel seyri incelenirken diğer yandan da kavramsal olarak dış politika analizi yöntemleri ana hatlarıyla ortaya konacaktır. Böylece geçmişten günümüze Türkiye-ABD ilişkileri, dış politika analizi ve tarihsel bir çerçeve içinde değerlendirilecektir. Bunu yaparken Sabah ve Hürriyet Gazetelerinin Ağustos, Eylül ve Ekim 2016 dönemini kapsayacak şekilde manşete çıkan haberleri eleştirel söylem analizi aracılığı ile incelenecektir.

Birinci bölümde dış politika analizi kavramının ne olduğu açıklanmaya çalışılmıştır. Dış politika analizi aktörlerin, medyanın ve uluslararası örgütlerin öneminden bahsedilerek tanıtılmıştır. Bu kavramlar tanıtılırken aynı zamanda iç politika ve dış politika ayrımının varlığından yola çıkılarak bir tür içerik analizi çerçevesi ortaya konulmak istenmiştir. Günümüzde, "dış politika analizi konusunda kullanılan araştırma yöntemine ve analiz birimine göre kullanılan yöntem de

değişebilmektedir.”¹ Dış politika analizinin siyaset bilimi alanı içerisindeki diğer dallarla çok yakın bir ilişkisinin olduğunu ve adeta bir köprü görevini üstlendiğinin altını çizmek gerekir. Aslında içerik analiziyle yapılmak istenen, karar vericilerin ne tür kararlar vereceğini ve bu kararları nasıl sunacağını anlamak için ‘söylemlere’ kulak vermektir. Bu çalışmada söylem analizi ayrıca davranış ve tutum incelemesi ile desteklenmiştir. İç politika ile dış politika kavramlarının ayrımı ve birbirleriyle olan ilişkileri ‘dış politika davranışları’ üzerinden tanıtılmıştır. Uluslararası İlişkiler diye nitelendirdiğimiz alan ve Siyaset Bilimi birbirini çok güzel tamamlayan iki önemli sac ayağıdır. Bu iki disiplinde politik davranışlar ve diplomatik girişimler çok önemlidir. Bu davranış ve girişimlere farklı kuramlarla farklı yaklaşımlar mevcuttur. Birinci bölümde bu konulara değinilmiş ve böylece dış politika analizinin bütüncül bir şekilde ele alınması amaçlanmıştır. Son olarak dış politika analizinin medya üzerinden yapılma yöntemleri de incelenmiştir.

Dış politikayı teorik olarak inceledikten sonra ikinci bölümde, Türk-Amerikan ilişkileri tarihsel bir çerçevede ele alınmaya çalışılmıştır. Bu bölümde tarihsel olarak amaçlanan Osmanlı Devleti döneminden başlayarak günümüze kadar olan Türkiye-ABD ilişkilerini incelemektir. Bunun sebebi 2016 ABD Başkanlık Seçimi’nin Türk kamuoyunda nasıl bir etki yarattığını gösterecek tarihsel bir arka plan sunmaktır. Türkiye ABD ile stratejik ortaklık ve Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) müttefikliği üzerinden iki boyutlu bir ilişki geliştirmiştir. Johnson Mektubu ya da 1 Mart Tezkeresi gibi dış politikada kriz sayılabilecek zorlu olayları atlatan bu ilişki, 15 Temmuz darbe girişiminden sonra olumsuz etkileri günümüzde hala giderilmemiş

¹ Cengiz Erişen, Barış Kesgin, Ertan Efeğil ve M. Murat Erdoğan, *Dış Politika Analizi* (T.C Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını, 1. Baskı, Eskişehir, Ocak 2013) s.12

sorunlu bir döneme girmiştir. Son bölümde 2016 ABD Başkanlık Seçimlerine de denk gelen bu sorunlu dönem Türkiye’deki gazetelerin incelenmesi aracılığı ile açıklanmaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde ise, daha önceki bölümlerde çizilen kuramsal ve tarihsel arka plan çerçevesinde 2016 Amerikan başkanlık seçimlerinin Türk iç kamuoyuna yansımaları basın taraması yolu ile incelenmiştir. Türkiye Cumhuriyeti’nin iç ve dış siyasetini yakından etkileyen 2016 ABD Başkanlık Seçimleri olarak adlandırılan dönem, Türkiye’de gündeme damgasını vuran önemli gelişmeleri yaşatmıştır. Bu tezin ana amacı, 2016 ABD Başkanlık Seçimlerinin Türkiye’nin iç siyasetine yansımalarını yazılı basına kullanarak, eleştirel söylem analizi yöntemiyle incelemektir. Bu çerçevede Sabah ile Hürriyet Gazetelerinin, genel olarak Türkiye-ABD ilişkilerinin girdiği yeni süreci nasıl anlamlandırdıkları ve özel olarak ABD’nin 2016 yılında başkanlık seçimlerinin Türkiye’nin iç siyasetine nasıl yansıdığı analiz edilmektedir. Her iki gazetenin de, kamuoyu oluştururken, hangi söylemsel stratejilere başvurdukları ve bu süreçte hangi başkanlık adayına yakın haber ürettikleri üzerinde durulacaktır. Eleştirel söylem analizi aracılığıyla, söz konusu gazetelerin söylemleri nasıl yeniden inşa ettikleri ve tahakküm ilişkilerinin yeniden üretilmesinde nasıl araçsallaştıkları gösterilmeye çalışılacaktır. Bu bölümde Sabah ve Hürriyet Gazetelerinin konu ile ilgili yapmış oldukları haber metinleri Van Dijk’ın eleştirel söylem analizi modeline göre analiz edilecektir. Son olarak yapılan analiz neticesinde elde edilen bulguların söylemsel karşılaştırılması yapılacaktır.

Sabah ve Hürriyet Gazeteleri arasında ideoloji ve tarihsel misyon bakımından farklılıklar bulunmaktadır. Bu farklılıklar 2016 yılının Ağustos, Eylül, Ekim aylarında aynı haberi farklı sunmalarında rol oynamıştır. Sabah Gazetesi

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın liderliğini perçinlemek için doğrudan onun sözlerini manşet yaparken Hürriyet Gazetesi dolaylı mesajlar taşıyan manşetler atmıştır. Aynı konuları ele aldıkları gündemlerinin benzerlikleri, söylem yaratma ve çoğaltma bağlamında bozulmakta ve farklılaşmaktadır. Bu nedenle de bu iki gazetenin karşılaştırılması bu çalışma için uygun bir araştırma sahası sunmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DIŞ POLİTİKA ANALİZİNE AİT KAVRAM VE TUTUMLARIN İNCELENMESİ: DAVRANIŞLAR, AMAÇLAR, AKTÖRLER, KURAMLAR VE YÖNTEMLER

Bu bölümde, ‘dış politika analizi nedir?’ sorusu çerçevesinde dış politikanın kavramsal olarak tanımı yapılarak diğer disiplinlerle arasındaki ilişki anlatılmaya çalışılmıştır. Dış politika analizi kavramının tanımı ve açıklamaları incelendikten sonra dış politika davranışları üzerinde durulacaktır. Dış politika davranışları, ‘iç ve dış politika ilişkisinin’ ne olduğunu açıklayacak şekilde ele alınacaktır. Bununla beraber ‘dış politikanın amaçları ve stratejisi’ konusu üzerinde durulacak; dış politika analizindeki aktör ve yapılar dış politikadaki karar verme modeli olan ‘rasyonel model’i anlatmak için kullanılacaktır. Dış politika analizinde teorik yaklaşımlar ile dış politikanın realizm, liberalizm, inşacı kuram ve post-yapısalcı eleştirel söylem analizi ortaya konarken son olarak da ‘dış politikanın medya ve kamuoyundaki rolü’ üzerinde durulacaktır.

1.1. DIŞ POLİTİKA ANALİZİ NEDİR?

Dış politika analizi, dış politikanın kavram olarak ne olduğuna ve uluslararası sistemdeki aktörlerin hangi dış politikayla yakından ilgilendiği gibi sorulara cevap arayan bir sistemdir. Kavramsal olarak dış politika, uluslararası sistemdeki devletleri ve bu devletlerin birbirlerine yönelik tutumlarını içermektedir. Dış politika ‘bağımsız devletler’e ait bir kapasitedir. Bu çerçevede dış politika analizinin temel öğelerini, bağımsız bir devletin dış politika tutumları belirleyecektir. Buna göre;

[d]ış politika yazını Soğuk Savaş sonrası döneme kadar, realist bakış açısına uygun olarak geliştirmiştir. İç ve dış politika arasında kesin ayrılığı kabul eden ve devleti veya diğer bir ifadeyle devlet adına hareket eden kurum ve kuruluşları tek ve yegane karar verici olarak gören bu görüş, dış politikayı devletlerin kendi egemenlik yetkilerinin dışındaki alana ilişkin planladıkları ve uyguladıkları stratejiler olarak görmektedir. Böylece dış politika, ülke sınırları dışında uygulanmak üzere bir politika olarak tasarlanmıştır. Sonuçta devletin egemenlik sınırları içerisinde planlanan ama egemenlik sınırları dışındaki ortama yönelik olarak belirlenen eylem stratejileridir.²

Dış politika tanım ve analizleri kuramcının benimsediği perspektife göre çeşitlilik gösterir. James Rosenau'ya göre dış politika kavramı üç farklı şekilde yorumlanmaktadır; “yönelimler, planlar, taahhütler ve nihayet eylemler.”³

Bu üç unsurun ışığında dış politika, karar vericiler aracılığıyla ulusal çıkarın hayata geçirilmesini sağlayan davranışlardır. Dış politika her zaman aktif bir süreci temsil etmektedir. O yüzden dış politikaya hayat veren dinamiklerin işleyişi, uygulama şekli ve dönüşümleri bu aktif süreci takip edebilmek ve anlamlandırmak için önemlidir.⁴

Dış politika klasik olarak, uluslararası sistemde meşru bir aktör tarafından yürütülen resmi dış ilişkilerin toplamı olarak tanımlanmaktadır. Bu meşru aktör de Vatikan ve Malta şövalyeleri gibi istisnalar haricinde, ‘devlet’ olarak kabul edilmektedir.⁵

Dış politika genel olarak bir devletin kendi sınırları dışındaki diğer devletlerle yürüttüğü her türlü iletişim olarak tanımlanır. Bir ülkenin dış politika kararları nihai olarak ulusal ve uluslararası kamuoyuna duyurulduktan sonra karar alıcı aktörlerin yaydığı bir bilgi ve devletin ne yaptığının özetidir. Dış politika kararları medyada bir cümle olarak yer alırken dış politika analizinin yapıldığı akademik çerçevede bu mesaj, söz konusu dış politikanın görünen en ufak parçasıdır. Bu nedenle dış politika kararı olarak bir durum, olay ya da söylem önümüze çıktığında bu bilgiyi yalın ve onu oluşturan süreçlerden bağımsız bir şekilde değerlendirmek bir çok etkenin bu değerlendirmede dışlanmasına sebep olacaktır. Bu nedenle dış politika analizi zor ve birden fazla faktörün hesaba katılması gereken bir süreçtir.⁶

² Ertan Efeğil, *Dış Politika Analizi Ders Notları* (Nobel Yayıncılık, Ankara, 1. Basım, Şubat 2012) s.15

³ *Ibid.*, s.16

⁴ *Ibid.*, s.16

⁵ Faruk Sönmezoğlu ve Özgün Erler Bayır, *Dış Politika Karşılaştırmalı Bir Bakış* (Der Yayınevi, İstanbul, Kasım 2014) s.5

⁶ Cengiz Erişen, Barış Kesgin, Ertan Efeğil ve M. Murat Erdoğan, *Dış Politika Analizi*, (T.C Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını, 1. Baskı, Eskişehir, Ocak 2013) s.3

Dış politikada ‘aktör ve yapı’ önemlidir. Hay ve Willams “dış politikada hem aktörün hem de yapının etkili olduğunu verilen kararların her zaman belli kısıtlamalar seti (yapı) içerisinde verildiğini” vurgulamıştır.⁷ Dış politika analizinin tanımının asıl ana teması devletin gücü ve güvenliğine dayanmaktadır. Bunun yanı sıra enerji politikaları, çevre sorunları, terörizm, telekomünikasyon, insan hakları gibi konular da devletlerin dış politikadaki karar alma sürecindeki mekanizmalarını etkilemektedir:

Dış politika konusunda farklı görüş bildiren akademisyenler için dış politikayı etkileyen aktörler sadece devlet değil devlet dışı unsurlardır. Bunlar ‘uluslararası örgütler ve kazanç gurupları’ dediğimiz kesimlerdir. Ancak verilen kararlarda kimin kazançlı olduğu ya da kaybettiği kitlenin rolüne bağlıdır. Devlet dışı aktörler ya doğrudan lobi yaparak ya da dolaylı yoldan kamuoyunu harekete geçirerek dış politikayı etkilemeye çalışırlar...Liberal çoğulcu demokratik parlamenter sistemlere özgü ve demokratik katılım açısından son derece önemli olan baskı gruplarının yönetim ve yasama üzerindeki etkileri bugüne kadar birçok araştırmada ele alınmıştır. Baskı grupları kavramının yanı sıra lobi, çıkar grubu, örgütlü grup, siyasal grup sivil toplum kuruluşları vb. isimler altında incelenen ve ortada bir çıkar etrafında toplanan ve siyasal karar verme sürecini etkileyen amaçlayan topluluklar kabaca baskı grubu kavramıyla ifade edilmektedir.⁸

Dış politika konusunda sözünü ettiğimiz devlet dışı aktörler yani istisnalar olarak nitelendirdiğimiz örgütler hükümetleri farklı doğrultuda etkilemeye çalışabilir.⁹

Örneğin;

PYD/YPG'nin Tel Abyad'da Türkiye'nin hemen sınır hattında kontrol ettiği bölgelere ABD bayrakları çekmesiyle gözler buraya odaklanırken, ABD'nin bu örgüt ile kurduğu askeri angajmanın doğasına ilişkin yeni sorgulamaları da beraberinde getirmiş durumda. Partiye Karkeren Kürdistan ‘Kürdistan İşçi Partisi’ (PKK) terör örgütünün Suriye örgütlenmesi olan PYD ve onun askeri yapılanması Yekineyen Parastina Gel ‘Halkçı Koruma Birlikleri’ (YPG) attığı adımlarla hem Türkiye'nin ulusal güvenliğini hem de Suriye'nin toprak bütünlüğünü tehdit eden bir unsur olarak

⁷ Steve Smith, Amelia Hadfield ve Tim Dunne, çev. Nasuh Uslu, *Dış Politika Teoriler, Aktörler, Örnek Olaylar* (Uluslararası ilişkiler Kütüphanesi Röle Akademi Yayıncılık, 2. Basımdan Çeviri, İstanbul, Eylül 2016) s.6

⁸ Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, (Marmara Kitap Merkezi Yayıncılık, 8. Baskı, Bursa, Kasım 2009) s.75-76

⁹ *Ibid.*, s.80

ortaya çıkarken, Türkiye ise Fırat Kalkanı Harekatı ile PYD/YPG'nin hesaplarını boşa düşürebilmek için yeni hamleler yapmaya hazırlanıyor.¹⁰ Bu alıntının da örneklediği gibi, Suriye’de ortaya çıkan Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD) ve PYD gibi hükümet dışı örgütlerin kendi amaçları ve faaliyetleri doğrultusundaki davranışları, dış politikadaki karar alma mekanizmalarını ve kamuoyunu doğrudan etkilemektedir. Devlet dışı aktörler, baskı grubu olarak dış politika analizinde etkili olmakla beraber temel aktör hala devletlerdir.

Dış politika analizinde nitel ve nicel olmak üzere iki farklı yöntem kullanılmaktadır. Nicel yöntemler çoğunlukla sayısal analiz ve istatistik kullanmayı gerektirirken nitel yöntemler ise sözel içeriğe sahiptir. Günümüzde, dış politika analizi konusunda kullanılan araştırma yöntemine ve analiz birimine göre kullanılan yöntem de değişebilmektedir.¹¹ Bu çalışmada, daha sonraki bölümlerde görüleceği gibi dış politika analizi araştırma yöntemlerinden olan vaka analizi ile birlikte içerik analizi yöntemleri kullanılmıştır.

İçerik analizi kayda ve yazıya geçirilmiş olan konuşma ve tutumlardan siyasi aktörlerin dış politika kararlarını etkileyecek kişiliklerin ve davranışlarının saptanmasıdır. Bu bakımdan, içerik analizi, karar vericilerin ne tür karar vereceği hakkında bir tahmin de sunmaktadır. İçerik analizinde kullanılan veriler liderlerin güncel konuşmaları, arşiv kayıtları, basın kayıtları ve günlüklerinden elde edilir. Bu karar alıcıların kişilikleri hakkında bilgi veren kısımdır. Vaka analizinde, araştırmacılar birkaç örnek olay üzerinde bir tarihi süreç içerisinde çalışmalar yürütür. Deneysel yöntem de sebep-sonuç ilişkisi içerisinde yürütülmektedir. Deneysel yöntemde birey odaklı çalışmaların sebep sonuç ilişkisine bakılmaktadır.¹²

‘2016 ABD Başkanlık Seçimlerinin Türk Dış Politikasında Söylem ve Tutumlara Yansıması’ başlığını taşıyan bu çalışmada araştırma yöntemi olarak içerik ve vaka analizi yöntemlerinden faydalanılmıştır.

¹⁰ Can Acun, “ABD Bayraklarının Gölgesinde İkbâl Arayışı”, **Sabah**, 01.10.2016, s.24

¹¹ Cengiz Erişen, Barış Kesgin, Ertan Efeğil ve M. Murat Erdoğan, *Dış Politika Analizi*, s.12

¹² *Ibid.*, s.12-13

Dış politika görevi hükümet etme görevinin bir parçası olduğuna göre, bu genel görevin yerine getirilmesi nasıl düzenlenmişse, dış politika görevi de o çerçeveye uyacaktır demek mümkündür. Böyle bir dış politika tutumunda da iç politikanın aksine, devlet çıkarı söz konusu olacağı için iktidar ve muhalefet partileri arasında da bir işbirliği ve uyum olacağı kabul edilmektedir. Ancak bu partilerarası uzlaşma önkabulu, günümüzde yavaş yavaş geçerliliğini yitirmeye başlamıştır. 2008 Ekonomik Krizi ve 2011 Arap Baharı ardından yaşanan göç dalgası, partilerin birbiriyle taban tabana zıt dış politikalar geliştirmesine özellikle neden olmuştur. Mustafa Aydın'ın belirttiği gibi;

[d]ış politikadaki partilerarası birliğin, partilerin dış politikada kendi alternatiflerini ortaya koymak ve bunları serbestçe tartışmak görevinden alıkoymasının iddiası geçerlilik kazandı. Zaten partiler arasındaki dayanışmanın, demagojik değeri yüksek olan bazı konularda tam anlamıyla hiç işlemediğini hatırlatmak gerekir. Bu durum, dış politika konularının iç politika amaçları için kullanılması ile sonuçlanır. Doğal olarak dış politikanın iç kaynaklarının vurgulanması, dış faktörlerin ulusal politikaya etkileri üzerinde yoğunlaşma eğiliminde olan geleneksel analizden önemli bir ayrılığı temsil etmekteydi. Ancak, gelenekçilerin çeşitli kuramsal kavramlarının davranışsalcılarca reddedilmesinden doğan dış politika analizi ne yazık ki devletin kendisini açıklayabilecek bir teoriye dönüşemedi. Onun da kendi limitleri vardı: kararlara yönelik dar ve fetişist bir ilgi ve iç çevreye yönelik sosyolojik açıdan saf bir yaklaşım. Bu nedenle, daha en başında "dış" ve "politika" gibi temel terimlerin tanımlanması sorunuyla başlayan bir dizi kavramsal ve ampirik problemi de beraberinde getiren dış politika analizi, devletin iç ve dış rolleriyle birlikte kapsamlı ve bütüncül bir analizine varma şansını değerlendiremedi. Fakat yine de, bu soruları gündeme getirmesi ve iç-dış ilişkisini yeni bir ışık altında incelemeyi mümkün kılmış olması dış politika analizinin başarıları olarak kabul edilebilir.¹³

Mümtaz Soysal'a göre ise "dış politika görevi, temel nitelikleri bakımından, sonuçta bir yürütme görevidir."¹⁴ Her şeyden önce, yasama organının dış politika görevine katılmasındaki sınırları herhangi bir yürütme görevine katılmadığı sınırlar ötesinde düşünmemek ve bu konuya aşırı ölçülerde saplanıp kalmamak gerekir. İşte, dış

¹³ Mustafa Aydın, *Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım Teori ve Analiz*, <http://dergiler.ankara.edu.tr>, (17.01.2019), s.97

¹⁴ Mümtaz Soysal, *Dış Politika ve Parlamento Dış Politika Alanındaki Yasama-Yürütme İlişkileri Üzerine Karşılaştırmalı İnceleme*, (Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1964) s.243

politikadaki yasama-yürütme ilişkileri bakımından asıl önemli olan nokta, organların karşılıklı yetkileri ve durumları değil, iktidarla muhalefet görevlerinin ve rollerinin nasıl bir şekil aldığıdır. Bu konuya örnek vermek gerekirse;

1980 yılında yeniden askeri bir darbe ile karşı karşıya gelen Türkiye 1980-1987 yılları arasında “darbenin gölgesinde” bir dış politika izlemiştir. Bu dönemin diğer dönemlerden en önemli farkı Türkiye’nin dış politika gündemini güvenlik kaygılarının belirlemesidir. Türkiye kronik bir sorun olarak karşı karşıya kalacağı PKK sorunu ile bu dönemde tanışmıştır. Dönemin diğer karakteristik özelliklerinden biri de ağır askeri bürokratik bir yapı ile oluşturulmuş olan Milli Güvenlik Kurulu (MGK)’nin hem iç hem de dış politikada belirleyici bir aktör olarak ortaya çıkışıdır. Bu bağlamda Kenan Evren ve MGK Türkiye’nin dış politikasının oluşturulmasında baskın konuma yükselmiştir. 1983 yılının sonunda gerçekleştirilen seçimlerin ardından yeniden demokrasiye geçişle birlikte Turgut Özal siyaset sahnesinde yerini almıştır. Ancak Özal’ın ilk iktidar döneminde (1983-1987) daha çok ticari ve ekonomi konularında etkinliğini ortaya koymuş, güvenlik ve dış politika konularında Evren ve Genelkurmay’ın baskın rolü devam etmiştir.¹⁵

Örnekte de belirtildiği üzere MGK’nın Türkiye’nin iç ve dış politikasındaki belirleyici rolü üstlenmiş olmasının yanında muhalefet-iktidar ilişkisinin dış politika adımlarının da iç politikadaki tutumlara yansımalarının varlığından açık şekilde bahsedilebilmektedir. Bunlar bir bütünün parçaları gibidir. Parçalarını ayrı düşünemediğimiz bu konu, aslında araştırmacılara iç-dış politika ilişkisine kapı aralamaktadır; çünkü iç politika ile dış politika konusu yukarıdaki anlatılanların temel yapı taşlarından beslenerek oluşmuştur. İktidar-muhalefet kanalıyla yürütülen her türlü iç politika kararları dış politikayı etkilemekte, aynı şekilde dış politika kararları da iç politikayı etkisi altına almaktadır.

¹⁵Ramazan Erdağ, *Kitap İncelemesi “Ali Balcı, Türkiye Dış Politikası, İlkeler, Aktörler, <http://www.uidergisi.com.tr/>, Uluslararası İlişkiler Akademik Dergisi, (12.01.2019), s.175*

1.2. DIŞ POLİTİKA DAVRANIŞLARI VE İÇ POLİTİKA İLE DIŞ POLİTİKA İLİŞKİSİ

Dış politikada ‘karar verme’ kısmını gerçekleştirmede davranışlar çok önemlidir; çünkü ‘karar verme’, alternatifler arasında bir tercih yapma davranıőıdır.¹⁶ Liderler, aktör olarak karar vermede önemli bir unsurdur. Bu bölümde liderlerin dış politikada karar alırlarken neye göre, kime göre ve nasıl karar aldıkları; bunun i ve dış politika ilişkisine yansıyan kısımları anlatılmıştır. Dış politika davranışları, ‘iç politika ile dış politika ilişkisi’ alt baőtılııyla, sistematik bir Şekilde yapılan dış politika analizindeki rotayı belirlediğinden önemle üzerinde durulmuştur.

İç politika ile dış politika arasındaki ilişkiyi sistematik bir biçimde çözümleyen ilk kuramcılar arasında Marksılar önde gelmektedir. Gerek Marx gerek Lenin dış politikayı, i politikanın bir devamı olarak nitelendirmiőtir. İç politikada olduğu gibi, dış politikada da, devlet mevcut düzeni dış tehlikelerden koruyan ve egemen sınıfın dıőardaki çıkarlarını yürüten baőtılıca araçtır:¹⁷

Marksist grőtten esinlenerek, tüm ülkeler için geçerli olmak üzere, Őunu söylemek mümkündür: ‘İç yapısı ne olursa olsun, her devletin dış politikası değişen ölülerde, o devlet içindeki toplumsal sınıflar tarafından etkilenir, ideolojik olarak toplum içindeki tüm grupların rızasına dayanıyormuŐ gibi rasyonelleőtirilir ve devletin resmi ıkarıymıŐ gibi hukukileőtirilir.’¹⁸

Dış politikada kararların kimler tarafından ve neden verildiği çok önemlidir. Dış politika analizi karar vericilere ve karar verme süresine odaklanmaktadır. Karar vericiler dış politika kararlarını verirken gerek devletler içinde gerekse uluslararası

¹⁶ Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika* (Marmara Kitap Merkezi Yayıncılık, 8. Baskı, Bursa, Kasım 2009) s.213

¹⁷ Mehmet Gönlübol, *Dış Politika ‘İ Etkenler Açısından Bir Dış Politika İncelemesi’* (Ulusal Basımevi, Ankara, 1969) s.50

¹⁸ *Ibid.*, s.50

çevrenin etkisiyle hareket ederler. Bu sebeptendir ki, dış politika analizi yaparken devletlerin birbirleriyle olan ilişkileri ile birlikte iç politika dinamiklerini de hesaba katmak, araştırmacının açıklama kapasitesini arttırmaktadır. Zaten dış politika dediğimiz kavram, sadece diğer devletleri ve dış dünyayı etkilemez. Aksine iç yapıyı ve söz konusu ülkenin kendi vatandaşlarını da doğrudan etkilemektedir. Bu durumda yukarıda da bahsedildiği gibi dış politikayı iç politikadan ayırmak mümkün değildir.

Bunlar önemli derecede birbirini etkileyen faaliyet sahalarıdır:

Karar vericiler iç politikadaki karışıklıkların üstünü örtmek için bazen kamuoyunun algısını dış politikadaki gelişmelere çevirirler. Dış ve iç politikanın etkileşimi dikkat gerektiren bir sahadır. İçerideki sosyal ve siyasi istikrar, yürürlükteki dış politikanın etkinliği bakımından çok önemlidir. Bundan dolayıdır ki hasım veya rakip devletlerin birbirlerinin sosyal ve siyasi istikrarını etkilemeye çalıştıkları karar alıcıların dış politika söylemlerinde tekrar eden bir temadır.¹⁹

Dış politikada siyasi muhalefetin etkileri çok önemli olmuştur. İç siyasetteki karışıklık dış politika kararlarını da etkisi altına almaktadır. İstikrarsızlığın olduğu ve iç siyasi rejimin karışık olduğu ülkelerde kamuoyu ortak fikir birliğine sahip olmadığından devletin dış politika kararında etkili olmaz. Dünyada demokratik olan ülkelerle demokratik olmayan ülkelerin dış politikadaki karar alma davranışları karşılaştırıldığında, farklı yönetim biçimine sahip devletlerin farklı dış politika davranışları olduğu sonucuna varırız.

Bu bağlamda, Soğuk Savaş döneminde sadece diplomatik temaslara ağırlık veren bir yönetim anlayışından vazgeçilerek, enerjiden ekonomiye insan haklarından uluslararası rejimlere kadar bir çok teknik konuyu inceleyen ve analiz edebilen yöneticilere ve diplomatlara ihtiyaç duyulmaktadır. Sonuçta, değişen ihtiyaçlar temelinde hareket eden karar vericilerin, dış politikayı planlarken daha demokratik ve bireylerin katılımına olanak sağlayan bir anlayışla süreci yönetmesi gerekmektedir.²⁰

¹⁹ Kamran İnan, *Dış Politika* (Ötüken Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2003) s.28

²⁰ Ertan Efegil, *Küreselleşen Dünyada, Devletlerin Daha Demokratik Dış Politika Karar Verme Sürecine İhtiyacı Vardır*, (21.12.2009), <http://www.tasam.org/tr>, (15.01.2019)

Devletlerarası ilişkilerde politik davranışlar ve diplomatik girişimler çok önemlidir. Dış politikada iç işlerine karışma durumu, düşman ülkelerde olduğu kadar dost ve müttefik ülkelerde de görülmektedir. Diğer devletler tarih boyunca Türkiye'nin iç işlerine dostane, düşmanca ve müttefik olma şekilde karışmıştır.

Uluslararası İlişkileri açıklamak adına Putnam, devletler arasındaki müzakerelerin diplomatların eş zamanlı olarak hem kendi ülkelerindeki seçmenlerle hem de diğer ülkedeki muadilleriyle müzakerede bulunduğu "iki düzeyli oyunlar" olduğunu vurgulamıştır. Teoriye göre; iç ve dış faktörlerin dış politika yapım sürecini nasıl ve ne zaman etkilediği sorusu üzerinde durulmaktadır. Yerel ve uluslararası diplomatik gelişmelerin sistematik olarak açıklandığı bu teoride Putnam, uluslararası müzakerelerin ulusal (iç politik) ve uluslararası (hükümetler) iki ayrı düzeyde eş zamanlı yürüyen müzakerelerden oluştuğunu belirtmekte ve aktörlerin çıkarlarının iki düzeyde de örtüşmesi durumunun başarı anlamı taşıdığı öne sürülmektedir.²¹

Bu bağlamda Tayyar Arı da iç politika-dış politika etkileşimini kamuoyu etkisi çerçevesinde incelemiştir:

Dış politikaya kamuoyunun etkisine baktığımızda ise kamuoyunun dış politika analizlerine dahil edilmesi aslında XX. Yüzyılın başından itibaren söz konusu olmaya ve bu süreç ülkelerin demokratikleşmesi ve siyasal katılımın artmasına paralel olarak gelişmiştir. Dolayısıyla demokratik olmayan ülkeler açısından kamuoyunun bir anlamı söz konusu olmamaktadır. Ancak en gelişmiş demokrasilerde bile halkın dış politika konularına ilgisi iç politika konuları kadar olmamaktadır. Demokrasiyle yönetilen ülkelerde karar verici yöneticiler üzerinde iç kamuoyunun etkisinin büyük olduğunu görürüz.²²

Bu alıntıların da gösterdiği gibi kamuoyunun istek, baskı ve beklentileri siyasal iktidarın iç ve dış politikalarında önemli rol oynamaktadır. Bu konuda daha çok açıklayıcı olmak adına bir örnek verecek olursak;

Gary Jacobson 2009 yılında yayınlanan makalesinde Irak ve Afganistan savaşlarının Amerikan kamuoyu tarafından nasıl algılandığını incelemiştir. İki müdahale öncesinde de kamuoyundaki iyimserliğin hem Demokratlar hem de Cumhuriyetçiler tarafından paylaşıldığını gösteren Jacobson, zaman içerisinde parti tabanları arasındaki farkın açıldığını belirtmektedir. Öte yandan, Irak Savaşı'nın gidişatından memnuniyet söz konusu olduğunda, iki parti tabanı arasında kayda değer bir fark

²¹ Özlem İpek, *Dış Politikada Medyanın Rolü*, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/516065>, (Temmuz 2018) s.156

²² Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, (Marmara Kitap Merkezi Yayıncılık, 8. Baskı, Bursa, Kasım 2009) s.209

olduğu ve bu farkın 2007’de 60 puana kadar çıktığı da görülmektedir. Barack Obama’nın 2008’de ABD Başkanı seçilmesiyle bu soruya olumlu yanıt veren Demokratların oranı yüzde 30’a, 2009 yılındaysa yüzde 60’a yükselmiş ve Cumhuriyetçilerle fark 10 puana kadar inmiştir. Bu da yazar tarafından dış politikanın partizan gözlüklerle yorumlandığının göstergesi olarak kabul edilmektedir.²³

Devletlerin dış politikadaki çıkarları ve yönelişleri de uluslararası sistemi yakından etkilemektedir. Çok kutuplu sistemde her devlet kendi gücünü maksimize etmeye çalışırken iki kutuplu sistemde taraflardan birinin yanında yer alma, ulusal çıkarları maksimize edecektir. Çok kutuplu sistemde bir devletin dış politikadaki davranış biçimi, o devletin karşılaşmış olduğu sorunlara, tehditlere, jeopolitik ve jeostratejik konumuna ve kendi ulusal gereksinimine göre değişiklik göstermektedir. Bir devletin dış politikadaki çıkarı onun uluslararası alanda oynamak istediği rolle paralellik göstermektedir. Dış politikadaki çıkarları belirleyen karar vericilerin hangi kararları aldığına dair bilgilerin yetkili kişilerce bilinmesi gerekir. Hıfzı Oğuz Bekata’nın da dediği gibi “dış politika iç politikanın yurt dışına bir uzantısıdır”:

Dış politikaya yön verenler ülkeyi yönetenlerdir. Bir ülkenin yöneticileri iç politikalarında ne kadar istikrarlı olursa dış politikalarını da o kadar sağlam temellere inşa ederler. Bu yüzden ülke içindeki idari, ekonomik, sosyal ve siyasi yaşantıda; yani iç politikada uğranılan zararlar ülkelerin çıkarlarına olumsuz etki yaparak dış politikalarına da yansiyabilir.²⁴

İç ve dış politikanın etkileşimini incelerken dış politika aktörlerinin bu etkileşime etkisinin büyük olduğunu görürüz. Soğuk Savaş döneminde en önemli dış politika aktörü devletti. Ancak günümüzde devletin yanına ulusal ve uluslararası örgütler, kamuoyu ve bireyler gibi devlet dışı aktörler de eklenmiştir.

²³ Bu yazı Uluslararası İlişkiler Dergisi’nden Emre Erdoğan tarafından aktarılmıştır. Emre Erdoğan, *Dış Politikada Siyasallaşma: Türk Kamoyunun “Davos Krizi” ve Etkileri Hakkındaki Değerlendirmeleri*, (Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 10, Sayı 37, Bahar 2013), <http://www.uidergisi.com.tr> (17.01.2019), s.42

²⁴ Hıfzı Oğuz Bekata, *Dış Politika ve Türkiye*, (Kardeş Matbaası Yayınları, Ankara, 1975) s.11

Dış politikada sadece diplomasi ile ilgili birimlerin etkisi değil diğer aktörlerin de rolü ve etkisi de söz konusudur. Bundan dolayı, Soğuk Savaş bittikten sonra küreselleşen dünya düzeninde ulus-devlet yapısının aşınması dış politika ile iç politika ayrımını ortadan kaldırmaya başlamıştır. Bir devletin içeride attığı adımlar ve harekete geçirebildiği iç unsurlar sayesinde dış dünyada yaptığı girişimler ve verdiği reaksiyonlar hep dış politikanın uğraş alanıdır. Devletler dış politikaları ile uluslararası ortamı ne kadar etkileyebilirlerse o derece başarılı addedilmektedir.²⁵ Devletlerin birbirlerine olan bağımlılığı arttığı için devletler hem kendi dış politikalarını hem de başka devletlerin hem iç hem dış politikalarını karşılıklı olarak etkilemektedir.

Bundan sonraki bölümde kavramsal bir çerçeve sunmaya devam ederken dış politika teorileri, dış politikadaki amaç ve stratejiler çerçevesinde incelenecektir. Devletler refahlarını sağlayabilmek ve amaçlarına ulaşabilmek için farklı stratejiler denemektedirler. Bu stratejilerin de aynı zamanda devletlerin davranışlarını analiz edebilmek açısından büyük önem taşıdığı açıktır. İç ve dış politika ilişkisinde de değinildiği üzere, devleti yönetenler dış politikada ne kadar çok amaçlarına uygun olarak davranıp, istikrarlı stratejiler geliştirirlerse dış politikada o kadar başarılı olacaklardır. Yukarıda anlatılanlar ışığında bu yeni bölümde dış politikanın amaçları ve stratejisi tanımlanarak tartışılacaktır.

1.3. DIŞ POLİTİKANIN AMAÇLARI VE STRATEJİSİ

Bu bölümde dış politika analizinin bir parçası olarak dış politikanın amaç ve stratejilerin neler olduğu anlatılmıştır. Dış politikanın amacı tanımlandıktan sonra sınıflandırmalar aracılığıyla belli kriterler üzerinde durulmuştur. Dış politikanın amacı öncelikle ‘milli hedef ve millete karşı güven sağlama’ şeklinde bir ideoloji çerçevesinde kendini gösterir. Bu bölümde bu çerçeve sunulduktan sonra dış politika stratejilerini belirleyen unsurların neler olduğuna yer verilecek ve çeşitli tanım ve kategoriler üzerinden dış politika analizinin ne olduğu açıklanmaya devam edecektir.

²⁵ Ersin Onulduran, *İç Politika Dış Politika İlişkisi*, <http://www.bilgesam.org>, BİLGESAM, (18.01.2019)

Dış politika amaçlarını ele alarak incelemeye çalışanların birçoğu bu amaçları sınıflandırmak için çeşitli kriterler önermişler, çeşitli amaçların yer aldığı birçok sınıflamalar yapmışlardır. Bu bağlamda, devletlerin dış politika amaçlarının soyut-somut olma, kısa veya uzun süreli olma, siyasi, ekonomik, dini veya ideolojik konulara ilişkin olma gibi farklı kriterlere göre sınıflandırabileceği ifade edilebilir. Konuyla ilgilenen araştırmacılardan Sönmezoğlu kitabında, devletlerin dış politika amaçlarını “milli kuvvetin diğer devletlere nazaran korunması veya arttırılması ve devletler camiasında itibar kazanmak” olarak sıralamaktadır. Buna göre dış politikanın üç amacı vardır: “varolmaya ilişkin amaçlar, güvenlik-prestij yelpazesi üzerindeki amaçlar ve son olarak uzun dönemli ideolojik amaçlar.”²⁶

Dış politika analizinde diğer önemli bir konu da dış politika stratejisidir. Dış politikada strateji, bir devletin dış politika ve uluslararası ilişkilerde aldığı kararları izlemek hususundaki tutum ve davranışları bütünüdür. Devletlerin amaçları, temel dış politika arayışları, öncelikleri ve tüm bunları elde etmek için kullandıkları stratejiler/araçlar birbirinden farklılaşabilir.²⁷

Devletlerin dış politika stratejileri; bağlantısızlık, yalnızlık, müttefik ortaklık kurmak ve ittifak şeklindedir. Holsti, dış politika yönelimini/stratejisini bir devletin dış tehditlere karşı koyabilmek ve dış politika hedeflerini hayata geçirmek için dış dünyaya karşı beyan ettiği genel tutumlar ve taahhütler olarak tanımlamakta ve uluslararası sistemdeki devletlerin eylemlerini ve güç dağılımını inceleyerek farklı yöntemlerden söz etmektedir. Bunlar; ‘yalnızcılık, tarafsızlık, diplomasi, koalisyonlar ve askeri ittifaklardır.’²⁸

Bir ülkenin dış politika stratejilerini neler belirler sorusunu sorduğumuzda aklımıza stratejik yapı, ülkenin iç yapısı, komşu ülkelerin tutumu gelmektedir. 20. yüzyılın

²⁶ Faruk Sönmezoğlu, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, (Filiz Kitabevi, İstanbul,1989) s.125-128

²⁷ Erdem Özlük, *Dengeleme mi Peşine Takılmak mı? Dış Politika Stratejilerini Yeniden Düşünmek* <https://www.researchgate.net>, 2017, (18.01. 2019) s.2

²⁸ Bu yazı Ertan Efegil’in ‘Dış Politika analizi Ders notları’ isimli kitabından aktarılmıştır. Ertan Efegil, *Dış Politika Analizi Ders Notları*, (Nobel Yayıncılık,1. Basım, Ankara, Şubat 2012) s.33

ikinci yarısından sonra dünyada oluşan güvenlik endişesi algısı, gelişmiş ülkelerin liderlerinin felsefesi ve doktrinleri, gelişmekte olan ülkelerin ekonomik sorunları ve kamuoyu baskısı dış politikayı devletlerin bazen tek başına bazen koalisyonlar ve ittifaklarla birlikte yönetmesine ortam hazırlamıştır. Faruk Sönmezoğlu kitabında, her dış politikanın her zaman rasyonel çıktı sağlayan, duygusallıktan uzak, objektif bir çizgi sergilemeyeceğini vurgular. Ona göre, “her çeşit zaaf, ön yargılar, kamuoyu baskısı gibi veriler rasyonel bir dış politikayı engeller. Çıkarlar dış politikanın özüdür.”²⁹

Bu çıkarlardan biri olan ulusal çıkar kavramının, temel dış politika analiz perspektiflerinden biri olan gerçekçi yaklaşımca davranış ve tutumların esası olarak kullanılması, çıkar ve gerçekçiliğin birbiriyle özdeşleşmesine neden olmuştur. Buna göre ulusal çıkar, tüm dış politika kararlarının altında yatan temel itici güçtür. Hiçbir dış politika kararı ya da eylemi, uygulayıcıları tarafından ulusal çıkara aykırı olarak sunulamaz. “Ulusal çıkar, realist kuramın merkezi ve anahtar kavramlardan biridir. Realist kurama göre, ulusal çıkar dış politikayı belirlemede rehberdir.”³⁰

Her toplum ve ülkenin baskı ve çıkar grupları ile çeşitli örgütlenme ağları, o ülkenin sosyo-ekonomik, toplumsal ve dış politikalarını belirlemektedir:

Dış politika stratejilerinden olan yalnızlık faktörü, bir ülkenin kendi kabuğuna çekilerek hiçbir şekilde askeri, siyasi ve politik olarak başka ülkelerle işbirliği içine girmemeyi tercih etmesidir. Böylece önüne gelebilecek sorunları kendi ulusal araçlarıyla çözme amacını gütmektedir. Bu stratejiyi güden ülkeler, tüm kulaklarını dünyaya kapatmayı hedeflemezler. Sadece çıkarları doğrultusunda bu şekilde davranmaları gerektiğini öngörmüşlerdir. Küreselleşen dünya düzeninde yalnızlık politikasını hayata geçirmek Küba gibi istisnalar haricinde kolay değildir. Bu nedenle, 21. yüzyılın ilk yarısına ilişkin dar kapsamlı bir projeksiyon yapıldığında, toplumlar ve devletler arasındaki etkileşim düzeyinin artmasıyla doğru orantılı biçimde gelişen karşılıklı bağımlılık koşullarının, küreselleşme sürecinin ve bu

²⁹ Faruk Sönmezoğlu ve Özgün Eler Bayır, *Dış Politika Karşılaştırmalı Bir Bakış*, (Der Yayınları, İstanbul, Kasım 2014) s.23

³⁰ İlhan Uzel, *Ulusal Çıkar ve Dış Politika*, (İmge Yayınevi, 1. Baskı, Ankara, Mayıs 2004) s.54

sürece bağlı olarak yaşanan gelişmelerin seyri göz önüne alındığında daha da yaygınlaşarak devam edeceği ileri sürülebilir.³¹

Yalnızlık tutumuna benzer bir dış politika duruşu olan bağlantısızlık ise bir ülkenin askeri, siyasi, diplomatik araçlarını dış politikada başka bir ülkenin içinde bulunduğu tehlike anında onun çıkarlarının gereği doğrultusunda kullanmaktan kaçınmayı amaçlar. Dış politikada bağlantısız hareket eden bir ülke kesinlikle hiçbir bloka ve tarafa dahil olamaz. “Uluslararası İlişkilerde mümkün olduğu kadar bağımsız davranabilme isteğini de yansıtmaktadır.”³² Bir ittifak içinde yer almayı tercih eden müttefik ülkeler bakıldığında bunların olduğu ortak çıkarları, sorunları ve amaçları olduğu görülür. Özellikle bir düşmana karşı müşterek şekilde hareket ederler. İttifak ilişkileri çoğunlukla aşağıda anlatıldığı gibi şekillenir:

Küçük devletler bazen büyük devletlerle ittifaka girmekten kaçınmalıdır. Çünkü büyük devletler çıkarlarını daha çok maksimize etmek isterken küçük devletlerin faydalarını görmezden gelebilirler. Bazen de bu ittifak içerisinde ‘hakem rolü’nü üstlenen dengeleyici unsur dediğimiz bir ülke olabilir. O, küçük ve büyük devletler arasında bir denge gözetir. Bu çerçeveyi Türkiye’nin müttefiklik kapasitesi açısından değerlendirirsek iç ve dış politika arasındaki etkileşim bir kere daha karşımıza çıkar: Müttefiklik faktörü özellikle durulmayan Orta Doğu bölgesi, muhtemel nükleer güç İran, Kafkasya, Balkanlar ve Rusya arasındaki Türkiye’nin istikrarlı kalabilmesi, iç dinamiklerle sağlanacak düzene bağlı olduğu kadar bölgesel ve küresel güçlerle kurulacak ilişkilerle de yakından ilgilidir. İçerde atanmışlar ve seçilmişler arasında süren tartışmada, tarafların kendi durumlarını küresel güçlerle ilişkilendirmesi zorunluluğu bundan kaynaklanmaktadır. Bu, hâlihazırda atanmışlarca ittifak, seçilmişlerce bütünleşme doğrultusunda yapılmakta ve iç politikada da bu ilişkilendirmenin önemli gerekçelerini teşkil etmektedir.³³

³¹ Muharrem Gürkaynak ve Serhan Yalçın, “Uluslararası Politikada Karşılıklı Bağımlılık ve Küreselleşme Üzerine Bir İnceleme”, ”, <http://www.uidergisi.com.tr>, Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 6, Sayı 23, (Güz 2009), (Erişim Tarihi 18 Ocak 2019), s.89

³² Tayyar Arı, Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika, Bursa, Marmara Kitap Merkezi Yayıncılık, 8. Baskı, Kasım 2009, s.271

³³ Davut Ateş, “İttifak/Bütünleşmenin İç Politikadaki İzdüşümü: Türkiye’nin Geleneksel İç Tehditleri ve Atanmışlar/Seçilmişler Gerginliği”, <http://www.uidergisi.com.tr>, Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 5, Sayı 19, (Güz 2008), (Erişim Tarihi 18 Ocak 2019), s.16

Son olarak özetlemek gerekirse, dış politikadaki amaçlar iç politika ile birbirini tamamlar niteliktedir. Bu amaçlar iç ve dış olarak birbirinden bağımsız düşünülemez. Devletlerin dış politika amaçları, bir devletin yönetici ve diplomatlarının göstermiş olduğu tutum ve davranışları aracılığıyla öteki devletlerin tutum ve davranışlarını kendi yararlarına göre değiştirmek ve bunun sürekliliğini sağlamaktır. Bu amaçlar kısa süreli ve uzun süreli olmaktadır. Kısa süreli dış politika amacıyla, bir devletin ulusal varlığını devam ettirerek çıkarını korumayı hedeflemektedir. Ulusal varlık, o ülkenin milli birlik ve bütünlüğünü, bağımsızlığını korumak anlamına gelmektedir. Uzun vadeli dış politikanın amaçları evrensel nitelikli olmakta ve uluslararası sistemin politik ve ideolojik yapısını tümden değiştirmeye çalışmaktadır. Bu noktayı Türkiye açısından değerlendirirsek;

[b]ir devletin kuruculuğunu üstlenen veya siyasi kaderini uzun süre elinde bulunduran liderler de o devletin dış politika ilke ve geleneklerinin oluşumuna katkıda bulunarak dış politikaya süreklilik karakteri de kazandırabilirler. Mustafa Kemal Atatürk ile birlikte de Türkiye yeni bir dış politika kimliği kazanarak dış politikasına hâkim olan ilkeleri yeniden belirlemiş ve yayılcı bir dış politikadan özellikle kaçınmıştır.³⁴

İç politika ile etkileşim derecesinden bağımsız olarak bütün dış politika uygulamalarında önceliklerin doğru belirlenmesi büyük önem taşır:

Bir devletin dış politika amacı ister uzun süreli olsun ister kısa süreli olsun, olanaklar sınırlı olduğu için [devlet] ulaşılacak amaçları öngörerek öncelikleri hesaplamak zorundadır. Bu nedenle devletlerin dış politika amaçlarına ulaşabilmelerinde askeri güç çok önemlidir. Bu askeri gücün yardımıyla devletler ulusal çıkarlarını koruma altına alırlar. İstedğiniz sonuçları elde etme ve bu sonuçları elde etmek için gerekirse başkalarının davranışlarını değiştirme yeteneği olarak tanımlanan güç, Nye'a göre de birçok kılığa bürünebilen bir olgudur. Yumuşak güç, tıpkı sert güç gibi söz konusu güç biçimlerinden biridir.³⁵

³⁴ Gültekin Sümer, *Dış Politikada Süreklilik-Değişim Çekişmesi*, <http://www.acarindex.com/>, (Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt 6, Sayı: 23, ss.73-98, 2010) s.75

³⁵ Bu yazı Uluslararası İlişkiler Dergisi'nden Utku Yapıcı tarafından aktarılmıştır. Utku Yapıcı, *Yumuşak Güç Ölçülebilir mi?*, <http://www.uidergisi.com.tr>, (Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 12, Sayı 47) (18.01. 2019), s.8

Joseph Nye, “Yumuşak güç, davranış spektrumu olarak gündemi yaratma, cazibe ve yanına çekmeyi kullanır. Kurumlar, değerler, kültür ve politikalar yumuşak gücün başlıca kaynakları arasındadır.”³⁶

Bir devlet için en iyi tutum hangisiyse dış politikadaki davranışlarını rasyonel kararlar alarak ona göre belirlerler. Bu çerçevede klasik gerçekçiliğe göre, devletler de insanlar gibi rasyonel ve bütüncül olduklarından, dış politika her devlet için aynı olan ulusal çıkarlarla yönlendirilen devlet davranışlarının etkileşimiyle belirlenmektedir. “Yalnızca güç çerçevesinde tanımlanan ve devletleri bilardo topları gibi aynılaştıran ulusal çıkarlar, uluslararası sistemin “durumundan” kaynaklanmaktadır.”³⁷ Dış politikada rasyonel çıktılar sağlayan devletin, aynı zamanda diğer ülkelere karşı uluslararası alanda da prestiji artar. Dış politikada her zaman öncelik, uluslararası alanda ulaşılabilecek hedef ve amacın saptanması olmalıdır. Bu ulusal güç sağlandığında, dünya kamuoyuna karşı da o devletin hak ettiği prestij yansır.

1.4. DIŞ POLİTİKADA AKTÖR VE YAPILAR

Bu bölümde siyasi kararlar alınırken bu kararların alınmasında etkili olan aktörler üzerinde durulmuştur. Siyasi kararları etkileyen aktörlere partiler, seçmenler, baskı ve çıkar grupları, bürokrat ve diplomatlar gibi aktörler örnek verilebilir. Bu yapıların, siyasi iktidarda bulunan karar alıcı üzerindeki etkisi, bu kısımda anlatılarak siyasal iktidarın liderlik özellikleri üzerinde durulacaktır. Dış politikadaki bir aktörün karar alma sürecindeki ‘rasyonel olma’ özelliği bu noktada büyük önem kazanmaktadır.

³⁶ Bu yazı Tuba Çavuş tarafından çalışmasının içerisinde aktarılmıştır. Tuba Çavuş, *Dış Politikada Yumuşak Güç Kavramı ve Türkiye'nin Yumuşak Güç Kullanımı*, <http://iibfdergisi.ksu.edu.tr>, (18.01.2019), s.24

³⁷ Fulya Ereker, *Dış Politikayı Analiz Etmek: Dış Politika Analizinde Yapan-Yapı Sorunu*, <http://www.uidergisi.com.tr>, (Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 9, Sayı 36, Kış 2013) s. 48

Dış politika analizinde amaç, tutum ve stratejilere olduğu kadar karar vericilere ve karar verme sürecine de odaklanılmalıdır. “Karar verme süreci dendiğinde bir ülkede kararın alınmasından uygulanmasına kadar [olan] süreç akla gelmektedir. Bu süreçte yer alan kişi ve kurumlar karar vermeyi etkilemektedir.”³⁸ Geçerli dış politika analizi, karar vericiye, dış politika yapım sürecine ve bu süreçte rol alan aktörleri kısıtlayan faktörlere dayanır. Böylece, dış politikanın doğruluğu veya yanlışlığı değil, ancak rasyonalitesi üzerinde durulmaktadır:

Dış politikadaki analiz seviyeleri bireyleri, devleti ve sistemi baz alınarak yapılmaktadır. Birey seviyesinde analiz, dış politika karar sürecinde yer alan aktörlerin bireysel niteliklerinin dış politikaya olan yansımalarını inceler. Birey seviyesindeki analizde liderlerin kişisel ve psikolojik özellikleri üzerinde durulmaktadır. Dış politika analizi yapanlar, liderlerin dünyaya bakış açısı ve algıları, kararları alma tarzları ve bu kararları almalarına neden olan etkenlerle ilgilenirler. Aslında amaç siyasi portrenin arkasında bulunan bireyi çözerek bu bireyin hareketlerini anlamak ve anlamlandırmaktır. Devlet seviyesinde analiz ise, devletlerin büyük küçük, devrimci, muhafazkar ve emperyalist gibi niteliksel ayrım sonrasında demokratik, otokratik, monarşik, federal gibi karar sürecini doğrudan etkileyen yönetsel nitelikleri dikkate alınarak yapılmaktadır. Sistem seviyesinde analiz ise uluslararası alandaki güç dağılımıyla ilgilenmektedir. Bir ulusu ve onun davranış kalıplarını etkileyen belirli güçler ya da uyarıcılar arasındaki ilişkileri gözlemlememize ve ölçmemize imkan vermektedir.³⁹

Burada birden fazla devlet oyun kurucu olarak ortaya çıkar ve diğer devletler bu duruma göre konumlanır.

Dış politikada bir aktör karar alırken rasyonel karar kuralı önem kazanır. Dış politika araçlarını kullanarak bunları amaçları doğrultusunda hareket ettirmek isteyen karar alıcı aktör, her şeyin önceden kar ve zarar hesabını yaparak dış politika tercihlerini belirleyecektir. Varsayılan, kendi ülkesi için en iyi olanı seçmek isteyeceğidir. Ancak karar vericiler ne kadar rasyonel olmak istese de bilişsel

³⁸ Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, (Marmara Kitap Merkezi Yayıncılık, 8. Baskı, Bursa, Kasım 2009) s.188

³⁹ J. David Singer, *Uluslararası İlişkilerde Analiz Düzeyi Meselesi*, <http://www.uidergisi.com.tr>, (Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 3, Sayı 11, Güz 2006), (18.01.2019), s.9

sınırlamalar karar vericilerin karmaşık sorunlarına yeterli, etkin ve rasyonel şekilde çözümler getiremez. Rasyonel aktör kendisine fayda sağlayacak en fazla iyiyi ve faydayı maksimize ederek kar-zarar hesabını yapandır. Karar verme aşamasında realistler ulusal gücü ve çıkarı ön planda tutularak devletin davranışlarını devlet içi aktörler aracılığıyla açıklamaya çalışmışlardır.

Devlet içi aktörlerin dış politikaların oluşmasında hem iç hem de dış alanlarda faaliyet gösterdiği bilinmektedir. Devlet içi aktörler de iki farklı gruba ayrılmaktadır: Devlet kurumları ile devlet-dışı sosyal örgütsel gruplar. Devlet kurumları olarak, dış politika planlama sürecinde otoriter karar verme yetkisine sahip devlet adına hareket eden birimler kastedilmektedir. Bu durumda, parlamento ile hükümet, bürokratik kurumlar arasındaki ilişkiler, devletin rejimi, siyasal partiler ile bakanlıklar arasındaki ilişkiler gibi devletin kurumsal yapıları arasındaki etkileşim irdelenmektedir...Bu nedenle; [d]ış politika analizinin çalışma alanı büyük ölçüde devletin bir sosyal kurum olarak iki alanda var olduğunu göstermektedir. Bir taraftan devlet tarafından sınırları belirlenmiş olan topraklarda bulunan, kurumlardan oluşan (iç) çevrenin onunla ve diğer aktörlerle olan etkileşimleri; öte yandan, diğer tüm devletler ve devlet dışı aktörlerden oluşan (dışsal) çevre ve bunların birbirleriyle olan etkileşimleri. Geleneksel Uluslararası İlişkiler teorileri, devletin her iki ortama da müdahale girişimlerine sürekli olarak dahil olduğunu, yani “iç” ve “dış politika” yürüttüğünü varsaymaktadır.⁴⁰

Karar verme sürecinde ise kararlar iç ve dış çevreden gelen faktörlerin etkisi altındadır. Bu faktörler; psikolojik, sosyolojik, devlet içi faktörler ve uluslararası çevre faktörüdür. Tabiatı gereği karar verici insan olduğu için kişisel özellikleri ve bilişsel yaklaşımları kararların almasında çok önemlidir. Karar vericinin tecrübesi, yaklaşımları ve çevreyi doğru algılayıp sağlam karar vermesi dış politikada önemli noktadır. Devlet dışı ve içi unsurlar, devletin yapısı, kamuoyu ve medya, karar vericiler için önemli etmenlerdir.

Dış politikada kararların kimler tarafından hangi konular için verildiğine dair sorulara dış politika teorileri (Realizm, Liberalizm, Bağımlılık ve İnşacı) cevap

⁴⁰ Cansu Güleç, *Dış Politika Analizinde Karar Verme Süreci Ve Karar Verme Modelleri*, <http://dergipark.gov.tr>, (Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2018), (19.01. 2019) s.83-84

aramıştır. Soğuk Savaş döneminde özellikle karar vericilerin dış politikada realist yaklaşımı benimsedikleri görülmüştür.

Devleti uluslararası politikanın temel aktörü olarak kabul eden realistlere göre, devletler arasında çatışmalar kaçınılmaz ve doğaldır. Devlet adamlarını ve karar vericileri rasyonel davranan kişiler olarak kabul eden realistlere göre devlet adamının temel amacı devletin varlığını sürdürmektir.⁴¹

Realist yaklaşım uluslararası sistemdeki gelişmeleri açıklama ve dış politika kararlarının neden alındığına ilişkin sorulara güvenlik çerçevesinde ikna edici cevaplar vermektedir. Ancak iki kutuplu dünya sisteminin çökmesiyle realist yaklaşım uluslararası politikadaki gelişmeleri açıklamada yetersiz kalmıştır.

Bazıları için, Doğu ve Batı arasındaki yoğun ideolojik çatışmanın bitmesi, devletlerarası şiddetin geçmişte kalacağı ve yeni toplumcu değerlerin bireyler ve devletler de dâhil olmak üzere farklı insan toplulukları arasında daha geniş işbirliği sağlayacağı yeni bir paradigmanın ortaya çıkmasına yol açması sebebiyle, uluslararası tarih açısından önemli bir dönüm noktasını oluşturmaktaydı. Bu “yeni” idealizm, barışçıl bir küresel sivil toplumun gelişmesine yönelik daha iyimser görüşleri yansıtmaktaydı. Bununla birlikte, diğerleri için, “eski” Realizm, uluslararası güvenlik meselelerinde en iyi yaklaşım olmaya devam etmekteydi. İşbirliği geçiciydi ve ulusal ve uluslararası güvenliğin en sert gerçekleri yakın zamanda tekrar ortaya çıkacaktı. Bu bakış açısı, 11 Eylül olaylarının ardından sağlamlaştırıldı.⁴²

Diğer akademisyenler ise, ağırlıklı olarak realizmin aksine, liberal yaklaşımla dış politikadaki gelişmeleri ve karar verme süreçlerini analiz etmektedir. Realist yaklaşımın tersine devleti temel aktör olarak görmeyen ve örgütlü sosyal çıkar gruplarının taleplerinin dış politikaya yansıdığını savunan liberal yaklaşım, askeri ve siyasi konuların yanı sıra ekonomik, sosyal, kültürel ve enerji gibi alçak politika konularının dış politika konusu haline geldiklerini ve karşılıklı bağımlılığın hakim olduğu uluslararası yapıda çok taraflı işbirliğinin mümkün olduğunu kabul etmektedir:

⁴¹Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, (Marmara Kitap Merkezi Yayıncılık, 8. Baskı, Bursa, Kasım 2009) s.109

⁴² John Baylis, *Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı*, <http://www.uidergisi.com.tr>, (Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 5, Sayı 18, Yaz 2008), (20.01.2019) s.71

İnşacı kuramı benimseyen akademisyenler ... kimlik, kültür ve çıkar gibi kavramlar üzerinde incelemelerde bulunarak, dış politika kavramlarını epistemolojik temelde tartışmaktadır. Bu çabalar da, realizmin dış politikadaki yetersizliğini bir kez daha ortaya çıkarmaktadır.⁴³

Karar vericiler de zamanla dış politika anlayışlarını realizmden liberalizme doğru kaydırmaktadırlar. Yine de yüzde yüz realizmden tamamen uzaklaştıkları hiçbir zaman söylenmez.

Soğuk Savaş sürecinin önemli bir kısmında realizm, Soğuk Savaş'ın bitişinin ardından yeni idealizm ve 11 Eylül sonrası ABD ile bağlantılı olayların ardından yeniden realizm hakim olmuştur.⁴⁴ Bu zaman dilimleri içerisinde, çatışma ve barış dönemleri uluslararası güvenlikte hâkim yaklaşıma idealizm ya da realizm lehine karşı çıkılmasıyla sonuçlanmıştır:

21.yüzyılın başında dünya politikasında yer alan önemli değişikliklere rağmen, uluslararası güvenliğe yönelik bu geleneksel belirsizlik sürmektedir. Bu eğilimler, 11 Eylül saldırıları, Afganistan'daki savaş, Irak savaşı ve "teröre karşı savaş"la birlikte dengelenmiştir. Bu çatışmalar, terörist grupların statükoyu değiştirmek için şiddeti önemli bir silah olarak kullanmalarının yanında, hem devletler arasında hem de devletlerin içindeki tartışmaların sonuçlanmasında askeri gücün devam eden önemini göstermektedir. Konvansiyonel silahlanma yarışları dünyanın farklı bölgelerinde devam etmektedir. Nükleer, kimyasal ve biyolojik silahlar hala birçok devletin güvenlik hesaplamaları üzerinde önemli bir etkide bulunmaktadır. Çılgın ve hırslı siyasetçiler bazı hükümetlerin başında kalmaya devam etmektedir. Farklı değerler ve küreselleşmenin kendi içinde sakladığı gerilimlerin yanı sıra kültürel farklılıklar, bir dizi önemli meselede küresel bir anlaşmanın ortaya çıkmasını engellemektedir. Bu durum, özellikle 11 Eylül'den sonraki Uluslararası ilişkiler literatürünün bir kısmında "realizmin geri dönüşü" olarak adlandırılmıştır...11 Eylül'den beri yaşanan olayları göz önüne alarak, realizm veya Hobbesçu geleneğin, bir kez daha sahnenin merkezinde yer alması bile, en azından günümüz literatüründe ve dünya devlet adamları arasında hâkim bakış açısı olacağı söylenebilir. Bununla birlikte, Soğuk Savaş sonrası dönemin ilk günlerinde daha çok dikkat çeken alternatif yaklaşımlar ve özellikle inşacılık, uluslararası güvenlik üzerine çağdaş söylemin önemli bir kısmını oluşturmaya devam etmektedir.⁴⁵

⁴³ Ertan Efegil ve Rıdvan Kalaycı, *Dış Politika Teorileri Bağlamında Türk Dış Politikasının Analizi*, (Nobel Yayıncılık, 1. Basım, Cilt 1, Nisan 2012) s.10

⁴⁴ John Baylis, *Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı*, <http://www.uidergisi.com.tr>, (Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 5, Sayı 18, Yaz 2008), (20.01. 2019) s.84

⁴⁵ *Ibid.*, s.85

Dış politika kararlarının hazırlanması ve olgunlaştırılmasına ilişkin kararlar yedi safhada gelişmektedir:

Birinci aşama, istihbarat ve değerlendirme işlemidir. İkinci aşama istihbarat servislerinin elde ettikleri sonuçlarındaki eksiklerinin karar organlarınca tamamlanması, gelişmeleri izleyerek değerlendirmelerde gerekli düzeltmelerin yapılması, çalışmalarını sürdürerek alternatif stratejilerin aksiyona dönüşecek hal tarzını seçmek için karar verici yetkili otoritelere sunulmasıdır. Karar vericiler yerine göre diplomatik aktörler, devlet başkanı veya bakanlar kurulu olabilir. Dördüncü aşamada verilen karar olgunlaştırılmaya çalışılır. Yabancı unsurlarla ve hükümetlerle temasa geçilir. Gerekli hukuksal yöntemler tamamlanır ve kamuoyu izlenecek dış politika hakkında bilgilendirilerek aksiyonlara hazırlanır. Beşinci safhada alınan karar uygulanmaya başlanır. Altıncı aşamada alınan kararın olumluluğu ve girilen faaliyetlerin etkinliği değerlendirilir. Yeni gelişmeler dikkate alınarak uygulamadaki eksiklik ve kusurlar giderilir. Gerekirse karar düzeltilir. Yedinci olan son aşamada karar ve uygulama kesin şeklini alır ve uygulama sürdürülür.⁴⁶

Liderlerin davranışlarına yönelik bilgi vermek gerektiğinde rasyonel seçim teorisinden bahsetmek gerekmektedir. Dış politikada bir karar alınırken karar alıcılar rasyonel davranmak zorundadırlar. Çünkü üniter bir sistem içerisinde devletin bekası söz konusunda olduğu için bireyler dış politikada rasyoneldir. Ancak bu durum bazen ihmal edilebilir.

Soğuk Savaş boyunca iki kutuplu dünya düzeninde iki gücün sürekli olarak birbiriyle çatışması söz konusu olduğundan devletler aktör olarak baş rolde yer almışlardır. Soğuk Savaş bitiminde dış politika önemli değişikliklere şahit olmuştur. Bundan sonra 1970'li yıllara kadar liderler önemli aktör unsurudur. Liderlerin yanındaki diğer aktörler olan siyasi partiler ve bürokratların da dış politikadaki karar alma mekanizmasına katılımıyla analiz daha zengin hale gelmiştir. Dolayısıyla dış politika kararlarının kişisel, ulusal ve uluslararası düzeydeki faktörleri kapsayan geniş bir çerçevede doğrultusunda alınmakta olduğu söylenebilir.⁴⁷

Liderlik çalışmaları genellikle çeşitli liderlik tipleri ve bu liderlik tiplerinin özellikleri üzerine odaklanmaktadır.

Liderlik tipi kısaca, "liderlerin görevlerini gerçekleştirirken izledikleri davranış kalıpları ve çevrelerindeki kişilerle (seçmenler, danışmanlar veya diğer liderler)

⁴⁶ Mehmet Kocaoğlu, *Uluslararası İlişkiler Teorileri, Aktörleri, Hukuku, Diplomasi, Ekonominin Rolü, Dış Politika Uyuşmazlıkların Çözümü*, (Ankara, 1993) s.413

⁴⁷ Ömer Ak, *Liderlik Profili Analizi ve Dış Politika: Turgut Özal ve Recep Tayyip Erdoğan*, <https://abs.cu.edu.tr>, (20.01.2019) s.1

ilişkilerinde sergiledikleri tutumlar” olarak tanımlanabilir. Başka bir deyişle liderlik tipi, “liderin eylemlerini ve ilişkilerini yapılandırmakta kullandığı tutumlar, normlar, kurallar ve ilkeler bütünü” olarak kabul edilebilir.⁴⁸

Liderler dış politika konularıyla ilgili karar alırken, birtakım iç ve dış engellerle ve kısıtlamalarla karşılaşmaktadır. Dış ve iç politika bağlamları arasındaki farkları uzlaştırmak ve gerek uluslararası muhatapları iç siyasi engeller doğrultusunda uzlaşma noktasına çekmek, gerekse de dış politika kararlarını şekillendirirken iç politikadaki tartışma ve tepkileri de tatmin etmek, liderin yerine getirmesi gereken bir görev olarak kabul edilmektedir. Lider burada bir müzakereci gibi davranarak, ulusal ve uluslararası muhataplarını uzlaşma noktasına getirmekle yükümlüdür.

Tek yönlü, karşılıklı etkileşim, ardışık ve ardışık-karşılıklı etkileşim halinde kararlar gibi çok çeşitli dış politika kararları bulunmaktadır. Bu kararlar da çok farklı faktörlerin etkisi altında belirlenmektedir. Bu faktörler, psikolojik (liderlerin kişiliği, algılama gibi), iç (devlet kurumları, medya, kamuoyu gibi), uluslararası (sistemin yapısı, evrensel değerler gibi) ve sosyolojik-kültürel (tarih, din, milliyetçilik, siyasal kültür gibi) olmak üzere dört gruba ayırmak mümkündür.⁴⁹

Dış politikada karar vermede, psikolojik ve toplumsal unsurlar etkili olmaktadır; çünkü karar vericilerin her birinin zihninde farklı düşünceler yer almaktadır. “Karar vericilerin de kendilerine göre inançları, tutumları, algıları, hisleri ve hafızaları vardır. Toplumsal çevrenin etkisi coğrafya, kültür gibi unsurlar karar vericilerin faaliyet alanlarını şekillendirmiştir.”⁵⁰ Bununla birlikte dış politikada aktörlerin kişilik özelliklerinin altında yatan psikolojik güdülerine bakmanın yeterli olmayacağı da öne sürülmektedir. Sadece güdüler ile alınan kararların ne kadar gerçekçi ve yerinde kararlar olacağı tartışmalıdır. Aslında bu tür karar vericileri anlamak için

⁴⁸ *Ibid.*, s.3

⁴⁹ Ertan Efeğil, *Dış Politika Analizi Ders Notları*, (Nobel Yayıncılık, 1. Basım, Ankara, Şubat 2012) s.4

⁵⁰ Steve Smith, Amelia Hadfield ve Tim Dunne, çev. Prof. Dr. Nasuh Uslu, *Dış Politika Teoriler, Aktörler, Örnek Olaylar*, (Uluslararası İlişkiler Kütüphanesi Röle Akademi Yayıncılık, 2. Basımdan Çeviri, İstanbul, Eylül 2016) s.25

hayata geçirmiş olduğu eylemlerin bütününe bakmak gerekmektedir. “Liderlerde bulunması gereken genel özellikler; liderin hizmete yönelik olması, astların ve takipçilerin gelişmelerine katkıları, farklılıkları yönetmek, politik bilinç, sosyal yetenekler, işbirliği ve danışmanlıktır.”⁵¹

Günümüzde diplomasi meslekten gelen kişilerin yürütmesinden çıkmış, devlet ve hükümet başkanlarının söylem ve tutumlarına endekslenmiştir. Son zamanlarda iletişim ve ulaşımın kolay olması dışişleri bakanı ve hükümet başkanlarının kolaylıkla başka ülkelere gitmesini, başka ülkelerin vatandaşlarına erişmesini sağlamıştır. Bu yöntem sayesinde, karar verme süreci büyük ölçüde dönüşmüş ve en üst düzeydeki siyasal önderler arasında kişisel ve gayriresmi nitelikte ilişkiler kurulabilmiştir:

Gelişen teknoloji ile birlikte, çevrimiçi sosyal medya siyasileşme ve siyasi seferberlik (mobilization) için önemli bir platform haline gelmiştir. Özellikle Twitter, Facebook, Pinterest, Reddit gibi birçok farklı sosyal medya uygulaması, ağır devlet sansürü altında olan bazı ülkeler haricinde, dünya üzerinde internet erişimi olan her kullanıcıyı birbirine bağlamakta, kullanıcıların serbestçe (bir üst otorite olmadan) konuları şekillendirmelerine ve tartışmaları geliştirmelerine olanak tanımaktadır.⁵²

Bu katılımcı ortam, kişi ve grupların siyasetle ilişkilerini farklı boyutlarda etkilemektedir. Sosyal medyanın bireylerin siyasal etkileşimindeki rolünün şüphesiz göze çarpan en önemli boyutu, kişi ve grupların siyasi seferberlikte yarattığı dinamiktir. Sosyal medyayı, özellikle de Twitter’ı, diğer geleneksel medya araçlarından ayıran en önemli özelliklerden biri olan özgür ve hızlı konu/haber paylaşımı, etkileşimi ve değişimi, kişi ve grupların bu seferberliğe çok hızlı bir şekilde katılmalarını sağlamaktadır. “Özgürlük boyutu insanları çok daha kolay

⁵¹ M. Cengiz Alkın, *Liderlik Özellik ve Davranışlarının Belirlenmesi ve Konuyla İlgili Olarak Yapılan Bir Araştırma*, <http://dspace.trakya.edu.tr>, (Yüksek Lisans Tezi, Edirne, Temmuz 2006), (21.01.2019) s.24

⁵² Emre Hatipoğlu, Osman Zeki Gökçe, Berkay Dinçer ve Yücel Saygın, *Sosyal Medya ve Türk Dış Politikası: Kobani Tweetleri Üzerinden Türk Dış Politikası Algısı*, <http://www.uidergisi.com.tr>, (Uluslararası İlişkiler Dergisi, 2016), (21.01. 2019) s.180

harekete geçirebilecek konu ve başlıkların herhangi bir kaynaktan yayılmasını sağlarken, hız boyutu bu yayılımın son derece etkin bir şekilde birey veya gruplara ulaşmasını sağlamaktadır.”⁵³

Dış politikanın kendine göre hedefleri vardır. Dış politika devlet politikasından ayrı değildir. Milli çıkarları gözeten ve uzun vadeli hedefleri olan kararlı bir mekanizmadır.

Bir ülkenin dış politikasını oluşturan, yönlendiren faktörler çok çeşitlidir. Bunlar içinde değişen ve değişmeyen faktörler bulunmaktadır. Değişmeyen faktörlerin başında toprak bütünlüğü ve egemenlik gelir. Ayrıca söz konusu ülkenin topraklarının dünya siyasi coğrafyasındaki yeri de dış politikayı şekillendirmede önemli ve değişmeyen bir faktördür.⁵⁴

Dış politikadaki devamlı diğer bir faktör ise komşulardır. Bir ülkenin komşularını seçme şansı yoktur. Dış politikada gittikçe öncelik ve ağırlık kazanan gündemde belirleyici olan bir başka önemli unsur da ekonomik menfaat ve ilişkilerdir. Yine aynı derecede belirleyici başka bir faktör de dış politikada kuvvet kaynağı olacak türde milli dayanışma, birlik ve beraberliktir. Bu alanda zaafı bulunan veya zaaf gösteren ülkelerin dış politikası ürkek ve başarısız olur. Bununla birlikte esas dikkat edilmesi gereken, dış politikanın oluşması ve başarısında önemli olan husus, sağlıklı bilgi sahibi olmaktır. İstihbarat tarzı bilgi sahibi olmadan politika ve aksiyon geliştirmek zor, bazı hallerde zararlıdır. Bilgi kaynakları ve istihbaratın temin edilme yöntemleri, istihbaratın hedefleri tarafından bilinmemelidir. İstihbarat, her zaman gizli olması durumu dışında da bilgide farklılıklar göstermektedir. “İstihbarat, hükümetlerin diğer hükümetlerden saklamak istedikleri bilgiler bulunduğu için

⁵³ *Ibid.*, s.181

⁵⁴ Hüner Tuncer, *Eski ve Yeni Diplomasi*, (Dış Politika Enstitüsü, Ankara,1991) s.12

vardır. Böylece, gizli bilgileri elde etme yollarını saklı tutmak mümkün olmaktadır.”⁵⁵ Savaş Biçer’in de dile getirdiği gibi;

[i]stihbarat günümüzde artık belirli bir ülkeye ya da ülkelerin meydana getirdiği siyasi/askeri bir organizasyona yöneltilen gizli haberalma faaliyeti olmaktan çıkarak, dünyadaki bütün gelişmeleri tarihi ve siyasi boyutları ile sistematik biçimde analiz eden, ülkenin ilgi ve etki sınırlarını belirterek kapsamlı ve tutarlı bir siyasetin nedenleri ile sonuçlarını karar vericilere objektif olarak sunan bir faaliyet olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bir gereklilik olduğu kadar, bir sorumluluk olarak da düşünülmelidir. Tarihi tecrübe ve milli istihbarat teşkilatı bulunan büyük devletlerin çok geniş ve devamlı beslenen, yenilenen bilgi bankası olduğundan istihbaratın artık geri dönüşleri olmayan, dinamik ve sürekli yenilik, yaratıcılık gerektiren bir metod ya da metodlara gereksinimi bulunmasıdır. Haber toplama analiz ve istihbaratın karar vericiler tarafından kullanılması olarak bildiğimiz süreç, hiçbir aşamasında geriye dönüşü olmayan ve bir bütün olarak değerlendirilmesi gereken özellikler taşımaktadır.⁵⁶

Değişmeyen faktörler, kısa vadeli krizler, istihbarat ve karar alıcıların psikolojisi gibi unsurların tamamı dikkate alınsa da dış politika kararlarında her zaman şans faktörünün önemli olduğu unutulmamalıdır. Kimi zaman beklendiğinden daha karlı sonuçlar alınabilir, kimi zaman da sonuçsuz kalınabilir. Bu nedenledir ki karar alım sürecinde aktörlerin ardarda gelen ve daha sonraki aktörleri de etkileyecek zincirleme kararları bulunmaktadır. Kısacası, dış politika kararının çerçevesi, bilginin muğlaklığı, karşı tarafın dürtüleri ve niyetleri hakkındaki belirsizlik ve öngörülmemiş dinamik oluşumlar, yüksek risk grubunda karakterize edilmektedir. Dış politika kararları, uluslar, müttefikleri ve rakip ülkeler açısından önemli sonuçlar doğurmaktadır ve gücü elinde tutan liderin varlığını sürdürmesine de yardımcı olmaktadır.

Ancak mutlak anlamda rasyonelliğin sağlanması neredeyse olanaksız[dır]; çünkü uluslararası ilişkilerde bilgilerin sınırlı olması, buna ulaşmanın ve bu arada geçen zamanın maaliyeti ve bunları yaparken gizliliğin korunmaya çalışılması, karar vericilerin tüm alternatifleri dikkate almalarını önlemektedir. Bu nedenle

⁵⁵ Savaş Biçer, *Ulusal Güvenlik ve İstihbarat Sisteminde Geleneksel Anlayıştan Modern ve Değişen İhtiyaçlar Dönemine Geçiş*, <http://dergipark.gov.tr/>, (21.01.2019) s.440

⁵⁶ *Ibid.*, s.443

rasyonellik, görünen alternatifler arasında en tatmin edici olanı seçme durumu olmaktadır.⁵⁷

Aktörler ve aktörlerin kararlarını etkileyen yapıları oluştururken ‘karar verme’ en temel mekanizmadır. Liderlerler iç politika ve dış politikada karar alırlarken ‘rasyonel model’e göre karar almalıdırlar. Bu nedenle aktörler ile ‘rasyonel karar alma’ mekanizması birbirinden ayrı düşünölmeyeceği için gelecek bölümde dış politikada karar verme ‘rasyonel model’ çerçevesinde anlatılmıştır.

1.5. DIŞ POLİTİKADA KARAR VERME: RASYONEL MODEL

Rasyonel karar vermede aktörlerin mantıklı ve akıllı şekilde karar vermesi beklenmelidir:

Karar verme, karşılaşılan durum ile ilgili olarak arzu edilen sonuçlara ulaşabilmek için yol gösterici bilgilerin toplanması, bu bilgiler ışığında sistematik, bilimsel ve mantıklı bir akıl yürütme ile seçenekler oluşturup bunların içinden en uygun olanının seçilerek uygulamaya konmasıdır.⁵⁸

Rasyonel karar verenler, bilgi temelli hareket ederek ve yeni bilgiyi dikkate alarak buna göre bir davranış sergilerler. Bilgiler, yeni kaynağı konusunda hesap verilebilir nitelikte ve güncel olmalıdır. Rasyonel karar verenler, sağduyu ortaya koymaktadır. Bu kişiler, kendilerini yeni kanıtlara açık tutarken uyumlu ve tutarlı davranarak, mantıklı ve karar alıcı konumda olarak ayrıcalıklı bir duruş sergilerler. İdeal olan, bu karar vericilerin tarihten ders alan, sabit fikirli olmayan, geçmişten bazı önermeler çıkarabilen kişiler olarak dış politikada etkin olmasıdır. Araştırmacı yazar Ertan Efeğil’in de ifade ettiği gibi;

[k]arar vericiler rasyonel hareket ederek önce dış politika alanına giren bir konunun durum değerlendirmesini yapmalıdır. Öncelikle bir sorunun doğrudan taraflarının

⁵⁷ Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, (Marmara Kitap Merkezi Yayıncılık, 8. Baskı, Bursa, Kasım 2009) s.213

⁵⁸ Cenkan Sağır, *Karar Verme Sürecini Etkileyen Faktörler ve Kara Verme Sürecinde Etiğin Önemi: Uygulamalı Bir Araştırma*, <http://dspace.trakya.edu.tr/>, (Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Edirne, Eylül 2006) s.9

talepleri, beklentileri, taraflar arasındaki görüş ayrılıkları ve ellerindeki imkanlar ortaya konulmalıdır. Daha sonra, bölgesel aktörlerin ve büyük güçlerin politikaları irdelenmelidir.⁵⁹

Devlet rasyonel bir aktördür. Buna göre devletlerin dış politika oluşturma süreci rasyoneldir. Bu süreç sırasıyla bürokratik düzeyde hedeflerin ortaya konması; bunlara ulaşmak için bütün olası alternatiflerin belirlenmesi; devletin sahip olduğu yetenekler çerçevesinde uygulanabilirliklerinin değerlendirilmesi; gerçekleştirilebilirliklerine göre sıralanması; her birinin maliyet ve avantajının tespit edilmesi, ve tüm bunların sonucunda da hedeflenen amaca ulaşmada fayda maksimizasyonunu sağlayacak olan alternatifin seçilmesini içerir. Bununla birlikte realistler, devletin rasyonel karar alma kapasitesinin sorunsal olduğunu da dile getirirler:

Bir kere, karar vericiler gerçek hayatta sıklıkla değer/fayda maksimizasyonuna ulaşmalarını sağlayacak bütün bilgi ve enformasyona sahip değildir. Ortada pek çok belirsizlik olabileceği gibi, karar vericiler onları yanlış kararlar almaya yönlendirebilecek algılamalar ve önyargılara da sahip olabilirler. Fakat her halükarda yapılan seçim, her zaman alternatiflerin en iyisi ve hatta değer maksimizasyonunu sağlayan alternatif olmasa bile, en azından eldeki meseleyi halletmek için karar verici tarafından var olduğu öngörülen alternatifler arasında yeterli olarak algılanandır. Diğer bir ifadeyle, en optimal seçim olmasa bile, yine de hedeflenen amaç çerçevesinde elde var olduğuna inanılan alternatifler arasından rasyonel bir seçim yapılmıştır.⁶⁰

1.6. DIŞ POLİTİKA ANALİZİNDE TEORİK YAKLAŞIMLAR

Dış politika analizindeki en büyük karar alma modeli olarak ele alınan ‘rasyonel model’ sonrasında, bu modelin farklı uygulamalarında ve dolayısıyla dış politika analizinde etkili olan teorik yaklaşımlardan bahsedilmiştir. Realizm, idealizm, liberalizm, inaçıcı kuram ve post-yapısalcı yaklaşımlar teorik olarak

⁵⁹ Dış Politikada Karar Verme Süreci, Milliyet, (29.12.2009), <https://www.milligazete.com.tr/haber/1166575/dis-politikada-karar-verme-sureci>, (22.01.2019)

⁶⁰ Mustafa Aydın, *Uluslararası İlişkilerin “Gerçekçi” Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Krtiği*, <http://www.uidergisi.com.tr/>, (Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt1, Sayı 1, Bahar 2004) s.41

sınıflandırılmıştır. Bu alt başlıkların dış politikadaki karar alıcılar üzerindeki etkisi ve iç politika ile dış politikadaki önemi üzerinde durulmuştur.

Uluslararası İlişkiler’de farklı teorilerin dış politika analizinde ve değişen araştırma yöntemlerinde kullanımı 1940’lı yıllardan sonra hız kazanmıştır.⁶¹ Uluslararası İlişkiler disiplini, otonom bir konum kazanmak ve kendini etkileyen diğer disiplinlere (siyaset, tarih, hukuk, felsefe, askeriye vb.) karşı rüştünü ispat etmek için özgün teoriler geliştirmiştir. Uluslararası İlişkiler disiplininin yaklaşık yüz yıllık gelişimine ve tecrübesine baktığımızda, her dönemde uluslararası ilişkiler olgusuna dair bir fikir seti oluşturulmuş ve bu fikirler, teoriler şeklinde ortaya konulmuştur.

Uluslararası İlişkiler akademisi, uluslararası gelişmeleri, dünya sorunlarını ve olaylarını ve ilgili durumları anlayabilmek ve açıklayabilmek için teorik rekabet içinde olmuştur. Yüzyıl boyunca uluslararası ilişkilerde ortaya çıkan ampirik olaylara paralel olarak, teorik/soyut analizler de gelişmiş ve güçlenmiştir. Böylece uluslararası ilişkiler teorileri, disiplinin kökleşmesi ve yaygınlaşmasında başrol oynamıştır.⁶²

Aşağıdaki bölümde başlıca örnekleri realizm, liberalizm, inşacı kuram ve post yapısalcılık-söylem analizi olan dış politika analizindeki teorik yaklaşımların iç politika ve dış politikadaki önemi ve aynı zamanda karar alıcılar üzerindeki etkileri anlatılacaktır. Dış politikadaki teorik yaklaşımların yukarıda da değindiğimiz gibi dış politika analizi hususundaki önemi büyüktür. Üzerinde durulacak bu yaklaşımlar aynı zamanda dış politikanın iç politikaya yansımaları bağlamında çalışmanın ana hedefine ulaşmaya zemin hazırlayacaktır. Realizm kuramıyla başlanılan dış politikadaki kuramsal yaklaşım çalışması, dış politikadaki karar vericilerin karar

⁶¹ Tayyar Arı, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, (Marmara Kitap Merkezi Yayıncılık, 8. Baskı, Bursa, Kasım 2009) s.103

⁶² Ramazan Gözen, *Uluslararası İlişkiler Teorileri*, <https://www.iletisim.com.tr>, (22.01.2019) s.16

alma modelinden başlayarak iç politika ile dış politika arasındaki ayrımların ne şekilde olduğuna dair bilgi sunacaktır.

1.6.1. REALİZM VE DIŞ POLİTİKA

Realist teorinin dış politika yaklaşımı “devletlerin kendi ulusal çıkarlarını muhafaza etmek amacıyla dış dünyaya karşı yürüttükleri” eylemleri merkezine alır. Buna göre; realizm belli bir dış politikanın karakterinin sadece icra edilen politik edimlerin ve bu edimlerin ön kestiriminden doğan sonuçların incelenmesiyle anlaşılabilceğini öngörür.”⁶³ Ayrıca realizmde,

dış politikayı devletler planladıkları için dış politika devletlerarası ilişkilerde kullanılan kavramdır. Bu nedenledir ki, dış politika karar vericileri, devlet adına hareket eden aktörlerdir. Devletin organları bir bütündür, bunların birbirlerinden ayrı hareket etmeleri beklenmemektedir. O yüzden devlet birimleri birbirleriyle eşgüdümlü ve rasyonel hareket etmek zorundadır. Devlet birimlerinin tek hedefi, ulusal çıkar ve güvenliği sağlayarak dış politikada kar-zarar hesabını yapan en çok faydayı sağlayacak aktörlerin var olmasıdır.⁶⁴

Bu yaklaşımda bir dış politikayı anlamak için devletler arasındaki askeri imkan, ekonomik yapı ve diğer devletlerin tehditkar yaklaşımlarına bakmak yeterli olacaktır. Kamuoyu, medya, siyasal partiler ve baskı grupları gibi devlet içi yapılanmalara bakmak öncelikli değildir; çünkü bu unsurların bu yaklaşımda dış politika sürecine belirleyici bir katkıları yoktur. “Buna göre, devlet sadece rasyonel bir aktör olup dış politika oluşturma süreçleri de rasyoneldir. Realistler için uluslararası örgütler ulusal çıkarları gerçekleştirmede bir araçtır, amaç değildir.”⁶⁵ Ulusal çıkar, tüm karar alma

⁶³ Mehmet Kocaoğlu, *Uluslararası İlişkiler Teorileri, Aktörleri, Hukuku, Diploması, Ekonominin Rolü, Dış Politika Uyuşmazlıkların Çözümü*, (Ankara, 1993) s.409

⁶⁴ Ertan Efegil ve Rıdvan Kalaycı, *Dış Politika Teorileri Bağlamında Türk Dış Politikasının Analizi*,(Nobel Yayıncılık, 1. Basım, Cilt 1, Nisan 2012) s.11

⁶⁵ Mustafa Aydın, *Uluslararası İlişkilerin “Gerçekçi” Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği*, <http://www.uidergisi.com.tr>, (Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 1, Sayı 1 Bahar 2004) s.41

mekanizma ve yöntemlerinde esastır.⁶⁶ Ancak Mustafa Aydın'ın da belirttiği gibi realizmin içindeki iç ve dış politika bağlamındaki keskin ayrılıklar, 1960'lardan itibaren daha karmaşıklaşan uluslararası toplum ilişkileri ile önceki keskinliğini kaybetmiştir.⁶⁷

Yeni yapıda, sayıları hızla artan devlet ve devlet-dışı aktörlerle birlikte, iç politikanın dış politika üzerinde etkisi daha açık olarak ortaya konuldukça, realist teoride belirgin şekilde tanımlanmış iç/dış politika ayrımı giderek daha fazla muğlaklaşmış, bunun sonucunda da realpolitiğin bir uluslararası ilişkiler teorisi üretmediği, sadece karar vericilere dünya hakkında bir imaj sağladığı, dolayısıyla güç politikasının uluslararası ilişkilerin açıklanması değil, fakat küresel siyasi sistemde bulunan davranış kalıplarından birinin tanımlanması olduğu ileri sürülmüştür.⁶⁸

Aşağıdaki bölümde dış politika analizinde realizm kadar etkili olmuş bir diğer teori liberalizm incelenmiştir.

1.6.2. LIBERALİZM VE DIŞ POLİTİKA

Savaş, barış, çatışma ve benzeri olaylar Uluslararası İlişkiler kuramlarını ve kuramcılarını besleyen en önemli olgulardır.⁶⁹ Kuram olarak liberalizm, gündelik olayların etkisinde değişik kavramsallaştırmalarla zenginleşirken; çok çeşitli değişkenlerin, savaş, barış ve demokrasi üzerindeki etkisinin niteliksel ve niceliksel olarak araştırılması biçiminde detaylanmıştır. Daha da önemlisi, liberalist bakış açısına ait bu detaylar siyasetçiler tarafından çoğu zaman da çarpıtılarak devletlerin hem yerel hem de küresel politikalarını şekillendirmeye ve dolayısıyla dünya

⁶⁶ İlhan Uzgel, *Ulusal Çıkar ve Dış Politika*, (İmge Yayınevi, 1. Baskı, Ankara, Mayıs 2004) s.54

⁶⁷ Mustafa Aydın, *Uluslararası İlişkilerin "Gerçekçi" Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği*, <http://www.uidergisi.com.tr/> (Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 1, Sayı 1 Bahar 2004) s.59

⁶⁸ *Ibid.*, s.59

⁶⁹ Lerna K. Yanık, *Liberalizm: Bir Yazın Değerlendirmesi*, <http://www.uidergisi.com.tr/> (Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 12, Sayı 46), (22.01.2019) s.36

siyasetini derinden etkilemeye devam etmektedir.⁷⁰ Lerna Yanık'ın ifadesi ile liberalizm,

[b]ir siyasetal düşünce akımı olarak, 17. ve 18. yüzyılda dönüşmekte olan birey-devlet ilişkisini akılcılık ilkesi üzerinden açıklamaya çalışmıştır. Liberalizm, akılcılığın insan refahını üstün tutacağı ve asgari devlet anlayışıyla insan özgürlüklerini savunacağı için, siyasetin insan refahını azamiye çıkarmaya çalışacağına inanmaktadır. Ağırlıklı olarak toplumun ulusal düzeydeki özelliklerini biçimlendirmeye çalışan liberalizm, ulusal düzeydeki bu düzenlemelerin uluslararası düzeye de yansımaları istemiş ve bu doğrultuda kurulan düzenin devletlerin dış politika davranışlarını belirleyebileceğine işaret etmiştir.⁷¹

Realist yaklaşımdaki ilkelerin tam aksini savunan liberallere göre devletler, bireyler ve gruplar arasında uyum ve barışın olduğunu savunmaktadırlar. “Dış politikanın merkezinde bireylerin özgürlükleri, talepleri ve çıkarları vardır. Devletin var olması onlara göre, bireylerin bu taleplerini yerine getirmek ve güvence altına almaktır. Bu nedenle ulusal çıkar kavramı eşittir bireylerin hak ve talepleri önkabulu geçerlidir.”⁷² Realizmdeki bakış açısında olmayan bir yaklaşımla iç politika ve dış politika ayrımını ortadan kaldırmıştır. Özellikle “küreselleşme ve iletişim teknolojisinin gelişmesi” dış politikada realistlerin kabul ettiği daha karmaşık ilişkileri ortaya koymuştur. Ülkelerin ekonomik politikaları da bu karmaşık ilişkiler kapsamında düşünülmelidir.⁷³

Liberal yaklaşımda, dış politikada çatışmacı değil uzlaşmacı bir anlayış hakimdir. Bu nedenle liberal kuramda dış politikanın en önemli enstrümanları, uluslararası örgütler, karşılıklı anlaşmalar ve uluslararası hukuktur. Yani bir anlamda resmi olduğu kadar gayri resmi diploması, özellikle kamu diplomasisi kabul görür. İdealizmde liberalizmle anlayış olarak örtüşmektedir. İdealist dış politikada da Birleşmiş Milletler (BM) gibi örgütlerin çatısı altında geliştirilen dayanışma ve uluslararası hukuk önemli yer tutar. Bentham'a göre, uluslararası hukuk ve mahkeme, savaşa kıyaslandığında, milletler arasında olabilecek bir anlaşmazlığı

⁷⁰ *Ibid.*, s.51

⁷¹ *Ibid.*, s.38

⁷² *Ibid.*, s.36

⁷³ Yücel Bozdağlıoğlu ve Özen, Çınar, *Liberalizmden Neoliberalizme Güç Olgusu ve Sistemik Bağımlılık*, <http://www.uidergisi.com.tr>, (Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 1, Sayı 4, Kış 2004), (22.01.2019) s.69

çözümlemekte daha faydalı olacaktır. Özetle, toplumsal uyum gerçekçi düşüncede otorite tarafından, liberal düşüncede ise insan doğasına daha iyimser bakıldığı için refahını ilerletmek isteyen insanoğlu tarafından sağlanacaktır.⁷⁴

Sonuç olarak liberalizm, dış politikada hem uzlaşma ümidi hem de geleceğe dair bir uyarı ortaya koymaktadır. Liberal devletler arasındaki karşılıklı çıkara dayanan ittifakların süreceğinin bir garantisi yoktur. ABD ile Avrupa Birliği (AB) arasındaki gümrük tarifeleri üzerine ortaya çıkan tartışmalar neticesinde liberal ve liberal olmayan devletler arasındaki ekonomik bağların kırılan olduğu görülmüştür.

Teorik olarak liberal devletler bütün devletlerle ilişkilerinde gündeme gelen uluslararası işbirliği ve rekabet sorununu çözümlenmişlerdir. Böylece liberal halklar kendi iç sorunlarına odaklanabilmektedir. Ancak uluslararası liberal saygı, ticaret rekabetlerini önlemediği gibi bu saygının uluslararası güvenlik konusunda ileri görüşlü kolektif çözümler üretmesi de garanti değildir.⁷⁵

Günümüzde Suriye krizi dolayısıyla ortaya çıkan küresel mülteci dalgası son yıllarda liberal dış politikayı zorlayan en önemli sınav olmuştur.

1.6.3. İNŞACI KURAM VE DIŞ POLİTİKA

Dış politika literatüründe yapılan tanımlarda Uluslararası İlişkiler'in Realizm, İdealizm, Liberalizm ve Marksizm gibi temel teorilerinin etkisi görülür. “Bunun dışında kendisi bir teori olmamakla birlikte bir analiz yöntemi olarak inşacı kuram da dış politikayı anlamak ve açıklamak için geçerli bir çerçeve sunmaktadır.”⁷⁶ Buna göre, “[İ]nşacı kuram, fikirleri ve normları, dış politikayı oluşturan ve devletlerin davranışlarını ve uluslararası sistemin yapısını belirleyen temel unsurlar olarak

⁷⁴ Lerna K. Yanık, *Liberalizm: Bir Yazın Değerlendirmesi*, <http://www.uidergisi.com.tr>, (Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 12, Sayı 46), (22.01.2019) s.36

⁷⁵ Steve Smith, Amelia Hadfield ve Tim Dunne, çev. Nasuh Uslu, *Dış Politika Teoriler, Aktörler, Örnek Olaylar*, (Uluslararası ilişkiler Kütüphanesi Röle Akademi Yayıncılık, 2. Basımdan Çeviri, İstanbul, Eylül 2016) s.76

⁷⁶ Fikret Birdişli, *Dış Politikada Yöntem ve Türk Dış Politikası*, (2018) s.1

nitelendirmektedir”.⁷⁷ Daha önceki bölümlerde anlatılan teorilerden farklı olarak inşacılık, “devletlerin sosyalleşmesine ve eğitimine özel önem verilmesini” öngörür:

Devletin kimliği inşacı kuramlar için önemlidir. İnşacı kuramda kimlik, uluslararası siyasetin sosyal-fikirselsel üst yapısını aktör davranışlarına bağlayan önemli bir değişkendir. Uluslararası ilişkilerin yaygın fikir, norm ve kültürel anlayışlarının önce devletlerin kimliklerini şekillendirdikleri ve bu yolla devletlerin davranışlarını etkiledikleri savunulur.⁷⁸

Bu anlayışa göre devletin dış politikadaki eylemleri, onun ulusal kültürüyle doğru orantılıdır. İnşacı kuram yaklaşımının dış politikadaki yerini 1980’lerden sonra aldığı görülmektedir. Tarihten gelen değişimin istenmeyen sonuçlarının ortaya çıkarılmasında sosyal kurumların ve aktörlerin hesaba katılmaması üzerinde eleştirel olarak durmuştur. İnşacı kuram, devletlerin dış politikasındaki davranışlarının sebebini iç politikasında arar.

İdealizmin kökenleri Aydınlanma düşüncesi ve sonrasında gelişen liberalizm akımına dayanmaktadır. Bu düşünce “ilerleme” ve “akılcılık” gibi iki önemli olgudan ilham alındığı anlamına gelmekteydi. Buna göre bireyler temelde rasyonel ve iyidirler. Dolayısıyla savaşlar, devletlerin mutlakiyetçi ve otoriter bir biçimde yapılanmalarından ileri gelmektedir. Bu bağlamda şiddet, çatışma ve savaş gibi olgular insan doğasından değil sistemik hatalardan ileri gelmektedir. “Sistemin yeniden düzelmesi ve yeni savaşların önüne geçilmesinin ise iki temel aracı vardır: uluslararası hukuk kurallarının geliştirilmesi ve uluslararası örgütlerin kurulması.”⁷⁹ Bu nedenle eleştirel teorinin en temel varsayımlarından birinin; idealizm ve realizm başta olmak üzere Uluslararası İlişkiler teorilerinin, geçmişte de günümüzde de

⁷⁷ Ertan Efeğil ve Rıdvan Kalaycı, *Dış Politika Teorileri Bağlamında Türk Dış Politikasının Analizi*, (Nobel Yayıncılık, 1. Basım, Cilt 1, Nisan 2012) s.68

⁷⁸ Bahar Rumelili, *Bölgeselcilik ve İnşacılık: Kazanımlar ve Vaatler*, <http://www.uidergisi.com.tr/>, (Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 12, Sayı 46) s. 173

⁷⁹ Bilal Karabulut, *Birinci Dünya Savaşı ve Uluslararası İlişkilerde İdealizmin Yükselişi*, <http://dergipark.gov.tr/>, (Cilt 8, Sayı 15, Kış 2014), (23.01. 2019) s.66

büyük devletlerin ve özellikle dönemin hegemon gücünün dış politikasına meşruiyet sağlamak adına kullandığı “ideolojik” araçlar olduğu söylenebilir.

Ondokuzuncu yüzyıl liberalizmi rasyonelliği insana yüklerken, yirminci yüzyılın idealist Uluslararası İlişkiler yaklaşımlarının çoğunda rasyonellik devlete yüklenmiştir. Devlete yapanlık sağlayan unsur rasyonellik olmuştur. Bu çerçevede Uluslararası İlişkileri'nin idealist kuramı uluslararası ilişkiler ve dış politikayı yapana odaklanarak analiz etmiştir. İdealist kuramda yapıyı oluşturan uluslararası sisteme ulus-devletlerin toplamı (ya da insan toplumunun bir toplamı) ötesinde bir anlam yüklenmemiş, bu şekilde yapıya yapan üzerinde bir etki olasılığı tanınmamıştır. Uluslararası kurumsallaşma, uluslararası sistemde rasyonel ulus devletlerin kendi çıktıları sonucu oluşturulacak bir durum olarak görülmüştür.⁸⁰

İnşacı yaklaşım, yapanı öncelikli konuma getiren bireyci ve yapıya öncelik veren bütüncül varoluşun tersine, varoluşsal bir eşitlik üzerine kurulmuştur; “[y]apı ve yapana tanınan bu eşitlik, pozitivizmin epistemolojik özne-nesne ayrımının aşılmasını da sağlamaktadır.”⁸¹ Fulya Ereker'in yapan-yapı sorununu ele aldığı çalışmasında dile getirdiği gibi inşacı yaklaşımda,

Uluslararası İlişkiler de kendine yeterli toplumlardan oluşmuş bir topluluk olarak insanların kurdukları dünyalardan birisidir. Uluslararası İlişkiler dünyasının yapanları sosyal topluluklardır, fakat bu geleneksel Uluslararası İlişkiler yaklaşımlarındaki verili devlet anlamına gelmemektedir. Sosyal topluluklar da bireylerin kural yönelimli davranışlarıyla üretilmiş, yani sosyal olarak inşa edilmiş varlıklardır...Bu bağlamda Uluslararası İlişkileri'in temel kavramları kural olarak analiz edilmelidir...Bu bakış açısının en önemli sonucu, kuralların değiştirilebileceği fikrine ulaşılabilmesidir. Kurallar insanların konuşma eylemleriyle olduğundan, değiştirilmeleri de olanaklı hale gelmektedir. Fakat kuralların da kurucu özellikleri vardır ve kurumlaştıkça değiştirilmeleri güçleşir. Bu durumda yapanların önlerindeki bu sınırlılıkların farkına varmaları oranında, inşa ettikleri dünyanın kendilerini kısıtlayan koşullarından sıyrılabilmesi ya da yapan olma kapasitelerini artırmaları ve kurdukları dünyayı değiştirebilmeleri olanaklı olacaktır.⁸²

Kısaca bu şekilde resmedebileceğimiz ve sosyal ilişkileri farklı açılardan açıklamayı amaçlayan uluslararası ilişkiler disiplini özellikle 20. yüzyılda önemli

⁸⁰ Fulya Ereker, *Dış Politikayı Analiz Etmek: Dış Politika Analizinde Yapan-Yapı Sorunu*, <http://www.uidergisi.com.tr>, (Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 9, Sayı 36, Kış 2013), (24.01.2019) s.48

⁸¹ *Ibid.*, s.58

⁸² *Ibid.*, s.60

dönüşümler geçirmiştir. Bu dönemde yaşanan iki dünya savaşı ve Soğuk Savaş Uluslararası İlişkiler alanında yeni teorik yaklaşımların ve kavramsallaştırmaların gelişmesine katkı sağlamıştır. Disiplinin uluslararası gelişmeleri ‘açıklama’ ve ‘anlama’ konusunda yaşadığı açmazlar alternatif ya da önceleri etkisi sınırlı yaklaşımları disiplinde daha görünür hale getirmiştir.⁸³ Bu çerçevede, kimi akademisyenlere göre, post-yapısalcı ve söylem analizi biçimleri gelişmiştir. Bu bölümde son olarak söylem analizi çalışmalarının Uluslararası İlişkiler disiplinde nasıl yer aldığına ve söylem çalışmalarının düşünsel-kavramsal köklerine kısaca değinilecektir. Temel olarak son dönemde disiplinde etkisi daha fazla hissedilir ve görünür olan eleştirel söylem çalışmalarına değinilecektir.

1.6.4. SÖYLEM ANALİZİ VE POST-YAPISALCI DIŞ POLİTİKA

Söylem analizi, dış politikaların temsillere dayandığını, temsillerin dil ile oluşturulduğunu ve bunun resmi metinlerle ilgilenmeyi gerektirdiğini varsayar. İnşacılıkta olduğu gibi burada da dış politika analizi alt alanıyla bağlantı kurma girişimi çok azdır. Halbuki post yapısalcıların söylem analizini kullanarak gerçekleştirdikleri analiz türüne baktığımızda bunun gerçekten dış politikayla ilgili olduğunu görürüz. “Söylem analizi bir dış politikayı anlamlandırmak açısından önemlidir ve bürokratik çevreyi ve kapalı kapılar ardındaki karar verme süreçlerini incelemenin aşırı bir yükünde alternatif bir inceleme alanı oluşturur.”⁸⁴ Buna göre

[s]öylem kavramı, egemen ideolojinin güç ve iktidar ilişkilerini var etme ve düzenleme uygulamalarında başat bir öneme sahiptir. Medya çalışmaları alanında da ideoloji kavramı yerini söylem kavramına bırakarak yeni bağlamında ele alınmaya başlanmıştır. Haber metinlerini bir söylem olarak ele almak eleştirel haber

⁸³ Mustafa Yetim ve Ramazan Erdağ, *Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Söylem Analizi: Revizyonist Söylemin Gelişimi*, (İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 5, (1), Nisan 2018) s.82

⁸⁴ Steve Smith, Amelia Hadfield ve Tim Dunne, çev. Nasuh Uslu, *Dış Politika Teorileri, Aktörler, Örnek Olaylar*, (Uluslararası ilişkiler Kütüphanesi Röle Akademi Yayıncılık, 2. Basımdan Çeviri, İstanbul, Eylül 2016) s.106

araştırmaları için haber söylemi analizlerini temel bir yöntem olarak kabul edilmesini zorunlu hale getirmiştir. Dilbilimin yöntemleri ve kavramlarını kullanarak gelişen eleştirel söylem çözümlemesi, haber söylemi analizlerinde toplumsal yapı analizi yapmayı mümkün kılmıştır.⁸⁵

Eleştirel söylem çalışmalarını Teun van Dijk'in argümanları ışığında gelişmiştir.

Van Dijk, özellikle haber metinlerinde söylem içinde yeniden inşa edilen iktidar, güç, egemenlik, ideoloji ilişkilerini, dilbilimsel kavramlar ve dilsel yapıları kullanarak incelemektedir. Van Dijk'in üzerinde durduğu "bilişsel yapılanma, tümüyle bireye özgü olmayıp, bireyin içine doğduğu gerçekliğin ona sunduğu ve koşullara göre içinden seçip, benimsediği değerlerin kodlanmasıdır. Bu da bireyin zihninde, ideolojileri sürdüren ve yeniden yapılandıran egemen gücün ya da güçlerin telkin ettiği her türlü ayırımın (biz/onlar ayırımı gibi) rasyonelleştirilmesidir.⁸⁶

Post-yapısalcı söylem analizi ise şu andaki mevcut olan metinler üzerinden yola çıkılarak bu metinlerin ve anlatıların geçmiştekilerle nasıl bağlantılı olduğu kavramların kurumsallaşması ve 'kararlar' hakkında detaylı bilgi vermektedir. Bu çerçevede dış politika söylemsel bir pratik olarak kavramsallaştırılmaktadır.

Uluslararası İlişkiler'deki post-yapısalcı yaklaşımlar kurumsallaşmayı ve kararları inelerken ağırlıklı olarak farklı söylem analizi metotlarını kullanırlar. Bilginin üretimi, yorumlama pratikleri ve gücün mekanikleri bu şekilde eleştirel bir incelemeye tabi tutulur. Bilgi ve güç birbirlerini karşılıklı olarak besler. Bu çerçevede, post-yapısalcı yaklaşımlar sadece devletler ya da uluslararası örgütler gibi dünya siyasetindeki aktörlerin söylemlerine değil, aynı zamanda Uluslararası İlişkiler kuramlarındaki söylemlere de odaklanır.

Post-yapısalcı yaklaşımlar egemen devletin birbirinden net iç ve dış sınırlarla ayrılan ve tarihsel bağlamından koparılan doğal bir olgu olarak sunulmasıdır. Bu noktadan hareketle, post-yapısalcı çalışmaların birçoğu modern egemen devletin tarihsel olarak dünya siyasetindeki ana özne konumuna ne şekilde ulaştığını incelemeye alır. Post-yapısalcı yaklaşımlar devletin varlığını reddetmezler, ancak egemen devletin

⁸⁵ Bu yazı Sibel Karaduman tarafından aktarılmıştır. Sibel Karaduman, *Eleştirel Söylem Çözümlemesinin Eleştirel Haber Araştırmalarına Katkısı ve Sunduğu Perspektif*, <http://dergipark.gov.tr/>, (Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Güz 2017) s.33

⁸⁶ *Ibid.*, s.33

nasıl mümkün kılındığına, ne şekilde doğallaştırıldığına ve gerçek bir “öz”ü varmış gibi sunulduğuna bakarlar.⁸⁷

Dış politika aktörleri söylemleri aracılığıyla “anlamlar üretmekte ve böylece dış politikanın dayandığı ‘gerçekliği’ aktif olarak inşa etmektedirler”. Dış politikayı söylemsel bir pratik olarak kavramsallaştırmak aynı zamanda “politikalar ile kimliğin ontolojik olarak birbirine bağlı olduğunu” ima etmektir. Dış politika aracılığıyla devletler için belirli özne kimlikler inşa edilmekte, bu da onları birbirine karşı konumlandırmakta ve böylece belirli politikaların mümkün olduğu bir gerçeklik inşa edilmektedir. Bu şekilde dış politika, bir devletin kendi kimliğini, dolayısıyla kendi varlığını inşa ettiği “sınırlar üretmekte olan spesifik bir siyasi performans” olarak ele alınmaktadır. Bu durum, bir devletin içeride belirli bir kimliği hegemon hale getirmeye çalışması ve dışarıya dönük bir kimlik inşa etmesi arasında net farklar olduğu anlamına gelmemektedir. Tam tersine, içeriye ve dışarıya yönelik kimlik inşa süreçleri birbirinden bağımsız değildir. Çoğu zaman içeride bir kimlik sabitlemeye direnen unsurlar dışarıdaki dış tehditler ile bağlantılandırılırlar.⁸⁸

Son olarak söylem analizi yaklaşımına tekrar dönecek olursak, söylem analizi yaklaşımı kamuoyu ve medya takibi oluşumunda vazgeçilmez bir yöntemdir. Söylem analizi teorik olarak belirli kuralları olan ve konuşmalardan oluşan, dilin sistematik düzeni için kullanılan bir kavram olmakla birlikte, bir iletinin tüm boyutlarını, sadece iletinin içeriğini değil, onu dile getireni (kim söylüyor?), otoritesini (neye dayanarak?), dinleyiciyi (kime söylüyor?) ve amacını (söyleyenler söyledikleri ile

⁸⁷ Senem Aydın Düzgit, *Post-Yapısalcı Yaklaşımlar ve Uluslararası İlişkilerin Temel Kavramları*, <http://www.uidergisi.com.tr>, (Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 12, Sayı 46), (25.01.2019) s.157

⁸⁸ *Ibid.*, s.163

neyi başarmak istiyor) kapsar.⁸⁹ Yönetenlerin kamuoyu ve medya algısını yaratmak için kendi söylemleri çok önemlidir. Kitlelere ulaşabilmek ve seçim zamanında tüm iç ve dış politikayı kendi lehine çevirmek isteyen liderlerin en güzel kullandıkları araç söylemleridir. Bu nedenle medya ve kamuoyuna yansımaları anlayabilmek için söylem analizini doğru bir şekilde yapabilmek önemlidir. Özellikle iktidarlar kullandıkları söylemlerle kamuoyu ve medyanın ilgisini istedikleri şekilde azaltıp çoğaltabilirler.

1.7. DIŞ POLİTİKADA MEDYA VE KAMUOYUNUN ROLÜ

Dış politikanın önemli bir aracı da kamuoyu yaratmaktır. Bu faktör son senelerde artan bir önem kazanmış ve liberal dış politika güden ülkelerde olduğu kadar realist dış politikanın yeni güvenlik tanımını desteklemek üzere de kullanılmıştır. Etkin bir şekilde uygulanması dış politikanın demokratikleşme derecesine bağlı olsa da devletlerin dış politikada güvenlik gerekçesi ile kamuoyundan etkilenmek yerine kamuoyu yaratarak kararlarını meşrulaştırmayı seçtikleri sıklıkla görülmektedir.

Dış politika ve kamuoyu ilişkisine bakıldığında genellikle bireylerin dış politikaya karşı ilgisiz kaldıkları görülmektedir.⁹⁰ İnsanlar genellikle kendi ülkelerinde yaşanan konulara ve iç politikalarına dış politikaya göre daha fazla ilgi duyarlar; çünkü dış politikada yaşananlar bireylerin yaşantılarını doğrudan etkilememektedir. Ancak dış politikayla ilgili bir krizin ortaya çıktığı an kamuoyu direk ilgilenme ve bilgilenme talebinde bulunur. Bireylerin dış politika konularında bilgisizliği ve “tutumsuzluğu” iddiası, İkinci Dünya Savaşı sonrasında genel olarak kabul görmüş ve kamuoyunun dış politika denklemlerinde yok sayılabileceği

⁸⁹ Levent Doyuran, *Medyatik Bir Çalışma Olarak Eleştirel Söylem Çözümlemesi*, (Erciyes İletişim Dergisi), <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/516394>, (26.01.2019) s.305

⁹⁰ Emre Erdoğan, *Dış Politikada Siyasallaşma: Türk Kamuoyunun “Davos Krizi” ve Etkileri Hakkındaki Değerlendirmeleri*, <http://www.uidergisi.com.tr>, (Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 10, Sayı 37, Bahar 2013), (25.01.2019) s.39

varsayılmıştır. Ancak 1970'lerden itibaren yayınlanan bir dizi çalışma bu çıkarımı yanlışlamış ve en azından ABD kamuoyunun zaman içerisinde kayda değer bir 'tutumluluk' gösterdiğini ortaya koymuştur. 1970 yılında William Caspary'nin araştırması çok sayıda anket çalışmasıyla desteklenmiş ve bireylerin dış politika algılarının kısa dönemli dalgalanmalardan çok, uzun dönemli gelişmelerden ve daha önemlisi sahip oldukları değer sistemlerinden etkilendiği konusunda önemli kanıtlar sunulmuştur. Kamuoyu bu çalışmada dış politikada yok sayılmamakta; bilakis denklemin önemli bir parçası olarak algılanmaktadır. Bu perspektif değişiminin bir sonucu olarak da, bireylerin dış politika konularındaki tutumlarının içinde buldukları ruh halinin ötesinde belirleyicileri olduğu kabul edilmektedir.⁹¹

Dış politika kanaatleri toplumda siyasal ilgi, bilgi ve eylem derecesi yüksek olan tabakalarda yoğunlaşır. Bu tabakada resmi görevli organlar ve yetkililer bulunduğu gibi Dışişleri Bakanlığı Enformasyon Dairesi, Dışişleri Bakanlığı; ve bunun gibi resmi bir kuruma dahil olma sıfatıyla değil, özel ilgisinden veya çıkarlardan dolayı dış politikayla ilgilenen kimseler veya gruplar, üniversite profesörleri, öğrenci dernekleri, yerli sanayi koruma derneği vb. kurumlar da vardır. Toplum çeşitli gruplardan meydana gelmiştir ve her grubun kendi üyelerinin ihtiyaç, istek ve çıkarlarını doyuracak amaçları vardır. Gruplar kendilerini ilgilendiren konularda, örneğin dış politika konusunda, kendi çıkar ve amaçlarına göre kanaat sahibi olacak, sözcüleri aracılığı ile bu kanaatleri karar vericiye ve diğer grupları da içine alan genel halka duyurmağa çalışacak, yayacak ve sesini duyurabildiği derecede halk arasında kanaat oluşturacaktır. Son aşamada, istek ve çıkarlarını gerçekleştirmek üzere birbiriyle çatışarak sorunu tartışan gruplar arasında çatışmada en başarılı olan

⁹¹ *Ibid.*, s.40

grubun ya da tarafın taşıdığı, yaydığı ve oluşturduğu kanaatler dış politikada egemen olan kamuoyu görüşü olacaktır.⁹² Ancak devletlerin kamuoyundan etkilenmek yerine kamuoyunu etkilemeyi tercih ettikleri günümüzde, bu varsayım artık geçerli değildir.

Kamuoyu, dış politik karar sürecinde, içsel çevre faktörü olarak etki etmektedir. Demokratik ülkelerde kamuoyunun siyaseti yönlendirme gücü daha fazla olduğundan, dış politika konusunda da, gelişmiş ülkelerin kamuoyu diğer ülkelere kıyasla daha etkilidir. Kamuoyunun dış politika üzerindeki, etkisi seçim sürecinde partilerin çeşitli sorunlar karşısında öngördükleri politika beyanları ile başlar. Diğer zamanlarda kamuoyunun etkisi konuya ve kapsama göre değişir.⁹³

Bu çalışma 2016 Amerikan başkanlık seçimlerinin Türkiye’de medyaya nasıl yansıdığı ve hangi yöntemlerle iç kamuoyu oluşturulmaya çalışıldığı ile ilgili bir söylem analizi niteliği taşımaktadır. Türk-Amerikan ilişkilerinin en dalgalı zamanlarından birine denk gelen 2016 seçimlerine gösterilen ilgi, Türkiye’de iç politika ve dış politikanın kesiştiği bir alanda gerçekleşmiştir. Bu kesişmenin daha net bir biçimde ortaya çıkacağı bir söylem analizinden önce Türk-Amerikan ilişkilerini, iç ve dış politikanın kesiştiği daha önceki olaylara işaret edebilmek için, tarihsel bir çerçevede ele almak faydalı olacaktır.

⁹² Duygu Sezer, *Kamoyu ve Dış Politika*, (Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No: 339, Ankara, 1972) s.81

⁹³ Fikret Birdişli, *Dış Politikada Yöntem ve Türk Dış Politikası*, (2018) s.43

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRK-AMERİKAN İLİŞKİLERİNE TARİHSEL BİR BAKIŞ

2.1. OSMANLI DEVLETİ İLE ABD ARASINDAKİ TİCARET FAKTÖRÜ

Türk-Amerikan ilişkilerini anlamaya Osmanlı Devleti döneminden başlamak gerekir. Osmanlı-Amerikan ilişkileri Osmanlı İmparatorluğu'nun yaşlı, hasta adam olarak nitelendirildiği dağılma sürecinde başlamıştır. ABD ise genç, dinamik yeni kurulmuş bir ülke olarak ticari ilişkilerini canlandırmış, her gün güçlenerek daha çok genişleyen bir devlettir. Bu iki devletin farklı uluslararası alanlardaki ilişkileri, konumları ve birbirleriyle olan siyasi ilişkileri yeni bir etkileşimi de başlatmıştır. Birçok devlette olduğu gibi dostu düşman ve düşmanı da dost yapan ekonomik çıkarlar, 18. yüzyılın son çeyreğinde tarih sahnesine çıkan ABD'nin Osmanlı Devleti'yle ilgilenmesinde en etkili faktördür. 1830'lu yıllarda Amerikan devleti ve Osmanlı Devleti arasında imzalanan ticaret antlaşmasıyla başlayan macera daha sonra ABD'nin İstanbul'da diplomatik temsilcilik açmasıyla Osmanlı-Amerikan ilişkilerine yeni pencere açmıştır.⁹⁴

Osmanlı-Amerikan devleti ilişkilerinde 19. yüzyıla gelindiğinde ABD kapitalistleşme sürecini tamamlayarak artık yeni pazarlar aramak suretiyle emperyalizme doğru kayan perpektifini dünyaya göstermeye başlamıştır. ABD'nin bu dönemde Akdeniz, Afrika ve Osmanlı İmparatorluğu'nu çok yakından takip etmesinin nedeni refah, yardım ve insani duygulardan ziyade yeni pazar arayışı

⁹⁴ Hulusi Köse, *II. Dünya Savaşı Sonrası Türk-Amerikan İlişkileri (1945-1950)*, (Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İstanbul 2010) s.3

içerisinde olmasıdır. ABD'nin Osmanlı Devleti ile tanışması ve karşılıklı ilişkisini geliştirmesinin en önemli nedenlerinden biri ticari ilişkilerdir. Avrupa devletleriyle uyum içinde kendine yasal yer bulmuş olsa da uluslararası hukuktan doğan haklarının tesisinde güçlük yaşayan Osmanlı İmparatorluğu da bu dönemde Avrupa Devletleri haricinde dost arayışına gitmiştir. Amerikan devletini kendine dost bilen ticari, siyasi ve askeri olarak elinde tutmak isteyen Osmanlı Devleti'nin Doğu Sorunu çerçevesinde yaşadığı meseleler yüzünden, ilişkiler istenilen düzeyde gitmemiştir.

Kurulduğundan beri kendi kıtasına yönelik bir dış politika yürüten ABD, 1870'lerde Akdeniz ticaretine ilgi duymaya başlamıştır. Kolonicilikle başlayan ABD'nin kuruluş hikayesi, İngiltere, Fransa ve İspanya gibi güçlü donanmaya sahip olan ülkelere karşı yüksek ticari dinamizme sahip olması ile başlamıştır. Bu dinamizmle, Akdeniz'e doğru ilerleyerek Osmanlı Devleti'yle sıkı ilişkiler kurmuştur. Osmanlı Devleti ve Amerikan devleti arasında ilk kez Trablus Antlaşması imzalanmıştır. Bu antlaşmayla ABD ilk defa bir ükeye vergi ödemeyi kabul etmiştir. ABD'nin İngiliz bayrağı altında vergilendirmek ve ticaret yapmak istememesi üzerine elde ettiği bağımsızlık sonrası İngiltere ile ticarete devam etmesi, Amerikan devletinin dış politikasında ticaretin ne kadar önemli olduğunun göstergesidir. Amerikan kimliğini yansıtan bu pragmatist tavırlar Amerikalıların siyasi ve ticari çıkarlarını herşeyin üstünde tuttuğunu gösterir.⁹⁵

Osmanlı Devleti ile ABD arasında diplomatik ilişkilerin kurulması sürecinde tüm adımlar ABD tarafından atılmıştır.⁹⁶ ABD ve Osmanlı İmparatorluğu'nun

⁹⁵ Remzi Durmuş, *Geçmişten Günümüze Türk-Amerikan İlişkileri*, www.tasam.org, (22.05.2019) s.1

⁹⁶ Çağrı Erhan, *Türkiye Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökenleri*, (İmge Kitabevi, Birinci Baskı, Ankara, Mayıs 2001) s.94

diplomatik ilişkilerinin amacı, ticari ve dini faaliyetlerin desteklendiği misyoner faaliyetlerin çerçevesinde açıklanabilir. Ruslar, 1800'lü yıllarda Osmanlı Devleti'yle birçok cephede savaşmışlardır. Bu savaştan dolayı Osmanlı Devleti'nin Ruslara bakış açısı savaş odaklı olmuşken Amerikan devletine ise ticaret odaklı olmuştur. Osmanlı Devleti, jeopolitik olarak Balkan ve Avrupa ülkelerine yakınlığı sebebiyle Karadeniz ve Akdeniz'e hakim olması, ABD'nin diplomatik ilişkilerini bir an önce kurması için cezbedici sebeplerden olmuştur. ABD ile ticari ilişkiler uman Ruslar, 1823 öncesi Osmanlı-Rus Savaşı'nın yaşandığı ve Osmanlı İmparatorluğu ile ilişkilerin iyice gerildiği dönemde, Amerikan devletinin Osmanlı Devleti'ne yaklaşmasından duyduğu rahatsızlığı yazılı olarak ABD tarafına bildirmiştir. 1823'te Monreo Doktrini ile ABD, Avrupa Devletleriyle olan ilişkilerinden uzak durmuştur. Bu durum Osmanlı Devleti ve ABD ilişkilerinin de duraklamasına neden olmuştur. 1867 yılına kadar Osmanlı ABD'de elçilik açmak gibi faaliyetleri gereksiz masraf olarak görmüştür.⁹⁷

1867 ve 1917 yılları arasında Osmanlı-Amerikan ilişkileri Doğu Sorunu bağlamında ele alınmalıdır. ABD, 1878 yılındaki Berlin Kongresi ve sonrasındaki dönemlerde, Avrupa'nın aksine Osmanlı İmparatorluğu'nun parçalanması ya da tarih sahnesinden silinmesi gibi politikalarla uğraşmamıştır. 19.yüzyılda ABD, kendi sınırlarında doğu ve güneye doğru yayılcılık politikaları için adımlarını atmıştır. Avrupalılar 'Doğu Sorunu' adıyla nitelendirdikleri Osmanlı Devleti üzerinde siyasi emellerini gerçekleştirmenin planlarını gizli diplomasi ile yaparken diplomatlarını,

⁹⁷ Yavuz Güler, *Osmanlı Devleti Dönemi Türk-Amerikan İlişkileri (1794-1914)*, (Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 6, Sayı 1, Kırşehir, 2005) s.233

seyyahlarını ve misyonerlerini bölgeye göndererek keşif yapmıştır.⁹⁸ ABD de bu yöntemi benimsemiştir. 1878 Berlin Kongresi sonrasında Osmanlı Devleti'nin Doğu Sorunu çerçevesinde en çok gerildiği konulardan biri Ermeni Sorunu'dur. Ermeniler bu dönemde verilen sözlerin tutulmaması nedeniyle ayaklanmışlar ve bağımsızlık için çeteci mücadeleye başlamışlardır. Osmanlı Devleti'ndeki Amerikan misyonerlerin faaliyetleri Ermenilere yönelik olmuştur. Osmanlı ve ABD ilişkilerini olumsuz şekilde etkileyen Ermeni Sorunu günümüzde ABD-Türkiye ilişkileri açısından da hala olumsuz etkisi olan bir unsur olmaya devam etmektedir. 1915 yılında Türk-Ermeni ilişkileri 1898 Techir Politikası nedeniyle büyük kayıplarla sonuçlanmıştır. Osmanlı Devleti döneminde yaşanan özellikle Bulgar ve Ermeni ayaklanmaları dolayısıyla Amerikan devleti ile misyoner faaliyetlerin ötesinde yakın siyasi ilişkiler kurulamamıştır.⁹⁹

Bununla birlikte Osmanlı Devleti'nin ıslahatlar padişahı olarak bilinen Sultan Abdülaziz döneminde, Amerikan devletinden ziraati geliştirmek amacıyla tarım aletleri köylüye dağıtılmak istenmiş ancak Osmanlı köylüsü üreteceği fazla malı sevk edemeyeceği için bu işten karlarının olmayacağı düşüncesiyle böyle bir yardımı istememiştir.¹⁰⁰ Sultan II. Abdülhamid döneminde ise Osmanlı İmparatorluğu, Avrupa dışından başka ülkeleri kendisi için müttefik görme arayışına gitmiştir. ABD ile ilişkiler bu arayış çerçevesinde de gelişmiştir. Bununla birlikte Ermenistan ve Bulgaristan sorunlarından dolayı Amerikan devletinin misyoner politikasının emperyalist bir karaktere evrilmesi nedeniyle ilişkiler istenilen düzeyde olmamıştır.

⁹⁸ Ayşe Yanardağ, *Birinci Dünya Savaşı'nın Başlangıcında Türk-Amerikan İlişkilerinin Basına Yansıması*, <http://dergiler.ankara.edu.tr/>, (Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Sayı: 59, Güz 2016) s.241

⁹⁹ Nuri Karakaş, *Ermeni Meselesi ve Amerikalı Misyonerler*, <http://turksandarmenians.marmara.edu.tr/>, (21.05.2019)

¹⁰⁰ Sultan Abdülaziz Dönemi Yol ve Ulaşım Meselesi, //sultanabdulaziz.com, (21.05.2019)

Abdülhamit tarafından 1876 yılında Kanuni Esasi'nin ilan edilmesi ABD tarafından sevinçle karşılanmıştır. Esas olarak Meşrutiyet'in ilan edilmesi Osmanlı İmparatorluğu ve Amerikan devleti ile olan ikili ilişkilerde daha olumlu bir havanın ortaya çıkmasını sağlamıştır.¹⁰¹

I. Dünya Savaşı'nın sonuna doğru 1917 yılında yeni kurulacak dünya düzeninin dış politika prensiplerini Amerikan Başkanı Woodrow Wilson ilan etmiştir. Wilson Prensipleri olarak bilinen bu maddeler, Osmanlı Devleti'nin de geleceğini ilgilendiren konuları içermektedir. Wilson'un ilkeleri dünya devletleri tarafından Amerikan devletine karşı sempati kazandırmıştır. Wilson ilkelerinde, Doğu Anadolu'da Ermenistan devletinin kurulması teklif edilerek bir Ermeni devletinin varlığı uluslararası hukuka uygun hale getirilmeye çalışılmıştır. Wilson ilkelerindeki bu madde çerçevesinde kendi yaşadıkları topraklarda bir Ermenistan'ın kurulma olasılığı Kürt halkını endişelendirmiştir. Bundan dolayı Amerikan devleti Ermenistan'ın bu isteğini reddederek Doğu'da sınırın çizilmesini Türkiye'ye bırakmıştır.¹⁰² Bu bağlam içerisinde Amiral Bristol, Ankara ile yeni ilişkiler kurmak istemiş ancak Ankara böyle bir ilişkiyi kurmaya yanaşmamıştır. Ankara Hükümeti ile ABD'nin diplomatik ilişkilerine baktığımızda; ABD yeni kurulan Ankara Hükümeti'yle hiç savaşa girmemiştir. Savaşa girmediği bir hükümetle ABD Kongresi diplomatik ilişki kurma konusuna pek sıcak bakmamıştır. Ankara Hükümeti ise zor zamanlarda küllerinden doğacak yeni Türkiye Cumhuriyeti'ni kurma aşamasında, ABD'nin göndermek istediği keşif amaçlı temsilcilerinin

¹⁰¹ Çağrı Erhan, *Osmanlı-Amerikan Siyasi İlişkileri (1776-1917)*, <http://www.cihanharbi.com/osmanli-amerikan-siyasi-iliskileri>, (Doktora Tezi, 2000) (21.05.2019)

¹⁰² Asena Boztaş, *Wilson İlkelerinin Türk Dış Politikasına Yansımaları: Realist ve Pragmatist Bir Perspektif*, //dergipark.org.tr, (Gazi Akademik Bakış Dergisi, Cilt 7, sayı 14, Yaz 2014) s.164

gelmesini istememiştir. Manda tartışmalarında adı geçen ülkelere kapısını kapatan Ankara Hükümeti, Amerikan Başkanı Wilson'un 'dünya barışı' sloganıyla zor durumda olan ülkelere demokrasi götürme politikasına karşı, Amerikan mandası ile sonuçlanma ihtimalinden dolayı kapısını kapalı tutmuştur. Wilson'un daha sonra Latin Amerika ülkelerine asker göndererek isyanları sert bir şekilde bastırması Ankara Hükümeti'nin bu düşüncesini çok güzel şekilde doğrulamıştır. Demokrasi adına mücadele verip savaş ve sınır ötesi müdahalelerden kaçınmayan Wilson, bu yönüyle kendisi gibi Nobel Barış Ödülü alan Barack Obama'ya benzemektedir.¹⁰³

2.2. 1919-1944 LOZAN SÜRECİ VE ATATÜRK DÖNEMİ TARAFSIZ POLİTİKA

1919 yılı Osmanlı Devleti topraklarındaki işgale karşı Kurtuluş Savaşı'nın başladığı yıl olmuştur. Ülke bu dönemde siyasi, askeri ve ekonomi alanında yıkıntı halindeydi. Bu nedenle kurtuluş için olası manda yönetimleri tartışılmaya açılmıştı. Kurtuluş Savaşı başlarken yapılan kongrelerden 'Amerikan mandasının' gündeme geldiği Sivas Kongresi'nde mandacılığın hiçbir şekilde kabul edilemeyeceği karara bağlandıktan sonra ABD ile ilişkiler eşitlik ve egemenlik bağlamına oturtulmaya çalışılmıştır. Atatürk Kurtuluş Savaşı yıllarında Batı'yla ve Amerikan devleti ile dengencilik politikası ilkesinden hareketle dış işlerini yürütmüştür. General James Harbord Heyeti 1919 yılında Mustafa Kemal Paşa ile görüşmek üzere ABD Başkanı Wilson tarafından görevlendirilmiştir. Merak edilen konu Ermenistan hakkında yaşanılacak olan gelişmelerdir. Harbord, ABD'ye döndüğünde Atatürk'ün Amerikan devletinin yardımını kabul edeceği yönünde elde ettiği bilgileri paylaşmıştır. Bu

¹⁰³ Sait Yılmaz, *Türkiye'deki Amerika 'İkili İlişkiler ve ABD'nin Örtülü Operasyonları'*, (Kaynak Yayınları, Birinci Basım, Mart 2014) s.74

raporda ayrıca Türklerin Doğu Anadolu Bölgesi'nde bağımsızlık için verdiği mücadelenin haklılığı kanıtlanmıştır. Bu dönemde, Türklerin milli mücadelesinin haklılığını gösteren uluslararası alandaki ilk önemli belge olan, İzmir'e gönderilen Amiral Bristol'ün hazırladığı rapor da mevcuttur. Bu rapor ABD ile misyonerlik ve ticari ilişkiler açısından sürdürülebilir bir ortam sağlamıştır.¹⁰⁴

Mustafa Kemal, 1921 yılında Amerikan devleti ile ilişkilerinin aktif olarak devam etmediği halde yapılan askeri yardımların geri çekilmeyeceği hususundaki düşüncelerini ifade etmiştir. Bekir Sami Bey ise 1921 yılında yapılan Londra Konferansı'nda verilecek olan ayrıcalıklardan bahsetmiştir. Chester Projesi de ABD sermayesinin ilgisinin tezahürü olarak bu dönemlerde gündeme gelmiştir. Chester Projesi, Amerikan devletinin sermayesinin bölgedeki ilk teşebbüsü olmuştur. Bu sebeple bu proje Türk-Amerikan ilişkilerinin gelişmesini ve Avrupa'nın baskısını dengelemeyi sağlaması bakımından heyecan yaratmıştır.¹⁰⁵ Ankara Hükümeti, Amiral Bristol ve ticari faaliyetlerin neticesinde Avrupa'ya mesaj vermek adına ve yabancı sermayeye düşman olmadığını göstermek amacıyla Birinci Dünya Savaşı öncesi sonuç alınamayan Chester Projesi'ni düzenlemiş haliyle 1923 yılında onaylamıştır. Chester Projesi, Türk ticaret hayatında yeni Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yabancı sermayeye açılışının ilk örneğidir. Musul'a demiryolu inşa etme projesi ile Amerikalılar petrol kaynaklarına ve ham maddelere daha yakın olacaklardır. Ancak bu topraklardaki muhattabın artık Türkiye olmaması ve asıl

¹⁰⁴ Fethi Tevetoğlu, *Mustafa Kemal Paşa-General Harbord Görüşmesi Tanık ve Tercümanı: Prof.Hulusi Y. Hüseyin (Pektaş)*, <http://www.atam.gov.tr/>, 21.05.2019) s.197

¹⁰⁵ Erdal Açıkse ve Rahmi Doğanay, *Amerika'nın Yüz Yıllık Ortadoğu Hayali Chester Projesi*, (Fırat Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Yayınları, Elazığ 2010) s.48

ilgisinin Musul ve Kerkük olmasından kaynaklı, proje uygulamaya konulmadan 1923 yılında Türk hükümeti tarafından sözleşme feshedilmiştir.¹⁰⁶

Chester Projesi sonrasında imzalanacak olan Lozan Konferansı'nda Amerikan devletinin resmi tutumlu, Ermeni ve Bulgar diasporası etkisiyle değişmiş ve bu durum Ankara Hükümeti'ni şaşkınlığa düşürmüştür. Ermenistan sınırının belirlenmesi konusu ABD Başkanı Wilson'a bırakılmıştı. Ancak Kürtler bu durumdan rahatsız olmuş ve Anadolu'nun kurtuluş mücadelesine katılmışlardır. Kürtler devlet kurmak için Milletler Cemiyeti'ne başvurmuşlarsa da İngiltere'nin Milletler Cemiyeti'nde Kürtlere vereceği destek belirleyiciydi. İngiltere'nin petrol bölgesi kurmak ve Kürtlere karşı manda himayesi uygulamak gibi çok güçlü emelleri olmuştur. Ancak bölgede var olan diğer güç, Fransızlar bu emellere karşı çıkararak bölge topraklarının Türkiye toprakları içerisinde yana olmasını istemişlerdir. Doğu'da Kürdistan demek aynı zamanda İngiltere'nin hakimiyeti anlamını taşıyordu. Baskın Oran'ın dediği gibi; kürtlerin bağımsız devlet kurulabilmelerinin bir büyük devlete tam anlamıyla bağlı olması durumu, 21. yüzyılın başında da, İngiltere'nin yerine ABD'nin geçmesiyle aynen sürecektir.¹⁰⁷

24 Temmuz 1923 tarihinde Lozan Antlaşması imzalanmıştır. Türk-Amerikan diplomatik görüşmeleri Lozan Barış Antlaşması imzalandıktan sonra hız kazanmıştır. Bu dönemde Amerikan devletini temsil eden Joseph C. Grew'e Türkiye kapitülasyonların kaldırılmasını teklif etmiş Grew da Türkiye'nin bu teklifini kabul

¹⁰⁶ Bige Sükan Yavuz, *Fransız Arşiv Belgelerinin Işığında Chester Demiryolu Projesi*, (Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, S 24, Kasım 1999-2003 s. 527-561) s.551

¹⁰⁷ Baskın Oran, *Türk Dış Politikası Cilt I:1919-1980*, (İletişim Yayınları, Onyedinci Baskı, İstanbul 2012) s.131

etmiştir.¹⁰⁸ Türkiye'nin isteğini yerine getiren Amerikan devleti karşılık olarak İtilaf devletleri adına fırsat eşitliği talebinde bulunmuş ve bu talebini de kabul ettirmiştir. Lozan Antlaşması'ndan sonra Amerikan devleti, kendi çıkarlarını gözetmek adına Ankara Hükümeti ile ayrı müzakerelere başlamıştır. Bu müzakerelere başlamanın altında yatan sebep Chester Projesi'ni onaylamasında ısrarcı olmaktan ziyade İtilaf Devletleri ile yaptığı anlaşmadır. Lozan'ın imzalanmasından başlayarak Chester Projesi'nin onaylanmasına kadar geçen süreçte Türk ve Amerikan heyeti arasındaki müzakerelerin netice vermesi üzerine, 6 Ağustos 1923 tarihinde Dostluk ve Ticaret Antlaşması imzalanmıştır.¹⁰⁹ Bu antlaşmayla beraber artık Amerikan devletinin Osmanlı İmparatorluğu'ndan elde ettiği kapitülasyonlar kaldırılarak eğitim alanındaki eşitsizlikler de giderilmeye çalışılmıştır.

Osmanlı Devleti ve ABD birbirlerine karşılıklı olarak savaş açmadıkları için Amerikan devleti Lozan Konferansı'na resmi bir statüde katılmayı tercih etmemiştir. Çünkü bu konferans siyasi ve mülki düzenlemeler yapma sorumluluğu altındaydı ve ABD bu sorumluluğu taşımayı istememiştir.¹¹⁰ ABD konferansta bizzat bulunmak istemese de gözlemci olarak diğer devletlerin ekiplerinde kendinden bir iki kişiyi bulundurmaya da ihmal etmemiştir. Türkiye ile doğrudan resmi ilişki kurulmasına henüz olumlu gözle bakılmadığı için ABD Türkiye üzerinde bu gözlemciler vasıtasıyla dolaylı ilişki kurmuştur. ABD ve Türkiye arasında diplomatik ilişkiler Lozan'dan 4 yıl sonra 1927'de başlamıştır. Amerikan devleti Joseph Grew'i konsolos olarak İstanbul'a atarken Türkiye de Ahmet Muhtar Bey'i Washington'a

¹⁰⁸ Semih Yalçın, *Milli Mücadele Dönemi Türk Amerikan İlişkileri*, (Master Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2002) s.30

¹⁰⁹ Nuri Karakaş, *Türk-Amerikan Siyasi ilişkileri (1939-1952)*, (Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Birinci Baskı, Ankara 2013) s.12

¹¹⁰ İsmail Köse, *ABD'de Türk-Amerikan Lozan Antlaşması'nın Onay Tartışmaları ve Onay Taraftarlarının Yayınlanmış Olduğu Kitapçık*, (Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 44, Temmuz-Aralık 2014 ss. 131-155) s.132

elçi olarak atanmıştır. Böylece büyükelçiliğe yapılan atamalarla karşılıklı ilişkiler resmileşmiştir.

Resmi ilişkilerin tesis edilmesinden sonra ABD, tarafsız ve uzlaşmacı politikayla yoluna devam etmek istemiştir. 1928 yılında uzlaşmacı ve barışçıl bir antlaşma olarak nitelendirilen Briand-Kellog Paktı ve Möntrö Boğazlar Sözleşmesi ortaya çıkmıştır. Briand-Kellog Paktı, adını yapılanmasında başlıca rolü olan ABD Dışişleri Bakanı Frank Kellog ve Fransa Dışişleri Bakanı Aristide Briand'dan almıştır.¹¹¹ 1929 yılında yürürlüğe giren anlaşma ABD, Fransa, İngiltere, Almanya, İtalya, Belçika, Polonya, Çekoslavya ve Japonya ile Paris'te imzalanmıştır. Bu antlaşma; diplomatik yöntemler tükenmeden savaşmanın gerçekleşmemesinden, savaşın tercih edilmesinin yanlış olmasından ve anlaşmazlıkların uzlaşma içinde saldırmazlık yoluyla çözülmesi gerekliliğinden söz etmiştir. Briand-Kellog Paktı, devletlere barışı ilke edindirmiştir. Bu pakt aynı zamanda Türkiye'nin dış politikasında yeni kurulan dünya düzeninin muhafazası için yürüttüğü statükocu diplomasisini kuvvetlendirmiştir. Grew, Türkiye'ye pakta üye olması için teklif götürmüştü ve Tevfik Rüştü Aras aracılığıyla bu üyelik sağlanmıştır. Ankara'nın pakta üye olmasını isteyen devletler, Sovyetler Birliği ile aralarında tampon olacak ve Ortadoğu'yu kendilerine yakınlaştıracak olan bu ülkeyi aralarında istemişlerdir. 1929 yılında Türkiye Pakta katılmıştır.¹¹²

Türkiye'nin 1930'lu yıllarda uluslararası arenada saygınlığı artacak; 1923 yılında Amerikan Senatosu'ndan geçemeyen ve imzalanamayan Dostluk ve Ticaret

¹¹¹ Semih Bulut, *Atatürk Dönemi Türkiye-ABD İlişkileri (1923- 1938)*, (Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 2010) s.98

¹¹² Mehmet Sait Dilek, *Büyük Güçlerin Politikaları ve Briand-Kellogg Paktı*, (Uluslararası İlişkiler, Cilt 10, Sayı 37 Bahar 2013, s. 145-169) s.151

antlaşması 1930 yılında onaylanacaktır. Bu dönemdeki diğer önemli bir husus ise ABD Genelkurmay Başkanı Douglass MacArthur'un Türkiye'ye yapmış olduğu ziyarettir. Artık ABD'nin üst düzey devlet adamları Türkiye'yi ziyaret ediyor ve siyasi, askeri, ekonomik işbirliği yapmak için adım atıyorlardı. Amerikan devleti, 1931 yılında Türkiye'nin Milletler Cemiyeti'ne üye olmasını istemiştir. Atatürk'ün 'Yurtta Sulh ve Cihanda Sulh' sözü, izlediği politika açısından dünyaya barış mesajı veren derin anlam taşımaktaydı. Bu sözler dünya ülkelerinin Türkiye'ye olan bakış açısını değiştirerek ABD'nin de Türkiye üzerinde önemle durmasını sağlayacaktır. Tahir Kodal'ın da belirttiği gibi, 1923-1938 yılları arasında Atatürk'ün dış politikasına milli sınırlarımız içerisinde Misak-i Milli hakim olmuştur. Yurtta barış ve cihanda barış anlayışı dış politikada bu uygulamanın fikrini oluşturmuştur. Lozan Barış Antlaşması'ndan sonra, Türkiye komşularıyla barış içerisinde iyi ilişkilere dayalı bir dış politika takip etmiştir. Bu sayede çevresindeki ülkelerle ilişkileri gelişmiştir. Türkiye'nin takip etmiş olduğu bu barışçı politikaya Mustafa Kemal Atatürk fikir ve düşünceleriyle yön vermiştir.¹¹³ 1932-1938 yıllarında Türkiye, Lozan'dan arta kalan sorunlarını çözüme kavuşturduğu için, uluslararası ilişkilerde aktif bir politika takip edebilir duruma gelmiştir.¹¹⁴ 1933 yılında Milletler Cemiyeti'ne davet üzerine üye olmuştur.

1930'lu yıllarda Türkiye Lozan'da istediği gibi sonuçlandıramadığı Boğazlar meselesini Montrö Konferansı çerçevesinde yeniden tartışmaya açacaktır. 1936 yılında İsviçre'de imzalanan Montrö Boğazlar Sözleşmesi, uluslararası açıdan Türkiye'nin ağırlığını arttırmıştır. Boğazlar ile ilgili konuları görüşmek ve karara

¹¹³ Süleyman İnan ve Ercan Haytoğlu, *Yakın Dönem Türk Politik Tarihi*, (Anı Yayınları, Ankara 2006) s.190

¹¹⁴ *Ibid.*, s.207

bağlamak için Lozan'da kabul edilen uluslararası komisyon, artık tarih olmuştur. Türkiye, Boğazlarla ilgili bağımsızlığını tamamen kazanmıştır. Amerikan devleti, Türkiye ile geçmişten beri yapmış olduğu ticaret antlaşmalarında sürekli Boğazlar konusuna yer vermiş; ancak karşılık bulamamıştır. ABD, Türkiye'den Boğazlar konusunda istemiş olduğu geçiş ayrıcalıklarına Montrö Sözleşmesi ile kavuşmuştur. ABD ve Türkiye, dış ticaret ilişkilerini kuvvetlendirerek ekonomik hayatlarını İkinci Dünya Savaşı öncesi buhranlı bir döneme girerken düzene sokmak istemişlerdir. Dönemin Dışişleri Bakanı Şükrü Saraçoğlu, 1931 yılında ABD'ye bir heyetle ziyarette bulunmuştur. Ziyaretin amacı, Türkiye'nin ekonomisini canlandırması için ABD ile ilişkilerden tecrübe etmek olmuştur. Türkiye, Amerikan devletinin finansman kaynaklarını görmek istemiştir. Bunun için ABD'ye resmi ziyarette bulunarak banka ve finansman merkezlerine giderek buradaki çalışma hayatını yakından gözlemlene fırsatı bulmuştur.

1931 yılında Japonya'nın hammadde sıkıntısı çekerek Çin'e saldırması ve Avrupalıların sömürge yollarını tehdit etmesi nedeniyle bölgeye Avrupalı devletlerin asker göndermeleri İkinci Dünya Savaşı'na giden süreci hızlandırmıştır. 1939 yılında Almanya'nın Polonya'ya saldırmasıyla başlayan İkinci Dünya Savaşı'na Türkiye girmek istememiş, toprak bütünlüğünü ve tam bağımsızlığını korumayı başarmıştır. 1941 yılında 'Ödünç Verme-Kiralama Yasası' adıyla ABD, İngiltere ve diğer Mihver devletlere karşı savaş sonrası ödemeleri koşuluyla yiyecek ve savaş malzemesi yardımı yapmıştır. Savaştan bitmiş durumda çıkan ülkeler, borçlarını Amerikan devletine ödemeyeceklerini açıklayınca ABD bu borçları geri almaktan

vazgeçmiştir.¹¹⁵ Ancak Türkiye savaşa girmediği halde savaş malzemesi alan ülkeler arasındaydı ve ABD ile 1945 yılında bu durum iki ülke arasında bir antlaşma ile düzenlenmişti. İkinci Dünya Savaşı'nın bitişiyle beraber Türkiye-ABD ilişkileri Soğuk Savaş arka planında ve Sovyetler Birliği'ne (SSCB) bağlı olarak gelişecektir. Saraçoğlu'nun 1939 yılındaki Moskova ziyaretinden sonra Türkiye, kuzey komşusu olan SSCB'nin tehdidiyle baş başa kaldığını düşünmüş bundan sonraki yıllarda dış politikasında Batılı güçlerin ve ABD'nin desteğini alarak yoluna devam etmiştir.

2.3. 1944-1948 İNÖNÜ DÖNEMİ VE TRUMAN DOKTRİNİ

1945 yılında Türkiye SSCB ile sıkıntılı bir sürece girecektir. Josef Stalin, Montrö Konferansı'nda Boğazlarla ilgili alınan kararlara itiraz etmeye başlamıştı. 1945 yılında Sovyetler Birliği'nin hedefi Boğazları kendi kontrolü altına almak ve yürürlükte olan liberal-demokratik geçiş prensibine son vererek Ortadoğu'da kendi hakimiyetini kurma yollarını aramaktı. Başkan Harry Truman'da Moskova'da görevli bir diplomat olan George Kennan'ın "Uzun Telgraf" olarak bilinen raporundan sonra SSCB'nin Doğu Avrupa üzerindeki yayılcı emellerinden ve Türkiye'ye karşı baskılarından rahatsız olmuştur. Truman Doktrini çerçevesinde hazırlanan Marshall Yardımı ABD'nin Türkiye'yi Sovyet tehdidine karşı desteklemeye başladığının en önemli göstergesi olacaktır.¹¹⁶

Ancak Soğuk Savaş dinamikleri henüz kendini göstermemişken ABD-Türkiye yakınlaşmasını hızlandıran önemli bir olay yaşanmıştı: 1944 yılında Washington'da hayatını kaybeden büyükelçi Münir Ertegün'ün naaşını Başkan Truman Missouri

¹¹⁵ Nuri Karakaş, *Amerikan "Ödünç Verme ve Kiralama" Yardımlarında Türkiye*, (Tarih İncelemeleri Dergisi, Cilt 24, Sayı 1, Temmuz 2009) s.22

¹¹⁶ Barış Ertem, *Türkiye-ABD İlişkilerinde Truman Doktrini ve Marshall Planı*, (Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 12, Sayı 21, Haziran 2009) s.384

Zırhlısı ile Türkiye'ye gönderilmesini istemiştir. 2 Eylül 1945 tarihinde Missouri Zırhlısı'nın güvertesinde Japonya tarafından II. Dünya Savaşı'nı bitiren antlaşmanın imzalanması Missouri Zırhlısı'nın dünya açısından öneminin ne kadar büyük olduğunu göstermektedir.¹¹⁷ Missouri Zırhlısı'nın İstanbul'a gelmesiyle Türkiye ve Amerikan devleti yakınlaşma sürecinde önemli bir aşamayı geride bırakmıştır. Missouri Zırhlısı'na Türkiye'nin siyasi gündemi ve basını büyük ilgi duymuştur. Bu doğrultuda Asım Uş, şu ifadelerle yer vermişti:

Birleşik Amerika eski Washington büyükelçimiz Münir Ertegün'ün naşını Türkiye'ye göndermek için herhangi bir deniz taşıt vasıtası da tahsis edebilirdi. Bu suretle yine Türkiye Cumhuriyetine ve Türk Milletine karşı olan dostluk duygularını gösterebilirdi. Böyle yapılmayıp da uzak doğu harbinde Amerikan zaferini temsil eden Misuri zırhlısının gönderilmiş olması hâdisede iki memleket arasındaki dostluk gösterisinden fazla ve üstün bir mâna bulunduğunu anlatmağa kafi gelir(...)Rus işgal kuvvetlerinin mayısın altısına kadar İran topraklarından çekileceğine artık inanabiliriz. İşte bu mülâhazadan dolayıdır ki bir Misuri zırhlısının Türk sularına gelişi ile Güvenlik konseyinde İran meselesinin Birleşmiş Milletler anayasası hükümleri dairesinde bir cereyan alışı arasında bir münasebet buluyoruz".¹¹⁸

O yılların en güçlü savaş gemisi olan Missouri Zırhlısı'nın Türkiye'ye gönderilmesi Truman yönetiminin Türkiye'ye verdiği önemi SSCB'ye karşı göstermiştir. 1946 yılında içinde Amerikan devletinin diplomatik heyetiyle beraber gelen Missouri Zırhlısı, nezaket ile beraber siyasi çıkarları da içinde barındıran bir dış politika aracı olmuştur. Missouri Zırhlısı'nın Sovyetler Birliği'ne verdiği mesaj; Türkiye ve Yunanistan'ın Akdeniz bölgesinde olmalarından dolayı Amerikan devleti için önemli olduğunu göstermek ve Moskova'ya karşı sert bir politika yürütmektir. Missouri Zırhlısı bu nedenle iki savaş gemisiyle birlikte Türkiye'ye gönderilmiştir. Gemi limana demir attıktan sonraki gün Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve Başbakan

¹¹⁷ Barış Ertem, *Türkiye-ABD İlişkilerinde Truman Doktrini ve Marshall Planı*, (Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 12, Sayı 21, Haziran 2009) s.382

¹¹⁸ Bu yazı Nuri Karakaş tarafından aktarılmıştır. Nuri Karakaş, *Türk Amerikan Siyasi İlişkileri (1939-1952)*, (Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İzmir 2008) s.220

Saraçoğlu misafirlerini ağırlamışlardır. Saraçoğlu yaptığı konuşmada bu zırhlının Amerikan devletinin T¼rkiye'ye verdiği desteği g¼sterdiđinin kanaatinde olduğunu belirtmiştir.¹¹⁹ Saraçoğlu, Amerikan devletine karşı ¼vg¼ dolu s¼zlerle dile getirerek insanlıklarının ne kadar y¼ksek olduklarını ifade etmiştir. Cumhurbaşkanı İn¼n¼ ise Başkan Truman'a 6 Nisan 1946'da g¼nderdiđi mesajda, *Missouri* zırhlısının İstanbul'a yaptığı ziyaretin T¼rk-Amerikan dostluğunun yeni ve muhteşem bir kanıtı olduğunu ve iki ¼lke arasındaki dostluğu ve g¼veni g¼çlendirdiđini belirtmişti.¹²⁰

Başkan Truman, Ortadoğu b¼lgesinin sorunlarının olduğunu ve Amerikan devletinin bu ulusların yaşam standardını y¼kseltmek kaynaklarını geliştirmek i¼in elinden gelen herşeyi yapacağını bildirmiştir. Başkan Truman 12 Mart 1947 tarihinde ilan edeceği Truman Doktrini'yle hem SSCB'yi ¼evreleme politikasını başlatacak hem de Batı'nın Ortadoğu'daki ¼ıkarlarını koruyarak petrol rezervlerine ulaşabilecekti. T¼rkiye burada iki s¼per g¼¼ arasında denge politikaları g¼den bir ¼lke konumunda olmuştur. Truman Doktrini ¼er¼evesinde y¼r¼rl¼ge giren Marshall Yardımı'nı takip edecek, NATO ¼yeliđini T¼rkiye'nin giderek b¼y¼yen Sovyet tehdidine karşı duruşunu g¼çlendireceđinden g¼ndemine alacaktır. S¼leyman T¼z¼n'¼n ¼alıřmasında belirttiği ¼zere, 1945 sonrası ve 1950'li yıllar boyunca T¼rk dış politikasının genel hedefi, ABD'nin dikkatini Sovyet yayılcılığının T¼rkiye'ye y¼nelik baskılarına ve b¼lge problemlerine ¼ekmekti. T¼rkiye savaşın son aşamasında ve savaşın bitiminden hemen sonra Truman doktrini ilan edilinceye kadar ABD'nin Sovyet Rusya ile yakınlık politikasını tedirginlik i¼inde y¼r¼tm¼řt¼r. Savaşın sonunda prestiji y¼ksek olan SSCB'nin T¼rkiye'ye y¼nelik tehditlerine karşı

¹¹⁹ İbrahim Bozkurt, *II. D¼nya Savaşı Sonrası Amerikan Missouri Zırhlısı'nın İstanbul Limanı'nı Ziyareti ¼zerine Değerlendirmeler*, (¼TTAD, G¼z 2007), <https://dergipark.org.tr/download/article-file/233325>, s.26

¹²⁰ Nuri Karakaş, *T¼rk Amerikan Siyasi İlişkileri (1939-1952)*, (Ege ¼niversitesi Sosyal Bilimler Enstit¼s¼ Tarih Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İzmir 2008) s.219-220

ABD'nin yeterince ilgi göstermediğini düşünen Türkiye, bütün dikkatini bu konuya vermiş ve sonunda NATO'ya girinceye kadar kendini tam anlamıyla güvende hissetmemiştir.¹²¹ Bu dönemde ABD kendi ülkesinin çıkarlarını düşünerek istikrarı sağlamak adına küresel boyutta kararlar almaktaydı.

TRUMAN DOKTRİNİ

Dünya Sovyet tehdidi diğer ülkeleri etkisi altına aldığı gibi ABD ve Türkiye'yi dış politika açısından ciddi şekilde etkilemiştir; bu tehdidin varlığı iki ülkeyi birbirine yakınlaştırmıştır. Türkiye'nin güvenliğinin sağlanması Amerikan devletinin çıkarları açısından önemlidir. Truman Doktrini ve Marshall Planı'nın uygulanmasının arkasındaki faktör budur. II. Dünya Savaşı sonrasında SSCB'nin yayılcı politikasının kendisi için tehdit oluşturduğunu fark eden Türkiye, Batı Bloku'nun yanında yer almıştır. Amerikan devleti bu dönemde Türkiye'nin iç ve dış politikasındaki sorunlarına destek olmuş, Türkiye'nin yanında olduğunu gösteren girişimlerde bulunmuştur. Böylece Ortadoğu'ya kapılarını aralayan ABD Türkiye'nin jeopolitik gücünü kullanmak üzere planlar yapmaya başlamıştır. ABD yalnızlık politikalarının yarattığı kabuğu kırarak Truman Doktrini için hazırlıklar yapmaya başlamışlardır. Türkiye bu dönemde NATO'ya üye olmanın hazırlıkları içerisindeyken Batılı devletler ise Türkiye'yi yalnızlığından çıkararak 1949 yılında Avrupa Konseyi'ne davet etmişlerdir.

12 Mart 1947 tarihli Truman Doktrini, ABD'nin dış politikası ve güvenliğini ilgilendiren konuları içermekteydi. Truman Doktrini ABD'nin dış politikasını belirlerken aynı zamanda Türkiye'nin de dış politikasının belirlenmesinde etkili olmuştur. Çağrı Erhan'a yönlendirilen 'Türkiye'nin 1923 yılından bu zamana kadar

¹²¹ Süleyman İnan ve Ercan Haytoğlu, *Yakın Dönem Türk Politik Tarihi*, (Anı Yayınları, Ankara 2006) s.254

olan dış politikasını nasıl değerlendiriyorsunuz?’ sorusuna Erhan, Türkiye’nin ABD ile olan ilişkileri çerçevesinde cevaplamaya çalışmıştır. Çağrı Erhan’ın düşüncesine göre; Türkiye 12 Mart 1947’den itibaren Truman Doktrini ile çok yönlü dış politika uygulamalarından vazgeçmek zorunda kalmıştır. Bu çerçevede 1964 yılı bir başka dönüm noktası olmuş, Türkiye bu döneme kadar tek yönlü, Batılı bir dış politika izlemiştir.¹²² Türkiye’nin ABD’den bağlantısız kendi başına karar alarak hareket edememesinin sebebi bugün özellikle 15 Temmuz sonrası yeniden tartışılmaktadır. ABD dış politikasını geçmişte de bugünde de kendi çizdiği rotaya göre kimsenin etkisi altında kalmadan kesin kararlar alarak devam ederken Türkiye’nin dış politika, güvenlik ve istihbarat konularında ABD’den kopamadığının kanıtıdır. Marshall Yardımı, İkinci Dünya Savaşı’ndan yenik çıkan Almanya’nın işgal ettiği Yunanistan’da yol açtığı ağır yıkımdan ve savaş sırasında tarafsız kalarak ekonomisini daralttığı için zorlanan Türkiye’den bahsetmiştir. Yunanistan’ın gerçekten bu dönemde çok büyük ölçüde yardıma ihtiyacının olduğunu vurguladığı ve Yunanistan’a uzunca bir yer verdiği görülmektedir. Truman, Türkiye hakkında Türkiye’nin ulusal birlik ve bütünlüğünü korumak istediğini ve Ortadoğu’nun düzeninin devam etmesi için Türkiye’nin ulusal bütünlüğünü ayakta tutmasının şart olduğunu bunun için Türkiye’nin ABD’den mali yardım beklediğini ve Amerikan devletinin de destek sunmaya hazır olduğunu ifade etmiştir. Amerikan devletinin dış politikasını bir ulusun başka bir ulus üzerinde etkisi altına almak olmadığını, tam tersine ülkelerin barış ortamı içerisinde yaşamaları gerekliliğini vurgulamıştır. Barış ortamının dünyada sağlanmasının mesajını veren Truman, Birleşmiş Milletler’in kurulması için de öncülük etmiştir. Doktrin, dünyanın herhangi bir yerinde savaş

¹²² Habibe Özdal, Osman Bahadır Dinçer ve Mehmet Yegin, *Mülakatlarla Türk Dış Politikası*, (Usak Yayınları, İkinci Baskı, Cilt 1, Ankara Eylül 2010) s.51

tehdidi olursa bu durumun ABD'nin güvenliğini sarsacağından buna karşı alınması gereken önlemleri belirlemiştir. Truman Doktrisi'nin Türkiye için en önemli düşüncesi Türkiye'nin stratejik konumundan Akdeniz ve Ortadoğu için faydalanılması gerektiğini içermektedir. Truman ile birlikte başlayan SSCB'yi çevreleme politikası Marshall Planı ve NATO ile devam edecektir.¹²³

1947 yılında Demokrat Parti'nin başkanı Celal Bayar, Truman Doktrini ile ABD'nin yaptığı yardımlardan dolayı şükranlarını belirtmiştir. 1950 yılında Cumhurbaşkanı olduktan sonra ise Bayar, maddi değerlerin üstünde manevi değerlerin olduğunu ve Türkiye'nin kendi geliriyle yetinmesinin yanında diğer ülkelerle ticaret yapabilecek kapasitesinin olduğunu altını çizmiştir. Türkiye, Truman Doktrini ile Batı'ya karşı sıkı bağlarla bağlandığını göstermiştir. Türkiye'nin Amerikan devleti ve Batı'ya olan bağlılığının örneği; 1957 yılında ABD'nin tehlike içinde olan bölgelere silah göndereceğini dışişleri bakanlığımızın desteklemesi ve olumlu bulmasıdır.¹²⁴ Buna karşı bu bağlılık, Türkiye'nin Arap ülkeleri ve Ortadoğu ile ilişkilerini gerginleştirmiştir. Türkiye, Truman Doktrini öncesinde Arap ülkelerini desteklemiş ve bağımsız Arap devletlerinin kurulması için destek vermiştir. Ancak ABD ile yakınlaşıp Batı Bloku'nda aktif katılımının ardından ABD ile ilişkileri sıkı tutmak, Arap ülkeleri ve Ortadoğu dünyasına destek sağlamamıştır. Türkiye'nin dış ülkelere olan bağımlılığı Truman Doktrini ile başlamıştır. İşte Türkiye'nin dış politikasındaki Truman Doktrini ile başlayan bağımlılık, değişim ve gelişme, Türkiye'nin iç siyasetinde de önemli gelişmeler ile paralellik göstermektedir: Demokratik özgürlüklerin gelişmesi ve askeri-finansal açıdan askeriye'nin sivil

¹²³ Mahmut Akkor, *II. Dünya Savaşı'nın Sonu ve Truman Doktrinin Ortaya Çıkışı*, (Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi, Sayı 2, Güz 2017) s.10

¹²⁴ Namık Behramoğlu, *Türkiye-Amerikan İlişkileri (Demokrat Parti Dönemi)*, (Yar Yayınları, İstanbul, 1974) s.138

hükümeti kontrol etme çabaları gibi.¹²⁵ Bu doğrultuda Cumhuriyet dönemi sonrası Türkiye'nin dış politikasında yaşanan sorunların iç politikaya da yansması 1950'li yıllardaki yaşanılacak olan dış politika tarzının habercisi olmuştur. 1950'li yıllardaki gelişmelere ve yaşanan olaylara bakıldığında; siyasi, ekonomik ve askeri açıdan 'Amerikan tarzının' benimsendiği dönemler olarak görülecektir.

2.4. 1950-1960 YILLARI MARSHALL PLANI

Marshall Planı, II. Dünya Savaşı sonrasında Avrupa ülkelerine karşı mali yardımda bulunulmasına yönelik hazırlanmış olan plandır. Avrupa ülkeleri, Soğuk Savaş'ın başlamasıyla destek görecekları ülke olarak ABD'yi tercih etmişlerdir. Marshall Programı, 1948 yılında Başkan Truman tarafından imzalanan bir kanun ile kabul edilmiştir.¹²⁶ 1948 yılının Nisan ayında yürürlüğe giren Marshall Planı, ABD'nin Soğuk Savaş'ın başlangıcında önemli bir ekonomik girişim olarak işlev görmüştür. Marshall yardımları, Avrupalıların çöken ekonomilerine tekrar hayat vermiştir. ABD'yi en çok ilgilendiren diğer husus ise komünizmin dünyaya yayılmasının yarattığı tehlikenin önüne geçmektir. II. Dünya Savaşı sonrasında siyasi aktörlerin, dünya ülkelerinin rejim ve dış politikaları satranç taşı gibi sürekli değişiklik gösterme eğilimine girmiştir. Bu dönemde ABD'nin Genelkurmay Başkanı Marshall ve Politika Planlama Dairesi Başkanı George Kennan etkili olmuştur. Washington'daki politika üreten çevreler bazı sorular üzerine düşünürken, Moskova Büyükelçiliği'nde görev yapan Rusya uzmanı olan George Kennan'dan Washington'a küçük bir döküman gelmiştir. Bu döküman, Stalin'in dış politikasının felsefi ve kavramsal çerçevesini yorumluyordu. *Long Telegram* olarak tanınan bu

¹²⁵ İlhan Aksoy, Yavuz Güler, *Türk-Amerikan İlişkilerinin Politik ve Ekonomik Boyutu*, (Gazi Kitabevi Yayınları, Eylül, 2010) s.73

¹²⁶ *Ibid.*, s.77

döküman, Washington'un dış politikasına yön veren az bulunan elçilik raporlarından biriydi. Kennan raporda, ABD'nin, SSCB'nin uyuşmaz tavırlarından ve dış politika tutumlarından dolayı kendilerini suçlu hissetmemeleri gerektiğini, sorunun SSCB'nin dış politikasında ve sistemlerinin derinliklerinde yattığını söylemiştir. Moskova'nın yayılmacı bir politika izlediği ve ABD açısından stratejik öneme haiz bölgelerde bu politikanın kuşatılması gerektiği ifade edilmekteydi. Kennan'ın bu uyarıları yönetim tarafından ziyadesiyle dikkate alındı ve Truman Doktrini ile Marshall Planı'nın oluşturulmasında önemli ölçüde faydalanıldı.¹²⁷

1946 Şubatı'nda kaleme aldığı 'Uzun Telgraftan' sonra George Kennan ABD'nin en ünlü Sovyet uzmanı olarak kabul edilmeye başlanmıştır.¹²⁸

“Sovyet dış politikasının kaynaklarını kendi sisteminin derinliklerinde yattığını, bu dış politikanın komünist ideolojik gayretkeşliği ile eski moda Çarist yayılmacılığın bir karışımı olduğunu ileri süren” bu Sovyet uzmanı ABD'li diplomat George Kennan'ın görüşlerinden de yararlanılarak “Sınırlama Stratejisi'nin oluşturulması bu döneme rastlar.¹²⁹

Foreign Affairs dergisinin 14 Temmuz sayısında “Mr. X” imzasıyla George F.Kennan'a ait bir makale yayınlanmıştır. Kennan'ın “Sovyet Davranışlarının Kaynağı” adlı makalesinde daha önceki elçilik raporunda Sovyet tehdidinden bahsettiği gibi bu makalede de SSCB'nin komünist tehdidini anlatma çabası içinde olmuştur.¹³⁰ ABD, SSCB'nin bu tehdidine karşı çevreleme siyaseti izlemiştir. Bu makalede Moskova'nın uluslararası politikaya bakış açısını incelemiş ve Amerikan

¹²⁷ Ünal Gündoğan, *Amerika Birleşik Devletleri ve Dünya*, (Srt Yayınları, İkinci Baskı, Ankara, 2016) s.87

¹²⁸ İlhan Aksoy ve Yavuz Güler, *Türk-Amerikan İlişkilerinin Politik ve Ekonomik Boyutu*, (Gazi Kitabevi Yayınları, Eylül, 2010) s.115

¹²⁹ Henry Kissenger, çev. İbrahim H. Kurt, *Diplomasi*, (İş Bankası Yayınları, Ankara, 1998) s.448

¹³⁰ Bünyamin Bozkurt, *Türkiye-Amerika İlişkileri (1960-1971)*, (Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006) s.6

devleti için bazı hareket yolları öne sürmüştür.¹³¹ Washington, Boğazlar ve Doğu Akdeniz'deki Sovyet tehdidini sezmiş, Yunanistan ile Türkiye'ye Truman Doktrini ile silah yardımı ve Marshall Planı ile de ekonomik yardımda bulunmuştur.

Marshall Planı, Avrupa'nın ekonomik olarak kalkınması açısından ABD'ye uzun süreli fayda sağlayacağı düşüncesiyle ortaya çıkmıştır. Amerikan devletinin güvenliği açısından Marshall Planı'nın çok önemli bir yeri vardır. Truman Doktrini sonrası ABD'nin geliştirdiği en önemli dış politika araçlarından birinin Marshall Planı olduğu kabul edilir. Amerikan Dışişleri Bakanı Marshall'ın söylem ve politikalarında ABD sadece kendi çıkarını düşünen değil bütün dünyanın ekonomik ve siyasi çıkarını düşünen bir ülkedir. Marshall Yardımı'nın en önemli özelliği, düşük faizli krediler vermesi ve kredilerin uzun vadeli dönemde ödenmesini garanti etmesidir. Ekonomik olarak bu kriterler son derece cezbedici görünüyorsa da yardımı alan ülkelerin bu parayı ne amaçla kullanacağını ABD'ye bildirmesi hususunda zorunluluk dikkat çekicidir. Bu durumda Marshall Yardımı üç amaca yönelik olmuştur: Birincisi, Batı Avrupa'yı ayağa kaldırıp dünya ticaretine kazandırmak; ikincisi, yardım alan ülkelerin ekonomisini denetlemek, ki SSCB ve Doğu Avrupa ülkeleri bunu istememiştir; üçüncüsü ise ABD'nin ekonomisini canlandırarak mallara pazar sağlamaktır. Marshall yardımı, sayılan üç amacı da başarıyla yerine getirmiştir.¹³² Türkiye'nin Marshall Planı'na olan ilgisi ise 12 Temmuz 1947 tarihinde kurulan Avrupa Ekonomik İşbirliği Teşkilatı'na katılımıyla artmıştır. Marshall Planı, Türkiye'nin buğday üretiminde bir numara olmasını sağlasa da askeri yardım konusunda parça, savunma sanayi malzemeleri vb. unsurlar

¹³¹ Türkkaya Ataöv, *Amerika, Nato ve Türkiye*, (Aydınlık Yayınevi, Birinci Baskı, Ankara, 1969) s.129

¹³² Baskın Oran, *Türk Dış Politikası Cilt I: 1919-1980*, (İletişim Yayınları, Onyedinci Baskı, İstanbul, 2012) s.486

yüzünden dışarıya bağımlı olmasına neden olmuştur. Marshall yardımları ile ekonominin düzeleceği yönündeki düşünceler Truman'ın yardımlarının aksine beklenen sonucu sağlayamamış ve dışarı ülkelere olan bağımlılığı daha çok arttırmıştır.

Marshall Planı, ABD açısından çok kazançlı ve uygulaması olumlu sonuçlar doğuran bir dış politika aracı olmuştur. ABD uyguladığı siyasi strateji ve yöntemlerle savaşın sonunda bir “Yeni Dünya Düzeni” kurmuştur. Kurulan yeni dünya düzeni askeri ve siyasi açıdan Truman Doktrini'yle başlayarak NATO'yla devam etmiştir. Ekonomik anlamda ise Marshall yardımlarıyla başlamış ve Amerikan devletinin vermiş olduğu düşük faizli dış borçlarla diğer ülkelerin kapitalist piyasa kalkınması modeline uyum sağlamaları konusundaki yardımlarıyla devam etmiştir. Ancak burada belirtmemiz gerekir ki bu yardımı alan ülkeler arasından Türkiye'nin SSCB'ye karşı savunma ihtiyacını gidermesi açısından işlevsel olmuştur. ABD, Türkiye'ye yapılan yardımların karayolları için ve ilerde 1990'lı yıllarda enerji fabrikaları için yapılacak özelleştirmeler amacıyla verildiğini ifade etmiştir. 1949 yılında Marshall Yardımı'yla Türkiye'de Karayolları İdaresi adı altında bir kamu kurumu kurulmuştur. Böylece Marshall Yardımı sırasında iktidarda olan Demokrat Parti, dış borç alımını hızla arttırarak ABD'yle çok yakın ilişkiler kuracak ve Türkiye'nin askeri yardım ve dış borç bakımından ABD'ye bağımlılığının temelini bu dönemde atmış olacaktır. Truman Doktrini'yle vaad edilen yardımlar Marshall Yardımları ile gerçekleşerek Türkiye'yi siyasi, ekonomik ve askeri alanlarda dışa bağımlı bir ülke haline getirecektir.¹³³

¹³³ Steven W.Hook ve John Spaner, çev. Özge Zihnioğlu Tanırlı, *İkinci Dünya Savaşı'ndan Günümüze Amerikan Dış Politikası*, (İnkılap Yayınevi, Birinci Baskı, İstanbul, 2014) s.54

2.5. 1950-1960 MENDERES DÖNEMİ “AMERİKAN HAYRANLIĞI”

14 Mayıs 1950 tarihinde genel seçimlerin yapılmasıyla Türkiye iç ve dış politikasında revizyona girmiştir. Demokrat Parti'nin (DP) iktidara gelmesi Türkiye'nin çok katımlı demokrasiye geçmesi ile olmuştur. Cumhuriyet Halk Partisi (CHP) döneminde rekabet içerisinde olan Demokrat Parti yöneticileri Türkiye'nin NATO'ya girmemesini eleştirmiştir. 1950 yılı ABD'nin Türkiye'ye tam desteğini göstermeye başladığı yıl olmuştur. Türkiye 1951 yılında ilk defa Birleşmiş Milletler (BM) Güvenlik Konseyi'ne geçici üye olarak seçilmiştir. Türkiye'ye ABD tarafından tam destek verilmiştir. Başbakan Menderes, 1951 yılında SSCB'den gelebilecek tehdide karşı Türk Silahlı Kuvvetler'in (TSK) gücünü ve sayısını arttırarak ordunun güçlü olmasını istemiştir. Bu konuda Amerikan devletinden TSK için mali destek isteyen Menderes'in isteği geri çevrilmemiştir. Ancak Türkiye'nin mısır ve buğday yardımı isteği aynı karşılığı bulamayarak geri çevrilmiştir. 1950-1953 yıllarında Türkiye'nin ABD'den gördüğü yardım, hava koşullarının olumlu olması, tarım ürünlerindeki verimliliğin artması ve Kore Savaşı'nda Türkiye'nin vermiş olduğu askeri destek sonucu almış olduğu yardım miktarlarının artması ile birlikte Türk ekonomisinde büyüme gözlemlenmiştir. ECA'dan (*Export Credit Agency-İhracat Kredi Kuruluşları*) kısa vadeli kredilerin fayda vermemesi üzerine Türkiye Amerikan devleti ile Karşılıklı Güvenlik Programı'na katılmıştır. Böylece Marshall Yardımı sona ermiş, Türkiye askeri ve ekonomik yardımını 'Karşılıklı Güvenlik Programı' aracılığı ile almaya başlamıştır.¹³⁴

¹³⁴ Sedef Bulut, *Sovyet Tehdidine Karşı Güvenlik Arayışları: I. ve II. Menderes Hükümetlerinin (1950-1954) NATO Üyeliği ve Balkan Politikası*, (Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi , Mayıs 2008) s.37

1950'lerin ikinci yarısında Türk hükümeti, yaşadığı ekonomik sıkıntılar ve yapılan yatırımların yeterli gelmemesi nedeniyle ABD ile olan ittifakında bazı çekişmeler yaşamıştır. Bu çekişmeler neticesinde ABD ile olan ittifakı bozulma aşamasına gelen Türkiye, resmi bir Moskova Ziyareti kararı almıştır. Dönemin Dışişleri Bakanı Fatin Rüştü Zorlu 1959 yılında Moskova'ya gideceklerini ve Moskova ile dost olmak istediklerini söylemiştir. NATO üyeliği, SSCB tehdidine karşı Batılı devletlerin ve ABD'nin yardım ve desteği için başlatılmıştı. DP bu kararını, Mustafa Kemal Atatürk döneminden itibaren dış politika esasları içerisinde yer alan "Yurtta Barış Dünyada Barış" ilkesine uygun bir davranış olarak değerlendirmekteydi. Kore'ye asker gönderme kararında SSCB tehlikesi, ABD ile ilişkiler ve NATO önemli etkenlerdi. Yabancıları olduğu bir coğrafyada Türk Ordusu, üstün bir başarı kazandı. Bu durum Türkiye-ABD ilişkilerini geliştirdi. Başta NATO'ya üyelik olmak üzere birçok kazanımları da beraberinde getirdi.¹³⁵ Tarihsel olarak müttefiklik ilişkisi kurmak amacını güttüğü ülke olan İngiltere'nin yerini böylece ABD almıştı. Amerikan basını Türkiye lehine yazılar neşretmiş, bu yazılarda Türkiye'nin 1950 seçimlerinden sonra demokratikleştiği ve Kore saldırısına karşı koyan Türklerin NATO'ya olumlu katkılar sağlayacağı yazılmıştı.¹³⁶ Kore Savaşı ile zxmenderes, Türk tarihinde ilk olarak sınırlar dışındaki bir askeri harekate ülkenin katılımında bulunmasını sağlamıştır.¹³⁷ Bağdat Paktı ise Türkiye'nin NATO'ya

¹³⁵ Recep Murat Geçikli, *Menderes Hükümetleri Dönemi Türk-Amerika Birleşik Devletleri İlişkileri (1950-1960)*, (Atatürk Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi, Erzurum, 2014) s.53

¹³⁶ Cem Horasan, *Türk Basınına Göre Demokrat Parti Döneminde Türkiye-Amerika Birleşik Devletleri İlişkileri*, (Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010) s.35

¹³⁷ Ali Faik Demir, *Türk Dış Politikasında Liderler Süreklilik ve Değişim Söylem ve Eylem*, (Bağlam Yayınları, Birinci Basım, Mayıs 2007) s.75

katılarak ödediği bir başka bedel olmuştur.¹³⁸ 1959 yılında yapılacağı duyurulan olası bir Moskova Ziyareti Menderes'in bu yapısal gerçeklerin aksine hareket etmesi anlamına geliyordu.

Moskova Ziyareti gibi ilişkilerde sorun yaratacak diğer bir mesele de Kıbrıs olacaktır. Türkiye 1950'li yılların sonunda Kıbrıs Sorunu'yla ilgilenmeye başlamıştır. Yunanistan, *Enosis* için BM başvurusunu yaptıktan sonra Türkiye'nin tutumunu yumuşatmak amacıyla Yunan Başbakanı Papagos Türkçe konuşabilen bir Yunan milletvekilini Türkiye'ye yollayarak nabız yoklamıştır. Menderes bu milletvekiline şu mesajı iletmiştir: "Türk-Yunan dostluğu Kıbrıs sorunundan çok daha önemlidir." 1954 yılının Türk iç politikası açısından bir diğer önemli olayı Başbakan Menderes'in daha sonraları Dışişleri Bakanı olacak olan Fatin Rüştü Zorlu'yu Kıbrıs meselesi ile ilgili olarak görevlendirmesidir. Fatin Rüştü Zorlu 1954 seçimlerinde milletvekili seçilmiş, kabineye devlet bakanı olarak atanmıştır. Kendisi aktif ve dinamik bir diplomat olarak 1955'ten sonra Kıbrıs meselesine yönelik aktif bir politika yönetecek ve bunda son derece başarılı olacaktır.¹³⁹ 1955 yılında Kıbrıs Meselesi artık uluslararası olan bir mesele haline gelmiştir. Demokrat Parti iktidarı ve Türk kamouyu Kıbrıs meselesine hassasiyetle yaklaşmıştır. Londra Konferansı'na Türkiye, 30 Haziran 1955'te İngiltere hükümeti tarafından davet edilmiştir. Türkiye, bu daveti 1 Temmuz günü kabul etmiştir.¹⁴⁰ 1955 yılının Temmuz ayından itibaren Türk dışişlerine ve Kıbrıs meselesine damgasını vuracak olan F. Rüştü Zorlu dinamik bir diplomat kimliği sergileyecek Londra Konferansı'nda ve daha sonraki diplomatik temaslarda Kıbrıs'a dair resmî Türk tezlerini son derece başarılı bir

¹³⁸ Nasuh Uslu, *Çatlak İttifak: 1947'den Günümüze Türk Amerikan İlişkileri*, (Nobel Akademik Yayıncılık, Birinci Basım, Ankara, Ocak 2006) s.2

¹³⁹ Ömer Tansel, *Demokrat Parti Dönemi Kıbrıs Politikası*, (Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2010) s.39

¹⁴⁰ *Ibid.*, s.91

şekilde seslendirecektir. Menderes hükümetini deviren 1960 askeri darbesi ve 1961 Anayasası sonrası Türkiye'yi istikrarlı bulmayan ABD Kıbrıs politikasına Türkiye'yi dahil etmek istememiştir. 1963 yılında Kıbrıs'taki cemaatler arasında sorunlar çıkmıştır. Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel, Amerikan Başkanı Lyndon Johnson'a mektup göndererek elindeki kaynakları kullanması ve yaşanan katliamları durdurması gerektiğini söylemiştir. Türkiye Kıbrıs'a karşı güç kullanacaklarını belirterek Makarios'a karşı ikinci tehdidini gerçekleştirmiştir. Türkiye'nin Kıbrıs'a olası bir müdahalesinin gerçekleşmesi için Başkan Johnson, İnönü'ye mesaj göndermiştir. Türkiye bu zamana kadar Kıbrıs'a girme girişiminde tam anlamıyla bulunmamıştır. NATO'da oynadığı rol etkili olmuş ve Yunanistan ile gireceği savaş tehlikesi içinde NATO'ya karşı hareket etme durumunda kalma ihtimalini düşünmüştür. Türkiye'nin NATO ve ABD ile içinde bulunduğu ittifaktan dolayı Kıbrıs'a müdahalesi gecikme göstermiştir. Meltem Yetener'e göre; NATO'daki ABD önderliği, Amerikan kuvvetlerinin Türk topraklarına yerleşmesi, ABD ile başlayan çok yönlü ilişkiler nedeniyle Menderes Hükümeti, NATO ile ABD'yi özdeş tutmuştur.¹⁴¹

Johnson'ın mektubu şunları içermektedir: Türklerin uluslararası karar aldıklarında ABD'ye danışması ve Türkiye'nin provoke ettiği Sovyet tehdidi karşısında ABD'nin Türkiye'ye yardımda bulunmayacak olmasıdır. 1965 yılında yaşanan bu gelişmeler karşısında Türkiye tavrını belli etmiş ve Amerikan devleti karşıtı politikalara ağırlık verilmiştir. ABD Başkanı Johnson'un mektubu üzerine Türkiye şaşkınlık içinde kalmıştır. 1960'lı yıllar boyunca Türk kamuoyu Johnson'un Hürriyet gazetesi aracılığıyla sızdırılan bu söylemlerine karşı kırınglıklarını dile

¹⁴¹ Ali Faik Demir, *Türk Dış Politikasında Liderler Süreklilik ve Değişim Söylem ve Eylem*, (Bağlam Yayınları, Birinci Basım, Mayıs, 2007) s.78

getirmiştir. İnönü'nün Cumhuriyet gazetesi aracılığı ile verdiği cevabı ise benzer ciddiyet ve ağırlıkla olmuştur. İnönü tepkisinde mektubun içeriğinin ne kadar kırıcı olduğunu, aralarındaki ittifakı zedeleyeceğinden ve NATO'nun saldırgan taraftan yana tavır sergilemesinin kabul edilmeyeceğinden bahsetmiştir. Johnson, İnönü'nün mektubu üzerine özel uçak tahsis ederek kendisini ABD'ye davet etmiştir. Türkiye'nin en büyük stratejik ortağı ile yaşanan bu çok ciddi krizi çözmek için İnönü, ABD'ye gitmiştir.¹⁴²

Johnson Mektubu, Türkiye'nin SSCB'ye karşı olan algısını değiştirmiştir. 1960 yılı sonrasında Türkiye kamuoyunda ABD ve NATO hakkında olumsuz görüşler ortaya çıkmaya başlamıştır. 1960–1963 yılları arasındaki üç yıl içinde Londra ve Zürih Anlaşmalarının isabetsiz ve kendi iradesinin dışında imzalandığını tekrarlayıp duran Makarios, *Enosis* hedefine ulaşabilmek için Kıbrıs Cumhuriyeti'ni istikrarsızlaştırmaktan çekinmez. Makarios bunun için bu dönemde bütün gücünü Anayasanın ve özellikle Türklerle ilgili olan 13. maddenin değiştirilmesi yönünde yoğunlaştırır. Kıbrıs Cumhuriyeti'ni yıkmaya ve daha sonra ortaya çıkacak Akritas Planı ile adadaki bütün Türkleri katletmeye yönelik Rumlar, mevcut cumhuriyetin korunmasıyla ilgilenmezler. Bu nedenle ki; 21 Aralık 1963'te Kıbrıs tarihine 'Kanlı Noel' olarak geçen olay, adada yaşayan bütün Türkleri ortadan kaldırmaya yönelik Akritas Planı'nın devreye sokulduğu süreci başlatacaktır.¹⁴³ Kıbrıs adasını yıllar boyunca kan gölüne çeviren, önce Yunanistan destekli olarak kurulan EOKA tedhiş örgütüyle adayı yaşanmaz hale getiren Rumlar, 1974 askeri müdahalesine giden yolda kan dökme politikası uygulamıştır. 1960 yılında kurulan Kıbrıs

¹⁴² Ahmet İlyas ve Orhan Turan, *İnönü Dönemi Türk Dış Politikası*, (Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Dergisi, 2012)

<https://dergipark.org.tr>, s. 332

¹⁴³ Ulvi Keser, *Kıbrıs'ta 21 Aralık 1963 Kanlı Noel'i ve Kızılay*, (Bahar, 2002) <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/233471>, (20.05.2018) s.256

Cumhuriyeti'nin de fiilen ortadan kalktığı bu tarihten sonra adada artık hiçbir şey eskisi olmayacak ve istikrar ve güven ortamından yoksun ada Rum saldırıları sonrasında huzur bulamayacaktır. 15 Temmuz 1974 tarihinde adayı Yunan adası haline getirmek için harekete geçen ve Makarios'u deviren eski EOKA mensubu Nikos Sampson'un bu oldu bitti girişimi sonrasında Türkiye'nin garantörlük haklarını kullanarak adaya müdahale etmesi ise önce Kıbrıs Türk Federe Devleti'nin, ardından da Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin tesis edilmesine neden olur.¹⁴⁴

1964 yılında ABD ile Türkiye'nin arasının bozulmasındaki etken Kıbrıs Sorunu'dur. 1964 Kıbrıs Krizi'nden itibaren 1960'lı ve 70'li yıllar Türkiye'nin de ABD karşıtlığının güçlendiği yıllar olmuştur. Türkiye'de yükselen sol akımlar ABD karşıtı tutum ve eylemler içine girmeye başlamıştır. Türkiye'ye atanan Büyükelçi Robert Komer'in 1969 yılındaki ODTÜ ziyaretinde arabasını yakma ve ABD askerlerini ülkeden gönderme girişimlerine kadar varan ciddi seviyede eylemler gerçekleştirmişlerdir.¹⁴⁵

Yaşanılan kanlı eylemler, darbedeki olaylar TSK'nın etkisinin zayıflığı Türk Ordusu'nun 1960'lı yıllarda modernize edilmesinin gerekliliğine neden olmuştur. Çünkü Avrupa standartlarına göre savunma sanayisine ve askeri eğitime sahip olmayan bir Türk Ordusunun varlığı söz konusuydu. Böylece TSK'nın modernize olmasında ABD'nin etkisi görülmüştür. Truman Doktrini, Marshall Yardımı ve NATO ittifakıyla TSK için imkanlar sağlanmıştı.

ABD açısından mesele Kıbrıs sorunu yüzünden NATO'nun güneydoğu kanadını çökertebilecek bir Türk-Yunan savaşını önlemek kaygısıdır. Bu çatışmayı önleyici ve Ada'nın NATO tarafından kullanılmasını sağlayıcı bir formül elbette ki Amerikan devletinin memnuniyetini sağlayacaktır. Washington, Johnson

¹⁴⁴ Ulvi Keser, *21 Aralık 1963 Kanlı Noel, Kumsal Faciası ve Bugüne Yansımaları*, (Güz 2011) <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/233457>, (20.05.2018) s.1193

¹⁴⁵ Sefa Salih Aydemir, *12 Mart 1971 Askeri Muhtırasına Giden Süreçte Üniversite Olayları*, (Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi, Temmuz 2014), s.44

Mektubu'ndan sonra Türkiye'nin tepkisini çekebilecek herhangi bir davranıştan özellikle kaçınmaya çalışmıştır. ABD müdahalesi sadece Türk-Yunan savaşını önlemek doğrultusunda olmuştur.¹⁴⁶

İkinci Dünya Savaşı sonrasında CIA ve MIT ilişkileri yoğun bir işbirliği içinde gelişmiştir. CIA, MİT'e eğitim desteği vererek gelişmesine katkıda bulunmuştur. CIA'in Türkiye merkezli görevi Türkiye'nin NATO'yla olan ilişkisini güçlendirmek, ABD'nin bölgedeki çıkarlarını korumak ve Doğu Bloku ülkelerini kontrol altında tutmaktır. Bu nedenle 1950'li yıllardan itibaren Türkiye'deki iç gelişmeleri yakından takip etmiştir. Soğuk Savaş boyunca Türkiye'deki askeri üsleri ve U2 uçakları aracılığı ile ABD'ye istihbarat sağlamıştır. Başbakan Menderes'in telefonlarının dinlenmiş olduğu yıllar sonra ortaya çıkacak bir gerçektir.¹⁴⁷ CIA'in Türkiye içindeki etkisinin giderek artışı Türk siyasi hayatındaki diğer darbelerde komünizmin kamoyundaki etkisini bertaraf edecek dinamik olarak Türk-İslam sentezinin gelişiminde ve sendikal faaliyetlerde kendini göstermiştir.

2.6. 1971-1980 DÖNEMİ SİLAH AMBARGOSU - AFYON MESELESİ - KIBRIS BARIŞ HAREKATI

İkinci Dünya Savaşı sürecinde ve sonrasında Türkiye, Batı Avrupa ülkelerine ve Amerikan devletine özellikle dış politikasında aşama aşama kendini entegre etmiştir. Demokrat Parti döneminde Türkiye, ABD ile olan ilişkilerinde zirve dönemini yaşamış; Menderes'in idamının ardından dış siyasette de dengeler değişmiştir. İnönü, ABD'yle olan dış politika ilişkisinde daha farklı bir yol seçecektir. Johnson'un İnönü'yü davet etmesinin altında yatan en önemli sebep, Amerikan devletinin

¹⁴⁶ Elif Akyasan, *Türk Basınına Göre Türkiye-Amerika Birleşik Devletleri İlişkileri (1970-1980)*, (Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010) s.62

¹⁴⁷ Sait Yılmaz, *Soğuk Savaş Dönemi CIA-MIT İlişkileri*, http://www.academia.edu/7648503/Soğuk_Savaş_Dönemi_CIA-MIT_İlişkileri, (27.05.2018)

Türkiye'nin yeni bir lidere ihtiyacının olduğunu düşünmesiydi. Ancak bu düşünceler heniz görüşmeler yapma aşamasındayken Süleyman Demirel, İsmet İnönü'yü seçimlerde yenerek iktidar olmuştur.

ABD'nin Türkiye'nin yeni lideri olarak İnönü'nün yerine Demirel'in gelişine hemen uyum sağlamasının arkasındaki sebep milli ekonomiyi istememesidir. 1969 yılında Adalet Partisi'nin (AP) iktidara gelmesinden itibaren yaşanan ekonomik bunalımlar ve iç siyasette tam anlamıyla topyekun bir destek görmemesi AP siyasette amaçladığı kadar etkili olmasını engellemiştir.¹⁴⁸ İktidara geldikten sonra Demirel'i başlangıçta destekleyen Amerikan devleti, hükümete zorlandığı zamanlarda AP'ye farklı politikalar uygulaması için çeşitli dayatmalar bulunmuştur. Demirel bu dayatmalara kendinden beklendiği oranda karşılık vermemiştir. 12 Mart 1971 Muhtırası öncesinde, aslında 'Barajlar Kralı' olan Demirel, birçok sanayi projesine imza atmıştır. İthal ikamesini devam ettiren Demirel, ekonomiyi düzeltmeye çalışsa da 1970'li yıllarda kapitalist sistem değişime uğramıştır. Dünya bankaları yeni krediler vermek yerine eski borçlarını toplama yönünde stratejiler uygulamışlardır. Toplumsal muhalefet gün geçtikçe artmakta ve ekonomide ithal ikameci sisteme son verilmediği için sonunda 12 Mart 1971 darbesinin yaşanması kaçınılmaz olmuştur. Demirel iktidarda kaldığı sürece ABD'nin politikalarından dolayı yüzü hiç gülmemiştir. ABD'yi CIA olarak görmüş ve ABD ajanlarının her yerde olmasından yakınmıştır. Ülkenin ekonomik ve siyasi olarak kötü gidişatının faturasını sürekli ABD'ye kesmiştir. Demirel dönemi ABD'nin istediği bir Türkiye

¹⁴⁸ Hüseyin Çavuşoğlu, *Süleyman Demirel'in Siyasal Hayatı ve Kişisel Özellikleri*, (Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 21, sayı.3, 2016) s.1045

olamamıştır.¹⁴⁹ ABD özlediği politikaya Turgut Özal döneminde 24 Ocak 1980 kararları ile kavuşacaktır.

1970'li yıllarda afyon meselesinde Amerikan devleti yine bir iç politika müdahalesi olarak Türkiye'nin haşhaş ekimini kontrol altına almak istemiştir. Türk iş politikasını afyon sorunu meşgul ederken, Türkiye iç politikada da sancılı günler yaşıyordu. 12 Mart 1971 muhtırası ile birlikte sağ-sol çatışmalarına son vermek amacıyla Demirel hükümeti istifa etmişti. Akabinde Nihat Erim başbakanlığında yeni bir hükümet kurulmuştu.¹⁵⁰ 1972 yılında yeni bir dönemin başlangıcı olarak Türkiye ve ABD arasında afyon üretimini yasaklayan bir antlaşma yapıldı. 1971-1973 dönemi, iç siyasette nasıl sınırlayıcı etkiler getirdiyse, bunun tabii sonucu olarak dış politika tartışmalarına, yani dış politikayı oluşturan etkenlerdeki çoğulculuğa da bir sınırlama getirmiştir. Ancak 1973 yılından sonra çok yönlü ve çok etkenli dış politika uygulamaları yeniden işlemeğe başladı.¹⁵¹ Türkiye bundan sonra çok yönlü ve etkili dış politika ilkesinden aldığı güçle dış politikasını bir tek ABD'yle bağlı gerçekleştirmeyecek ve gerekirse ABD'yle dış politikada restleşmeler yaşayacaktı.

7 Şubat 1974'de aldığı güvenoyu ile resmen kurulan Bülent Ecevit Başbakanlığındaki CHP-Milli Selam Partisi (MSP) koalisyon hükümeti afyon yasağını kaldırma yönünde teşebbüslerde bulunmuş, CHP Genel Sekreteri Orhan Eyüboğlu başkanlığında kurulan bir komisyon, Türkiye'de denetim altında haşhaş ekimi yapılabileceğini kararlaştırmış, konu ile ilgili hazırladığı raporu hükümete

¹⁴⁹ Mürsel Bayram, *Soğuk Savaş Dönemi Türk Amerikan İlişkilerinin Sürekliliğinde Askeri Darbelerin Rolü*, (Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 1, 2015) s.37

¹⁵⁰ Elif Akyasan, *Türk Basınına Göre Türkiye-Amerika Birleşik Devletleri İlişkileri (1970-1980)*, (Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2010) s.48

¹⁵¹ Ömer Kürkçüoğlu, *Dış Politika Nedir? Türkiye'deki Dünü ve Bugünü*, http://www.politics.ankara.edu.tr/dergi/pdf/35/1/16_omer_kurkcuoglu.pdf,(20.04.2018) s.329

vermiştir. Başbakan Bülent Ecevit de 15 Şubat 1974 tarihli Milliyet gazetesinde, Genel Yayın Yönetmeni Abdi İpekçi ile yaptığı görüşmede haşhaş konusunda hem Türk çiftçisini mağdur etmeyecek şekilde yeniden afyon üretimine başlanabileceğini hem de yapılacak üretimi denetim altında tutarak kaçakçılığa karşı mücadele verileceğini söylemiştir. Ecevit'e göre Türkiye'de haşhaş ekiminin yasaklanması ile ilgili karar aceleyle getirilmiş, birçok faktör dikkate alınmamıştır. Bundan dolayı 1974 yılında Türkiye artık ABD'nin her istediğini yapmayan bir ülke olarak afyon yasağının kaldırıldığını ilan etmiştir.¹⁵² Türkiye'de afyon ekimi yasağının kaldırılmasını istemeyen ABD hiç şüphesiz ki bu durumdan çok rahatsız olmuştur. Afyon yasağı konusuyla gerilen Türk-Amerikan ilişkilerindeki olumsuzluklara bir de Kıbrıs Barış Harekatı eklenmiştir.

Yıllardır Yunanistan, *Megalo İdea* yani Büyük Yunanistan'ı kurma hayallerinden vazgeçmediğinden Türkiye ile olan ilişkilerinde ılımlı ve işbirlikçi olmamıştır. Türkiye'nin Kıbrıs Meselesi'nde uluslararası antlaşmalardan doğan hakları bulunduğu için adaya müdahale etmesi ilişkilerin daha da gerilmesine neden oldu. Türkiye'nin müdahalesinin milli bir politika olmasından hoşlanmayan ABD Türkiye'yi desteklemeyerek Yunanistan'ın yanında yer almıştır. ABD hem Türkiye'yi hem de Yunanistan'ı Kıbrıs'ın bağımsızlığını tehlikeye atmamaları için uyarırken, söylentilere göre Türkiye'nin haşhaş ekimi üzerindeki yasağı kaldırma kararını protesto etmek amacıyla Washington'a çağrılan ABD Büyükelçisi William Macomber aceleyle tekrar Ankara'daki görevine dönmüştür.¹⁵³ 1974 yılı Türkiye için sevinilen ve üzülnülen siyasi olayların bir arada yaşandığı bir yıl olmuştur. Bir

¹⁵² Bu yazı Elif Akyasan'ın çalışmasından aktarılmıştır. Elif Akyasan, *Türk Basınına Göre Türkiye-Amerika Birleşik Devletleri İlişkileri (1970-1980)*, (Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010) s.55

¹⁵³ H.Kemal Karpat, *Türk Dış Politikası Tarihi*, (Timaş Yayınları, Birinci Baskı, Mayıs 2012, İstanbul) s.238

yandan ABD'nin haşhaş ekimi için Türkiye'yi uyararak sıkıntılı döneme girmesine neden olmuş, diğer yandan ise Türkiye Kıbrıs'ın kuzeyine askeri müdahalelerde bulunarak Kıbrıslı Türkler tarafından bu bölgenin kazanılmasını sağlamıştır.

Kıbrıs müdahalesinden dolayı 1975-1978 yıllarında ABD, Türkiye'ye karşı silah ambargosu uygulamıştır. 1975 yılında ABD'nin uyguladığı silah ambargosuna karşılık Türkiye de Kıbrıs Türk Federe Devleti'ni kurarak cevap vermiştir. ABD Başkanı Gerald Ford, Türkiye'nin Kıbrıs konusunda taviz vermesi için çaba harcamış, Türk hükümeti ise ABD'yi ambargoları kaldırması konusunda sert bir şekilde uyarmıştır. Uyarılara karşılık vermeyen ABD, 1969 yılında imzalanan Türk-Amerikan Savunma İşbirliği Antlaşması'nı yürürlükten kaldırdığını bildirmiştir. Böylece Türkiye'de bütün ABD üs ve tesisleri *de facto* olarak TSK'nın kontrolü altına gitmiştir. ABD bütün bu yaşanan olumsuz havanın etkisiyle nihayetinde bir müttefiki olan Türkiye'ye karşı olan tutumunu yumuşatmıştır. ABD'nin Türkiye'ye yeniden silah ve teçhizat verme konusunda öne sürdüğü şart; Türkiye'nin silahları Kıbrıs'a karşı kullanmaması ve ateşkes ilan etmesidir. Türkiye ateşkesi yapmayarak adadaki askerleri de geri çekmemiştir.

Adadaki askerini geri çekip ateşkes yapmayan Türkiye'nin 1977 yılındaki iç politikasına baktığımızda ise Süleyman Demirel başkanlığındaki AP'nin iktidardan düştüğünü ve Ecevit başkanlığındaki CHP'nin iktidara geldiğini görürüz. Göreve gelir gelmez Türkiye'yi ziyaret eden 5 Amerikalı senatör ile görüşen Ecevit, görüşme sonrasında iki ülke arasındaki sorunun Türkiye kadar ABD ve NATO'yu da ilgilendirdiğini "bundan sonrası kendi bilecekleri iştir," diyerek ifade etmiştir. Ambargo kararının NATO ile ilişkilere yansıtacağını bu şekilde belirten Ecevit

yetkilileri tarihsel bir biçimde uyarmıştır.¹⁵⁴ Ambargonun kaldırılması müzakerelerinde dönemin ABD Başkanı Jimmy Carter da Kongreyi ikna etmenin yollarını aramıştır. ABD Başkanı Carter'ın çabaları sonucunda 26 Temmuz 1978'de Amerikan Senatosu ve 1 Ağustos 1978'de Temsilciler Meclisi tarafından alınan kararlarla Türkiye'ye karşı uygulanan silah ambargosu kaldırılmıştır. Carter'ın ambargoyu kaldırması üzerine Ecevit Hükümeti her ne kadar Türkiye'deki Amerikan savunma üslerini yeniden açma kararı almışsa da bu karar savunma anlaşmasının yapılmasına kadar geçici bir nitelik taşımaktadır.¹⁵⁵

Ecevit'in son dönem başbakanlığına denk gelen 1990'larda ise Türk-Amerikan ilişkilerinde 1970'lerdeki çekişme yaşanmamış, Soğuk Savaş'ın bitişinde görülen ılımlı havada işbirliğine dayalı politikalar yürütülmüştür. Eylül 1999'da Ecevit'in Washington'u, dönemin başkanı Bill Clinton'ın da aynı yılın Kasım ayında Ankara'yı ziyareti ile ilişkiler stratejik ortaklığa dönüşmüştür. Stratejik işbirliği Türkiye'nin PKK ile mücadelesinde kendisini göstermiş; ABD 1998 yılında Suriye'ye baskı yaparak Öcalan'ın sınır dışı edilmesine ve 1999 yılında Kenya'da yakalanıp Türkiye'ye getirilme sürecine destek vermiştir. Ecevit'in Clinton yönetimiyle izlediği uyumlu politika George W.Bush döneminde aynı seviyeyi koruyamamıştır.¹⁵⁶ 2000 yılında Bush yönetimine geçildiğinde 11 Eylül saldırılarının da etkisiyle PKK ile mücadele ve diğer siyasi politikalar Clinton dönemindeki işbirliğinden çok farklı olacaktır. Ancak 2000'lerden önce Turgut Özal dönemine bakmakta fayda vardır.

¹⁵⁴ Cihat Göktepe, *Kıbrıs Meselesi'nde Kriz süreci ve Türkiye (1964-1974)*, <http://www.ayk.gov.tr/>, (27.05.2018), s.1423

¹⁵⁵ Ali Faik Demir, *Türk Dış Politikasında Liderler Süreklilik ve Değişim Söylem ve Eylem*, (Bağlam Yayınları, Birinci Basım, Mayıs 2007) s.286

¹⁵⁶ *Ibid.*, s.291

2.7. 1990 YILI TURGUT ÖZAL DÖNEMİ VE KÖRFEZ SAVAŞI

1980’lerde Turgut Özal’ın başbakanlığı süresince Ortadoğu’ya yönelik dış politika değişiklikleri belirgin olacaktır. 1983 yılında başbakan seçildikten sonraki dış politikasıyla da Türkiye’yi Ortadoğu ülkelerine yakınlaştırmak isteyen aktif politika ve stratejileriyle Türkiye’ye yeni bir yön vermiştir. O dönemde Türkiye hem Ortadoğu ülkesi hem de Avrupa ülkesi olarak ‘köprü’ vurgusuyla uluslararası siyaset sahnesine yeniden çıkmıştır.¹⁵⁷ 12 Eylül askeri darbesinin ardından ABD, doğal olarak 1980’li yıllarda Türkiye ile sıcak ilişkiler içinde olmamıştır. Darbeden önce 29 Mayıs 1980 tarihinde imzalanan Türk-Amerikan Savunma ve Ekonomik İşbirliği Anlaşması (SEIA), Türk-Amerikan ilişkilerinde 1950’lerden sonra görülen en sıcak siyasi dönemin hukuki ve siyasi alt yapısını oluşturan anlaşmadır. Askeri darbe, anlaşmanın uygulamaya girişini geciktirmiştir.¹⁵⁸ Amerikan devleti SEIA ile Türkiye’ye uyguladığı ambargoyu kaldırmış ve askeri ekonomik yardımlarına tekrar başlamıştır.

12 Eylül döneminde Türkiye ve ABD ilişkilerinin temelinde NATO ile olan ilişkiler bulunmuştur. 1980 yılında NATO komutanı General Bernard Rogers ile Orgeneral Kenan Evren arasında ‘Rogers Antlaşması’ imzalanmıştır. Ne var ki bu antlaşma neticesinde, Yunanistan ile Türkiye beklenenin aksine Ege Denizi hava sahasının kontrolü için anlaşamamıştır. Bunun üzerine Türkiye, Yunanistan’ın yeniden NATO’ya katılma isteğini veto etmiştir. Ancak ABD’nin teklifleri üzerine ve Yunanistan’ın NATO’ya olan baskılarıyla 1980 yılında Türkiye’nin vetoyu

¹⁵⁷ Murat Çınar, *Uluslararası İlişkilerde Müttefiklik Kavramı ve Bu Çerçeve de Türkiye-Amerika Birleşik Devletleri İlişkisinin Değerlendirilmesi*, (Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nisan 2014) s.145

¹⁵⁸ Razaman Gözen, *Amerikan Kısılcında Dış Politika: Körfez Savaşı, Turgut Özal ve Sonrası*, (Liberte Yayınları, Birinci Baskı, Ankara 2000) s.19

kaldırmasıyla Yunanistan NATO'ya tekrar katılmıştır. Kenan Evren daha sonra 'Rogers Antlaşması'nın Türkiye'ye hiçbir kazanç sağlanmadığını dile getirecektir.¹⁵⁹

1980'li yıllar Türkiye'nin Kıbrıs Sorunu ve Ege Denizi konusunda Yunanistan'la ilişkilerin gerginleştiği, ABD ile ekonomik ve askeri ilişkilerin değişkenlik gösterdiği bir dönem olmuştur. Türkiye 1980 yılında üç yıl sürecek ciddi bir rejim değişikliğine gitmiştir. Rejim değişikliğinin ortaya çıkardığı sorunlar yüzünden Türkiye'nin Ortadoğu'daki etkinliğine ara vermesi, ABD'nin bölgedeki politikalarını istediği şekilde gerçekleştirmesine uygun bir ortam hazırlamıştır. ABD Başkanı Carter, insan hakları ve demokrasinin savunucusu olmasına rağmen 12 Eylül Darbesi'ne karşı tepkili olmamıştır.¹⁶⁰ ABD için dış politikada demokrasiden önce kendi çıkarları daha önemli olmuştur.

Özel yasal düzenlemelerin yapılması için Amerikan sermayesinin Türkiye'de yatırım yapmasına ilişkin adımlar atıldı. Türk-Amerikan İş Konseyi aracılığı ile Türkiye de ABD'de ticari faaliyetlerde bulunmuştur. Beklenen 24 Ocak 1980 kararlarının uygulamaya girmesi ile birlikte neoliberalizm akımının, Türkiye ekonomisinde önemli bir dönüştürücü etkisi olmuştur. Türkiye'de 1980 yılında ekonomik olarak iç pazarlar yabancı sermayeye açılırken kapitalizm ve liberalizmin yeni bir versiyonu piyasalarda hüküm sürmeye başladı. Türkiye bu çerçevede ABD'yle ekonomik ilişkilerini daha fazla arttırmak, ihracat hacmini etkileyen engellerin kalkması için liberalleşme müzakerelerine başlamak istedi. Dönemin başkanı Ronald Reagan yönetiminin direktmesi ve Kıbrıs Sorunu'nun etkisinin devam etmesi nedeniyle görüşmeler uzun sürdü. Soğuk Savaş'ın son 10 yılında

¹⁵⁹ Çağrı Erhan ve Ersin Embel, *Türk Dış Politikasında Karar Vericileri Yönlendiren Yapısal Faktörler*, (2015), <http://bilgi.yesevi.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/157-published.pdf>, (26.05.2018) s.163

¹⁶⁰ Darbeler ve ABD, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/darbeler-ve-abd>, (26.05.2018)

ABD’de Reagan yönetimi söz sahibi olmuştur. Türkiye’de de 1983 yılında başbakanlık görevini darbe sonrası Turgut Özal almıştır. ABD, Özal’ın başbakan adaylığını desteklemiştir.

12 Eylül sonrası 20 Mayıs 1983 tarihinde Anavatan Partisi’ni (ANAP) kuran Turgut Özal, tek başına yeni hükümeti kurarak yönetimde tarihsel bir rol almış oldu. Özal, seçim vaadinde en çok 24 Ocak kararları üzerinde durmuştur. Bu kararlarla ekonomiye canlılık getireceğini, refahı artıracaklarını beyan etmiştir. Bu anlamda IMF politikalarını uygulamak ve ekonomide istikrarı sağlamak adına öncelikli hedeflerini bu yönde belirlediği görülmüştür. Özal seçildikten sonra Türkiye’nin ABD ile ilişkilerini iç ve dış politikada etkili bir unsur haline getirmeye çalışmıştır.¹⁶¹ Özal döneminde ikili ilişkiler ılımlı olmuştur. İlimli giden Türkiye-ABD ilişkilerinde araya soğukluk girmeden 1985 yılında Turgut Özal Washington’a bir dostluk ve işbirliği ziyaretinde bulunmuştur. 1986 yılında bu görüşmeyi takip eden Kürt Reform paketinin oluşumunda bu yeni diyalogların etkisi olduğu düşünülmelidir. Özal ile George H. Bush’un liderliğinde ikili ilişkilerdeki yeni diyalogların tohumları atılmıştır. 1987 yılına gelindiğinde Özal, ABD’den askeri borçların silinmesi ve uygun koşullarda faiz verilmesini istemiştir. Bu dönemde başlayan PKK terörü dış politikada ABD’yle istenen derecede yakınlaşmayı engellemiştir. Özal hükümeti, Türkiye’nin kendi toprakları dışında geleneksel Türk dış politikasına aykırı bir biçimde daha aktif olmasını istemiştir. Türkiye-ABD işbirliği bu anlamda karşılıklı fırsatların oluşmasını sağlamıştır. 1990’lı yıllarda Türkiye ve ABD giriştikleri işbirliği çerçevesinde dünyada silahlanmayı, uyuşturucu kaçakçılığı ve uluslararası terörizmi önlemek için ortak çalışmalar yapmışlardır.

¹⁶¹ Cihan Daban, *Turgut Özal Dönemi Türkiye Dış Politikası*, (Selçuk Üniversitesi Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi Cilt 17, sayı: 33, Nisan 2017) s.83

1991 yılında SSCB'nin dağılmasıyla Türkiye, stratejik öneminin ABD ve NATO'nun gözünde için azalacağı düşüncesi içine girmiştir. Ancak beklentinin aksine ABD, Ortadoğu'daki gelişmelerden dolayı Türkiye'ye daha çok ihtiyaç duymuştur. Turgut Özal döneminde Türkiye-ABD ile ilişkilerine yön veren esas olay Körfez Savaşı'dır. Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan ilk savaş 'Körfez Savaşı' dır. Özal'ın Türk dış politikasındaki statükocu geleneğe karşı gelerek yaptığı Irak'a girme planları ABD, CIA ve Pentagon tarafından desteklenmiştir. Körfez Savaşı, Soğuk Savaş sonrası dönemde Türkiye ile ABD'nin uluslararası düzeyde ilk işbirliğini içeren savaştır.¹⁶² Körfez Savaşı sonrasında Irak'ta iç karışıklıklar çıkmış, Türkiye sınırda tedbirler almıştır. Bu bağlamda 30 gün süreli Huzur Harekatı başlatılmıştır.

Özal'ın Körfez Savaşı'nı kendi bakış açısından incelemek oldukça pragmatik olacaktır. Özal, Türkiye'nin jeopolitik açıdan avantajlı ülke konumunda olmasından dolayı Körfez Savaşı'nı kendi liderliği için avantaj haline dönüştürmüştür. Türkiye'nin vizyonu Körfez Savaşı'yla kendisini Batı ülkelerine, Ortadoğu ve Arap ülkeleri ile dost olduğunu göstermektir. Körfez Savaşı neticesinde Türkiye herhangi bir sınır ihlali dolayısıyla kendisine karşı konulacak ambargodan kurtulup, bir müdahale durumunda toprak bütünlüğüne karşı gelebilecek tehdide karşı ABD'nin askeri ve siyasi desteğini almayı planlamaktaydı. Türkiye açısından aslında en önemli tehdit, Irak'ta kurulabilecek olan Kürt Devleti'nin önüne Körfez Savaşı dinamikleriyle geçmektir. Körfez Savaşı'nın etkileri Türkiye açısından yıllarca devam etmiştir. Türkiye Irak'a karşı önlemler alarak PKK gibi bir sorunla uğraşmaya

¹⁶² Tekin Önal ve Abdullah Özdağ, *Körfez Savaşı ve Türk Dış Politikasına Etkileri*, Turkish Studies Dergisi, 2016, https://www.researchgate.net/publication/320628344_Korfez_Savasi_ve_Turk_Dis_Politikasina_Etkileri, (26.05.2018), s.60

devam edecektir. Özal aktif dış politikasıyla ABD tarzı dış politika yaparak ABD'yi örnek almak istemiş, iç ve dış politikada devlet başkanı gibi görevde olmak için uğraşmıştır. Ancak devlet başkanı olarak davranarak ve başkanlık sistemini hayata geçirmek istemesi toplumda kabul görmemiştir.

Özal'ın dış politikasında ekonomik çıkarlar, siyasi çıkarlardan daha ön planda olmuştur. Bununla birlikte Körfez Savaşı aslında en önemli uluslararası ilişkiler konusu olmuştur. Türkiye bu zamana kadar dış politikasında geleneksel olarak 'tarafsızlık' stratejisini uygulamıştır. Ancak bu dönemde aktif politika uygulayarak Ortadoğu bölgesine hakim ülkelerden biri olmak istemiştir. Jeostratejik ve jeopolitik konumu nedeniyle Türkiye BM, ABD ve diğer batılı ülkelerle işbirliği içinde olarak Kuveyt'in işgalinden sonra Irak'a karşı uygulanan çevreleme politikasına katılmıştır. Körfez Savaşı'nın politikasını oluşturan en önemli konulardan biri Irak'tan gelen petrol taşıyan boru hatlarının kapatılması olmuştur. Irak'a karşı ekonomik ambargo konularak petrolünün satışının önlenmesi ve durdurulması, Türkiye üzerinden geçen boru hatlarının kapatılmasına bağlı olmuştur. Cumhurbaşkanı Turgut Özal Körfez Savaşı sırasında ABD Başkanı George H.W. Bush'la çok yakın bir dayanışma politikası izlemiştir. Türkiye Irak petrollerini taşıyan Kerkük-Yumurtalık petrol boru hattını kapatmıştır.¹⁶³ Buna ek olarak George H.W. Bush, Turgut Özal ile telefon görüşmesi yaparak Irak'ın yapılan müdahalede İncirlik Üssü'nün kullanılması için yardım istemiştir. ABD ile görüşmeler yapmıştır. Özellikle bu dönemde Özal ile Bush telefon diplomasisini kullanarak çok sıkı ilişkiler içine girmişlerdir. Ancak Türkiye-ABD ilişkileri Turgut Özal'ın görevinin sonlarına doğru sarsıntılarla

¹⁶³ Emrah Kav, *Turgut Özal Dönemi Türk Dış Politikası*, <http://www.academia.edu>,tr (26.05.2018), s.10

çalkalanacaktır. Bu çalkantılar Türkiye’de yeni bir hükümetin kurularak ABD’yle farklı bir dış politika anlayışını sürdüreceğinin habercisi olacaktır.

1997 yılında Mesut Yılmaz döneminde Türkiye ve ABD arasında ‘Beş Bölümlü Gündem Başlığı’ altında yeni bir işbirliğine gidilmesine karar verildi. Bu gündemin maddeleri enerji, ekonomi ve ticaret, bölgesel işbirliği, Kıbrıs, savunma ve güvenlik alanlarında işbirliğidir.¹⁶⁴ 1997 yılında, Bill Clinton Türkiye’nin dış politikada aldığı kararları desteklemiştir. Türkiye’nin yabancı yatırımlarını arttırarak daha iyi konuma geleceğinin altı her defasında çizilmiştir. ABD arabulucu sıfatına sahip olarak Türkiye ile ilgili konularda yardımcı olmaya çalışmıştır. Richard Holbrooke adlı özel temsilcilerini görevlendiren ABD, Yunanistan’la Kardak krizinin çözümünde telefon diplomasisini kullanmıştır. Kıbrıs Sorunu konusunda ABD, Yunanistan ve Türkiye arasındaki krizin çözülmesi için arabuluculuk sıfatını kullanmıştır. Abdullah Öcalan Amerikan istihbaratı tarafından yakalanarak Clinton döneminde ABD’ye getirilmiştir. Ancak Nairobi Büyükelçiliği’ne saldırı yapılması üzerine ikili ilişkiler çok sıkıntılı döneme girmiştir. Clinton yaşanan terör saldırısı üzerine hız kesmeden Türkiye’yi ağır şekilde eleştirerek, Kürt Sorunu’nu insan hakları ve demokrasi konusunda aralarında bir bağ kurup, baskı aracı haline getirmiştir. ABD’nin Kıbrıs Sorunu, Ermeni konusu ve Kürt sorunundaki baskıcı tavırlarından rahatsız olan Türkiye, ABD’nin Ortadoğu’daki hasmı İran ile 1996 yılında doğalgaz antlaşması imzalamıştır. Yine bu bağlamda Rusya ile Mavi Akım hattının oluşturulmasına karar veren Türkiye bu şekilde bir diğer doğalgaz boru hattı antlaşması yapmıştır. Türkiye çok yönlü ve aktif dış politika uygulamak isteyerek

¹⁶⁴ Sait Yılmaz, *Türkiye’deki Amerika ‘İkili İlişkiler ve ABD’nin Örtülü Operasyonları’*, (Kaynak Yayınları, I. Basım, Mart 2014) s.225

çevre konumdan merkez konuma gelmiştir.¹⁶⁵ Türkiye, ABD'ye karşı tekstil ürünü için kota uygulaması yapmış; bunun üzerine ABD, Türkiye için askeri ve ekonomik yardımlarını çok aza indirmiştir.

Bu çalkantılı ve Türk dış politikasını, özellikle Türkiye-ABD ilişkilerini dönüştüren 10 yıllık dönemin sonunda Türkiye'de yaşanan dünya çapındaki bir doğal afet etkili oldu. 1999 Marmara Depremi'nde Bill Clinton'un depremzedeleri ziyareti üzerine Türkiye tekrar ABD'ye karşı sempati duymaya başlamıştır. Stratejik ortaklık projesinin kuvvetlenmesine yol açan ziyarette çok yönlü Avrupa, Ortadoğu, Asya ve Balkanları içine alan bir stratejik işbirliğine gidilmiştir. Buna ek olarak Öcalan'ın Türkiye'ye getirilmesi üzerine ilişkiler tekrardan düzelme eğilimine girmiştir. Ancak gelecek 10 yılda Türk dış politikası yavaşça fakat sürekli olarak milliyetçi bir anlayışa yönelecektir.¹⁶⁶

2.8. 11 EYLÜL 2001 SALDIRISI VE 'İKİZ KULELER'

Soğuk Savaş sonrası yaşanan 10 yıl dünya siyaseti aktörlerinin çıkarlarını ve rollerini yeniden tanımladığı bir dönem olmuştur. İkinci Dünya Savaşı sonrasında bölünen Almanya birleşmiş ve dağılan Doğu Avrupa ülkeleri Batı Blokuna girmiş, Varşova Paktı dağılmış ve NATO işlev olarak yeniden tanımlanmıştır. NATO, 1990'lı yıllarda kuruluş amacını yitirerek ABD'nin Avrupa'yı kontrol altına alan mekanizması haline getirmiştir. 1994 yılında Irak'a yapılan müdahaleyi ABD'nin bölgenin enerji kaynaklarına ve özellikle petrole hakim olacak yeni stratejisi izlemiştir. 1990 ile 2000 arasındaki 10 yıl boyunca ABD, dünya sahnesinde serbestçe

¹⁶⁵ Evşen Gürevin, *2000'li Yıllarda Türkiye ve Proaktif Dış Politika*, (Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2014) s.12

¹⁶⁶ Heinz Kramer, çev. Ali Çimen, *Avrupa ve Amerika Karşısında Değişen Türkiye*, (Timaş Yayınları, İkinci Baskı, Eylül 2001, İstanbul) s.147

dolaşmış ve tek süper güç olarak bir ‘imparatorluk’ olma yoluna gitmiştir. 2000’li yıllarda 11 Eylül saldırısının ardından NATO’nun hem fikir olmadığı konularda ABD’nin çıkarlarını korumak adına gönüllüler koalisyonu kurulmuştur.¹⁶⁷

Türkiye-ABD arasındaki ilişkilerin zaman zaman gerilmesine neden olan unsurlardan bir tanesi Türkiye’nin savunmasında neredeyse tamamen ABD’ye bağlı olmasıdır. Türkiye NATO ve ABD’yle savunma sanayinde işbirliğinde silah satın almaya başlamasıyla ithalatta önemli borçlar altına girmiştir. 1987 yılında milli silah üretimi için atılımlar yapılmak istense de çok başarılı olunamamıştır. 1992-1996 yıllarında Türkiye özellikle silah sanayisinde silah ihtiyacının büyük bölümü ABD’den karşılanmıştır. Clinton yönetimi 90’ların ikinci yarısında insan haklarını bahane ederek Türkiye’ye silah ve Skorsky helikopteri ihracatının karşısında durmuştur. Türkiye’nin silahlanmasının altında yatan en önemli etken jeopolitik konumudur. NATO’nun Ortadoğu’daki tek müttefiki Türkiye’dir. 1994 yılında Körfez Savaşı’nda gerekli olan herşey İncirlik’teki üstten karşılanmıştır.¹⁶⁸ Türkiye’deki silahlanma faaliyetlerinin birincisi silah ithalatı ve ikincisi yerli silah üretimidir. Türkiye’nin savunma öncelikleri ve Türk topraklarındaki Amerikan üslerinin kullanımı, özellikle 2000’li yıllarda, ilişkilerdeki önemli bir sorun olacaktır.

Yeni dünya düzeninde Uluslararası İlişkiler, tek kutuplu bir döneme girmiş, ABD tek hegemon olarak kalmıştır. ABD’nin ‘dünyanın tek sahibi olması’ algısı 11 Eylül saldırısıyla sona ermiştir. George W. Bush döneminde ABD’nin BM ile arası çok iyi olmamıştır. ‘Oğul’ Bush konuşmalarında dünyanın sorunlara çözüm getiremeyeceği durumda ABD’nin sorunları çözeceğini söylemiştir. Bu anlayışla

¹⁶⁷ Osman Ağır, *Türkiye’de Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Alanında Güncel Tartışmalar ‘Yeni Anayasa, Arap Baharı, Güvenlik ve Terör*, (Seçkin Yayın, I.Baskı, Haziran 2017, Ankara) s.263

¹⁶⁸ Çağdaş Duman, I. Körfez Savaşı, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/40063/1_korfez_savasi, (26.05.2018)

2003 yılında başlayan ABD-Irak Savaşı'nda BM'e karşı müdahaleci tavrını ortaya koymuştur. 2003 Irak Savaşı öncesinde müdahaledeki silahları kimin kullanacağı ABD'nin BM'ye olan tutumu yüzünden çelişkili olmuştur.¹⁶⁹ ABD 11 Eylül saldırı sonrasında Afganistan'a müdahale etmiş ve NATO'nun kurucu sözleşmesinin 5.maddesini yürürlüğe koyarak BM'yi devre dışı bırakmıştır.

11 Eylül 2001 tarihindeki saldırı ABD'nin güvenlik politikalarını tekrar sorgulamasını gerektirdi. 11 Eylül sonrasında Türkiye, ABD'nin yeni girişim ve politikalarından kaçınılmaz olarak etkilenmiştir. 11 Eylül saldırısı, ABD'de sivil ve askerleri hedef alan bir terör saldırısıdır.¹⁷⁰ Saldırı sosyal medyada yaptığı duyurularla El Kaide tarafından üstlenilmiştir. Amerikan devleti, El Kaide'nin Afganistan'a kaçtığını tespit ettikten sonra Taliban yönetimi ABD'nin herhangi bir saldırısında ağır şekilde karşılık vereceğini açıklamıştır. 11 Eylül saldırıları Müslümanlara ve bu bağlamda Türklere karşı ABD yönetimi ve halkı tarafından İslamofobi olarak adlandırılan büyük tepkiyle bakılmasına neden olmuştur. Ancak 11 Eylül sonrasında teröre destek veren ülkeleri de içine alan genellemeci bir terör karşıtı söylem geliştirmiştir.

2002 yılında George W.Bush'un bu küresel terör karşıtı söylemi 'Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi' içinde geliştirilmiştir.¹⁷¹ Bu stratejinin içeriğinde teröristlerle işbirliği yapacak olan ülkeleri hedef almak ve Amerikalıları korumak için gerekli savunma mekanizmalarını geliştirmek vardı. 11 Eylül'den sonra ABD dış politikasında terör karşıtı söylem birincil ve baş söylem haline gelmiştir.

¹⁶⁹ Anılcan Küçük, *I. Körfez Savaşı (1991)*, <http://www.tuicakademi.org/ikorfez-savasi1991/>, (25.05.2018)

¹⁷⁰ Abdullah Ural, *11 Eylül Sonrası ABD'nin Ortadoğu Politikası ve Türkiye'ye Yansımaları*, (Akademik Kitaplar Yayınevi, Birinci Baskı, 2009 Ağustos, İstanbul) s.5

¹⁷¹ Ertan Efeğil, *Bush Doktrini ve Dünya Güvenliğine Etkileri*, (Türkiyat Araştırmaları), dergipark.gov.tr, (21.05.2018) s.104

Müttefiklerinin desteğini alabilmek için ‘biz’ ve ‘onlar’ ayırımına gitmiştir. Bu söylem gizli bir tehdit içermektedir.¹⁷² Bush kendi doktrinini oluşturarak ABD’yi bizzat hedef alan ülkeleri değil onları uzaktan tehdit eden ülkeleri de takip etme haklarının olduğunu iddia etmiştir. 2003 yılındaki Irak Savaşı’nda ABD’nin Irak’a karşı yapmış olduğu savaşın altında yatan bu şekilde tamamlanan Bush Doktrini’dir.¹⁷³ 11 Eylül saldırılarında Türkiye ekonomik ve siyasi olarak önemli ölçüde etkilenmiştir. Türkiye 11 Eylül saldırıları sonrasında ABD’nin küresel terörizme karşı verdiği tepkiye tam destek vererek üslerini ve hava sahalarını açmıştır. İkili ilişkiler ABD’nin Türkiye’ye ve Türkiye’nin de ABD’ye olan ihtiyacını göstermiştir. Türkiye’nin, bölgesel olarak bulunduğu konumdan dolayı, çevresindeki ülkeler yüzünden dış politikasında çekişmeler yaşaması ve yeni dış politika üretememesi ABD’ye karşı olan bağımlılığını göstermiştir.

3 Kasım 2002 seçimleri Türkiye için tarihi kırılma noktalarından biri olmuş; merkez sağ çökerek yerini muhafazakar sağa bırakmıştır. Bu konuda ABD destekleyici rolünü üstlenmiştir. 2001 yılında ılımlı İslam projesi Türkiye’de ve Ortadoğu’da uygulanmaya başlandı. 2002 yılında AKP yönetiminin iktidara gelmesiyle başlayan yeni dış politika ilk yıllarda AB’ye tam üyelik ve daha sonra ABD’yle stratejik ortaklık vizyonunda şekillendirildi.¹⁷⁴ Bu açıdan demokratikleşme paketleri ile Batı’yla işbirliği yapmak isteyen AKP, AB’nin reform isteklerini kabul etmiştir. Bununla birlikte özellikle 2010 yılından yani Arap Baharı’ndan sonra AKP dış politikası ABD ve AB ile zaman zaman çatışma izlenimi veren mesafeli bir tutum

¹⁷² Abdullah Ural, *11 Eylül Sonrası ABD’nin Ortadoğu Politikası ve Türkiye’ye Yansımaları*, (Akademik Kitaplar Yayınevi, Birinci Baskı, 2009 Ağustos, İstanbul) s.27

¹⁷³ Bülent Sarper Ağır, *Bush Doktrini: Küresel Bir İstikrar Hegemonik Arayışı mı?*, (Uluslararası İlişkiler Akademik Dergi, Cilt 3, Sayı 12, Kış 2006 -2007) s.86

¹⁷⁴ <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/abd-ile-stratejik-ortaklik-konusunda-mutabakata-varildi-4704855>, (24.05.2018)

sergileyecekti. Bu bağlamda Türkiye'nin AKP döneminin son 10 yılındaki dış politikası 1950'li yıllarda Demokrat Parti'nin son dönemlerinde görülen yalnızlaşan Türkiye ve bölgede işlevsel olarak kullanılan aracı Türkiye arasında yaşanan çekişme ile benzerlikler taşımaktadır.

ABD ile Türkiye arasındaki ilişkilerde 11 Eylül sonrası dönemdeki en belirleyici olay 1 Mart Tezkeresi olmuştur. 1 Mart Tezkeresi, ABD'nin Türkiye'deki üslerine Irak'a yönelik müdahalede kullanmak üzere 65 bin Amerikan askeri yerleştirmesini öngörüyordu. 1 Mart 2003 yılında Irak Tezkeresi için iki ülke görüşmüştür. Ancak salt çoğunluk sağlanamadığı için tezkere TBMM'deki kapalı oturumda reddedilmiştir. Tezkere sonrası oluşan dönemi, basında ve siyasi hayatta 'kriz dönemi' olarak tanımlayan ya da Türkiye ve ABD ilişkilerinde 'yeni dönem' olarak niteleyenler olmuştur. Tezkerenin reddinden sonra Türkiye artık ABD'nin sıkı müttefiki olmaktan çıkarak aktif ve bağımsız politikalar izleyen tavrı 'belirsiz' bir ülke görünümünü almıştır. Tezkerenin reddinden dolayı ABD ile Türkiye arasındaki olumsuz gidişatın Türk hükümeti için zarar vereceğini düşünen Başbakan Erdoğan yaptığı konuşmalarda gerilimi gidermeye çalışmıştır.¹⁷⁵

1 Mart Tezkeresi'nin reddedilmesine rağmen ABD Irak'a girerek Bağdat'ta kontrolü ele geçirmeyi başarmıştır. Türkiye'nin bölgedeki varlığını göz ardı ederek ABD'nin Bağdat'ı Türkiye'den yardım almadan kontrol etmesi, Türkiye'nin stratejik önemini kaybetmiş olduğunu göstermiştir. Tezkere konusunda Erdoğan, bütün suçu TSK'ya atarak Milli Güvenlik Kurumu Genel Sekreterliği'ni 2003 yılında sivilleştirmiştir. Ancak Irak'ın kuzeyinde Türk askerinin başına çuval geçirilmesi ve burada PKK için güvenli bölge oluşturulması, Türkiye'nin 1 Mart Tezkeresi'nin

¹⁷⁵ Osman N. Ararat, *1 Mart Tezkeresinin Önemi*, <http://ankaenstitusu.com/1-mart-tezkeresinin-onemi/>, (25.05.2018)

reddedilmesinden dolayı ödediği bedeller olmuştur. Buna benzer bedelleri ödememek için Arap Baharı'nda Türkiye başlangıçta ABD ile koordineli hareket etmeye çalışmıştır. 2010 yılında Mısır, Tunus, Fas gibi ülkeleri kapsayan Arap Baharı'nda Erdoğan, NATO ve ABD'yle birlikte hareket etmiştir.

Çuval Meselesi 2004 yılında, Kuzey Irak'ın Süleymaniye kentinde yaşanan olaydır. 11 Türk Silahlı Kuvvetleri mensubunun Irak'taki işgal kuvvetlerinin bir parçası olan Amerikan 173. Hava İndirme Tugay'ına bağlı askerlerce süpriz bir baskın sonucu derdest edilmeleri ve başlarına çuval geçirilerek 60 saat alıkonulup sorgulanmaları olarak tanımlanmıştır.¹⁷⁶ AKP bu olaylar yaşanmadan önceki dönemlerde ABD'yle ilişkilerini düzeltmeye çalışmış ancak yaşanan Çuval Meselesi Türkiye'de büyük bir şoka neden olmuştur. Yaşanılan bu olaylarda 11 Türk Subayı ABD tarafından terörist muamelesi görmüştür. Türk basını ve Başbakan Erdoğan yaşanan çuval olayına karşı ağır ifadeler içeren bir söylem benimseyerek davranışın siyasi üslubun gereklerinin dışında kaldığını söylemiştir. ABD 1 Mart sonrası özellikle Kürt yönetimi konusunda Türkiye'nin taviz vermesini ve Kürt yönetimini tanımasını istemiştir. Türkiye buna bağlı bir hamle olarak Kuzey Irak yönetimiyle işbirliğine girmiştir. Bu işbirliği neticesinde PKK ile siyasi alanda çözüm süreçlerine gidilmesine karar verilmiştir.¹⁷⁷ PKK'ya karşı Ankara ve Washington işbirliği içerisine girerek kordineli şekilde çalışmışlardır. Türkiye ve ABD ilişkileri 2008 yılında bu sebeple yumuşama dönemine girmişlerdir.

2007 yılından sonra ikinci AKP hükümetine rastlayan dönemde Türk dış politikası açısından yeni açılımlar karşımıza çıkmıştır. En önemli iki olay şunlardır:

¹⁷⁶ Abdullah Ural, 11 Eylül Sonrası ABD'nin Ortadoğu Politikası ve Türkiye'ye Yansımalar, Akademik Kiaplar Yayını, Birinci Baskı Ağustos 2009, İstanbul, s.106

¹⁷⁷ Mehmet Akçam, 14. Yılında 1 Mart Tezkeresini Anlamak, <https://www.stratejikortak.com/2017/03/14-yilinda-1-mart-tezkeresi.html>, (Erişim tarihi:25.05.2018)

birincisi 2009 yılındaki Kürt Açılımı yani Çözüm Süreci, ikincisi ise 2010 yılındaki Arap Baharı'dır. 2009 yılında Oslo Görüşmeleri aslında Türkiye Cumhuriyeti açısından Kürtlerle uzlaşma ortamının sağlanması açısından zirve niteliğinde bir görüşme olmuştur. Ancak istenilen sonuca varılamamış ve PKK ile yapılan işbirliklerinin kamuoyunda aldığı tepkiler neticesinde daha ileri adımlar atılmamıştır. 2010 yılında 'Arap Baharı' adı altında yapılan halk hareketleri Türkiye'nin komşusu Suriye'de de karışıklıklara neden olarak bölgesel kapsamda ulusal güvenliğimizi tehdit edecek sorunlarla ne Türkiye'nin bu sorunları karşılayacak yeni dış politika parametreleri üretmesi zorunluluğuyla karşı karşıya bırakmıştır. Suriye'de artan şiddet ve gerilimler neticesinde Türkiye Esad yönetimi karşısında güvenlik önlemleri almıştır. Türkiye'nin savunma politikalarında NATO'ya sırtını dayaması ve güvenlik politikalarında kendi sanayisini geliştirmekte yetersiz kalması, Türkiye'nin dış politikasında bu dönemde uygulaması gereken kritik stratejileri de engellemiştir. 5 Nisan 2009 tarihinde AKP yeni anayasa ve başkanlık sistemiyle birlikte Türkiye'yi bu eksikliği de giderecek bir biçimde dönüştürmek stratejisini yürürlüğe koymuştur.

2.9. 2010 YILI AKP ERDOĞAN DÖNEMİ VE ARAP BAHARI

2008 yılında ABD'de başkan olarak seçilen Barack Obama görevi 2009 yılında Başkan Bush'tan devralmıştır. İlk siyah başbakan olması nedeniyle Obama ABD tarihinde pek çok açıdan önemli rol oynamıştır. Bush başkanlık dönemi boyunca 'sert güç' politikasını, Obama ise 'yumuşak güç' politikasını tercih etmiştir.¹⁷⁸ Obama'nın söylemleri ve politikaları Bush döneminden çok farklı olmuştur. Obama

¹⁷⁸ Barkın Kızılkaplan, *Bir Akıllı Güç Manifestosu: Obama!*, (BİLGESAM, Temmuz 2009), <http://www.bilgesam.org/incele/1016/-bir-akilli-guc-manifestosu--obama!/#.WwvGdSOLTLY>, (24.05.2018)

müzakere, diyaloga ve çok taraflılığa önem vermiştir. Diyalog kurmayı dış politika amacı yapan Obama İran ve Suriye sorunlarına da diyalogla çözmeye yanaşmıştır. Müslümanlara düşman olmadığını ve ABD'nin müslüman kardeşi olduğunu söyleyerek hoşgörü ortamı oluşturmaya çalışmıştır. Arap Baharı, Obama dönemindeki en önemli gelişme olarak nitelendirilebilir. Arap Baharı'nın Ortadoğu'ya yeni heyecan getireceği hususunda başlangıçta bütün ülkeler dört gözle beklemiştir. Otoriter rejimler altında ezilen halklar artık Ortadoğu'da seslerini duyurmak istiyorlardı. 2011 yılında Suriye'de başlayan ayaklanmalarda ABD'den Esad rejiminin düşürülmesi istenmiştir. Obama yönetimi Esad rejimi devriminin desteklenme konusunda çekimser davranmıştır. Esad rejiminin düşmesi için ekonomik yaptırımlar da uygulanmıştır.

5 Nisan 2009 tarihinde Barack Obama başkan seçildikten sonraki ilk resmi ziyaretini Türkiye'ye yapmıştır. Soğuk Savaş döneminde 'stratejik ittifak', Clinton döneminde 'güçlendirilmiş ortaklık' ve bilahare 'stratejik ortaklık' olarak tanımlanan iki ülke ilişkileri, Obama'yla 'Model Ortaklık' kavramına kaymıştır.¹⁷⁹ 2009 yılında Türkiye ile ABD, 'Model Ortaklık' planının altında nitelikli sanayi bölgesi kurmak istemişlerdir. Böylece ABD Ticaret ve Kalkınma Ajansı, Türkiye'yi 2009 yılının ülkesi olarak seçmiştir. Başbakan Erdoğan ABD'ye yaptığı ziyaretle 'Model Ortaklık'ı stratejik ortaklığın ilerisi olan güvenlik alanında yapılan işbirliği olarak tanımlamıştır. 'Model Ortaklık' aynı zamanda ekonomik işbirliğini en üst düzeye çıkararak bir işbirliği mekanizmasıdır. Ancak bu yeni uygulama Türkiye'ye ekonomik olarak stratejik ortaklık açısından katkı sağlayamamıştır. Bugünkü Ortadoğu'da yaşananlar ve ikili ilişkilerin istenilen düzeyde olmaması model ortaklığın içinin boş

¹⁷⁹ Nuri Karakaş, *Türk-Amerikan Siyasi ilişkileri (1939-1952)*, (Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, I. Baskı, Ankara 2013), s.245

kalmasına neden olmuştur. ABD, Türkiye için stratejik ortak değil sadece stratejik müttefik kapasitesini geliştirmiştir. ABD'yle stratejik ortaklık konusunda diğer ülkelerin daha başarılı oldukları görülmektedir.¹⁸⁰ Obama, 2010 yılında yayımlanan Ulusal Güvenlik Stratejisi'nde Türkiye'yi üçüncü grupta saymıştır. Bu tavır ve algı, 19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun sonu ve Cumhuriyet'in başlangıcında kurulan ilişkilerde, Türkiye ile işbirliğinin bölgesel ortak çıkarlardan ibaret olduğunun tüm tarihsel gelişmelere rağmen gerçek bir ortaklık adına bir adım yol katedilemediğinin, 2010 yılında hala bu algının sürdüğünün göstergesi olmuştur.

Obama renkli kişiliği ve ABD'nin farklı tarzı yaratan başkanı olarak yüzde51 oranında oy almış, 2016 yılında Hillary Clinton ve Donald Trump bu oy oranını aşamamıştır. Dış politikada da Obama'ya güvenen ve destek veren ülke sayısı ve dünya nüfus oranı daha fazladır. Obama, 2009'da dibe vuran Amerikan ekonomisini makro göstergeler ve özellikle işsizlik konusunda başarılı olarak iyileştirmiştir. Obama'nın kendisinden sonra gelecek başkanlara bırakacağı mirası özellikle dış politika konusunda olmuştur. Ancak Obama, Hillary Clinton ve John Kerry gibi iki önemli Dışişleri Bakanı ile beraber çalışmıştır. Bu süreçte Asya ülkeleriyle olan ilişkilere çok önem vermiştir. Hindistan, Vietnam, Japonya ve Çin gibi ülkelerle diplomatik ve ticari işbirliğini sürdürme eğilimi içerisinde olmuştur. ABD'nin Küba ile olan ilişkileri Obama döneminde normalleşmiştir. Ancak Arap Baharı hüsranı Obama'nın başarılarını gölgelemiştir. Obama, ılımlı İslam ve Müslüman Kardeşler modeline çok güvenmiştir.¹⁸¹ Böylece ABD'nin Suriye, Tunus ve Libya'daki desteklediği hareketler gittikçe radikalleşmeye başlamış hatta bu nedenle ABD'nin

¹⁸⁰ Ömer Kurtbağ, *Obama Döneminde Türkiye-Amerikan İlişkileri: Model Ortaklıktan Eksen Kaymasına İniş Çıktılar ve Ayrışan Çıkarlar*, (Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, Cilt 3, 2015) s.186

¹⁸¹ Ibid., 188

IŞİD gibi radikal bir örgüte destek veriyormuş gibi gözükmeye söz konusu olmuştur. Ortadoğu'da yaşananlar Obama döneminden daha kötü bir hal almıştır. Suriye'de yaşanan savaş ve birçok vatandaşın ülkelerini terk etmesi, Irak'ta terör olaylarının devam etmesi, diğer ülkelerde halk ayaklanmaları ve istikrarsızlık ile sonuçlanmıştır. ABD ile İsrail ilişkileri, İsrail'in işgal ettiği Gazze'de yerleşim politikası uygulaması nedeniyle Obama döneminde gerginlik halinde geçmiştir.

Türkiye ise 2000'lerde ABD için demokrasisi sorgulanan bir müttefik konumuna gelmiştir. Obama, Recep Tayyip Erdoğan'la özellikle PYD/YPG konusunda anlaşmazlığa düşmüş, Erdoğan'a yönelik otoriterlik nitelendirmeleri Suriye ve Irak bölgesindeki Kürt hareketliliği çerçevesinde gerçekleşmiştir.¹⁸²

Türkiye-ABD ilişkileri özellikle 2015 yılından sonra Suriye Meselesi'ne gelip dayanmıştır. Konuya ABD-Türkiye ilişkisi açısından bakıldığında meselenin Washington'un Kürt yanlılığı değil IŞİD karşıtlığı olduğu görülmektedir. Nitekim Obama yönetiminin ileri gelenlerinden biri, ABD'nin Suriyeli Kürtlere verdiği desteğin hiçbir şekilde PKK taraftarlığı sayılamayacağını ifade etmiştir.¹⁸³ Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın (hangi yıl?) Nisan başında Washington'da toplanan Nükleer Zirve sırasında bu konuyu görüştüğü ve Amerikan yetkililerinin PKK-PYD bağlantısını sıkı biçimde denetlemeye çalışacaklarını, iki örgüt arasında silâh ve eleman geçişini kontrol altına almak için Türkiye'ye destek olacaklarını ifade ettikleri basında yer alan bilgiler arasındadır. Kısacası ABD, müttefiki Türkiye ile olan ilişkileri ve IŞİD'a karşı desteğine ihtiyaç duyduğu PYD arasında bir denge politikası gütmeye çalışmış, iki taraf arasında bu konuda baştan beri pazarlıklar cereyan etmiştir. (hangi yaz?) Geçtiğimiz yaz İncirlik üssünün IŞİD ile mücadelede

¹⁸² Ibid., 189

¹⁸³ Ibid., 190

kullanılmak üzere ABD güçlerine her zamankinin aksine kolaylıkla açılması, bunun karşılığında ABD'nin Türkiye'nin kırmızı çizgisi olan PYD'nin Fırat'ın batısına geçmesine engel olma taahhüdü bunun bir örneğidir. Özetle her iki taraf kendi önceliklerini birbirini kaybetmeden korumaya çalışmaktadır.¹⁸⁴ Ancak Kobani ve sonrasında yaşanan 'Hendek Olayı', Türkiye ve ABD ilişkilerinin zeminini 2015 yılından itibaren durduralamaz bir biçimde kaydırmıştır.¹⁸⁵

Türkiye-ABD ilişkileri ticari, askeri ve kültürel olarak tarihsel bir gelişme göstermiş olsa da Arap Baharı sonrasında Suriye'de yaşanan iç savaş, YPG/PYD örgütlerinin yarattığı ve Türkiye'nin güvenlik politikalarını tehdit eden silahlı ve sivil nüfus hareketliliği ve en son olarak 15 Temmuz 2016 tarihindeki FETÖ darbe girişimi bu ilişkilerin bir dip noktası yaşaması ile sonuçlanmıştır. Başkanın değişmesi ile ilişkilerdeki bu kötü gidişin değişeceğine inanan Türk kamuoyu bu nedenle 2016 Amerikan Başkanlık Seçimini büyük bir ilgiyle hatta adaylar arasında taraf tutarak takip etmiştir. Gelecek bölümde bu beklentinin Ağustos, Eylül ve Ekim 2016'da Türkiye'de gazete başlıklarına ve köşe yazılarına nasıl yansıdığına bakılacaktır. Birinci bölümdeki tarihsel çerçeve içerisinde Hürriyet ve Sabah gazetelerinin manşet ve köşe yazıları Kasım 2016 Amerikan seçimlerine referansla incelenecektir.

¹⁸⁴ Füsun Türkmen, *Obama Dış Politikası'nın Genel Değerlendirmesi ve Türkiye*, (Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi, Nisan 2016) s.7

¹⁸⁵ Zana Baykal, *'Ortadoğu'da Kürtler 2015', Ortadoğu Yıllığı 2015 İçinde* (Sakarya: Ormer Yayınları, 2015), s.415-435

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

2016 AMERİKAN BAŞKANLIK SEÇİMLERİNİN TÜRK DIŞ POLİTİKASINDA SÖYLEM VE TUTUMLARA YANSIMASI

Gündemi belirleyen, yönlendiren ve yeniden inşa eden gazeteler, kitle iletişim araçları içerisinde kamuoyunu bilgilendirme hususunda önemli bir konuma sahiptirler. Gazeteciler de ürettikleri bu haberlerle haber kaynaklarının söylemlerinin önemli yaratıcısı ve üreticisi haline gelmişlerdir. Bu çalışmada 2016 ABD Başkanlık Seçimi öncesinde Türkiye ile ABD'nin arasında yürütülen 'diyaloglar' konusunda farklı siyasi algılara sahip iki gazetenin kamuoyu oluştururken nasıl farklı söylemler geliştirdikleri incelenecektir. Haber söylemine konu olan olayların iç ve dış politikaya yansımaları farklı açıdan değerlendirilecektir. Ortaya çıkan farklı bakış açılarının değerlendirilmesi ile tarafların gündemleri ve yaratmaya çalıştıkları algıların neler olduğu ve haberlerde mesajların metin arasında verilen bağlamı araştırılacaktır.

Bu bölümde, Türkiye ile ABD arasında yürütülen diyaloglarla ilgili gazetelerdeki haber metinlerinin eleştirel söylem analizi yapılarak diyalog sürecinin kendisi, sürecin Türkiye'nin iç politika ve dış politika kararlarındaki etkisi, tarafların talepleri ve verdikleri tavizlerin üzerinde durulacaktır. Bu doğrultuda Türkiye'de yayınlanmakta olan iki farklı görüşü yansıtan Sabah ve Hürriyet gazetelerinin içerik analizi yapılacak ve bu gazetelerin 2016 Amerikan başkanlık seçimine ait haber metinleri incelenecektir. Farklı gazete haberlerini incelememizdeki amaç, farklı ideolojik perspektife sahip gazetelerin aynı sürece nasıl yaklaştıklarını ve farklılaştıklarını ortaya koymaktır. Süreç olarak Amerikan seçimlerinin Türkiye'deki

iç kamuoyuna en yoğun biçimde yansıdığı 15 Temmuz sonrasındaki 3 ay seçilirken basın taraması, 1 Ağustos 2016 ile seçimin yapıldığı 8 Kasım 2016 arasındaki zaman dilimini kapsayacak şekilde yapılmıştır. Burada amaç, 3 aylık bu kısa ama yoğun süreçte Türkiye ve ABD arasındaki temasların Türkiye'deki iç ve dış politika etkileşimine yansımalarının derecesini ortaya koymaktır.

3.1.Hürriyet ve Sabah Gazesinin Haber Manşetleri Analizi ve Sözcük Seçimleri

Bu çalışmanın basın taraması bölümünün ana çerçevesini, 2016 yılının Ağustos, Eylül ve Ekim ayları boyunca Sabah ve Hürriyet gazetelerinin yaklaşmakta olan Amerikan başkanlık seçimlerine referansla incelenmesi oluşturmaktadır. Bu inceleme gazetelerin haber başlıkları, köşe yazılarının analizi ve sözcük seçimlerine odaklanarak gerçekleştirilmiştir. Buna göre; Sabah Gazetesinin sert Hürriyet Gazetesinin itidal çağrısı yapan bir söylemi benimsediği görülmüştür. Sabah doğrudan Erdoğan'ın sesini manşetlere taşıırken Hürriyet doğrudan pozisyon almaktan kaçınarak vermek istediği mesaj için araçlar kullanmıştır.

15 Temmuz'un ardından Türkiye için hem iç hem dış politikada başlayan zorlu süreç, Türkiye-ABD ilişkilerini bir önceki bölümde aktarılan tarihsel bağlamdaki fırtınalı dönemlerden birinin daha içine çekmiştir. "Cumhurbaşkanı Erdoğan: 'ABD ayak sürerse iş başka yere gider'"¹⁸⁶ manşeti ile başlayan 3 aylık süreçte, Türkiye'nin yeniden kendi iç barışına ve huzuruna kavuşması noktasının hayati ve tarihi bir gereksinim olduğu vurgusu, bu gereksinimi ABD ile ilişkilendirmektedir. Erdoğan, 15 Temmuz'da ABD'nin oynadığı muhtemel rolü doğrudan hedef göstermekten kaçınarak imalı cümlelerle, 'neyin delili' ya da 'bu iş başka yere gider' şeklinde dile getirmektedir. Haberin arka planı 15 Temmuz'dur ve 'gider'

¹⁸⁶ "ABD ayak sürerse iş başka yere gider", **Sabah**, 01.08.2016, s.16

sözcüğünün içerdiği gizli tehdit ABD ile Türkiye'nin ilişkilerinin tarihsel emsalinin olmadığı kadar kötüleşebileceğinin sinyalini vermektedir. Erdoğan'ın kamuoyuna mesajlarını vermekte aracı olarak kullandığı kurumlardan biri olan Sabah Gazetesi bu ifadeyi manşete çıkarmıştır.

2016 ABD Başkanlık Seçiminin Türkiye'nin iç ve dış politikasına yansımalarının ilk sinyali 2 Ağustos 2016 tarihli Hürriyet Gazetesinde köşe yazarı olan Fikret Bila'nın "Darbeye Karşı 'Gücü Dağıtma' Önlemi"¹⁸⁷ başlıklı yazısında görülmüştür. Buna göre, ABD'nin 15 Temmuz'a muhtemel etkisinin yarattığı beka tartışmasının iç politikada olağanüstü sonuçlarının olacağı anlaşıldığından Bila olağanüstü önlemlerin parlamentoda muhalefetin de katkısı ile alınmasını önermekteydi. Ertesi gün, Türkiye'nin ABD'ye yönelik suçlamalarının bir sonucu olarak Ankara'ya gelen Amerikan Genelkurmay Başkanı Joseph Dunford, Sabah'ın "ABD o teröristi iade etsin"¹⁸⁸ manşeti ile karşılanmıştır. Sabah Gazetesi haberde Başbakan Binali Yıldırım'ın Dunford ile birlikte yaptığı açıklamalardaki çelişkileri yansıtırken ABD'ye 'yalancı' imasında bulunmuştur. Hürriyet Gazetesi Dunford'ın ziyaretini, Genelkurmay Eski Başkanı İlker Başbuğ'un CNN Türk'te Ahmet Hakan'ın programına katılmasını haberleştirerek, adeta güvenli bir aracı kullanarak görmüştür.¹⁸⁹

Ağustos ayının ilk günlerinde Cumhurbaşkanı'nın ABD'ye verdiği üstü kapalı mesajları Sabah Gazetesi aracılığıyla iletmeye devam ettiğini görüyoruz. Erdoğan'ın "Darbe Senaryosu Dışarda Yazıldı. Bu olay aktörleri içerde olan ama senaryosu

¹⁸⁷ Fikret Bila, 'Darbeye Karşı "Gücü Dağıtma" Önlemi', **Hürriyet**, 02.08.2016, s.16

¹⁸⁸ "ABD o teröristi iade etsin", **Sabah**, 02.08.2016

¹⁸⁹ "İlker Başbuğ CNN Türk'te Ahmet Hakan'ın Programına Katıldı", **Hürriyet**, 02.08.2016, s.26

dışardan yazılan bir darbe hareketidir”¹⁹⁰ sözlerinin manşet olması yine buna başka bir örnektir. Haberin başlığı kısa cümlelerle yapılan bir gündem değerlendirmesi niteliğinde verilmiştir. Erdoğan’ın “acımayacağız” mesajı dış politika bağlamında iç kamuoyuna mesaj vermeyi hedeflemektedir. Bununla birlikte suçlamaların gizli öznesinin ABD’den de büyük bir Batı dünyası olduğu anlaşılmaktadır. Aynı şekilde Bekir Bozdağ’ın gibi hükümet yetkililerinin tansiyonu tırmandıran diğer ifadeleri de kendine yine Sabah Gazetesinin manşetlerinde yer bulmuştur. Bozdağ’ın Gülen’in Tutuklanması için “ABD’ye ikinci yazı gönderildi: Gülen Kaçarsa ABD göz yummuş demektir”,¹⁹¹ sözleri buna bir örnektir. Tarihsel olarak, stratejik ortak ve müttefik olan ABD’nin 15 Temmuz sonrası “düşmanlaşması” bu şekilde devam etmektedir. ABD Genelkurmay Başkanı General Dunford’ın Ankara’daki görüşmelerinin Hürriyet Gazetesine yansması Sabah Gazetesinin manşete taşıdığı tondan daha yumuşak olduğu belirtilmelidir. Yine bir aracı kullanan Hürriyet, Dunford’un Türkiye’de bir tehdit hissetmediğini *New York Times* ve *Washington Post* haberleri aracılığıyla vermiştir.¹⁹²

6 Ağustos 2016 tarihinde Taha Akyol ‘Yeni Dönem’ başlıklı köşe yazısında Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın Yenikapı Miting’i için AKP, CHP ve MHP’nin hep birlikte el ele Türkiye için toplanacağını mesajı üzerinde durmuştur.¹⁹³ Bu bağlamda Hürriyet’teki iktidar ve muhalefetin işbirliği yapması gereği mesajı bir kere daha vurgulanmıştır. Bu haberlerin Türkiye’de kamuoyuna yansması yavaş

¹⁹⁰ “Darbe Senaryosu Dışarda Yazıldı. Bu olay aktörleri içerde olan ama senaryosu dışardan yazılan bir darbe hareketidir”, **Sabah**, 03.08.2016

¹⁹¹ “ABD’ye ikinci yazı gönderildi: Gülen Kaçarsa ABD göz yummuş demektir”, **Sabah**, 03.08.2016, s.18

¹⁹² “ABD Genelkurmay Başkanı Dunford: ‘Ankara’da suçlayıcı bir ton söz konusu değil”, **Hürriyet**, 03.08.2016, s.16

¹⁹³ Taha Akyol, “Yeni Dönem”, **Hürriyet**, 06.08.2016

yavaş Amerikan başkanlık seçimlerinde Türkiye'nin dostu bir aday arayışı şeklinde olmuştur. Yapılan bu haberler ABD'deki çekişmeli seçimlerin Türkiye gündemini hızlı şekilde değiştirdiğinin mesajını vermekte ve vermeye de devam etmektedir.

Eylül ayına gelindiğinde ABD seçimleri tartışmalarının Yenikapı mitingi arka planında ele alınmaya başladığını görüyoruz. Türkiye siyasetçileriyle ve halkıyla, önemli dönüm noktalarından geçerken iç politikada tüm gözler 15 Temmuz sonrası Yenikapı Miting'ine çevrilmiştir. 26 Eylül 2016 tarihinde yapılan Yenikapı mitinginde Fetullah Terör Örgütü (FETÖ) ve adı telaffuz edilmeyen dış mihraklara karşı iktidar ve muhalefet partilerini bir milli birlik duruşu sergilemiştir. Aynı zamana denk gelen Donald Trump-Hillary Clinton çekişmesinin son aşamalarında Türkiye'nin aday olarak Donald Trump öne çıkmaya başlamıştır.

FETÖ liderinin ABD'den iadesinin istenmeye başlaması da Ağustos ayının dış ve iç politika sınırlarının belirsizleştiği olaylarından biri olmuştur. "85 koli FETÖ dosyasını inceliyor, dosyalar ABD Adalet Bakanlığı'na gönderildi"¹⁹⁴ başlıklı haber, haber retoriği açısından değerlendirildiğine, '85 koli' ifadesiyle sürecin ciddiyetini pekiştirmek açısından sayı kullanıldığı görülmektedir. Ciddiyet ve aciliyet Sabah Gazetesinin benimsediği tondur. Ayrıca hazırlanan dosya sayısının belirtilmesi ile habere tutarlılık ve gerçeklik katmayı amaçlamaktadır. Sabah Gazetesi'nin 'milli birlik ve beraberliği' canlı tutma adına verdiği haberinde Erdoğan, Türkiye'nin içte ve dışta zor günler geçirdiğini vurgulamıştır. Bunun "Rehavet Yok, Bu iş tamamen bitmedi,"¹⁹⁵ manşetiyle verilmesi 'Çanakkale ruhunu' hatırlatan bir ima aracılığıyla dış düşmana karşı mücadele mesajını iletmiştir. Böylece 7 günde 5. kere aynı içerik

¹⁹⁴ "85 koli FETÖ Dosyasını İnceliyor, Dosyalar ABD Adalet Bakanlığı'na Gönderildi", **Sabah**, 05.08.2016, s.14

¹⁹⁵ "Rehavet Yok, Bu iş tamamen bitmedi", **Sabah**, 07.08.2016

ve tonda bir mesaj Sabah Gazetesine manşet olmuştur. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 'FETÖ ile mücadele kararlılığı' mesajı, yerel-küresel ilişkisini yansıtmaktadır. "Gülen'in iadesi için ABD'den heyet gelecek-Adalet Bakanı kırmızı bülten talep etti ve iadesi için heyet gelecek"¹⁹⁶ başlıklı haberde ise Gülen'in iadesi noktasında '85 kolinin ABD'ye gönderilmesi'nden sonra ikinci önemli adımın atıldığı 'kırmızı bülten' aracılığı ile vurgulanmıştır. Sabah Gazetesi Gülen'in iadesi hususunda ikinci kez ciddiyet ve kararlılık içeren bu tonu manşetine çıkarmıştır. Sabah Gazetesinin bu ciddiyet, kararlılık ve aciliyet mesajlarına ABD Başkanı Obama'nın cevabı, yine gazetenin kendisinin attığı "Obama: İade sürecini ciddiye alıyoruz"¹⁹⁷ başlığıyla kısa bir haber olarak yansıtılmıştır. Aslında bu başlık Obama'nın darbeyi önemsemediğinin bir göstergesi olmuş, Erdoğan'ın Sabah aracılığı ile verdiği 15 Temmuz mesajlarının iç kamuoyuna yöneldiği anlaşılmıştır. Sözde 'ciddiye' alınan iade sürecinin uygulamadaki gerçekliği ne kadar göstereceği okuyucu açısından belirsiz bırakılmıştır.

Erdoğan'ın "15 Temmuz Bu ülkenin yıkılmayacağını dünyaya gösterdi" sözlerini başlığa taşıyan haberde "FETÖ ülkemize tehdidin görünürdeki maşasıdır. Bu senaryo onların boyunu çok aşar"¹⁹⁸ ifadesiyle yeniden görünmeyen ama kim olduğu bilinen düşman (lar) vurgusu yapılmaktadır. Milli birlik ve beraberlikle ayakta durulması gerektiği konusundaki söylemiyle Cumhurbaşkanı Erdoğan, ikinci kez böyle bir konuşmayla manşete çıkmıştır. Erdoğan'ın 'senaryo' kelimesini kullanımını Sabah gazetesi ikinci kez manşete çıkarmıştır.

¹⁹⁶ "Gülen'in iadesi için ABD'den heyet gelecek", **Sabah**, 07.08.2016, s.20

¹⁹⁷ "Obama: İade sürecini ciddiye alıyoruz", **Sabah**, 07.08.2016, s.24

¹⁹⁸ "FETÖ ülkemize tehdidin görünürdeki maşası", **Sabah**, 08.08.2016

2016 yılının Ağustos ayında ABD ile ilişkilerin 15 Temmuz bağlamında son kez manşete çıkışı Sabah Gazetesinin “ABD eski Ankara Büyükelçisi James Jeffry FETÖ’yü “Meşru olmayan gizli bir güç” olarak tanımladı”¹⁹⁹ haberi ile olmuştur. Haberin manşeti ve içeriğinde Gülen örgütünün darbenin arkasında olduğunu açık yüreklilikle kabul eden bir büyükelçi resmedilmektedir. Ancak FETÖ liderinin iade edilmesi ile ilgili bir gelişme kaydedilmemesinin sıkıntısı da yine Sabah Gazetesinin haberlerinde gözlemlenmektedir. “Akdağ: ABD’den iade işaretleri var. ABD biraz topu ortada çevirdi, şimdi işaretler iade edebilecekleri yönünde”²⁰⁰ başlığı ciddiyet ve kararlılık mesajının okuyucuya herşeye rağmen verilmeye çalışıldığının göstergesidir.

Ağustos ayı içerisinde Hürriyet Gazetesinin de aynı konuları değişiklik gösteren yaklaşımlarla manşete taşıdığını görüyoruz. “ABD’li komutana darbeci telefonu”²⁰¹ haber başlığında ABD Genelkurmay Başkanı Dunford ile ilgili yeni bir iddianın ortaya atılması şeklinde bir haber manşete çıkmıştır. Haberin içeriğinde ‘öne sürüldü’ kelimesi Sabah Gazetesinin aksine kesinlik içeren ifadelerden kaçınıldığını göstermektedir. “Darbeciler Dunford’u aradı”²⁰² haberinin manşeti kısa ve basit tutulmuştur. Haberin içeriği uzun ve açıklayıcıdır. Bu haberde ‘darbecilere karşı ilgisiz’ sözcükleriyle doğrudan suçlamaya gidilmeden ABD’li askerler tarafından darbenin ciddiye alınmadığı mesajı iletilmek istenmiştir. Darbeyi yapacak olanların ABD’li generalle görüşmek istediklerini bildirmeleri neticesinde ‘başka işinin olduğunu’ söylemesi yine ciddiyetsizliğin işaretleridir. Sabah Gazetesinde Joseph

¹⁹⁹ “ABD eski Ankara Büyükelçisi James Jeffry FETÖ’yü Meşru olmayan gizli bir güç”, **Sabah**, 08.08.2016, s.16

²⁰⁰ “Akdağ: ABD’den iade işaretleri var”, **Sabah**, 15.08.2016

²⁰¹ “ABD’li komutana darbeci telefonu”, **Hürriyet**, 01.08.2016

²⁰² “Darbeciler Dunford’u aradı”, **Hürriyet**, 01.08.2016, s.17

Dunford ile ilgili, Hürriyet Gazetesinde olduğu kadar, Dunford'ın kendisini açıklamasına müsade eden bir haber yapılmamıştır. “ABD’li Komutana Fetö Dosyası”²⁰³ başlıklı haberin çıktığı zamanda Sabah Gazetesinde de aynı tarihte iade isteklerinin olduğu görülmüştür. Haberin istikrarlı ve tutarlı olduğu, konusunun kısa ve öz şekilde ‘iade’ olduğu anlaşılmaktadır. “İçinde CIA Ajanı Vardı”²⁰⁴ başlıklı haber AKP Erzurum Milletvekili ile yapılan röportajı içermektedir. Haber FETÖ’nün başından beri arkasında ABD’nin olduğu ve bugün de Türkiye’nin iç ve dış siyasi hayatına önemli şekilde etkisi olan darbenin içinde FETÖ’nün parmağının açık açık bulunduğunu yansıtmaktadır. Haberin içeriği uzun ve ‘tarihi açıklamaya’ dayanmıştır. Ancak Ağustos ayı, ABD’nin 15 Temmuz’daki rolü sorgulanırken henüz doğrudan suçlanmadığı bir dönemdir. Bu nedenle Hürriyet de bir CIA ajanını gizli özne olarak kullanmıştır.

“Kurtulmuş: ABD Empati Yapsın”²⁰⁵ haberinde manşet kısa tutulmuştur. Aslında haberde ABD’nin empati yapması gerektiği ve Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın ‘bugün bize yarın size sözleri’ mevcuttur. “Gülen için ABD’ye ikinci yazı gitti”²⁰⁶ Adalet Bakanı Bekir Bozdağ’ın söylemleri üzerine yayınlanan bir haberdir ve Sabah Gazetesinin manşetinde de aynı içerikle bir habere konu olmuştur. Gülen’in kaçması dahilinde ABD’nin buna ‘göz yummuş’ olması şeklindeki söylemleri AKP yetkililerin bu hususta kararlı ve istikrarlı olduğunu yansıtmaktadır. “ABD’li General Dunford, Ankara Temaslarını Anlattı; ‘Suçlayıcı Bir Ton Yoktu’ haberin başlığı uzun, haber önemli ve Sabahınki ile çelişebilecek içeriğe sahip bir şekilde sunulmuştur. Haberde kendisi ile yapılan görüşmelerde ‘suçlayıcı bir tonun söz

²⁰³ “ABD’li Komutana FETÖ Dosyası”, **Hürriyet**, 02.08.2016

²⁰⁴ “İçinde CIA Ajanı Vardı”, **Hürriyet**, 02.08.2016, s.8

²⁰⁵ “Kurtulmuş: ABD Empati Yapsın”, **Hürriyet**, 02.08.2016, s.24

²⁰⁶ “Gülen için ABD’ye ikinci yazı gitti”, **Hürriyet**, 03.08.2016, s.19

konusu olmadığı' vurgulanmış; Hürriyet, ABD ve Türkiye ilişkileri açısından da olumlu söylemlere aracılık etmiştir. Ancak haberin içeriğinde iki ayrı Amerikan gazetesinin haberine de yer verilmiştir. "15 Temmuz Dersleri"²⁰⁷ başlıklı haberdeki söylemler, gerçeklik vurgusu taşırken aynı zamanda özeleştirici niteliğindedir. Yaşanılan bu olaylardan ders çıkarmak gerektiği mesajı verilmektedir. Haberde bütün siyasi partilerin birlik ve beraberlik içerisinde aynı tarafta saf tutmalarının önemi üzerinde durulmuştur. "Liderlerin üslubu o gün değişti" söylemi ile belirsiz bir dış düşman karşısında yine liderlerin birlik olmayı seçtikleri ima edilmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın muhalefet liderlerine teşekkür ederek özeleştirici yapması ve Sabah'ından farklı olarak bir ortak akıl arayışına gidilebileceğine işaret etmektedir. "Kerry, 'Geçmiş olsun'a geliyor,"²⁰⁸ haberi kısa ve ziyaretin yapılacağına dair beklenen bir bilginin verilmesi üzerine manşete çıkmıştır. Kerry ile ilgili ikinci manşete çıkan haber olmuştur. Ama asıl Hürriyet Gazetesinin, Johnson Mektubu'nda olduğu gibi, yüklendiği tarihsel misyon çerçevesinde, Amerikalı yetkililerin Türkiye iç kamuoyuna erişme yöntemi olarak benimsediği tarz kendisini ABD'nin Ankara Büyükelçisi John Brass'ın verdiği demeçte göstermektedir. "ABD Büyükelçisi John Bass darbe suçlamalarına yanıt verdi: Derinden İnciniyorum"²⁰⁹ başlıklı haberde Türk tarafının 'Nokta!' gibi kesin ve sert ifadelerle bir takım söylemler kullanmasının son bulması gerektiği konusunda net bir açıklama yapan Bass, ABD'nin bu yaşananlarda hiçbir rolü olmadığını iddia etmekteydi. "Amerika

²⁰⁷ "15 Temmuz Dersleri", **Hürriyet**, 05.08.2016, s.16

²⁰⁸ "Kerry, 'Geçmiş Olsun'a Geliyor", **Hürriyet**, 05.08.2016, s.19

²⁰⁹ 'ABD Büyükelçisi John Bass Darbe Suçlamalarına Yanıt Verdi: Derinden İnciniyorum', **Hürriyet**, 06.08.2016, s.22

gizli belgelerinde Gülen,”²¹⁰ başlıklı haberde içerik olarak kısa ve detaysız verilmiştir.

“ABD’nin çıkarı zayıf bir TSK’da”²¹¹ haberin içeriği, İlker Başbuğ’un Ahmet Hakan’ın CNN Türk’e verdiği röportajdaki gibi, darbenin ana hedefinin TSK’yı zayıflatmak olduğu mesajı ikinci kez manşete konu olmuştur. “Gülen’i bir oda evrakla istedik,”²¹² haberin başlığı kısa tutulmuştur. Aynı haber Sabah Gazetesine de ‘85 koli’ ifadesi ile manşet olmuştur. Sabah’ın sayı vermesi bu habere daha büyük bir gerçeklik katmayı istemesi ile açıklanmalıdır. “ABD’den Gülen için heyet geliyor,”²¹³ Sabah Gazetesine de aynı şekilde haber olan bu manşet kısadır. “WP: Türkiye ile ilgili 3 endişe var,” başlıklı haberin içeriği uzun tutulmuş ve *Washington Post* gazetesinden Michael Ignatius’un ifadelerine geniş yer verilmiştir. Önemli ve saygın bir gazeteci olan Ignatius, Hürriyet’in açıktan olmayan itidal çağrısına bir biçimde aracılık etmiştir. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın *Al Jazeera*’ya verdiği demeçten kısa bir alıntı yapılması da dengeleyici bir tutumdur. “Bozdağ: ABD bize iki soru sordu,” başlığı kısa ancak Hürriyet Gazetesinde üçüncü kez manşete çıkan bir haberdir.²¹⁴ “Erdoğan: En kısa zamanda iade bekliyorum”²¹⁵ başlıklı haberde Cumhurbaşkanı Erdoğan, ABD’li yetkililerin söylem ve tavırlarından umduğunu bulamadığı buna da üzüldüğü dile getirilmiştir. Hürriyet’in Türkiye-ABD ilişkilerini gözetmeye çalıştığı itidalli tutumu ‘olumlu’ kelimesini başlığa taşıdığı haber de kendini özellikle göstermiştir.

²¹⁰ “Amerika gizli belgelerinde Gülen”, **Hürriyet**, 07.08.2016

²¹¹ “ABD’nin çıkarı zayıf bir TSK’da”, **Hürriyet**, 07.08.2016

²¹² “Gülen’i bir oda evrakla istedik.”, **Hürriyet**, 07.08.2016, s.20

²¹³ “ABD’den Gülen için heyet geliyor.”, **Hürriyet**, 07.08.2016, s.20

²¹⁴ “Bozdağ: ABD bize iki soru sordu.”, **Hürriyet**, 08.08.2016, s. 28

²¹⁵ “Erdoğan: En kısa zamanda iade bekliyorum”, **Hürriyet**, 09.08.2016, s.19

“ABD’den Olumlu Sinyal Almaya Başladık,”²¹⁶ haberi ilk defa olumlu bir başlık olarak manşete çıkmıştır. Heyetle görüşmek için kesin tarih verilmesi haberin tutarlı ve inandırıcı olduğu vurgusudur. “ABD: Türkiye ya da Gülen şeklinde tercihe gerek yok”²¹⁷ başlığı da yine ‘iade’ gibi ciddiyet ve aciliyet gerektiren bir konu da tarihsel dostlukların sorgulanmaması gerektiğini söyleyen ABD yetkililerinin mesajının yeniden Hürriyet’te kendine yer bulması şaşırtıcı değildir. “WSJ’den sert yazı Türkiye artık güvenilir değil”²¹⁸ başlıklı haberi ise yine ABD’nin mesajını iletmesi açısından önemlidir. Türkiye ile ABD ilişkileri gündemin başlığında enine boyuna anlatılmak istenmiştir. Tayyip Erdoğan’ın 15 Temmuz sonrası Putin’le yakınlaşması Türkiye’yi ‘güvenilir’ olmaktan uzaklaştırmaktadır. Bu, Amerikan yetkililerin iç kamuoyuna vermek istedikleri bir mesajdır.

“PYD Menbiç’ten Çekilmeli Obamanın Sözü Var”²¹⁹ başlıklı haberde karşılıklı temasların sürdürüldüğü bilgisi ‘Obama’nın operasyondan sonra PYD’lilerin Menbiç’ten çıkacaklarına yönelik sözü var’ söylemiyle verilmiştir. “Trump’ın ‘CIA-darbe’ tweet’leri sahte çıktı”²²⁰ haberi 2016 Amerikan başkanlık seçimi adaylarından Donald Trump ile ilgilidir. Trump’ın Türkiye’de yaşanan 15 Temmuz Darbe Girişimi’nde ABD’nin FETÖ’nün arkasında olduğuna dair attığı tweetlerin sahte olduğuyla ilgili bir içerik taşımaktadır. Küresel tutarsızlık ve dezenformasyon açısından haber bu mesajı yansıtmaktadır.

²¹⁶ “ABD’den Olumlu Sinyal Almaya Başladık”, **Hürriyet**, 13.08.2016, s.26

²¹⁷ “ABD: Türkiye ya da Gülen Şeklinde Tercihe Gerek Yok”, **Hürriyet**, 13.08.2016, s.26

²¹⁸ “WSJ’den Sert Yazı Türkiye Artık Güvenilir Değil”, **Hürriyet**, 13.08.2016, s.28

²¹⁹ “PYD Menbiç’ten Çekilmeli Obamanın Sözü Var”, **Hürriyet**, 16.08.2016, s.19

²²⁰ “Trump’ın ‘CIA-darbe’ tweet’leri sahte çıktı”, **Hürriyet**, 20.08.2016, s.22

“ABD’li yetkili Gülen’in iade talebi darbe öncesiyle ilgili”²²¹ başlıklı haberin içeriğinde yine Fetullah Gülen’in ‘iadesi’ hususu haber yapılmıştır. Gülen’in iadesi o kadar çok ABD’den istenmiştir ki Sabah gazetesinde de bu içerikli konular manşete çok kez çıkmıştır. “FETÖ’den Clinton’a Bağış”²²² haber içeriğinde ABD’nin Demokrat başkan adayı hakkında olumsuz düşünce hakimdir. Trump’ın karşısındaki rakip aday olan Clinton’a bağış konusunda kampanya başlatması, başkanlık seçimlerinin Türkiye’nin iç politikasına yansımalarının örneğidir. Sabah gazetesinde de aynı konulu haber manşete çıkmıştır. “Biden: Kürt Koridoru Olmayacak Nokta”²²³ başlıklı haber, geciken Türkiye ziyareti için özür dileyen Amerikan Başkan Yardımcısı Joe Biden’ın, bir kez daha ABD’ye yöneltilen darbe suçlamalarından rahatsızlık duyduğunu dile getirmesidir. Ağustos ayına ait olarak değerlendireceğimiz son haberlerden “Amerika’yla PYD Krizi”²²⁴ başlıklı içerik, üç görüşü yansıtmaktadır. Burada PYD ile krizde Türkiye’nin adımları net ve açıktır. “The Wall Street Journal Türkiye’nin Ortak Operasyon Önerisi Masasına Hiç Ulaşmadı”²²⁵ haberi de Türkiye’nin ortak operasyona sahip çıkmadığı hakkındaki Amerikan görüşünü yansıtmaktadır.

21 Eylül 2016 tarihinde Hürriyet Gazetesi köşe yazarı Abdülkadir Selvi, ABD kulislerini ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’la yaptığı geziyi aktarmıştır.²²⁶ Eylül ayı boyunca Türkiye’nin iç siyasetine örümcek ağı gibi örülen FETÖ tehditinden kurtulmanın kararlılığı Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın söylemlerinde istikrarlı biçimde devam etmektedir. “Millet Görevini Yaptı Artık Sıra Bizde-

²²¹ “ABD’li Yetkili Gülen’in İade Talebi Darbe Öncesiyle İlgili”, **Hürriyet**, 21.08.2016

²²² “FETÖ’den Clinton’a Bağış”, **Hürriyet**, 24.08.2016

²²³ “Biden: Kürt Koridoru Olmayacak Nokta”, **Hürriyet**, 25.08.2016

²²⁴ “Amerika’yla PYD Krizi”, **Hürriyet**, 30.08.2016

²²⁵ “The Wall Street Journal Türkiye’nin Ortak Operasyon Önerisi Masasına Hiç Ulaşmadı”, **Hürriyet**, 31.08.2016

²²⁶ Abdülkadir Selvi, “ABD Kulisleri ve Bir Süpriz Öneri”, **Hürriyet**, 21.09.2016, s.20

Cumhurbaşkanı Erdoğan: 15 Temmuz'da ülkenin her rengi iradesine, geleceğine sahip çıktı. Millet görevini layıkıyla yerine getirdi. Artık sıra bu ülkenin yöneticileri olarak bizde”²²⁷ haberi bunun bir ispatıdır. Sabah gazetesinin manşetinde Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın vurgu yaptığı ‘milli şuur’ konusunun üçüncü kez geçişi, Erdoğan'ın söyleminin istikrarının altını çizmek ve iç ve dış düşmanlarla olan mücadelenin gerçek aktörünün “halk” olduğunu vurgulamak içindir. Türkiye'nin yerel siyasetinde ‘millet’ kavramının işlevsel olmasından faydalanılmıştır.

“Obama: Türkiye DAES’e karşı önemli bir ortağımız”²²⁸ başlığı ile Sabah Gazetesi, Obama'nın açıklamalarını ikinci kez manşete çıkarmıştır. Kısa ve basit bir haber olmasına rağmen Türkiye ile ABD ilişkilerini tarihsel bağlamda tanımlayan ‘ortak’ kelimesinin 15 Temmuz sonrası kullanılmış olması önemlidir. “Liderlerden Erdoğan'a FETÖ'ye karşı tam destek”²²⁹ haberi de Türkiye'nin ABD ile olan dostluğunun haricinde de dostluk ve destek gördüğünün vurgulanmasıdır. “Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan Obama ve Putin'e Öneri: Temizlenen Bölge Uçuşa Yasaklansın”²³⁰ haberine baktığımızda ise Türkiye'nin Suriye'deki operasyonlar konusunda bir açıklama yapması ile FETÖ olaylarından sıyrılarak ilk defa başka bir dış politika konusunun manşete taşınmasına artık razı olduğu görülmüştür. “DAES sınırımızdan Tamamen Kazındı-Erdoğan'dan Obama'ya net mesaj: Güneyimizde terör koridoru oluşmasın”²³¹ başlıklı Sabah Gazetesi manşeti açıklamaların karşılıklı cevap haline geldiğini göstermesi açısından dikkat çekicidir. Adı verilmeyen düşman

²²⁷ “Millet Görevini Yaptı Artık Sıra Bizde”, **Sabah**, 02.09.2016

²²⁸ “Obama: Türkiye DAES’e Karşı Önemli Bir Ortağımız”, **Sabah**, 03.09.2016

²²⁹ “Liderlerden Erdoğan'a FETÖ'ye Karşı Tam Destek”, **Sabah**, 04.09.2016

²³⁰ “Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan Obama ve Putin'e Öneri: Temizlenen Bölge Uçuşa Yasaklansın”, **Sabah**, 04.09.2016

²³¹ “Erdoğan'dan Obama'ya Net Mesaj: Güneyimizde Terör Koridoru Oluşmasın”, **Sabah**, 05.09.2016

Eylül ayının ikinci haftasından itibaren yavaş yavaş Obama'nın suretine bürünmüştür. 15 Temmuz sonrası Obama-Erdoğan görüşmesinin ve milli direnişe yönelik Obama'dan beklenen övgünün gecikmesi negatif algıları güçlendirmiştir. Obama'nın düşmanlaştırılması sürecinde Sabah Gazetesi de önce bir aracı kullanmıştır. "Wall Street Journal, Obama Seyirci Kaldı"²³² başlıklı haberde Obama'nın dış politikası *Wall Street Journal* aracılığıyla eleştirmiştir. "Böyle Dost, Böyle Müttefik Düşman Başına, 'ABD Kongresi FETÖ'ye kucak açtı"²³³ haberi ise Türkiye ile ABD'nin tarihsel ilişkisinde önemli iki göstergelyi dost ve müttefik olmayı tartışmaya açmıştır.

Eylül ayının bir diğer gündemi Erdoğan'ın BM'nin Genel Kurul oturumunun açılışına katılmak üzere 19 Eylül günü ABD'ye gidecek olmasıydı. "Erdoğan BM'de 3 Mesaj verecek"²³⁴ başlığı Erdoğan'ın FETÖ ile ilgili kararlığını ABD'ye giderek ABD'de dile getirecek olduğu anlamına geliyordu. Erdoğan ABD'ye 'Mazlumların Sesi' sıfatıyla gitti. "Mazlumların Sesi Erdoğan, Erdoğan'ın BM Genel Kurulu'ndaki Sözlerine Dünyadan Destek Yağdı"²³⁵ başlığı bu sıfatın iç ve dış kamuoyuna duyurulmasına Sabah Gazetesinin aracılık ettiğini göstermektedir. "Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan 'Biden'a beş mesaj"²³⁶ haberinde ise Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 'iade süreci' ile ilgili dokuzuncu kez manşete çıkan ifadelerinde bir kere daha ciddiyet ve aciliyet vurgusu yapılmıştır. Haberin içeriğinde Biden'ın cevabına da yer verilmiştir. Erdoğan'ın 'tüm terör örgütleriyle mücadele etme' çağrısı, örgüt ayrımı yapılmaması

²³² "Wall Street Journal, Obama Seyirci Kaldı", **Sabah**, 08.09.2016, s.22

²³³ "Böyle Dost, Böyle Müttefik Düşman Başına, 'ABD Kongresi FETÖ'ye Kucak Açtı", **Sabah**, 16.09.2016

²³⁴ "Erdoğan BM'de 3 Mesaj Verecek", **Sabah**, 17.09.2016

²³⁵ "Mazlumların Sesi Erdoğan, Erdoğan'ın BM Genel Kurulu'ndaki Sözlerine Dünyadan Destek Yağdı", **Sabah**, 17.09.2016, s.18

²³⁶ "Cumhurbaşkanı Erdoğan'dan 'Biden'a Beş Mesaj", **Sabah**, 22.09.2016

çağrısıdır. “Teröristi Vermiyor Darbeciyi Dinliyor”²³⁷ başlığı Amerikan seçimlerinden önce ilişkilerin kötüleşmesinin önlenemeyeceğinin sinyalini veriyordu. “Erdoğan, ABD’yi FETÖ Elebaşısının İadesi İçin Uyardı: İlişkilere Zarar Verecek”²³⁸ haberi de bu görüşü desteklemektedir. Onbirinci kez ‘iade’nin söz konusu olması, bu konunun ilişkileri temelinden sarsma ihtimalini ima etmektedir.

Yukarıdaki paragraflarda da belirtildiği gibi Eylül ayının esas konusu Yenikapı’da iktidar ve muhalefet partilerinin bir mitingde bir araya gelerek dünyaya birlik mesajı vermesiydi. “Yenikapı Ruhu’nu Titizlikle Koruyalım” haberi ile Cumhurbaşkanı Erdoğan dördüncü kez ‘milli birlik ve beraberlik’ ve ‘ortak duruş’ mesajı vermektedir. “ABD’ye sert tepki: Türkiye ile PYD’yi aynı kefeye koymak kabul edilemez”²³⁹ haberi bu değişikliğe verilebilecek ilk örnektir. Hürriyet’in her zamanki itidalli dili burada yoktur. ABD ile Türkiye’nin ilişkileri iyice gerilmeye başlamıştır ve gazete manşetleri aracılığıyla Eylül ayında verilen mesajların daha sertleştiği Hürriyet Gazetesi söyleminde de kendini göstermektedir. “15 Temmuz New York’ta tartışılacak”²⁴⁰ haberinin başlığı Cumhurbaşkanı’nın BM’nin açılışı için yapacağı ziyarete işaret etmektedir. Bu ziyarette Türkiye ile ABD ilişkileri üzerinde durulacağından bahsedilmektedir. “Suriye’de çözüm olmadan Türkiye’de terör bitmez”²⁴¹ haberin başlığı sınır güvenliğinin Türkiye’nin güvenliği için taşıdığı büyük önemin üzerinde durulmuştur.

²³⁷ “Teröristi Vermiyor Darbeciyi Dinliyor”, **Sabah**, 23.09.2016

²³⁸ “Erdoğan, ABD’yi FETÖ Elebaşısının İadesi İçin Uyardı”, **Sabah**, 23.09.2016, s.18

²³⁹ “ABD’ye Sert Tepki: Türkiye ile PYD’yi Aynı Kefeye Koymak Kabul Edilemez”, **Hürriyet**, 01.09.2016, s.17

²⁴⁰ “15 Temmuz New York’ta Tartışılacak”, **Hürriyet**, 02.09.2016, s.21

²⁴¹ “Suriye’de Çözüm Olmadan Türkiye’de Terör Bitmez”, **Hürriyet**, 04.09.2016

“Terör Koridoruna Geçit Yok, Dünya Liderleri G-20’de konuştu”²⁴² haber başlığı uzun tutulmuştur. Haberin içeriği uzun tutulmuş ve Obama ile yapılan görüşmeden bahsedilmiştir. 15 Temmuz’u ‘korkunç’ kelimesini kullanarak tanımlayan Obama, Türk halkının cesaretine değinmiştir. Böylece Sabah Gazetesindeki gerçek aktörün halk olması Hürriyet Gazetesinde Obama’nın ağzından aktarılmıştır. Karşılıklı diyalogda Erdoğan ‘kararlılık’ konusunda devamlılıklarının olduğunu dile getirmiştir. “Darbecilerin Yargı Önüne çıkarılması için Obama’dan Destek Sözü”²⁴³ haberinde Obama’dan her türlü desteği alacaklarından ve Obama’nın yargılanmalar için yardımcı olacağı yönünde söz verdiği anlatılmıştır. “Obama ile Menbiç Diyalogu”²⁴⁴ haberinin manşeti Obama’yla yaşanan bir başka diyalogun bulunduğunu ve iletişimin sürekli olduğunu yansıtmaktadır. “Türkiye’ye Demokrasi uyarısı”²⁴⁵ haberinde Obama’dan Erdoğan’ın liderlik kişiliği hakkında söylediği güzel sözler sonrasında demokrasinin uygulanmasının ve gazetecilerin hapse atılmadığı, basın özgürlüğünün geçerli olduğu ortamın yaratılmasının şart olduğu vurgulanmıştır. Bu yine Sabah Gazetesinde yer bulamamış bir unsurdur.

“Rakka Masada-ABD Gülen’i gözaltına almalı”²⁴⁶ başlıklı haberde Obama’nın Rakka konusunda destek vermek istediğinden bahseden Cumhurbaşkanı Erdoğan, üçüncü diyalog içerikli haberle manşete çıkmıştır. Obama’nın başkanlığının son ayına girilirken verdiği son mesaj Hürriyet’in manşetine “veda mesajı” olarak

²⁴² “Terör Koridoruna Geçit Yok, Dünya Liderleri G-20’de Konuştu”, **Hürriyet**, 05.09.2016

²⁴³ “Darbecilerin Yargı Önüne Çıkarılması İçin Obama’dan Destek Sözü”, **Hürriyet**, 05.09.2016, s.16

²⁴⁴ “Obama ile Menbiç Diyalogu”, **Hürriyet**, 06.09.2016

²⁴⁵ “Türkiye’ye Demokrasi Uyarısı”, **Hürriyet**, 06.09.2016, s.19

²⁴⁶ “Rakka Masada-ABD Gülen’i Gözaltına Almalı”, **Hürriyet**, 07.09.2016

yansımıştır. “Veda mesajında demokrasi uyarısı yaptı”²⁴⁷ başlıklı haberde Obama, ikinci kez ‘demokrasi uyarısı’ yapmıştır. Küresel ve bölgesel sorunlara değinirken haberin içeriği geniş tutulmuştur. Böylece Hürriyet, 15 Temmuz sonrası doğrudan yapamadığı muhalefete işbirliği ve demokrasi çağrısını Obama aracılığı ile yapmıştır. Sabah Gazetesinde 26 Eylül 2016 tarihinde yayımlanan köşe yazısında Hasan Bülent Kahraman Clinton-Trump kapışmasının kodlarını aşağıdaki gibi değerlendirmiştir.

Clinton mu kazanacak Trump mı? Tüm dünyada, insanlar, kendi ülkelerindeki iç politika meselelerini bir yana bırakıp Amerikan politikasında yaşananlarla ve bu sorunun cevabıyla uğraşmaya başladı. Trump'ın seçimi kazanması bir korku senaryosu olarak herkesi büyülüyor. NY Times gazetesi, tarihinde ilk defa Clinton'u destekliyoruz dedi. Doğrudur, Times sol eğilimlidir. Bahsettiğim korkunun büyüklüğü, şansa yer bırakmamak adına, NY Times'ı bile sardı. Bütün Amerikan liberal entelektüelleri harıl harıl kampanya yapıp Trump seçilmesin diye uğraşiyor. Trump'un buraya kadar gelmesi bütün dünyada esen bir sağ- muhafazakâr otoriter rüzgârın sonucudur. Kendiliğinden ortaya çıkmadı. 'Zamanın ruhu' ona da destek verdi...Ayrıca yazılanlara inanmayın. Obama başarısız bir Başkandı. Onu Clinton hanedanlığı yönetti. Clinton'un istifa edip Başkanlık yarışına girmesi, bir önceki seçimde çekilip Obama'yı desteklemesi, onun da Clinton'a Bakanlık vermesi hep senaryonun bir parçasıdır...Mesela PYD-YPG işi tam bu söylediğim gibidir...Açık açık, şeksiz şüphesiz Clinton'u destekliyorum. Ama bus öylediklerim maalesef gerçektir. O yeni Amerika'ya bütün dünyanın ihtiyacı var.²⁴⁸

Ekim ayına girildiğinde artık Amerikan seçimlerine sadece 1 ay kalmıştı ve Demokrat Parti'nin adayı Hillary Clinton ‘düşmanlaşmış’ Obama'nın politikalarının devamı olarak görülüyor, Donald Trump da daha Türkiye'nin adayı olarak yavaş yavaş destekleniyordu. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın “Terörist ABD’de Saltanat Sürüyor”²⁴⁹ sözleri Ekim ayında iyice sertleşecek olan söylemin erken habercisi olarak görülmelidir. Ağustos ayından beri ABD’yi ağır şekilde eleştiren Erdoğan'ın

²⁴⁷ “Veda Mesajında Demokrasi Uyarısı Yaptı”, **Hürriyet**, 21.09.2016, s.21

²⁴⁸ Hasan Bülent Kahraman, Clinton-Trump Kapışmasının Kodları, Sabah, 26.09.2016, s.21

²⁴⁹ “Terörist ABD’de Saltanat Sürüyor”, **Sabah**, 04.10.2016

sözleri Sabah tarafından 13. kez manşete taşınmıştır. “Himmet Paraları Clinton’a Gitti”²⁵⁰ başlığı artık gidici olan Obama’nın yerine Clinton’ın gelmesinin istenmediğinin ortaya konmasıdır. Bu tutum 8 Kasım 2016 tarihinde yapılacak ABD Başkanlık seçimine günler kala kendine ilk defa manşette yer bulmuştur.

Erdoğan’ın Amerikan başkanları ile mücadele etmesinin bir yolunu kendisinin de başkan olması olarak görmesi, Ekim ayının son tartışmalarının Türkiye’de başkanlık rejimini getirecek anayasal değişikliği için referanduma gidilecek olması çevresinde dönmesi ile sonuçlanmıştır. “Milletim Sandıkta Gereğini Yapacak,” başlıklı haber bu yeni tutuma işaret etmektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın “Anayasa değişikliği referanduma götürülürse, milletim kesinlikle bu işte gereğini yapacaktır”²⁵¹ sözleri, iç ve dış düşmanların gerçek aktör olan halk tarafından yenileceğine dair iç kamuoyunu hedef alan mesajlardır. Tolga Tanış “3 Ana Görüş Ayrılığı” başlıklı makalesinde Türkiye ile ABD arasında seçim öncesi 3 konuda görüş ayrılığının var olduğunu dile getirmektedir. Birinci ağızdan görüşlerini şekilde aktaran Tolga Tanış, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın 22 Eylül’de New York’ta ABD Başkan Yardımcısı Joe Biden ile olan toplantısında konuşulan 3 konuyu okuyucularına köşe yazısında iletmiştir.²⁵² Birinci konu Gülen’in iadesidir ve Türkiye bu isteklerine hemen cevap gelmesini beklemektedir. ABD’nin bu talebe bir çırpıda cevap vermemesi bir sorun olarak ilişkileri etkilemektedir.

Obama’ya altı yıl (2009-2015) en yakın isimlerden biri olarak çalışan Phil Gordon’ın geçen hafta Washington Enstitüsü’nde yaptığı bir konuşmada dediği gibi, “ABD’nin darbeyi küçümseme eğilimi yüzünden ABD tarafından neredeyse ihanete uğradığını düşünen Türklerin hislerini anlamada başarısız oldular”. Sonradan dank etti. O yüzden “Kanit gösterin” yerine “Beraber çalışıyoruz”

²⁵⁰ “Himmet Paraları Clinton’a Gitti”, **Sabah**, 06.10.2016

²⁵¹ “Milletim Sandıkta Gereğini Yapacak”, **Sabah**, 30.10.2016

²⁵² Tolga Tanış, 3 Ana Görüş Ayrılığı, **Hürriyet**, 03.10.2016

demeye başladılar. O yüzden iade taleplerine normalde iki savcı bakarken, Amerikan Adalet Bakanlığı Gülen dosyasına altı savcı atadı. Ancak bir yandan da Gülen’le ilgili bütün ihalenin şimdi Amerikan Yönetimi’ne kalmasını da kabul etmiyorlar.²⁵³

İkinci olarak IŞİD konusuyla ilgili bir dizi farklılık bulunmaktaydı. Esad’a bakıştan, Suriye’deki Sünni gruplara, Irak Başika’daki Türk askeri varlığına bir farklılıklar çeşitleniyordu. Ancak ABD için öncelik IŞİD iken, Türkiye’nin ağırlıklı tehdit saydığı YPG temel ayrılık konusu idi. Üçüncü mesele olan ‘Zarrab’ konusunu yazar riskli olan bir mesele olarak görmüştür. Görüleceği gibi her üç başlıkta da önemli bir ilerleme kaydedilmemiştir. Ayrıca yaklaşan ABD seçimleri de ‘bir beyaz sayfa seçeneği’ sunmamaktaydı.²⁵⁴

7 Ekim 2016 tarihinde Nilgün Tekfidan’ın yine Hürriyet’teki yorumuna göre ise, ABD ‘malum başkanlık seçimlerine’ odaklanmış durumda. Hillary seçilirse ve Trump seçilirse ne olacağı artık tartışılmaya başlanmış. Hillary Seçilirse, Demokrat Hillary Clinton, 2009-2013 döneminde Obama’nın dış politikasından sorumlu olduğu için yeni bir yüz değil. Clinton’ın seçilmesi durumunda Suriye’de Kürt yanlısı daha sert bir politika uygulayabileceği tahmin ediliyor. Ancak Clinton, Obama’nın aksine bunun için daha fazla asker yollayacak gibi gözüküyor. Tekfidan’a göre Clinton Suriye’de ‘insani bölgeler’ oluşturarak aslında Türkiye ile yakınlaşabilir.²⁵⁵

Trump seçilirse; geçen hafta yapılan TV münazarasının ardından Hillary Clinton, anketlerde Cumhuriyetçi rakibi Donald Trump’ın 5 puan önüne geçmiş durumda. Pazar günü iki başkan aday arasında ikinci ve son televizyon düellosu var. Trump’ın bu kez daha saldırgan olacağı beklentisi söz konusu. Bu tartışma

²⁵³ Tolga Tanış, 3 Ana Görüş Ayrılığı, **Hürriyet**, 03.10.2016

²⁵⁴ Tolga Tanış, 3 Ana Görüş Ayrılığı, **Hürriyet**, 03.10.2016

²⁵⁵ Nilgün Tekfidan Gümüş, Hillary ve Trump Suriye’de Ne Öngörüyor, **Hürriyet**, 07.10.2016, s.19

programı sonrasında seçmenin eğiliminin iyice belirginleşmesi beklenirken, seçimlerde sıkı bir kapışmanın yaşanacağı da anlaşılıyor. 8 Kasım'da Donald Trump başkan seçilirse Suriye'de nasıl bir politika öngörüyor? O da Hillary Clinton gibi büyük bir askeri güç yollama taraftarı değil. ABD'nin dünyanın polisi olmaması gerektiği, buradaki sorunların yerel güçler tarafından çözülmesinin desteklenmesi gerektiği görüşünde. Rusya Devlet Başkanı Putin ile Suriye'de işbirliği yapabileceğini söylerken “Esad’dan önce IŞİD’den kurtulmamız gerektiğini düşünüyorum” diyor. Sonuç itibariyle iki adayın da Suriye planlarının çok da net olmadığını, muğlak ve belirsiz bir izlenim bıraktığını söylemek mümkün.²⁵⁶

11 Ekim 2016 tarihinde Taha Akyol ‘Hillary ve Trump’ başlıklı köşe yazısında Amerikan seçimlerinde Türkiye kamuoyundaki Clinton’dan Trump’a doğru sempati kayışına işaret etmiştir. Clinton, Dışişleri Bakanlığı nedeniyle Türkiye’de daha çok biliniyor olsa da hatta “Davutoğlu ile senli benli” konuşmalar da, Obama’nın PYD’ye verdiği destek bu kayışın başlıca sebebi olarak gösterilmiştir. Bu destek, Akyol’a göre, müttefik ve stratejik ortak tanımının dışında kalmaktadır. Trump ise zamanında İslamofobik sözleri nedeniyle Erdoğan tarafından eleştirilmiş olsa da 15 Temmuz sonrası AKP’ye verdiği destek nedeniyle Türkiye’de yükselişteydi. Akyol’a göre Trump iyileşecek ilişkilerin işareti olabilirdi.²⁵⁷

16 Ekim 2016 tarihli köşe yazısında Hürriyet’in Washington Temsilcisi Tolga Tanış, Trump’ın “Trump Trump Trump” sloganlarıyla desteklenen seçim kampanyasının “maço, avam, ilkesiz” bir hareketi temsil ettiğini söylüyordu. “Kadınlar hakkında; hakaret içeren sözleri niye söylediniz? diye sorulduğunda “Ben IŞİD’I yeneceğim” diye cevap verdiği için bu hareketin kahramanı

²⁵⁶ Nilgün Tekfidan Gümüş, Hillary ve Trump Suriye’de Ne Öngörüyor, **Hürriyet**, 07.10.2016, s.19

²⁵⁷ Taha Akyol, Hillary ve Trump, **Hürriyet**, 11.10.2016, s.20

oluyordu.²⁵⁸ 21 Ekim 2016 tarihli Hürriyet Gazetesi'nde ABD'nin önde gelen düşünce kuruluşlarından Atlantik Konseyi (Atlantic Council) Başkanı ve CEO'su Frederick Kempe, 8 Kasım seçiminin ardından Türkiye ile ABD yönetimlerinin yeniden masaya oturup konuları 'stratejik' açıdan konuşma fırsatı bulacaklarını, bunun da görüş ayrılıklarını geride bırakıp ortak çıkarlara yönelme açısından önemli bir gelişme olacağını kaydetmiştir. "Seçimlerin ardından Türk-Amerikan ilişkileri nasıl yönetilmeli?" sorusuna ise, "Türkiye ve ABD'nin ortak çıkarlarının çok derin olduğu" bağlamında yanıt vermiştir. Buradaki vurgu ortak çıkarlardır.²⁵⁹ Erdoğan'ın Obama ile 1 saat 25 dakika görüşmesini haber yapan Hürriyet "Sincar'ın yeni Kandil olmayacağı" mesajını ön plana çıkarmıştır. Türkiye-ABD işbirliğinin Rakka'da PYD'ye duyulan ihtiyacı ortadan kaldıracacağı vurgulanmıştır.²⁶⁰ Böylece Hürriyet yine ilişkilerin ısınması yönünde işlevsel bir rol üstlenmiştir.

4 Ekim 2016 tarihinde yayımlanan Sabah Gazetesinde Mahmut Övür'ün 'Türkiye için Clinton mı? Trump mı?' başlıklı köşe yazısında, kamuoyu yoklamalarında Clinton'ın önde gitmesine rağmen Trump'ın sürpriz yapma ihtimalinden bahsedilmektedir. Övür aynı zamanda "Türkiye için Clinton mı Trump mı daha iyi" sorusunu "ABD'deki Türkler arasında Clinton, Türkiye'de ise Trump öne çıkıyor şeklinde yanıtlamaktadır.²⁶¹ Övür, bu yanıtı Clinton destekçilerinin FETÖ ile ilişkilendirilebileceği iması ile güçlendirirken 6 Ekim günü Sabah Gazetesi "Himmat Paraları Clinton'a Gitti" manşeti ile bu imayı Clinton'a yapılan 'lobi

²⁵⁸ Tolga Tanış, "Trump Trump Trump", **Hürriyet**, 16.10.2019, s.15

²⁵⁹ Serhat Demirtaş, Türkiye ve ABD'nin Çekişme Lüksü Yok, **Hürriyet**, 21.10.2016, s.16

²⁶⁰ "Erdoğan Obama ile 1 saat 25 dakika Görüştü", **Hürriyet**, 28.10.2016

²⁶¹ Mahmut Övür, Türkiye için Clinton mı? Trump mı?, **Sabah**, 04.10.2016, s.17

bağışları' kapsamında somutlaştırmaya çalışmıştır.²⁶² 8 Ekim 2016 tarihinde Mehmet Barlas'ın 'ABD'nin Yazdığı Senaryolar Bölgeye Felaket Getirdi' başlıklı köşe yazısında Obama dış politikasını eleştirmiş ve "Amerika artık her dediğine evet demeyen ve uydu olmayı reddeden Türkiye'ye karşı PKK/PYD kartını oynamayı denemekte" diyerek bunların son hamleleri olduğunu ima etmiştir. Barlas'a göre seçimlerden sonra Türkiye'nin, Rusya da dahil olmak üzere yeni seçenekleri olacaktır.²⁶³

19 Ekim 2016 tarihinde Sabah Gazetesi'nin atmış olduğu haber manşeti ABD'nin tutarsız politikalarının Türkiye'yi uzaklaştırdığı yönündeydi. *American Interest* dergisi, Obama'nın tutarsız dış politikasının Türkiye ile ilişkilere zarar verdiğini yazmış, Sabah da bunu alıntılamıştır. *Modern Diplomacy* sitesi ise "15 Temmuz'da ABD'nin planları suya düştü" diyerek Sabah'a uygun bir söylem geliştirmiş, Obama'nın tutarsız politikalarının Türkiye-ABD ilişkilerini olumsuz etkilediğini yazmıştır. *Modern Diplomacy*, Tük hükümetinin 15 Temmuz darbe girişimcilerini ezip geçmesiyle bir süre önce yürürlüğe konulan ABD-Almanya yönetimindeki "Türkiye'yi istikrarsızlaşma planının" da böylece suya düştüğünü belirtmiş, Sabah da bu görüşü okuyucularıyla paylaşmıştır.²⁶⁴ Aynı gün Mehmet Barlas köşe yazısında Obama'nın Beyaz Saray'ın FETÖ imamı olup olmadığına dair bir köşe yazısı yayımlamıştır. Bu köşe yazısında,

²⁶² "Himmet Paraları Clinton'a Gitti: FETÖ'nün Sözde Yardım Kuruluşu, **Sabah**, 06.10.2016

²⁶³ Mehmet Barlas, ABD'nin Yazdığı Senaryolar Bölgeye Felaket Getirdi, **Sabah**, 08.10.2016, s.17

²⁶⁴ "Tutarsız politikaları Türkiye'yi uzaklaştırdı, **Sabah**, 19.10.2016, s.14

Sizin de zihninizde "Acaba Obama da FETÖ'cülerin Washington'daki imamı mı" sorusu zaman zaman oluşmuyor mu? FETÖ'nün Pensilvanya'daki elebaşı AK Parti iktidarına ve Cumhurbaşkanı Erdoğan'a ne kadar karşı ise ve işi darbe teşebbüsü yaptırmaya kadar da götürdü ise, Obama da izlediği siyaset ile sanki Türkiye bir NATO müttefiki değilmiş de düşman bir ülkeymiş gibi davranıyor. Obama'nın ABD'si PKK/ PYD terörist oluşumu ile iyi geçinmeyi, Türkiye ile dostluğa yeğ tutuyor.²⁶⁵

21 Ekim 2016 tarihinde Mehmet Barlas "Kasımda Amerikan Siyasetini Fırtınalı Günler Bekliyor" başlıklı köşe yazısında

Ağırlıklı medyaya göre Hillary Clinton şimdiden Amerika'nın Başkanı seçilmiş gibi. Bütün nabız yoklamaları Clinton'u açık farkla önde gösteriyor. Ancak Trump'ın seçmen kitlesine baktığımız zaman, bunların çok coşkulu olduklarını görebiliyorsunuz. Yani sonuç nabız yoklamalarındakinden farklı çıkabilir. Kısacası kasım ayı fırtınalı günleri getirecek Amerika'ya²⁶⁶

diyerek seçim sonuçlarının bir sürpriz getirebileceğinden bahsetmiştir. 27 Ekim 2016 tarihinde Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın sözlerine başlıkla yer veren Sabah Gazetesi "Bize dost elini uzatan herkesin elini tutarız. Ama bize pençesini gösterenin tırnaklarını sökmekten de çekinmeyiz." mesajını ön plana çıkarmıştır.²⁶⁷ 28 Ekim 2016 tarihinde ise Hasan Bülent Kahraman Sabah'taki köşesinde "Çapkın Milyarder, Yaşlı ve Kibirli Kadın" başlıklı bir yazı yayımlamıştır. "Dört yıl önce Hillary'nin

²⁶⁵ Mehmet Barlas, Ya Obama FETÖ'nün Beyaz Saray İmamı ise, **Sabah**, 19.10.2016, s.17

²⁶⁶ Mehmet Barlas, Kasımda Amerikan Siyasetini Fırtınalı Günler Bekliyor, **Sabah**, 21.10.2016, s.19

²⁶⁷ "Obama'ya "Rakka'dan DEAŞ'ı Birlikte Atalım" dedi, **Sabah**, 28.10.2016

başkan olmasını toplumun % 70'e yakın kesimi isterken bu oran şimdi %25-30 arasında” diyerek Clinton’ın azalan popülaritesine işaret etmiştir.²⁶⁸

Yukarıdaki ABD Başkanlık Seçimlerinin Türkiye’nin iç ve dış politikasına yansımaları noktasında Ağustos, Eylül ve Ekim ayları baz alınarak Hürriyet ve Sabah Gazeteleri haber başlıklarına değinilmiştir. Hürriyet Gazetesinde ABD yetkililerin FETÖ ile ilgili attıkları adımlara dair söylemleriyle ilgili 5 haber başlığı atılmıştır. ‘ABD’nin FETÖ elebaşını iade etmesi’ hakkında 6 manşet habere çıkmıştır. Darbenin arkasında ABD’nin olduğu hususu 4 kez habere konu olmuştur. Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın söyleminin Türkiye’nin iç siyasi hayatına yansıyan kısmında ‘milli birlik ve beraberliği’ canlı tutmak adına verdiği mesajların 2 haber başlık olduğu görülmüştür. Fetullah Gülen etkisindeki Türkiye ve ABD ilişkileri 5 defa habere manşet olmuştur. Hürriyet Gazetesinde Obama’nın söylemlerine dair manşet sayısı Sabah Gazetesi kadar sık olmamıştır. Sabah Gazetesi Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın ‘FETÖ’nün hain, sinsi ve kötü bir yapı’ olduğuna dair sözlerini 15 defa haber manşetine taşımıştır. ‘ABD’nin FETÖ ile işbirliği yapması’ hakkındaki ise 6 haberin manşete çıktığını görmekteyiz. Obama’nın Gülen’le ilgili sözleri 4 kez habere konu olmuştur.

3.2. Hürriyet Gazetesi ve Sabah Gazetesinin Söylemsel Karşılaştırılması

1 Ağustos 2016 tarihinde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın ‘ABD ayak sürerese iş başka yere gider, Adam darbe yapmaya kalkıyor, hala delil istiyorsunuz

²⁶⁸ Hasan Bülent Kahraman, ‘Çapkın Milyarder, Yaşlı ve Kibirli Kadın’, **Sabah**, 28.10.2016, s.21

Dostluğumuzu sorgulatacak bir pozisyona düşmesini istemeyiz²⁶⁹ sözüyle başlayan ve Türkiye'nin ABD ile olan ikili ilişkisinde dış siyasetin iç siyasete yansıdığı tarihsel bir dönemi inceliyoruz. Bu dönemin 15 Temmuz'un arka planında yaşanmış olması bu yansımanın esas sebebidir. Aynı zamanda 2016 ABD Başkanlık sürecine hazırlanılan bu dönemde yapılacak Amerikan seçimlerin Türkiye'nin iç siyasetine yansımaları bu kadar derinden hissedilirken aslında çatışma ve uzlaşmazlık ortamı ortadan kaldırılarak diyaloga, huzuru ve barışı tesis edecek ortamın oluşması gerekmektedir. Ancak Türkiye'nin tarihinde ender rastlanan bir biçimde sertleşen tonunu, incelenen gazete haberlerinin satır aralarında görmek mümkündür. Son günlerinde Türkiye Cumhuriyeti'nin yakından takip ettiği 8 Kasım 2016 tarihli ABD Başkanlık Seçimlerine günler kala Türkiye'de 'iç siyasi karışıklığa' neden olan seçim sendromunun bitmesi halinde "yeni başkanın AKP iktidarına sağlayacağı dezavantajlar ve avantajlar neler olacaktır?" sorusu gündemdedir. Belirsizlik ve gergin bir atmosfer içinde geçen bekleme sırasında ABD'den beklentiler FETÖ liderinin iadesi, Yenikapı'daki milli beraberlik duruşunu dikkate alması ve Clinton'ın seçilmemesi kategorilerinde kendini göstermiştir.

Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Sabah Gazetesi'ndeki, ABD ile olan müttefikliğinden hiçbir şey anlamadığını ve bir oda dolusu evrakla FETÖ elebaşını istedikleri halde karşılığında cevap alamadığını ancak onlar Türkiye'den terörist istediklerinde belge istemeksizin ABD'ye gönderdikleri şeklindeki söylemleri Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın ABD'yle olan stratejik ortaklıktan artık hiç memnun olmadığını yansıtmaktadır. AKP iktidarının 8 Kasım 2016 tarihinde gerçekleşecek ABD seçimlerinin Türkiye'ye yansımalarından duyduğu memnuniyetsiz Sabah

²⁶⁹ "ABD ayak sürerse iş başka yere gide", **Sabah**, 01.08.2016, s.16

Gazetesi tarafından, ABD'nin attığı adımların samimi olmadığı yönündeki manşetlerle okuyucusuna iletilmiştir. “Böyle Dost, Böyle Müttefik Düşman Başına”²⁷⁰, “ABD Kongresi FETÖ’ye kucak açtı”²⁷¹, “Teröristi Vermiyor Darbeciyi Dinliyor”²⁷², “Erdoğan, ABD’yi FETÖ Elebaşısının iadesi için uyardı: İlişkilere zarar verecek.”²⁷³, “Cumhurbaşkanı Erdoğan Başta Amerika ama bir terörist hala, 400 dönüm arazide saltanat sürüyor, bize teslim etmiyorsunuz,”²⁷⁴ gibi başlıklar ABD tarafından atılan adımların samimi olmadığı yönündeki haber başlıklarıdır. Sabah Gazetesinin bu başlıklarındaki ortak söylemsel özelliği, yaşanan gelişmeleri Türk hükümetinin penceresinden kamuoyuna olumsuz bakış açısı ile aktararak, süreç ile ilgili hükümet lehine bağlam ilişkisi kurmasıdır.

Hürriyet Gazetesi de aynı şekilde ABD'nin samimi olmadığını haber başlıklarına taşımıştır. “Darbeciler Dunford’u aradı”²⁷⁵, “İçinde CIA Ajanı Vardı”²⁷⁶, “Darbenin Arkası ABD”,²⁷⁷ “Gülen’e CIA Yardım Etti”²⁷⁸, “Kurtulmuş: ABD Empati Yapsın”²⁷⁹, “Gülen için ABD’ye ikinci yazı gitti”²⁸⁰, “Gülen Giderse ABD Görmedim Diyemez”²⁸¹, “Amerika gizli belgelerinde Gülen”²⁸², “FETÖ’den Clinton’a Bağış”²⁸³, “Amerika’yla PYD Krizi”²⁸⁴, “ABD’ye sert tepki: Türkiye ile

²⁷⁰ “Böyle Dost, Böyle Müttefik Düşman Başına”, **Sabah**, 16.09.2016

²⁷¹ “ABD Kongresi FETÖ’ye Kucak Açtı”, **Sabah**, 16.09.2016

²⁷² “Teröristi Vermiyor Darbeciyi Dinliyor”, **Sabah**, 23.09.2016

²⁷³ “Erdoğan, ABD’yi FETÖ Elebaşısının İadesi İçin Uyardı”, **Sabah**, 23.09.2016, s.18

²⁷⁴ “Cumhurbaşkanı Erdoğan Başta Amerika Ama Bir Terörist Hala, 400 Dönüm Arazide Saltanat Sürüyor, Bize Teslim Etmeyorsunuz”, **Sabah**, 04.10.2016

²⁷⁵ “Darbeciler Dunford’u Aradı”, **Hürriyet**, 01.08.2016, s.17

²⁷⁶ “İçinde CIA Ajanı Vardı”, **Hürriyet**, 02.08.2016, s.8

²⁷⁷ “Darbenin Arkası ABD”, **Hürriyet**, 02.08.2016, s.8

²⁷⁸ “Gülen’e CIA Yardım Etti”, **Hürriyet**, 02.08.2016, s.16

²⁷⁹ “Kurtulmuş: ABD Empati Yapsın”, **Hürriyet**, 02.08.2016, s.24

²⁸⁰ “Gülen için ABD’ye İkinci Yazı Gitti”, **Hürriyet**, 03.08.2016, s.19

²⁸¹ “Gülen Giderse ABD Görmedim Diyemez”, **Hürriyet**, 06.08.2016, s.18

²⁸² “Amerika gizli belgelerinde Gülen”, **Hürriyet**, 07.08.2016

²⁸³ “FETÖ’den Clinton’a Bağış”, **Hürriyet**, 24.08.2016

PYD'yi aynı kefeye koymak kabul edilemez”²⁸⁵, “ABD'ye Gülen Sitemi Daha neyi ispat edeceğiz?”²⁸⁶ gibi başlıklar samimi olmayan adımlara örnektir. Ancak Hürriyet'in ABD'yi doğrudan suçlamaktan Sabah'a kıyasla kaçındığı ve sert mesajları da daha itidalli bir biçimde vermeye çalıştığını da belirtmek gerekir. Bu manşetlerde tespit edilen ortak özellik, Türkiye'nin iç politikasındaki hızlı yükseliş ve alçalmaların arkasında ‘2016 ABD Başkanlık seçimlerinin’ bu ortamı yönlendirmekte olmasıdır. Bahsi geçen haberlerde ABD ve ABD liderleri doğrudan anılmayarak sürecin mimarı, planlayıcısı ve yönlendiricisi daha ziyade CIA olmuştur. Bununla birlikte Gülen'in iade süreci, PYD/YPG Krizi, DAES ve Suriye’de yaşanan olaylar, Musul Meselesi, Rakka ve Cerablus gibi gündemde olan konularda ABD'nin Türkiye'ye karşı doğrudan saldırgan bir söylem dili kullanmadığı Hürriyet Gazetesi aracılığı ile iletilirken, ABD'ye yönelik duyulan şüphe de saklanmamıştır.

Eylül ayı ABD'nin değişmekte olan başkanı Obama'yı şahsen hedef alan çıkışlara şahit olmuştur. Bu tutumu başlığına taşıyan hiç şüphesiz öncelikle Sabah Gazetesi olmuştur. Sabah Gazetesi'nde Okan Müderrisoğlu “Obama'ya Söyledim Ya İade Ya Gözaltı” başlıklı köşe yazısında Erdoğan'ın sözlerini şöyle aktarır:

Cumhurbaşkanı Erdoğan: Çin'de Obama'ya “Suçluların iadesi anlaşmasınının 10'uncu maddesi mahkeme kararını verene kadar FETÖ'nün ABD'de gözaltına alınması gerektiğine işaret ediyor. Bir an önce bunu yapın ki milletim de en azından bir tavır koyduğunuzu görsün” dedim....²⁸⁷

Bu köşe yazısında “milletim de en azından bir tavır koyduğunuzu görsün” cümlesi ABD'ye karşı milletin aktörleştiği ve bir baskı unsuru olduğunu bir kere daha

²⁸⁴ “Amerika'yla PYD Krizi”, **Hürriyet**, 30.08.2016

²⁸⁵ “ABD'ye Sert Tepki: Türkiye ile PYD'yi Aynı Kefeye Koymak Kabul Edilemez”, **Hürriyet**, 01.09.2016, s.17

²⁸⁶ “ABD'ye Gülen Sitemi Daha Neyi İspat Edeceğiz?”, **Hürriyet**, 24.09.2016, s.16

²⁸⁷ Okan Müderrisoğlu, “Obama'ya Söyledim Ya İade Ya Gözaltı”, **Sabah**, 07.09.2016

göstermektedir. Sabah Gazetesinin söylemlerinden anlaşılacağı üzere Recep Tayyip Erdoğan sürecin, hükümet tarafında yer alan en önemli aktörü olarak sunulmaktadır. O da ABD ile gazete manşetleri üzerinden geliştirdiği diyalogda ‘millet’i’ daha güçlü bir aktör olarak öne sürmüştür. Yenikapı öncesi baskın tutum bu şekildeydi.

Erdoğan’a tek aktörlük biçilmiş olmakla birlikte hükümet tarafı adına açıklama ve görüş belirtmede çok sesliliğin olduğu tespit edilmiştir. 2016 ABD Başkanlık Seçimi öncesinde Türkiye’nin iç politikasındaki yaşanan olaylarda Bekir Bozdağ, Numan Kurtulmuş, Mevlüt Çavuşoğlu, Binali Yıldırım, Recep Akdağ gibi siyasetçilerin de açıklamalarına yer verildiği görülmüştür. Türkiye’nin iç ve dış politikasına yansıyan olayları hükümet lehine okuyup değerlendiren Sabah Gazetesinin haber söylemlerinde gündemdeki gelişmelere göre değişiklik gösteren söylem çeşitlerini tercih ettiği tespit edilmiştir.

Hürriyet Gazetesinde ise Türkiye’nin iç politikasına yansıyan kısım darbecilerin ABD’li komutan Joseph Dunford’u arayıp yardım istemesiyle başlamıştır. Hürriyet Gazetesi ABD’yle bu konular üzerinde yaşanan temaslar neticesinde itidalli bir dil kullanmıştır. Hürriyet Gazetesi, bir çok haber başlığında ABD ile Türkiye ilişkilerini gündemde tutarak süreç içerisinde Türkiye’nin iç politikasındaki olumsuzlukların arkasında ABD liderleri değil de ABD’nin gizli ajanlarının olduğunun sinyallerini satır aralarına gizlemiştir. Hürriyet Gazetesinin ılımlı başlıklarında bile ‘ajan tehdidinin’ yarattığı güvensizlik duygusunun yansıtıldığı görülmektedir. Hükümetin ABD ile olan ilişkilerinde attığı veya atmak istediği adımları bu gölgenin altında sunulmuştur.

Ekim ayına gelindiğinde Sabah ve Hürriyet Gazetesi haber manşetleri tezin konusuna yönelik başlık atmamıştır. Tezin konusu ile alakalı köşe yazılarının analizlerine daha çok yer verilmiştir. Hürriyet Gazetesi köşe yazarları açısından 8 Kasım ABD Başkanlık seçimleri öncesinde ABD'nin seçim nabzını tutmak çok heyecanlı ve keyifli bir eylem olmuştur. Hürriyet Gazetesinde Trump da seçilse Hillary de seçilse iki başkanın da ABD'yi kötü yöneteceği görüşü daha çok hakim olsa da Sabah Gazetesi için Trump'ın seçilmesi Türkiye açısından umut vaat eden bir ihtimal olarak sunulmaktadır.

3.3. Hürriyet Gazetesi ve Sabah Gazetesi Arasındaki Söylemsel Benzerlikler

Sabah ve Hürriyet Gazetesinde; Türkiye ve ABD ile yürütülen diyalogların sık sık haberlere yansıdığı görülmektedir. Haber başlıkları incelendiğinde, diyalog sürecine yönelik haber başlıklarının sürece etki eden gelişmeler arasından seçilerek yayınlandığı tespit edilmiştir. Her iki gazetenin de haber seçimleri arasında söylemsel birtakım benzerliklerin bulunduğu tespit edilmiştir. Seçilen haberlerin gündemdeki önemine göre haberlere yansıtılmasındaki paralellikler önemli benzerlikler arasında yer almaktadır. 2016 ABD Başkanlık Seçimlerinin Türkiye'nin iç politikasına yansımaları açısından Ağustos, Eylül, Ekim 2016 yılı içerisinde gündeme etki eden haberler arasındaki söylemsel benzerlikler aşağıda tartışılmıştır.

3 Ağustos 2016 tarihinde Hürriyet Gazetesi “Gülen için ABD'ye ikinci yazı gitti”²⁸⁸ ve Sabah Gazetesi 3 Ağustos 2016 tarihinde “Adalet Bakanı Bekir Bozdağ: Gülen'in Tutuklanması için ABD'ye ikinci yazı gönderildi: Gülen Kaçarsa ABD göz yummuş demektir.”²⁸⁹ başlığı altında iade talebini haberlerine taşımıştır. Her iki gazetenin başlığının ardından gelen haber girişi, kullanılan ortak benzerlik olarak

²⁸⁸ “Gülen için ABD'ye İkinci Yazı Gitti”, **Hürriyet**, 03.08.2016, s.19

²⁸⁹ “Gülen Kaçarsa ABD Göz Yummuş Demektir”, **Sabah**, 03.08.2016, s.18

tespit edilmiştir. Her iki gazetenin ana olayın sunumunda, Türkiye'nin iç ve dış politikasına önemli etkisi olan Gülen'in darbe girişimine yönelik ABD'den iade talep etmesi ve ABD'nin Türkiye'ye yardım etmemesi durumunda Türk halkının ABD'ye olan bakışının olumsuz etkileneceği aktarılmıştır. Bu bağlamda her iki gazetenin ana olayın sunumunda benzer haberi benzer bir vurgu ile konu ettikleri görülmüştür. Her iki gazetenin de haberi etken cümle yapısı ile yayınlandığı görülmüştür. Her iki haberin ana aktörü Adalet Bakanı Bekir Bozdağ'dır.

8 Ağustos 2016 tarihinde Sabah Gazetesinin "Erdoğan: 15 Temmuz Bu ülkenin yıkılmayacağını dünyaya gösterdi: Burada, Cumhurbaşkanı, Başbakan ve CHP ile MHP genel başkanlarıyla verdiğimiz görüntü düşmanlarımızı en az 16 Temmuz sabahı kadar kahretmiştir. Bu ruhu değerlendirelim. Bu akşam demokrasi nöbetine bir virgül koyuyoruz"²⁹⁰ olarak özetlediğimiz haber anasayfada yer almıştır. Hürriyet Gazetesinin 5 Ağustos 2016 tarihli "15 Temmuz Dersleri" haberindeki:

Bütün liderler ve siyasi partiler, basın kuruluşları, demokrasiyi korumak için darbenin karşısına dikildiler Aynı anda, aynı hızla demokratik, laik Türkiye Cumhuriyeti'nin yanında saf tuttular. Liderlerin üslubu o gün değişti. Birlik ve dayanışma öne çıktı. Cumhurbaşkanı, Başbakanı ve muhalefet liderleri arasında hızla ve yapıcı diyalog gelişti²⁹¹

şeklindeki ifadeler aynı kategorideki haberlerin iki gazete tarafından eş zamanlı ele alınırken Hürriyet'in kendine özgü bir denge politikası gözetiyor olmasının bir göstergesidir. Aynı haberde, Sabah Gazetesinde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın konuşmaları daha önemli bir yer tutmuştur. Bununla birlikte Cumhurbaşkanı Erdoğan ile birlikte diğer muhalefet liderlerinin varlığı, düşmanlara

²⁹⁰ 'Erdoğan: 15 Temmuz Bu ülkenin yıkılmayacağını dünyaya gösterdi', **Sabah**, 08.08.2016

²⁹¹ '15 Temmuz Dersleri', **Hürriyet**, 05.08.2016, s.16

karşı ortak tavır sergilenmesi dayanışmanın olması ve yapıcı diyalogun varlığı Sabah Gazetesi ve Hürriyet Gazetesinin benzer başlık ve içeriği taşıdığına göstergesidir.

7 Ağustos 2016 tarihinde Hürriyet Gazetesi “Gülen’i bir oda evrakla istedik”²⁹² ve 5 Ağustos 2016 tarihinde Sabah Gazetesi “ABD: 85 koli FETÖ dosyasını inceliyor, ABD Adalet Bakanlığı’na gönderildi”²⁹³ başlıklarıyla FETÖ liderinin iadesinin istenmesini ele almışlardır. Her iki gazetenin haber söylemi ve başlığın ardından belirtilen haberin içeriği benzerlik göstermektedir. Hürriyet Gazetesinde ‘Gülen’in iadesinin’ önemi ve istenmesinin devamlılık göstereceği bunun için ellerinde var olan bütün delil ve dosyaları kanıtlı bir şekilde ABD’ye göndermeleri konusunda kararlı bir duruşun olduğu belirtilmiştir. Sabah Gazetesi de aynı şekilde delilli, ispatlı dosyaları ABD Adalet Bakanlığı’na göndermesi açısından yüksek ciddiyet ve önemlilik derecesinde haberin içeriğini yansıtmıştır. Her iki gazetenin yaşanan olaya karşı yaklaşımları söylemsel benzerlik taşımaktadır.

Hürriyet Gazetesi haber kaynağı olarak ABD tarafından ABD Genelkurmay Başkanı Joseph Dunford, CIA, Obama, Trump, Kerry, Biden, ABD Büyükelçisi John Bass, ABD Dışişleri Sözcüsü Mark Toner, Clinton’ın açıklamalarını kullanmıştır. Sabah Gazetesi ise ABD Genelkurmay Başkanı Joseph Dunford, ABD eski Ankara Büyükelçisi James Jeffrey, Obama, ABD Savunma Bakanı Carter, Biden, Clinton’ın açıklamalarını haber kaynağı olarak kullanmıştır. Her iki gazetenin Türkiye’den haber kaynağı olarak AK Parti yetkililerine ait kişilerin açıklamalarını kullanmaları söylemsel benzerlik içermektedir. Gazetelerin ana olayın sunumunda, konu olarak

²⁹² “Gülen’i Bir Oda Evrakla İstedik!”, **Hürriyet**, 07.08.2016,s.20

²⁹³ “ABD: 85 Koli FETÖ Dosyasını İnceliyor”, **Sabah**, 05.08.2016, s.14

FETÖ dosyalarının incelenmesini için ABD Adalet Bakanlığı'nı muhattap almaları diğer bir söylemsel benzerlik olarak sayılmalıdır.

20 Ağustos 2016 tarihinde Hürriyet Gazetesi “FETÖ’den Clinton’a Bağış”²⁹⁴ ve Sabah Gazetesi de “Himmat Paraları Clinton’a Gitti”²⁹⁵ gibi benzer başlıklarla aynı haberi gündeme taşımışlardır. Her iki gazetenin haber söylemi, başlığı ve girişi içerik olarak benzerlik göstermektedir. Her iki gazetede haberin ana aktörü Amerikan seçimlerini Demokrat Parti adayı Hillary Clinton’dır. Her iki gazete de Clinton’un seçilmesi için FETÖ’nün yardım paralarını seçim kampanyası için kullanılmış olması haberini yapmıştır. Gazetelerin haber başlıkları kısa ve içerik olarak ‘nokta atış’ denebilecek şekilde kısa tutulmuştur. Burada Clinton’ın ‘FETÖ’cü aday’ olması iması da vardır. Haberin içeriğinde bu durum resmi belgelere girmesi açısından küresel tutarlılık oluşturularak okuyucuya aktarılmıştır. Hürriyet Gazetesi’nde ‘Adil Öksüz’ün yardım etmesi’ hususunda haber yerellik açısından tutarlılık ifade etmektedir. Sabah Gazetesi’nin haberi de aynı şekilde küresellik açısından tutarlılık ifade etmektedir. Her iki gazetenin haber sunumunda yerel ve küresel tutarlılık açısından benzerlik tespit edilmiştir.

Sabah Gazetesinde “Obama: İade sürecini ciddiye alıyoruz”²⁹⁶ ve Hürriyet Gazetesinde “Terör Koridoruna Geçit Yok, Dünya Liderleri G-20’de konuştu”²⁹⁷ şeklinde iki farklı haber aynı kategoride başlıklara taşınmıştır. Haberin başlıkları uzun ve farklıdır. Ancak Obama’nın Türkiye’nin içinde bulunduğu 15 Temmuz sonrası sıkıntılı dönemle ilgili söylemlerini içerdiği için aynı kategoridedir. Sabah

²⁹⁴ “FETÖ’den Clinton’a Bağış”, **Hürriyet**, 24.08.2016

²⁹⁵ “Himmat Paraları Clinton’a Gitti”, **Sabah**, 06.10.2016

²⁹⁶ “Obama: “İade sürecini ciddiye alıyoruz”, **Sabah**, 07.08.2016,s.24

²⁹⁷ “Terör Koridoruna Geçit Yok, Dünya Liderleri G-20’de Konuştu”, **Hürriyet**, 05.09.2016

Gazetesinin haberinde Ağustos ayının teması olduğu için Obama'nın sadece bir cümle söylediği 'iade süreci' ile ilgili sözlerine yer verilmiştir. Hürriyet Gazetesi ise Eylül ayına ait haberinin manşetini farklı atmıştır. Haberin içeriği daha uzundur ve Obama'nın sözleri 'iade süreci' haricinde Eylül ayında görülen 'millet'in aktörleşmesine de bir karşılık vermektedir. Türk halkının direnişini selamlarken 15 Temmuz'u da 'korkunç' olarak nitelendirmektedir. Obama'nın söylemlerine Sabah Gazetesi manşetinde sık rastlanmayıp ve Hürriyet Gazetesinde daha çok rastlanması söylemsel farklılıklara geçiş yaparken belirtilmesi gereken bir husustur. Hürriyet Gazetesinin doğrudan Amerikan düşmanlığı yapmayarak itidalli bir tutum benimsemesi bu noktada da kendini göstermiştir.

Ekim ayı Sabah ve Hürriyet Gazeteleri, köşe yazıları ve kısmen de olsa haber manşetlerini ele aldığımız analiz kısmında şekil itibariyle iki gazetenin de köşe yazılarının uzun ve gündemin çok yoğun olduğu çıkarımını yapmak mümkündür. Her iki gazete de içerik açısından Obama'nın tarafsızlığı, sorumsuzluğu ve Türkiye ile olan ilişkilerinin samimiyetini yitirmiş olmasını manşete taşımıştır. Donald Trump ve Hillary Clinton'ın başkan seçilmesi konusu dünya ve Türkiye gündeminde sıkça yerini alması bu ay iki gazeteye de yansımıştır. Sabah Gazetesi manşetlerinde ve köşe yazılarında daha çok Hillary Clinton'ın açık ara farkla önde olduğunu söylerken Hürriyet Gazetesi Trump ne kadar çapkın ve sert olsa da Amerikan başkanı olacağını vurguluyor. Sabah ve Hürriyet Gazetelerinin söylemlerinde Clinton'ın 'FETÖ'ye başkanı'nın ortaya çıkmasından sonra birçok köşe yazarı Clinton'ı FETÖ'nün destekçisi olmakla suçlamaktadır. Her iki gazete de söylemlerinde, seçim sonrasında ABD gibi dünyayı etkileyen bir süper gücün

gelecekte dünyaya ve Türkiye'ye kazandıracaklarının ve kaybettireceklerinin neler olacağını tartışmışlardır.

3.4. Hürriyet Gazetesi ve Sabah Gazetesi Arasındaki Söylemsel Farklılıklar

Sabah Gazetesinde ve Hürriyet Gazetesinde 2016 ABD Başkanlık Seçimlerini, Türkiye'nin iç ve dış politikasına etkilerinin sık sık yansıtıldığı haberlerde izlemek mümkündür. Haber başlıkları incelendiğinde, her iki gazetenin de haber seçimleri arasında, söylem dili açısından birtakım farkların bulunduğu tespit edilmiştir. Seçilen haberlerin gündemdeki önemine göre haberlere yansıtılmasındaki söylemsel farklılıklar bu bölümün konusudur. 2016 ABD Başkanlık Seçimlerinin Türkiye'nin iç ve dış politikasına yansımaları açısından gündeme etki eden haberler arasındaki söylemsel farklılıklar aşağıdaki gibi değerlendirilmiştir.

Sabah Gazetesinin 1 Ağustos tarihinde “Cumhurbaşkanı Erdoğan: ‘ABD ayak sürerese iş başka yere gider, Adam darbe yapmaya kalkıyor, hala delil istiyorsunuz Dostluğumuzu sorgulatacak bir pozisyona düşmesini istemeyiz’²⁹⁸ şeklinde atmış olduğu manşetle Hürriyet Gazetesinin aynı tarihte “ABD’li komutana darbeci telefonu”²⁹⁹ başlığı ile paylaştığı haber farklılık göstermektedir. Sabah Gazetesi Türkiye'nin iç politikasına yansıyan noktalarını ABD üzerinden doğrudan suçlayıcı bir tonla ve Erdoğan'ın sözleriyle göstermektedir. Sabah Gazetesinde ABD ile olan ilişkilerin geleceğini ABD'nin atacağı adımların belirleyeceği ve dostluğu zedeleyecek adımlar atıldığında ortaklığın tehlikeye girebileceği vurgulu söylemde Erdoğan, kesin ve ciddi bir söylem kullanmıştır. Hürriyet Gazetesinin manşeti ise

²⁹⁸ “Cumhurbaşkanı Erdoğan: ‘ABD ayak sürerese iş başka yere gider”, **Sabah**, 01.08.2016, s.16

²⁹⁹ “ABD’li komutana darbeci telefonu”, **Hürriyet**, 01.08.2016

içerik ve başlık olarak farklı darbecilerin ABD Orgeneral Joseph Dunford'u arayarak yardım istemeleri üzerine yazılmış bir habere aittir. İlk teması kuranın darbeciler olduğu mesajı, darbeden ABD'nin sorumlu olduğuna dair kanıyı sorgulatabilecek niteliktedir.

Sabah Gazetesinde "ABD eski Ankara Büyükelçisi James Jeffry FETÖ'yü "Meşru olmayan gizli bir güç" olarak tanımladı ve ekledi: Gülen örgütü, darbenin arkasında, benim bu konuda hiç şüphem yok"³⁰⁰ şeklinde uzunca atılan bu haber başlığı Hürriyet Gazetesinde atılmamıştır. İlk defa ABD yetkilisinden FETÖ'nün darbenin arkasında olduğuna dair ve "bu konuda hiç şüphem yok" ifadesiyle güçlenen bir şekilde ABD yetkilisinin ciddi ve kesin kararlı konuştuğu görülmektedir. Hiçbir vesileyle ABD yetkilisinin gazete manşetlerinde bu kadar net konuşmadığı belirlenmiştir.

Hürriyet Gazetesinin "ABD Başkanlık Sisteminin Modeli"³⁰¹ manşetinin haberinde Türkiye'nin başkanlık sistemi modelini örnek aldığını ve parlamenter sistemle yönetilen bir ülkenin sistemine başkanlık modelinin nasıl duracağı hususunda tartışmalar yaptığını iletilmektedir. Hürriyet Gazetesi Türkiye'nin iç siyaseti ve anayasasında yaklaşmakta olan değişikliğin ayak seslerini erkenden manşete taşımıştır. Bu haber Hürriyet'in ABD ile Türkiye arasındaki iletişimin kopmamasına özen gösterdiğinin bir başka örneğidir. Sabah Gazetesi, Türkiye'deki yaşanılacak bu değişiklikleri bu kadar erken bir tarihte haber yapmamıştır. Türkiye'deki başkanlık sistemi tartışmaları, TSK'nın değişen yapısı ve birçok kurumun yeniden inşa edilmesi açıkça göstermektedir ki Türkiye'nin geçmişte

³⁰⁰ "ABD eski Ankara Büyükelçisi James Jeffry FETÖ'yü "Meşru Olmayan Gizli Bir Güç", **Sabah**, 08.08.2016, s.16

³⁰¹ "ABD Başkanlık Sisteminin Modeli", **Hürriyet**, 02.08.2016, s.16

olduğu gibi bugün de ABD'nin uyguladığı uluslararası politikaları iç ve dış politikasında yakından takip etmektedir.

“Numan Kurtulmuş: ABD Empati Yapsın”³⁰² manşeti ile verilen haberin sadece Hürriyet Gazetesinde yer alması, Sabah Gazetesinde yer almaması ilginçtir. Burada Numan Kurtulmuş'un hitap ettiği kitlenin Türk iç kamuoyu olmaktan ziyade Amerikalı yetkililer olduğunu düşünebiliriz. Hürriyet'in Johnson Mektubundan beri devam ettirdiği tarihsel misyonunu 15 Temmuz sonrasında da devam ettirmektedir ve Amerikalı yetkililerle kurulacak diyalogda bu şekilde bir rol üstlenmektedir.

“ABD'li General Dunford: Ankara Temaslarını Anlattı: ‘Suçlayıcı Bir Ton Yoktu’”³⁰³ haberin içeriğini Hürriyet Gazetesi uzun tutmuştur. Diğer gazetelerin de haberlerine yer veren ve bu gazeteleri aracı olarak kullanan Hürriyet, ABD'yle Türkiye'nin arasını bozmaya çalışanların olduğuna vurgu yapmıştır. Sabah Gazetesinde böyle bir habere yer verilmemiştir. Sabah Gazetesinde daha çok Türkiye'nin iç siyasi olayları ve Türkiye yetkililerinin çarpıcı açıklamalarına yer verildiği görölmektedir. Hürriyet Gazetesi ise ABD yetkililerin Türkiye ile ilgili söylemlerine yer vermiştir. Bu nedenle Sabah Gazetesi ve Hürriyet Gazetesinin söylemleri arasında farklılıklar görölmektedir. Bu durumun bir diğer örneği de ABD Büyükelçisi John Bass'ın Hürriyet'e verdiği demeçtir. Hürriyet Gazetesi, “ABD Büyükelçisi John Bass darbe suçlamalarına yanıt verdi: Derinden İnciniyorum”³⁰⁴ haberini manşetten vermiştir. Bu demeç kendine Sabah Gazetesinde Hürriyet Gazetesindeki kadar geniş bir yer bulamamıştır. Türkiye'nin ‘suçlayıcı yorumlar’ yaptığını iddia eden ABD yetkilisi ABD'nin yasadışı bir eylemde bulunmadığına

³⁰² “Numan Kurtulmuş: ABD Empati Yapsın”, **Hürriyet**, 02.08.2016, s.24

³⁰³ “ABD'li General Dunford: Ankara Temaslarını Anlattı: ‘Suçlayıcı Bir Ton Yoktu’”, **Hürriyet**, 03.08.2016, s.19

³⁰⁴ “ABD Büyükelçisi John Bass darbe suçlamalarına yanıt verdi: Derinden İnciniyorum”, **Hürriyet**, 06.08.2016, s.22

dikkat çekerek Türk yetkililerinin açıklamalarından rahatsız olduklarını dile getirmiştir. Uzun bir başlık ve uzun bir haber içeriğiyle manşete çıkması açısından, Sabah Gazetesinde mevcut olmayan haber verme şeklindedir.

Hürriyet ve Sabah Gazetesinin Yenikapı Mitingi ile ilgili manşetlerinde iade görsel ve içerik olarak açık mesaj vermeyi seçtikleri görülmektedir. Ortak konu millet, birlik ve beraberlik ruhu olmuştur. Askeri ilişkilerin milli menfaatlerle yürütülmesi doğrultusunda,

Van Dijk'ın önerdiği eleştirel söylem çözümlemesi modelinde üretildiği toplumun, politik, ekonomik, kültürel ve toplumsal dinamikleriyle birlikte bir bağlam içerisinde incelenmesi gereken haber söyleminde, güç ve iktidar ilişkilerinin, toplumsal eşitsizliklerin, söylemsel yapı ve stratejilerle nasıl inşa edildiğini analiz etme çabası burada karşımıza çıkmaktadır.³⁰⁵

Bu hususta bu söylem, Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi, bürokratik ve askeri yapısını tamamen değiştirerek yeni bir ortam inşa etmesinde işlevseldir. 'Milliyetçi duruş, Ortak duruş' gibi ifadeler bir düşmana karşı iktidar tarafından oldukça sık kullanılarak toplumda bir görüş yaratmak için yapılan çağrılardır. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın 8 Kasım 2016 ABD Başkanlık seçimlerine giderek yaklaştığında söylemlerinin dış politika açısından aylar öncesinde başlayan farklılaşmayı yansıttığı gözlemlenmektedir. Ekim ayında özellikle daha keskin ve sert ifadeler kullandığı, manşetlere çıkan söylemlerine Sabah Gazetesi daha çok yer vermiştir. Sabah Gazetesi köşe yazarları Obama'yı FETÖ imamı olarak düşünmekte ve Hillary'nin bağış kampanyalarına destek vermesi açısından Hillary'yi ağır eleştirilere maruz bırakmışlardır. Hürriyet Gazetesi ise "Hillary mi Trump mı?"

³⁰⁵ Sibel Karaduman, *Eleştirel Söylem Çözümlemesinin Eleştirel Haber Araştırmalarına Katkısı ve Sunduğu Perspektif*, <http://dergipark.gov.tr/>, (Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Güz 2017) s.33

sorusuna eşit derecede eleştirel bakışla yaklaşmışlar ikisinin getireceği avantaj ve dezavantajları tartarak söylemlerine yer vermişlerdir.

SONUÇ

2016 ABD Başkanlık seçimlerine son üç ay kala Türkiye Cumhuriyeti'nin iç politikasında derin yansımaları olan 15 Temmuz darbe girişiminin yaşanması, Türkiye tarihinde iç ve dış politikanın yüksek derecede kesiştiği yeni bir dönemin başlamasına neden olmuştur. Recep Tayyip Erdoğan'ın ABD Başkanı Barack Obama ile ilişkisi, 1 Ağustos 2016 tarihinde ABD'nin Türkiye'nin iç politikasında yaşananlara kayıtsız kalması ve Erdoğan'ın "ABD ayak sürerse iş başka yere gider,"³⁰⁶ sözleriyle başlayan süreçte tarihsel bir dip noktaya inmiştir. Ağustos, Eylül ve Ekim 2016, bu nedenle basına yansımaları açısından dikkatle incelenmesi gereken bir dönemdir.

Bu çalışmada 2016 ABD Başkanlık Seçimi öncesinde Ağustos, Eylül ve Ekim ayını kapsayan dönemde, Türkiye'nin iç ve dış politikasına önemli derecede etki eden olayların siyasi diyalog, stratejik ortaklık ve iç siyasetteki huzur ve barışa yansımaları değerlendirilmektedir. 2016 Amerikan başkanlık seçimlerinin Türkiye'nin iç ve dış politikasına yansımaları ile ilgili olarak Sabah Gazetesinin ve Hürriyet Gazetesinin süreçle ilgili yayınladığı haberler analiz edilmiştir. Bu iki gazetenin Amerikan seçimlerinin 15 Temmuz arka planında Türkiye'nin iç kamuoyuna yansımaları ile ilgili duruşları, konuya nasıl yaklaştıkları, haberlerin içeriklerine ne tür anlamlar yükledikleri, satır aralarında verdikleri mesajlar ile birlikte değerlendirilmiştir. Analizlerde, gazetelerin ideolojik duruşlarının söylemleriyle nasıl ilişkilendiğine dair inceleme yapılmaya çalışılmıştır. Haber söylemi hakkında gerçekleştirilen çalışmalar, haber metninde hakim toplumsal

³⁰⁶ "ABD Ayak Sürerse İş Başka Yere Gider", **Sabah**, 01.08.2016, s.16

anlamaların nasıl kurulduğunu, nasıl bilgi üretildiğini ve bu bilginin özne konumunu açığa çıkarmayı amaçlamaktadır. 2016 Amerikan başkanlık seçimlerinin Türkiye'deki iç kamuoyuna yansımalarına etki eden Sabah ile Hürriyet Gazetelerinin, Türkiye ile ABD arasında yürütülen diyalog süreci ile ilgili yayımladıkları haber metinleri, tarafların konumlarından bağımsız değildir. Söz konusu gazetelerin bu konumları, aynı sürece ilişkin yaptıkları haberlerde farklılıklara yol açmıştır. Buna göre, Sabah ile Hürriyet Gazetelerinin yaptığı haberler, eleştirel söylem analizine tabi tutularak, söz konusu gazetelerin, müzakere sürecindeki tarafların pozisyonlarını söylemsel olarak yeniden nasıl ürettikleri tespit edilmiştir.

Ağustos ve Ekim 2016 tarihleri arasında Türkiye'nin iç basınına yansıyan ABD ile süreci açısından gündeme etki eden gelişmeler, örnek olay olarak seçilmiştir. Belirtilen tarih aralığı içerisinde Sabah Gazetesi ve Hürriyet Gazetelerinin aynı gelişme ile ilgili yayınladıkları haberler karşılaştırılmıştır. Her iki gazetenin gündemle ilgili yayınladıkları haberlerin birçok başlıkta aynı tarihte yayınlandığı tespit edilmiştir. Bu haberler Van Dijk'in geliştirdiği eleştirel söylem analizi yöntemine göre incelenmiştir.

Sabah ve Hürriyet Gazetelerinin haberlerini Ağustos, Eylül, Ekim 2016 aylarında başa baş gittiğini ama Hürriyet Gazetesinde uzun başlık ve manşetlere, köşe yazılarına daha çok yer verildiği görülmüştür. Bu durumda Hürriyet Gazetesinin haber sayısının fazla olmasından konuya ilginin yüksek olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Aynı zamanda Hürriyet'in Amerikan yetkililerin ifadelerini de manşete çıkarmış olması bu sayıyı daha da yükseltmiştir. Sabah Gazetesinde toplamda 35 adet haber manşete çıkmıştır. Sabah Gazetesi haber başlıklarına Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın FETÖ'nün 'hain, sinsi ve kötü bir yapı'

olduğuna dair söylemleriyle ilgili 15 manşet çıkarmış, Erdoğan'ın söylemini çoğaltmıştır. ABD'nin FETÖ ile işbirliği yapması hakkında 6 haber başlığı atmıştır. Obama'nın Gülen'le ilgili ifadeleri 4 kez habere konu olmuştur. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Türkiye'nin iç siyasi hayatına yansıyan kısmında dış düşmanlara karşı 'milli birlik ve beraberliği' canlı tutma vurgusu 5 kez manşete çıkmıştır.

Hürriyet Gazetesinde ise 55 adet manşet incelenmiştir. Ayrıca Hürriyet ABD yetkililerin FETÖ ile ilgili attıkları adımlara dair ifadelerini içeren sözleri 5 kez manşete çıkarmıştır. ABD'nin FETÖ elebaşını iade etmesi hakkında ise 6 kez başlık atılmıştır. Darbenin arkasında ABD'nin olduğu hususunda 4 haber manşete çıkmıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Türkiye'nin iç siyasi hayatına yansıyan kısmında 'milli birlik ve beraberliği' canlı tutmak adına 2 konuşması manşette yer bulmuştur. Fetullah Gülen hakkında Türkiye ve ABD ilişkileri 5 kez başlık olmuştur. Hürriyet Gazetesinde Obama'nın söylemlerine dair habere çıkan manşet Sabah Gazetesi kadar sık görülmemiştir. Obama özellikle Sabah Gazetesi tarafından düşmanlaştırılmıştır.

Bu çalışmada gerçekleştirilen eleştirel söylem analizi sonucunda, Sabah ve Hürriyet Gazetelerinin haberlerini 3 ay boyunca her aya göre değişim gösteren temalar üzerinden hazırladıkları görülmüştür. Buna göre Ağustos ayının teması FETÖ liderinin iadesi iken Eylül ayında dış düşmana karşı milli birlik, Ekim ayında ise düşmanlaşmış Obama ve onun devamı olarak görünün Clinton'dır. Sabah Gazetesi doğrudan Erdoğan'ın sözlerinden manşet atarken Hürriyet Gazetesi ABD ile diyalogun önünü kesmeyecek, doğrudan olmayan ve aracı kullanan manşetler atmıştır. Bu sürecin bu şekilde incelenmesi, Türkiye'nin stratejik ortağı ve müttefiği olan ABD ile olan ilişkisinin girdiği çıkmazı bir kere daha açığa çıkarmıştır.

KAYNAKÇA

1. KİTAPLAR VE MAKALELER

Açıkses, Erdal ve Rahmi Doğanay, *Amerika'nın Yüz Yıllık Ortadoğu Hayali Chester Projesi*, Fırat Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Yayınları, Elazığ 2010

Ağır, Osman, *Türkiye'de Siyaset ve Uluslararası İlişkiler Alanında Güncel Tartışmalar 'Yeni Anayasa, Arap Baharı, Güvenlik ve Terör'*, Seçkin Yayın, Birinci Baskı, Haziran 2017, Ankara

Ağır, Bülent Sarper, *Bush Doktrini: Küresel Bir İstikrar Hegemonik Arayışı mı?*, Uluslararası İlişkiler Akademik Dergi, Cilt 3, Sayı 12, Kış 2006 -2007

Akyasan, Elif, *Türk Basınına Göre Türkiye-Amerika Birleşik Devletleri İlişkileri (1970-1980)*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2010

Aksoy, İlhan ve Yavuz Güler, *Türk-Amerikan İlişkilerinin Politik ve Ekonomik Boyutu*, Gazi Kitabevi Yayınları, Eylül, 2010

Akkor, Mahmut, *II. Dünya Savaşı'nın Sonu ve Truman Doktrinin Ortaya Çıkışı*, Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi, Sayı 2, Güz 2017

Arı, Tayyar, *Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika*, Marmara Kitap Merkezi Yayıncılık, 8. Baskı, Bursa, Kasım 2009

Ataöv, Türkkaya, *Amerika, Nato ve Türkiye*, Aydınlık Yayınevi, Ankara, Birinci Baskı, 1969

Bayram, Mürsel, *Soğuk Savaş Dönemi Türk Amerikan İlişkilerinin Sürekliliğinde Askeri Darbelerin Rolü*, Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 1, 2015

Behramoğlu, Namık, *Türkiye-Amerikan İlişkileri (Demokrat Parti Dönemi)*, Yar Yayınları, İstanbul, 1974

Bekata, Hıfzı Oğuz, *Dış Politika ve Türkiye*, Kardeş Matbaası Yayınları, Ankara, 1975

Birdişli, Fikret, *Dış Politikada Yöntem ve Türk Dış Politikası*, 2018

Bozkurt, Bünyamin, *Türkiye-Amerika İlişkileri (1960-1971)*, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul 2006

Bulut, Semih, *Atatürk Dönemi Türkiye-ABD İlişkileri (1923- 1938)*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara 2010

Çavuşoğlu, Hüseyin, *Süleyman Demirel'in Siyasal Hayatı ve Kişisel Özellikleri*, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 21, sayı. 3, 2016

Çınar, Murat, *Uluslararası İlişkilerde Müttefiklik Kavramı ve Bu Çerçeve Türkiye-Amerika Birleşik Devletleri İlişkisinin Değerlendirilmesi*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nisan 2014

Daban, Cihan, *Turgut Özal Dönemi Türkiye Dış Politikası*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, Cilt 17, sayı:33, Nisan 2017

Demir, Ali Faik, *Türk Dış Politikasında Liderler Süreklilik ve Değişim Söylem ve Eylem*, Bağlam Yayınları, Birinci Basım, Mayıs 2007

Dilek, Mehmet Saik, “*Büyük Güçlerin Politikaları ve Briand-Kellogg Paktı*”, Uluslararası İlişkiler, Cilt 10, Sayı 37, Bahar 2013

Erhan, Çağrı, *Türkiye Amerikan İlişkilerinin Tarihsel Kökenleri*, İmge Kitabevi, Birinci Baskı, Ankara, Mayıs 2001

Erişen, Cengiz ve Barış Kesgin, Ertan Efegil, Erdoğan, M. Murat, *Dış Politika Analizi*, T.C Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayınları Ders Kitabı

Efegil, Ertan, *Dış Politika Analizi Ders Notları*, Nobel Yayıncılık, 1. Basım, Ankara, Şubat 2012

Efegil, Ertan ve Rıdvan Kalaycı, *Dış Politika Teorileri Bağlamında Türk Dış Politikasının Analizi Cilt 1*, 1. Basım, Nisan 2012, Nobel Yayıncılık

Ertem, Barış, *Türkiye-ABD İlişkilerinde Truman Doktrini ve Marshall Planı*, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 12, Sayı 21, Haziran 2009

Geçikli, Recep Murat, *Menderes Hükümetleri Dönemi Türk-Amerika Birleşik Devletleri İlişkileri (1950-1960)*, Atatürk Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi, Erzurum 2014

Gözen, Ramazan, *Amerikan Kısılcığında Dış Politika: Körfez Savaşı, Turgut Özal ve Sonrası*, Liberte Yayınları, I.Baskı, Ankara 2000

Gönlübol, Mehmet, *Dış Politika 'İç Etkenler Açısından Bir Dış Politika İncelemesi'*, Ulusal Basımevi, Ankara, 1969

Gündoğan, Ünal, *Amerika Birleşik Devletleri ve Dünya*, Srt Yayınları, 2016, İkinci Baskı, Ankara

Gürevin, Evşen, *2000'li Yıllarda Türkiye ve Proaktif Dış Politika*, Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2014

Güler, Yavuz, *Osmanlı Devleti Dönemi Türk-Amerikan İlişkileri (1794-1914)*, Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 6, Sayı 1, Kırşehir, 2005

Hook, Steven W. ve Spanier, John, çev. Özge Zihnioğlu Tanırlı, *İkinci Dünya Savaşı'ndan Günümüze Amerikan Dış Politikası*, İnkılap Yayınevi, Birinci Baskı, İstanbul 2014

Horasan, Cem, *Türk Basınına Göre Demokrat Parti Döneminde Türkiye-Amerika Birleşik Devletleri İlişkileri*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010

İnan, Süleyman ve Ercan Haytoğlu, *Yakın Dönem Türk Politik Tarihi*, Anı Yayınları, Ankara 2006

İnan, Kamran, *Dış Politika*, Ötüken Yayınları, 2. Baskı, İstanbul, 2003

Karakaş, Nuri, *Türk-Amerikan Siyasi ilişkileri (1939-1952)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, I. Baskı, Ankara 2013

Karakaş, Nuri, *Türk Amerikan Siyasi İlişkileri (1939-1952)*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İzmir 2008,

Karpat, H.Kemal, *Türk Dış Politikası Tarihi*, Timaş Yayınları, I. Baskı, Mayıs 2012, İstanbul

Karakaş, Nuri, Amerikan “*Ödünç Verme ve Kiralama*” Yardımlarında Türkiye, Tarih İncelemeleri Dergisi, Cilt 24, Sayı 1, Temmuz 2009

Kissenger, Henry, çev. İbrahim H. Kurt, *Diplomasi*, İş Bankası Yayınları, Ankara, 1998

Köse, Hulusi, *II. Dünya Savaşı Sonrası Türk-Amerikan İlişkileri (1945-50)*, İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2010

Köse, İsmail, *ABD’de Türk-Amerikan Lozan Antlaşması’nın Onay Tartışmaları ve Onay Taraftarlarının Yayınlanmış Olduğu Kitapçık*, Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı: 44, Temmuz-Aralık 2014

Kramer, Heinz, çev. Ali Çimen, *Avrupa ve Amerika Karşısında Değişen Türkiye*, Timaş Yayınları, 2. Baskı, Eylül 2001, İstanbul

Koç, Şanlı Bahadır, *Yeni ABD Başkanı Barack Obama ve Türkiye Amerika İlişkileri*, Stratejik Analiz Sayı 104, 2001, Cilt 9, ss: 22-32

Kocaoğlu, Mehmet, *Uluslararası İlişkiler Teorileri, Aktörleri, Hukuku, Diplomasi, Ekonominin Rolü, Dış Politika Uyuşmazlıkların Çözümü*, Ankara, 1993

Kurtbağ, Ömer, *Obama Döneminde Türkiye-Amerikan İlişkileri: Model Ortaklıktan Eksen Kaymasına İniş Çıkışlar ve Ayrışan Çıkarlar*, Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi, Cilt 3, 2015

Manisalı, Erol, *AKP, Ordu, Amerika Üçgenindeki Türkiye*, Truva Yayınları, 1.Baskı, 2007 Aralık, İstanbul

Oran, Baskın, *Türk Dış Politikası Cilt I:1919-1980*, İletişim Yayınları, Onyedinci Baskı, İstanbul 2012 , s.131

Özdal, Habibe ve Osman Bahadır Dinçer, Mehmet Yegin, *Mülakatlarla Türk Dış Politikası*, Usak Yayınları, İkinci Baskı, Cilt 1, Ankara Eylül 2010

Sander, Oral, *Türk-Amerikan İlişkileri (1947-1964)*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara 1979

Sezer, Duygu, *Kamoyu ve Dış Politika*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No: 339, Ankara, 1972

Smith, Steve, Amelia Hadfield ve Tim Dunne, çev. Nasuh Uslu, *Dış Politika Teoriler, Aktörler, Örnek Olaylar*, Uluslararası ilişkiler Kütüphanesi Röle Akademi Yayıncılık, 2. Basımdan Çeviri, İstanbul Eylül 2016

Soysal, Mümtaz, *Dış Politika ve Parlamento Dış Politika Alanındaki Yasama-Yürütme İlişkileri Üzerine Karşılaştırmalı İnceleme*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, No: 183-165, 1964, Ankara

Sönmezoğlu, Faruk ve Özgün Erler Bayır, '*Dış Politika Karşılaştırmalı Bir Bakış*', İstanbul, Der Yayınevi, Kasım 2014

Sönmezoğlu, Faruk, *Uluslararası Politika ve Dış Politika Analizi*, Filiz Kitabevi, İstanbul, 1989

Ural, Abdullah, *11 Eylül Sonrası ABD'nin Ortadoğu Politikası ve Türkiye'ye Yansımaları*, Akademik Kitaplar Yayınevi, Birinci Baskı, İstanbul, Ağustos 2009

Uslu, Nasuh, *Çatlak İttifak: 1947'den Günümüze Türk Amerikan İlişkileri*, Nobel Akademik Yayıncılık, Birinci Basım, Ankara, Ocak 2006

Uzunca, Suphi, *Amerika Cumhurbaşkanları*, Coşkun Matbaası, Aydın, 1955

Uzgel, İlhan, *Ulusal Çıkar ve Dış Politika*, İmge Yayınevi, 1. Baskı, Mayıs 2004, Ankara

Tansel, Ömer, *Demokrat Parti Dönemi Kıbrıs Politikası*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 2010

Telatar, Gökhan, *Yeni Muhafazakarlar, Demokrasinin Yayılması ve Amerikan Dış Politikası*, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 67, No.3, 2012

Türkmen, Füsun, *Obama Dış Politikası'nın Genel Değerlendirmesi ve Türkiye*, Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi, Nisan 2016

Tuncer, Hüner, *Eski ve Yeni Diplomasi*, Ankara, Dış Politika Enstitüsü, 1991

Yalçın, Semih, haz. İsmigül Çankaya, *Milli Mücadele Dönemi Türk Amerikan İlişkileri*, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2002, Master Tezi

Yavuz, Bige Sükan, *Fransız Arşiv Belgelerinin Işığında Chester Demiryolu Projesi*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Kasım 1999-2003

Yetim, Mustafa ve Ramazan Erdağ, *“Uluslararası İlişkilerde Eleştirel Söylem Analizi: Revizyonist Söylemin Gelişimi”*, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 5, (1), Nisan 2018

Yılmaz, Sait, *Türkiye'deki Amerika İkili İlişkiler ve ABD'nin Örtülü Operasyonları*, Kaynak Yayınları, I. Basım, Mart 2014

W.Hook, Steven ve John Spainer, çev.Özge Zihnioğlu Tanırlı, *İkinci Dünya Savaşı'ndan Günümüze Amerikan Dış Politikası*, İnkılap Yayınevi, Birinci Baskı, İstanbul

2. GAZETE VE İNTERNET KAYNAKLARI

Ateş, Davut, “İttifak/Bütünleşmenin İç Politikadaki İzdüşümü: Türkiye'nin Geleneksel İç Tehditleri ve Atanmışlar/Seçilmişler Gerginliği”, <http://www.uidergisi.com.tr>, Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 5, Sayı 19, (Güz 2008), (18 Ocak 2019)

Atlıoğlu, Yasin, *İslam Konferansı Örgütü ve Türkiye*, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/129/islam_konferansi_organu_iko_ve_turkiye, (27.05.2018)

Akçam, Mehmet, *14. Yılında 1 Mart Tezkeresini Anlamak*, <https://www.stratejikortak.com/2017/03/14-yilinda-1-mart-tezkeresi.html>, (25.05.2018)

Ak, Ömer, *Liderlik Profili Analizi ve Dış Politika: Turgut Özal ve Recep Tayyip Erdoğan*, <https://abs.cu.edu.tr>, (20 Ocak 2019)

Ararat, Osman N., *1 Mart Tezkeresinin Önemi*, <http://ankaenstitusu.com/1-mart-tezkeresinin-onemi/>, (25.05.2018)

Alkın, M. Cengiz, *Liderlik Özellik ve Davranışlarının Belirlenmesi ve Konuyla İlgili Olarak Yapılan Bir Araştırma*, Edirne, <http://dspace.trakya.edu.tr>, Yüksek Lisans Tezi, Temmuz 2006, (21 Ocak 2019)

Aydın, Mustafa, “Uluslararası İlişkilerin “Gerçekçi” Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Krtiği”, <http://www.uidergisi.com.tr/>, Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt1, Sayı 1, (Bahar 2004)

Aydın, Mustafa, *Uluslararası İlişkilerde Yaklaşım Teori ve Analiz*, <http://dergiler.ankara.edu.tr>, (17 Ocak 2019),

Balcı, Ali, “*Dış Politika*”: *Yeni Bir Kavramsallaştırma Bağlamında Egemenlik Mitinin Analizi*”, <http://www.uidergisi.com.tr>, Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 7, Sayı 28 (Kış 2011), (17 Ocak 2019)

Baylis, John, “*Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı*”, <http://www.uidergisi.com.tr>, Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 5, Sayı 18, (Yaz 2008), (20 Ocak 2019)

Biçer, Savaş, *Ulusal Güvenlik ve İstihbarat Sisteminde Geleneksel Anlayıştan Modern ve Değişen İhtiyaçlar Dönemine Geçiş*, <http://dergipark.gov.tr/>, (21 Ocak 2019)

Bozdağlıoğlu Yücel ve Özen, Çınar, “*Liberalizmden Neoliberalizme Güç Olgusu ve Sistemik Bağımlılık*”, <http://www.uidergisi.com.tr>, Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 1, Sayı 4 (Kış 2004), (22 Ocak 2019)

Bozkurt, İbrahim, *II. Dünya Savaşı Sonrası Amerikan Missouri Zırhlısı'nın İstanbul Limanı'nu Ziyareti Üzerine Değerlendirmeler*, ÇTTAD, Güz 2007, <https://dergipark.org.tr/download/article-file/233325>

Çavuş, Tuba, *Dış Politikada Yumuşak Güç Kavramı ve Türkiye'nin Yumuşak Güç Kullanımı*, <http://iibfdergisi.ksu.edu.tr>, (Erişim Tarihi 18 Ocak 2019)

Darbeler ve ABD, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/darbeler-ve-abd>, (Erişim Tarihi: 26.05.2018)

Duman, Çağdaş, *I. Körfez Savaşı*, http://www.tasam.org/tr-TR/Icerik/40063/1_korfez_savasi, (26.05.2018)

Durmuş, Remzi, *Geçmişten Günümüze Türk-Amerikan İlişkileri*, www.tasam.org, (22.05.2019)

Düzgit, Senem Aydın, “*Post-Yapısalcı Yaklaşımlar ve Uluslararası İlişkilerin Temel Kavramları*”, <http://www.uidergisi.com.tr>, Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 12, Sayı 46, (25.01. 2019)

Doyuran, Levent, *Medyatik Bir Çalışma Olarak Eleştirel Söylem Çözümlemesi*, Erciyes İletişim Dergisi, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/516394>, (26.01.2019)

Erhan, Çağrı ve Ersin Embel, *Türk Dış Politikasında Karar Vericileri Yönlendiren Yapısal Faktörler*, 2015, sayı72, <http://bilig.yesevi.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/157-published.pdf>, (26.05.2018)

Erhan, Çağrı, *Osmanlı-Amerikan Siyasi İlişkileri (1776-1917)*, Doktora Tezi, 2000, <http://www.cihanharbi.com/osmanli-amerikan-siyasi-iliskileri>, (21.05.2019)

Efegil, Ertan, *Bush Doktrini ve Dünya Güvenliğine Etkileri*, Türkiyat Araştırmaları, dergipark.gov.tr, (21.05.2018)

Efegil, Ertan, ‘*Küreselleşen Dünyada, Devletlerin Daha Demokratik Dış Politika Karar Verme Sürecine İhtiyacı Vardır*’, 21 Aralık 2009, <http://www.tasam.org/tr>, (15.01. 2019)

Erdoğan, Emre, *Dış Politikada Siyasallaşma: Türk Kamoyunun “Davos Krizi”ve Etkileri Hakkındaki Değerlendirmeleri*, <http://www.uidergisi.com.tr>, Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 10, Sayı 37, Bahar 2013, (17 .01.2019),

Ereker, Fulya, “Dış Politikayı Analiz Etmek: Dış Politika Analizinde Yapan-Yapı Sorunu”, <http://www.uidergisi.com.tr>, Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 9, Sayı 36, (Kış 2013)

Erdağ, Ramazan, *Kitap İncelemesi “Ali Balcı, Türkiye Dış Politikası, İlkeler, Aktörler*, <http://www.uidergisi.com.tr/>, Uluslararası İlişkiler Akademik Dergisi, (12.01.2019)

Göktepe, Cihat, *Kıbrıs Meselesi’nde Kriz süreci ve Türkiye (1964-1974)*, <http://www.ayk.gov.tr/>, (27.05.2018)

Gözen, Ramazan, Uluslararası İlişkiler Teorileri, <https://www.iletisim.com.tr>, (22.01.2019)

Gürkaynak, Muharrem ve Serhan Yalçın, “Uluslararası Politikada Karşılıklı Bağımlılık ve Küreselleşme Üzerine Bir İnceleme”, <http://www.uidergisi.com.tr>, Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 6, Sayı 23, (Güz 2009), (18.01. 2019)

Güleç, Cansu, *Dış Politika Analizinde Karar Verme Süreci Ve Karar Verme Modelleri*, <http://dergipark.gov.tr>, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2018, (19.01.2019)

Hatipoğlu, Emre, Osman Zeki Gökçe, Berkay Dinçer ve Yücel Saygın, “Sosyal Medya ve Türk Dış Politikası: Kobani Tweetleri Üzerinden Türk Dış Politikası Algısı”, <http://www.uidergisi.com.tr>, Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 13, Sayı 52, 2016, (21.01. 2019)

İpek, Özlem, *Dış Politikada Medyanın Rolü*, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/516065>, Temmuz 2018

Karabulut, Bilal, *Birinci Dünya Savaşı ve Uluslararası İlişkilerde İdealizmin Yükselişi*, <http://dergipark.gov.tr/>, Cilt 8, Sayı 15, Kış 2014, (23.01. 2019)

Karaduman, Sibel, *Eleştirel Söylem Çözümlemesinin Eleştirel Haber Araştırmalarına Katkısı ve Sunduğu Perspektif*, <http://dergipark.gov.tr/> , Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, Güz 2017

Karakaş, Nuri, *Ermeni Meselesi ve Amerikalı Misyonerler*, <http://turksandarmenians.marmara.edu.tr/>, (21.05.2019)

Kav, Emrah, *Turgut Özal Dönemi Türk Dış Politikası*, <http://www.academia.edu>, (26.05.2018)

Keser, Ulvi, *Kıbrıs'ta 21 Aralık 1963 Kanlı Noel'i ve Kızılay*, 2012 Bahar, ss.255-304, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/233471>, (20.05.2018)

Kürkçüoğlu, Ömer, *Dış Politika Nedir? Türkiye'deki Dünü ve Bugünü*, http://www.politics.ankara.edu.tr/dergi/pdf/35/1/16_omer_kurkcuoglu.pdf, (20.04.2018)

Küçük, Anılcan, *I. Körfez Savaşı (1991)*, <http://www.tuicakademi.org/ikorfez-savasi1991/>, (25.05.2018)

Kızılkaplan, Barkın, *Bir Akıllı Güç Manifestosu: Obama!*, BİLGESAM, Temmuz 2009, <http://www.bilgesam.org/incele/1016/-bir-akilli-guc-manifestosu--obama!/#.WwvGdSOLTLY>, (24.05.2018)

Onulduran, Ersin, *İç Politika Dış Politika İlişkisi*, <http://www.bilgesam.org>, BİLGESAM, (18.01. 2019)

Önal, Tekin, Özdağ, Abdullah, *Körfez Savaşı ve Türk Dış Politikasına Etkileri*, Turkish Studies Dergisi,2016,

https://www.researchgate.net/publication/320628344_Korfez_Savasi_ve_Turk_Dis_Politikasina_Etkileri, (26.05.2018)

Özlük, Erdem, *Dengeleme mi Peşine Takılmak mı? Dış Politika Stratejilerini Yeniden Düşünmek*, <https://www.researchgate.net>, Cilt 10, Sayı 20, 2017, (18.01.2019)

Rumelili, Bahar, “*Bölgeselcilik ve İnşacılık: Kazanımlar ve Vaatler*”, <http://www.uidergisi.com.tr>, Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 12, Sayı 46

Sağır, Cenkan, Karar Verme Sürecini Etkileyen Faktörler ve Kara Verme Sürecinde Etiğin Önemi: Uygulamalı Bir Araştırma, <http://dSPACE.trakya.edu.tr/>, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Edirne, Eylül 2006

Sümer, Gültekin, *Dış Politikada Süreklilik-Değişim Çekişmesi*, <http://www.acarindex.com/>, Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt 6, Sayı: 23 ss.73-98, 2010

Singer, J.David, “*Uluslararası İlişkilerde Analiz Düzeyi Meselesi*”, <http://www.uidergisi.com.tr>, Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 3, Sayı 11 (Güz 2006), (18.01.2019)

Yanık, Lerna K. “*Liberalizm: Bir Yazın Değerlendirmesi*”, <http://www.uidergisi.com.tr>, Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 12, Sayı 46, (22.01.2019)

Yanardağ, Ayşe, *Birinci Dünya Savaşı'nın Başlangıcında Türk-Amerikan İlişkilerinin Basına Yansıması*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, <http://dergiler.ankara.edu.tr/>, Sayı: 59, Güz 2016

Yapıcı, Utku, “*Yumuşak Güç Ölçülebilir mi?*”, <http://www.uidergisi.com.tr>, Uluslararası İlişkiler Dergisi, Cilt 12, Sayı 47, (18.01.2019)

Yılmaz, Sait, *Soğuk Savaş Dönemi CIA-MIT İlişkileri*,
http://www.academia.edu/7648503/Soğuk_Savaş_Dönemi_CIA-MIT_İlişkileri,
(27.05.2018)

Tevetoğlu, Fethi, *Mustafa Kemal Paşa-General Harbord Görüşmesi Tanık ve Tercümanı: Prof.Hulusi Y. Hüseyin (Pektaş)*, <http://www.atam.gov.tr/>, (21.05.2019)

Sultan Abdülaziz Dönemi Yol ve Ulaşım Meselesi, //sultanabdulaziz.com,
(21.05.2019)

HABER KAYNAKLARI

<http://www.hurriyet.com.tr/gundem/abd-ile-stratejik-ortaklik-konusunda-mutabakata-varildi-4704855>, (24.05.2018)

Darbeler ve ABD, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/darbeler-ve-abd>, (26.05.2018)

Dış Politikada Karar Verme Süreci, Milliyet, 29 Aralık 2009,
<https://www.milligazete.com.tr/haber/1166575/dis-politikada-karar-verme-sureci>,
(22.01. 2019)

Can Acun, “ABD bayraklarının gölgesinde ikbal arayışı”, **Sabah**, 01.10.2016

Fikret Bila, ‘Darbeye Karşı “Gücü Dağıtma” Önlemi’, **Hürriyet**, 02.08.2016

İlker Başbuğ CNN Türk’te Ahmet Hakan’ın Programına Katıldı”, **Hürriyet**,
02.08.2016

ABD Genelkurmay Başkanı Dunford: ‘Ankara’da suçlayıcı bir ton söz konusu değil”, **Hürriyet**, 03.08.2016

Taha Akyol, “Yeni Dönem”, **Hürriyet**, 06.08.2016

Abdulkadir Selvi, “ABD kulisleri ve bir süpriz öneri”, **Hürriyet**, 21.09.2016

Hasan Ay, “Liderleri Yenikapı’ya davet etti”, **Sabah**, 03.08.2016

Okan Müderrisoğlu, “Obama’ya Söyledim Ya İade Ya Gözaltı”, **Sabah**, 07.09.2016

‘ABD ayak sürerese iş başka yere gider’, **Sabah**, 01.08.2016

‘ABD o teröristi iade etsin’, **Sabah**, 02.08.2016

‘Darbe Senaryosu Dışarda Yazıldı. Bu olay aktörleri içerde olan ama senaryosu dışardan yazılan bir darbe hareketidir’, **Sabah**, 03.08.2016

‘ABD’ye ikinci yazı gönderildi: Gülen Kaçarsa ABD göz yummuş demektir’, **Sabah**, 03.08.2016

‘85 koli FETÖ dosyasını inceliyor, dosyalar ABD Adalet Bakanlığı’na gönderildi’, **Sabah**, 05.08.2016

‘Rehavet Yok, Bu iş tamamen bitmedi’, **Sabah**, 07.08.2016

‘Gülen’in iadesi için ABD’den heyet gelecek’, **Sabah**, 07.08.2016

‘Obama: İade sürecini ciddiye alıyoruz’, **Sabah**, 07.08.2016

‘FETÖ ülkemize tehdidin görünürdeki maşası’, **Sabah**, 08.08.2016

ABD eski Ankara Büyükelçisi James Jeffrey FETÖ’yü “Meşru olmayan gizli bir güç”, **Sabah**, 08.08.2016

‘Akdağ: ABD’den iade işaretleri var’, **Sabah**, 15.08.2016

‘ABD’li komutana darbeci telefonu’, **Hürriyet**, 01.08.2016

‘Darbeciler Dunford’u aradı’, **Hürriyet**, 01.08.2016

‘ABD’li Komutana Fetö Dosyası’, **Hürriyet**, 02.08.2016

‘İçinde CIA Ajanı Vardı’, **Hürriyet**, 02.08.2016

‘Kurtulmuş: ABD Empati Yapsın’, **Hürriyet**, 02.08.2016

‘Gülen için ABD’ye ikinci yazı gitti’, **Hürriyet**, 03.08.2016

‘15 Temmuz Dersleri’, **Hürriyet**, 05.08.2016

‘Kerry, ‘Geçmiş olsun’a geliyor’, **Hürriyet**, 05.08.2016

‘ABD Büyükelçisi John Bass darbe suçlamalarına yanıt verdi: Derinden İnciniyorum’, **Hürriyet**, 06.08.2016

‘Amerika gizli belgelerinde Gülen’, **Hürriyet**, 07.08.2016

‘ABD’nin çıkarı zayıf bir TSK’da’, **Hürriyet**, 07.08.2016

‘Gülen’i bir oda evrakla istedik.’, **Hürriyet**, 07.08.2016

‘ABD’den Gülen için heyet geliyor.’, **Hürriyet**, 07.08.2016

‘Bozdağ: ABD bize iki soru sordu.’, **Hürriyet**, 08.08.2016

‘Erdoğan: En kısa zamanda iade bekliyorum’, **Hürriyet**, 09.08.2016

‘ABD’den Olumlu Sinyal Almaya Başladık’, **Hürriyet**, 13.08.2016

‘ABD: Türkiye ya da Gülen şeklinde tercihe gerek yok’, **Hürriyet**, 13.08.2016

‘WSJ’den sert yazı Türkiye artık güvenilir değil’, **Hürriyet**, 13.08.2016

‘PYD Menbiç’ten Çekilmeli Obamanın Sözü Var’, **Hürriyet**, 16.08.2016, s.19

‘Trump’ın ‘CIA-darbe’ tweet’leri sahte çıktı’, **Hürriyet**, 20.08.2016

‘ABD’li yetkili Gülen’in iade talebi darbe öncesiyle ilgili’, **Hürriyet**, 21.08.2016

‘FETÖ’den Clinton’a Bağış’, **Hürriyet**, 24.08.2016

‘Biden: Kürt Koridoru Olmayacak Nokta’, **Hürriyet**, 25.08.2016

‘Amerika’yla PYD Krizi’, **Hürriyet**, 30.08.2016

‘The Wall Street Journal Türkiye’nin Ortak Operasyon Önerisi Masasına Hiç Ulaşmadı’, **Hürriyet**, 31.08.2016

‘Millet Görevini Yaptı Artık Sıra Bizde’, **Sabah**, 02.09.2016

‘Obama: Türkiye DAES’e karşı önemli bir ortağımız’, **Sabah**, 03.09.2016

‘Liderlerden Erdoğan’a FETÖ’ye karşı tam destek’, **Sabah**, 04.09.2016

‘Cumhurbaşkanı Erdoğan’dan Obama ve Putin’e Öneri: Temizlenen Bölge Uçuşa Yasaklansın’, **Sabah**, 04.09.2016

‘Erdoğan’ dan Obama’ ya net mesaj: Güneyimizde terör koridoru oluşmasın’, **Sabah**, 05.09.2016

‘Wall Street Journal, Obama Seyirci Kaldı’, **Sabah**, 08.09.2016

‘Böyle Dost, Böyle Müttefik Düşman Başına, ‘ABD Kongresi FETÖ’ ye kucak açtı’, **Sabah**, 16.09.2016

‘Erdoğan BM’ de 3 Mesaj verecek’, **Sabah**, 17.09.2016

‘Mazlumların Sesi Erdoğan, Erdoğan’ ın BM Genel Kurulu’ ndaki Sözlerine Dünyadan Destek Yağdı’, **Sabah**, 17.09.2016

‘Cumhurbaşkanı Erdoğan’ dan ‘Biden’ a beş mesaj’, **Sabah**, 22.09.2016

‘Teröristi Vermiyor Darbeciyi Dinliyor’, **Sabah**, 23.09.2016

‘Erdoğan, ABD’ yi FETÖ Elebaşısının iadesi için uyardı’, **Sabah**, 23.09.2016

‘ABD’ ye sert tepki: Türkiye ile PYD’ yi aynı kefeye koymak kabul edilemez’, **Hürriyet**, 01.09.2016

‘15 Temmuz New York’ ta tartışılacak’, **Hürriyet**, 02.09.2016

‘Suriye’ de çözüm olmadan Türkiye’ de terör bitmez’, **Hürriyet**, 04.09.2016

‘Terör Koridoruna Geçit Yok, Dünya Liderleri G-20’ de konuştu’, **Hürriyet**, 05.09.2016

‘Darbecilerin Yargı Önüne çıkarılması için Obama’ dan Destek Sözü’, **Hürriyet**, 05.09.2016

‘Obama ile Menbiç Diyalogu’, **Hürriyet**, 06.09.2016

‘Türkiye’ ye Demokrasi uyarısı’, **Hürriyet**, 06.09.2016

‘Rakka Masada-ABD Gülen’ i gözaltına almalı’, **Hürriyet**, 07.09.2016

‘Veda mesajında demokrasi uyarısı yaptı’, **Hürriyet**, 21.09.2016

‘Terörist ABD’ de Saltanat Sürüyor’, **Sabah**, 04.10.2016

‘Himmat Paraları Clinton’a Gitti’, **Sabah**, 06.10.2016

‘Milletim Sandıkta Gereğini Yapacak’, **Sabah**, 30.10.2016

‘Teröristi Vermiyor Darbeciyi Dinliyor’, **Sabah**, 23.09.2016

‘Erdoğan, ABD’yi FETÖ Elebaşısının iadesi için uyardı’, **Sabah**, 23.09.2016

‘Darbeciler Dunford’u aradı’, **Hürriyet**, 01.08.2016

‘İçinde CIA Ajanı Vardı’, **Hürriyet**, 02.08.2016

‘Darbenin Arkası ABD’, **Hürriyet**, 02.08.2016

‘Gülen’e CIA Yardım Etti’, **Hürriyet**, 02.08.2016

‘Kurtulmuş: ABD Empati Yapsın’, **Hürriyet**, 02.08.2016

‘Gülen için ABD’ye ikinci yazı gitti’, **Hürriyet**, 03.08.2016

‘Gülen Giderse ABD Görmedim Diyemez’, **Hürriyet**, 06.08.2016

‘Amerika gizli belgelerinde Gülen’, **Hürriyet**, 07.08.2016

‘FETÖ’den Clinton’a Bağış’, **Hürriyet**, 24.08.2016

‘Amerika’yla PYD Krizi’, **Hürriyet**, 30.08.2016

‘ABD’ye sert tepki: Türkiye ile PYD’yi aynı kefeye koymak kabul edilemez’,
Hürriyet, 01.09.2016

‘ABD’ye Gülen Sitemi Daha neyi ispat edeceğiz?’, **Hürriyet**, 24.09.2016

Hasan Bülent Kahraman, Clinton-Trump Kapaşmasının Kodları, **Sabah**, 26.09.2016

‘Terörist ABD’de Saltanat Sürüyor’, **Sabah**, 04.10.2016

‘Himmat Paraları Clinton’a Gitti’, **Sabah**, 06.10.2016

‘Milletim Sandıkta Gereğini Yapacak’, **Sabah**, 30.10.2016

Tolga Tanış, 3 Ana Görüş Ayrılığı, **Hürriyet**, 03.10.2016

Nilgün Tekfidan Gümüş, Hillary ve Trump Suriye’de Ne Öngörüyor, **Hürriyet**,
07.10.2016

Taha Akyol, Hillary ve Trump, **Hürriyet**, 11.10.2016

Tolga Tanış, “Trump Trump Trump”, **Hürriyet**, 16.10.2019

Serhat Demirtaş, Türkiye ve ABD’nin Çekişme Lüksü Yok, **Hürriyet**, 21.10.2016

‘Erdoğan Obama ile 1 saat 25 dakika Görüştü’, **Hürriyet**, 28.10.2016

Mahmut Övür, Türkiye için Clinton mı? Trump mı?, **Sabah**, 04.10.2016

‘Himmat Paraları Clinton’a Gitti: FETÖ’nün Sözde Yardım Kuruluşu’, **Sabah**,
06.10.2016

Mehmet Barlas, ABD’nin Yazdığı Senaryolar Bölgeye Felaket Getirdi, **Sabah**,
08.10.2016

‘Tutarsız politikaları Türkiye’yi uzaklaştırdı’, **Sabah**, 19.10.2016

Mehmet Barlas, Ya Obama FETÖ’nün Beyaz Saray İmamı ise, **Sabah**, 19.10.2016

Mehmet Barlas, Kasımda Amerikan Siyasetini Fırtınalı Günler Bekliyor, **Sabah**,
21.10.2016

‘Obama’ya “Rakka’dan DEAŞ’ı Birlikte Atalım” dedi’, **Sabah**, 28.10.2016

Hasan Bülent Kahraman, ‘Çapkın Milyarder, Yaşlı ve Kibirli Kadın’, **Sabah**,
28.10.2016

EK-1

Sabah Gazetesi Haber Manşetleri

Sabah gazetesinde Ağustos, Eylül, Ekim ve 8 Kasım 2016 yılı içerisinde ABD Başkanlık seçiminin Türkiye'nin iç ve dış politikasına yansımaları açısından önem arz eden gelişmeler için kullanılan haber başlıkları:

1. “Cumhurbaşkanı Erdoğan: ‘ABD ayak sürerse iş başka yere gider, Adam darbe yapmaya kalkıyor, hala delil istiyorsunuz Dostluğumuzu sorgulatacak bir pozisyona düşmesini istemeyiz’. ‘15 Temmuz olayları ortadayken ayak sürerlerse iş başka yere gider’ dedi.”³⁰⁷
2. “ABD o teröristi iade etsin. Başbakan Yıldırım, Ankara’ya gelen Org. Joseph Dunford’u kabul etti. Başbakan Yıldırım, ABD Genelkurmay Başkanı Org. Dunford’a FETÖ elebaşı Fetullah Gülen’in en kısa sürede iade edilmesi gerektiğini söyledi. Dunford, ‘15 Temmuz’da menfur terörist darbe girişimini en güçlü şekilde kınıyorum’ dedi.”³⁰⁸
3. “Cumhurbaşkanı Erdoğan: ‘Darbe Senaryosu Dışarda Yazıldı, Bu olay aktörleri içeride olan ama senaryosu dışarıda yazılan bir darbe hareketidir’. Bu katillere acımayacağız, Batı Darbecilerin Yanında, Erdoğan: TİB’i kapatacağız, Bütün pislikler orada.”³⁰⁹

³⁰⁷ Manşet, **Sabah**, 01.08.2016, s.16

³⁰⁸ Manşet, **Sabah**, 02.08.2016

³⁰⁹ Manşet, **Sabah**, 03.08.2016

4. “Adalet Bakanı Bekir Bozdağ: Gülen’in Tutuklanması için ABD’ye ikinci yazı gönderildi: Gülen Kaçarsa ABD göz yummuş demektir.”³¹⁰
5. “Cumhurbaşkanı Erdoğan: Bu hain yapıyla ilgili olarak şu gerçekleri artık herkes kabul etmelidir: Katil Sinsi, Hırsız Gaspçı, Maşa Hain!”³¹¹
6. “ABD: 85 koli FETÖ dosyasını inceliyor, ABD Adalet Bakanlığı’na gönderildi.”³¹²
7. “Cumhurbaşkanı Erdoğan Beştepe’de görüştüğü Kazakistan lideri Nazarbayev’den FETÖ okullarını kapatmasını istedi. 33 okulun listesini Nazarbayev’e verdiğini belirten Erdoğan: “ FETÖ rahmetli Özal ve Demirel’e de ihanet etmişti. Bunlar varlık gösterdikleri her ülkeye tehdit. Bugün bize yarın başkalarına. Karakterleri böyle.”³¹³
8. “Rehavet Yok, Bu iş tamamen bitmedi, Cumhurbaşkanı Erdoğan: Darbeler tarihini alt-üst edecek bir destan yazıldı. Çanakkale ruhunu yeniden canlandı. FETÖ ile kararlı mücadele edeceğiz.”³¹⁴
9. “Gülen’in iadesi için ABD’den heyet gelecek
-Adalet Bakanı kırmızı bülten talep etti ve iadesi için heyet gelecek.”³¹⁵
10. “Obama: İade sürecini ciddiye alıyoruz.”³¹⁶
11. “Erdoğan: 15 Temmuz Bu ülkenin yıkılmayacağını dünyaya gösterdi: FETÖ ülkemize tehdidin görünürdeki maşasıdır. Bu senaryo onların boyunu çok aşar.
Burada, Cumhurbaşkanı, Başbakan ve CHP ile MHP genel başkanlarıyla

³¹⁰ Manşet, **Sabah**, 03.08.2016, s.18

³¹¹ Manşet, **Sabah**, 05.08.2016

³¹² Manşet, **Sabah**, 05.08.2016, s.14

³¹³ Manşet, **Sabah**, 06.08.2016

³¹⁴ Manşet, **Sabah**, 07.08.2016

³¹⁵ Manşet, **Sabah**, 07.08.2016, s.20

³¹⁶ Manşet, **Sabah**, 07.08.2016, s.24

verdiğimiz görüntü düşmanlarımızı en az 16 Temmuz sabahı kadar kahretmiştir. Bu ruhu değerlendirelim. Bu akşam demokrasi nöbetine bir virgül koyuyoruz.”³¹⁷

12. “ABD eski Ankara Büyükelçisi James Jeffry FETÖ’yü “Meşru olmayan gizli bir güç” olarak tanımladı ve ekledi: Gülen örgütü, darbenin arkasında, benim bu konuda hiç şüphem yok.”³¹⁸

13. “Cumhurbaşkanı Erdoğan: ‘Köklerini kazımak boynumuzun borcu’

-Akdağ: ABD’den iade işaretleri var

Sağlık Bakanı Akdağ FETÖ elebaşının iadesi konusunu değerlendirdi: ABD biraz topu ortada çevirdi, şimdi işaretler iade edebilecekleri yönünde.”³¹⁹

14. “Millet Görevini Yaptı Artık Sıra Bizde

- Cumhurbaşkanı Erdoğan: 15 Temmuz’da ülkenin her rengi iradesine, geleceğine sahip çıktı. Millet görevini layıkıyla yerine getirdi. Artık sıra bu ülkenin yöneticileri olarak bizde.”³²⁰

15. “Obama: Türkiye DAES’e karşı önemli bir ortağımız.”³²¹

16. “Liderlerden Erdoğan’a FETÖ’ye karşı tam destek.”³²²

17. “Cumhurbaşkanı Erdoğan’dan Obama ve Putin’e Öneri: Temizlenen Bölge Uçuşa Yasaklınsın.”³²³

18. “DAES sınırımızdan Tamamen Kazındı.

-Erdoğan’dan Obama’ya net mesaj: Güneyimizde terör koridoru oluşmasın.

³¹⁷ Manşet, **Sabah**, 08.08.2016

³¹⁸ Manşet, **Sabah**, 08.08.2016, s.16

³¹⁹ Manşet, **Sabah**, 15.08.2016

³²⁰ Manşet, **Sabah**, 02.09.2016

³²¹ Manşet, **Sabah**, 03.09.2016

³²² Manşet, **Sabah**, 04.09.2016

³²³ Manşet, **Sabah**, 04.09.2016

Erdoğan: Dosyalar hazır: Bu terörist ile ilgili (Gülen) darbe girişiminin ardından hazırlanan dosyalar da teslim edilecek. Terör eylemleriyle darbe girişiminin art arda gelmesi çok manidar. Temennimiz, güneyimizde bir terör koridoru oluşmasın.

Obama Türk Halkını Övdü: Obama Erdoğan'la 45 dakika süren görüşmesi konusunda şöyle dedi: Türk halkı korkunç darbe girişimine karşı çıkarak demokrasiye inancını gösterdi. Böyle eylemler karşısında Türk halkının yanındayız ve acısını paylaşıyoruz.”³²⁴

19. “Wall Street Journal, Obama Seyirci Kaldı:

- ABD'nin önde gelen gazetelerinden Wall Street Journal, Obama'nın dış politikasını eleştirdiği haberinde G20 Zirvesi'ndeki aile fotoğrafında Erdoğan-Putin yaklaşması için ise ‘çok anlamlı’ tespitini yaptı.”³²⁵

20. “15 Temmuz ABD’de masaya yatırılıyor;

15 Temmuz darbebe girişimi uluslararası kamuoyunun ve medyanın doğru bilgilendirilmesi amacıyla Türk-Amerikan ilişkileri ile ilgili çalışmalar yürüten Global Policy Institute (GPI) tarafından 23 Eylül'de ABD'nin New York kentinde düzenlenecek panel ile masaya yatırılacak.”³²⁶

21. “Böyle Dost, Böyle Müttefik Düşman Başına,

‘ABD Kongresi FETÖ’ye kucak açtı.’ ABD Kongresi'nin alt kanadı Temsilciler Meclisi Türkiye düşmanlığına sahne oldu. 15 Temmuz konulu oturuma FETÖ’cü Yayla çağrıldı. Yayla ve ABD’li bazı vekiller FETÖ’yü savunurken Türkiye’ye kin kustu.”³²⁷

³²⁴ Manşet, **Sabah**, 05.09.2016

³²⁵ Manşet, **Sabah**, 08.09.2016, s.22

³²⁶ Manşet, **Sabah**, 10.09.2016

³²⁷ Manşet, **Sabah**, 16.09.2016

22. “ Erdoğan BM’de 3 Mesaj verecek

- Cumhurbaşkanı, BM Genel Kurulu için 19 Eylül’de ABD’ye gidiyor. Erdoğan, liderler zirvesinde Türkiye’nin sığınmacı politikası, FETÖ’nün hain darbe girişimi ve terörle mücadeleyi anlatacak.”³²⁸

23. “Mazlumların Sesi Erdoğan, Erdoğan’ın BM Genel Kurulu’ndaki Sözlerine Dünyadan Destek Yağdı.”³²⁹

24. “Biden’a beş mesaj

-Cumhurbaşkanı Erdoğan: FETÖ elebaşısının iadesi için adım atın. PYD/YPG’nin önceliği DAESH ile mücadele değil. Tüm terör örgütleriyle mücadele etmeliyiz. Suriye’de Esad’sız geçiş süreci olmalı. Mülteci sorununda külfet paylaşılmalı. Biden’dan FETÖ Açıklaması: Daha Somut Veriler Gelmeye Başladı.”³³⁰

25. “Teröristi Vermiyor Darbeciyi Dinliyor,

- Cumhurbaşkanı Erdoğan Biz 9 terörsiti yakalayıp ABD’ye teslim ettik. Ama onlar bir teröristi saklıyor. Kongreye çağırdıkları bir teröristen ise darbeyi dinliyorlar.”³³¹

26. “Erdoğan, ABD’yi FETÖ Elebaşısının iadesi için uyardı: İlişkilere zarar verecek.”³³²

³²⁸ Manşet, **Sabah**, 17.09.2016

³²⁹ Manşet, **Sabah**, 17.09.2016, s.18

³³⁰ Manşet, **Sabah**, 22.09.2016

³³¹ Manşet, **Sabah**, 23.09.2016

³³² Manşet, **Sabah**, 23.09.2016, s.18

27. “Yenikapı Ruhu’nu Titizlikle Koruyalım: Meclis açılış konuşmasında milletvekillerine çağrı yapan Cumhurbaşkanı Erdoğan: Yenikapı’da sergilediğimiz ortak duruşu önemli görüyor ve devamını temenni ediyorum.”³³³

28. “Yurt dışındaki FETÖ okullarını sileceğiz, Cumhurbaşkanı Erdoğan: ‘Onlar kaçacak biz kovalayacağız’. ‘FETÖ’nün inlerine girdik’. Şimdi kaçıyorlar, kaçacak delik arıyorlar. Dünyada bazı ülkeler var ki; hala bunu benim bir oyunum olarak göstermeye çalışıyor. Nasıl oluyor da ölüm için bir oyun tezgahlıyorsunuz? Ölüme gidiyorsunuz. Nasıl oluyor bu iş?’³³⁴

29. “Cumhurbaşkanı Erdoğan: Terörist ABD’de Saltanat Sürüyor, Erdoğan Uluslararası Bilim ve Teknoloji Konferansı’nda dünyaya seslendi. FETÖ’ye karşı tüm dünyanın teyakkuz olmasında fayda görünüyoruz. Diyoruz ki, ‘Uyanık olun. Yarın aynı şey sizin de başınıza gelir. Başta Amerika.. Ama bir terörist hala, 400 dönüm arazide saltanat sürüyor, bize teslim etmiyorsunuz.’³³⁵

30. “Himmet Paraları Clinton’a Gitti: FETÖ’nün sözde yardım kuruluşu Kimse Yok Mu’ya ilişkin soruşturma, örgütün ABD’de yaptığı lobi bağışları ilk kez resmi bir belgeye girdi.”³³⁶

31. “Erdoğan: ‘Biz Operasyonda da masa da olacağız-Musul’a girme diyorlar. Ya nasıl girmeyeyim? Orada 350 kilometre sınırim var oradan terör tehdidi altındayız.

³³³ Manşet, **Sabah**, 02.10.2016

³³⁴ Manşet, **Sabah**, 03.10.2016

³³⁵ Manşet, **Sabah**, 04.10.2016

³³⁶ Manşet, **Sabah**, 06.10.2016

-Teröriste Green Card: Kamudaki (FETÖ) operasyonlar, bir daha darbeye teşebbüs edemeyecek hale gelene kadar sürmeli, ABD elebaşını iade talebimizi yerine getirmiyor. Üzücü olan bu. Bir teröriste Green Card verilir mi?

-Erdoğan Hukuk Kongresi'nde konuştu: Menbiç, YPG ve PYD'den temizlenmezse sizinle (ABD) ortak hareket edemeyiz.

-Başkanlık için Çankaya'da Zirve

Başbakan Yıldırım ve MHP lideri Bahçeli, Çankaya Köşkü'nde bir araya geldi. İki lider hem Musul operasyonunu hem de başkanlık sistemi başta olmak üzere anayasa değişikliğini masaya yatırdı.³³⁷

32. “İlkbaharda Referandum, Ak Parti'nin Başkanlık stratejisi şekilleniyor: Anayasa değişikliği ocak ayında MHP desteğiyle Meclis'ten geçecek. Nisanda halka gidilecek.”³³⁸

33. “Erdoğan'ın Duruşuna ABD'den Tam Destek

- Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın “Musul'da operasyonda da masa da da olacağız” kararlılığına ABD Savunma Bakanı Carter tam destek verdi.”³³⁹

34. “Cumhurbaşkanı Erdoğan: FETÖ'cüler ne mağdur ne masum”.³⁴⁰

35. “Milletim Sandıkta Gereğini Yapacak,

-Cumhurbaşkanı Erdoğan Anayasa değişikliği referanduma götürülürse, milletim kesinlikle bu işte gereğini yapacaktır.”³⁴¹

³³⁷ Manşet, **Sabah**, 18.10.2016

³³⁸ Manşet, **Sabah**, 18.10.2016, s.19

³³⁹ Manşet, **Sabah**, 22.10.2016

³⁴⁰ Manşet, **Sabah**, 28.10.2016

³⁴¹ Manşet, **Sabah**, 30.10.2016

EK-2

Hürriyet Gazetesi Haber Manşetleri

Hürriyet gazetesinde Ağustos, Eylül, Ekim 2016 yılı içerisinde ABD Başkanlık seçiminin Türkiye'nin iç ve dış politikasına yansımaları açısından önem arz eden gelişmeler için kullanılan haber başlıkları:

1. "ABD'li komutana darbeci telefonu"

ABD Genelkurmay Başkanı Dunford'un Türkiye ziyareti öncesinde ilginç bir iddia ortaya atıldı. Org. Akar'ı rehin alan darbecilerin 15 Temmuz Gecesi Dunford'u aradığı ve telefona çıkmadığı öne sürüldü.³⁴²

2. "Darbeciler Dunford'u aradı";

Dunford'dan askeri destek isteyen darbecilere karşı telefon veren Amerikalı askeri yetkililer darbecilere karşı ilgisiz olarak Amerikalı komutanın müsait olmadığını ve başka işinin olduğunu söyleyerek telefonu kapattılar. Buzfeed'e konuşan Amerikalı savunma yetkilisi 'dürüst olmak gerekirse bu noktada kiminle konuşmamız gerektiğini bilmiyorduk' dedi ve Irak'ta olan Genelkurmay Başkanı Joseph Dunford uçakla İncirliğe oradan da Ankara'ya gelerek Binalı Yıldırım'la görüşecek.³⁴³

3. "ABD'li Komutana FETÖ Dosyası"

Ankara'ya gelen ABD Genelkurmay Başkanı General Joseph Dunford'a Türkiye'nin iadesini istediğini Fetullah Gülen'le ilgili ayrıntılı bilgi verilip iadesi için destek talep edildi.³⁴⁴

4. "İçinde CIA Ajanı Vardı"

³⁴² Manşet, **Hürriyet**, 01.08.2016

³⁴³ Manşet, **Hürriyet**, 01.08.2016, s.17

³⁴⁴ Manşet, **Hürriyet**, 02.08.2016

AK Parti Erzurum Milletvekili Orhan Deligöz, darbe girişimi sonrası 8 askerın Yunanistan'a kaçtığı helikopterde bir de CIA ajanının bulunduğunu ileri sürdü. Fethullah Gülen ile CIA'nın Ortadoğu ve Türkiye Masası eski Şefi Graham Fuller arasında bağ olduğunu iddia eden Deligöz, şunları söyledi: "Fuller 1964'te Türkiye'ye geliyor istihbarat masası şefi olarak. 1966'da Fethullah Gülen cemaati kuruluyor. Yıllar sonra da Fuller'in kefaletiyle Amerika'da oturma izni alıyor. 1964'ten beri bunlar planlandı, yetiştirildi. 15 Temmuz Darbe gecesi günü Fuller'in burda olduğu ve İstanbulda olması Yunanistan'a kaçırılan 8 askerın arasında Fuller'in olduğunu söylüyor."³⁴⁵

5. "Darbenin Arkası ABD"

İran'ın dini lideri Ayetullah Ali Hamaney, 15 Temmuz darbe teşebbüsünün ABD tarafından yapıldığına dair güçlü şüphelerinin olduğunu söyledi. 'ABD, İslam ve İslami hareketlere karşıdır ve bu yüzden İslami hareketlerin olduğu Türkiye'de darbe girişimine başvurdu' dedi. Erdoğan'ı arayan İran Cumhurbaşkanı Ruhani de sabaha kadar uyuyamadığını belirtti.³⁴⁶

6. "ABD Başkanlık Sisteminin Modeli"

Yine anlaşılıyor ki, siyasi otorite bu "hiyerarşi ve gücün merkezileştirilmesi" olgusunu darbe üreten ve başarı şansını arttıran bir yapı olarak sorumlu görüyor. Buradan hareketle, Cumhurbaşkanı ve hükümet TSK'nın yapısını değiştirerek askeri güç merkezini dağıtmayı ve sivil otoriteye daha sıkı bağlamayı tercih etti. Kuvvet Komutanları'nı Milli Savunma Bakanı'na bağladı. Eskiden darbecilere karşı alınan gücün tek merkezde toplanması önleminin tam tersine bir önlem alıyor. Bu düzenlemeler yapılırken dikkat edilmesi konular var ABD'de başkanlık sistemi içinde işleyen modelin, Türkiye'de parlamenter sistem içinde nasıl işleyeceği üzerinde durulmalı.³⁴⁷

"GÜLEN'E CIA YARDIM ETTİ"

26. Genelkurmay Başkanı İlker Başbuğ CNN Türk'te Ahmet Hakan'ın programına katıldı ve 15 Temmuz darbe girişiminin perde arkasını şu şekilde özetledi: Gülen'e oturma izninin CIA tarafından verildiğini ve bu nedenle onu kullanmasının mümkün olmadığını amacının TSK olduğu ve bunu başardığını belirtti. Gülen'i iade etmezse, 'ABD iade eder mi etmez mi bilmem' dedi. 'Ederse kullanım tarihi bitti, etmezse demek ki kullanmaya devam edecek' dedi. ABD'deki darbeyi yaptıran CIA'nın amacı TSK'yı dibe vurdurmak ve Suriye meselesi ile ilişkili. Kuzeyde kurulacak Kürt devleti oluşumuna müdahale etmeyecek bir TSK oluşturmayı amaç.³⁴⁸

³⁴⁵ Manşet, **Hürriyet**, 02.08.2016, s.8

³⁴⁶ Manşet, **Hürriyet**, 02.08.2016, s.8

³⁴⁷ Manşet, **Hürriyet**, 02.08.2016, s.16

³⁴⁸ Manşet, **Hürriyet**, 02.08.2016, s.16

7. “Kurtulmuş: ABD Empati Yapsın”

Diyelim ABD’yi yıkmak isteyen bir papaz burada Çankaya’da bir villada yaşamasına müsaade etsek. Ne hissederlerse biz de hissederiz. Bir tane teröristin başının orada yaşamasını mı sağlamak, yoksa 79 milyonun dostluk ve müttefiklik ilişkisine mi yönelmek.³⁴⁹

8. “Gülen için ABD’ye ikinci yazı gitti”

Adalet Bakanlığı, Fetullah Gülen’in acil olarak yakalanması ve tutuklanarak Türkiye’ye iade edilmesine ilişkin ABD Adalet Bakanlığı’na ikinci bir yazı daha gönderdi. ABD’ye yapacağı ziyarette ‘Gülen’in iadesini talep edeceğiz’ dedi. Türkiye’nin lehine, demokrasi ve hukuk devleti olmanın gereklerine uyar ve bu terör örgütü liderini Türkiye’ye iade eder... Başka bir ülkeye kaçması ancak ABD’nin izin vermesiyle mümkün olabilir. Kaçarsa ABD kaçmasına ya göz yummuş ya da onay vermiştir. ABD’nin Türkiye ile empati yapması gerektiğini belirten Bozdağ, iade edilmemesi halinde iki ülke ilişkilerinin çok olumsuz etkileneceğini, Türk halkının ABD’ye bakışını da olumsuz etkileyeceğini söyledi.³⁵⁰

9. “ABD’Lİ General Dunford, Ankara Temaslarını Anlattı; ‘Suçlayıcı Bir Ton Yoktu’

ABD Genelkurmay Başkanı General Dunford önceki gün geldiği Ankara’daki görüşmelerinde ‘suçlayıcı bir tonun söz konusu olmadığını’ söyledi. New York Times gazetesi, “ABD ile bağlarını muhafaza etme çabaları içinde, Türkiye tonunu yumuşattı”, Washington Post Journal da “Türkiye’deki ABD karşıtı hissiyatı soğutma arayışında” dedi.³⁵¹

10. “Bidden veya Kerry gelecek”

Yıldırım : Gelip Görsünler, Üst düzey bir ABD’li yetkili Türkiye’ye ziyaret yapacak.

Gelip görsünler demişti.³⁵²

11. “14 Ağustos mesajlarına Erdoğan’dan sert yanıt:”

Cumhurbaşkanı Erdoğan, sosyal medyada FETÖ’ye yakın hesaplardan atılan 14 Ağustos’ta yeni kalkışma olacağı iddialarıyla ilgili sert konuştu. Erdoğan dün gece TRT’de konuştu: “2010’dan beri FETÖ’nin ağının ne denli geniş olduğunu en yakın mesai arkadaşlarıma anlatmakta zorlanıyordum” dedi.³⁵³

³⁴⁹ Manşet, **Hürriyet**, 02.08.2016, s.24

³⁵⁰ Manşet, **Hürriyet**, 03.08.2016, s.19

³⁵¹ Manşet, **Hürriyet**, 03.08.2016, s.19

³⁵² Manşet, **Hürriyet**, 04.08.2016, s.21

³⁵³ Manşet, **Hürriyet**, 05.08.2016

12. “15 Temmuz Dersleri”

Siyasete Etkileri: Bütün liderler ve siyasi partiler, basın kuruluşları, demokrasiyi korumak için darbenin karşısına dikildiler. Aynı anda, aynı hızla demokratik, laik Türkiye Cumhuriyeti'nin yanında saf tuttular. Liderlerin üslubu o gün değişti. Birlik ve dayanışma öne çıktı. Cumhurbaşkanı, Başbakanı ve muhalefet liderleri arasında hızla ve yapıcı diyalog gelişti. TBMM ortak direniş gösterdi, ortak açıklamayla yeni bir siyasi iklim oluştuğunu ilan etti. Muhalefet liderlerine teşekkür eden Cumhurbaşkanı Erdoğan özeleştirici niteliğinde çok önemli ve samimi açıklamalar yaptı. 17-25 Aralık olayına kadar bu örgütün gerçek yüzünü göremediklerini söyledi. ‘Allah’ın adını andıkları, asgari mütekerleri bulunduğunu sanarak yardım etmelerinin hata olduğunu belirtti ve Rabbimden af, milletimden özür diliyorum’ dedi. Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın bu sözleri gerçeğin bütün çıplaklığıyla kavrandığını gösteriyordu.³⁵⁴

13. “Kerry, ‘Geçmiş olsun’a geliyor”

Ağustos’un 20-25 gibi geleceğini ve TBMM’yi İncirlik Üssü’ndeki askerleri ziyaret edeceğini belirtti.³⁵⁵

14. “Gülen Giderse ABD Görmedim Diyemez”

Gülen’in ABD’den kaçmasıyla ilgili ciddi istihbari bilgiler aldığını söyleyen Adalet Bakanı Bekir Bozdağ ABD’nin izni ve onayıyla Gülen’in kaçacağını söylüyor.³⁵⁶

15. “ABD Büyükelçisi John Bass darbe suçlamalarına yanıt verdi: Derinden İnciniyorum”

ABD’nin Ankara Büyükelçisi John Bass, Washington’ın 15 Temmuz darbe girişiminde parmağı olduğu iddialarını reddederek şöyle konuştu: “ ABD’nin parmağı olduğunu ya da bu girişimden haberdar olduğunu öne süren yorum ve suçlamalar nedeniyle derinden inciniyorum. 15 Temmuz’u 16 Temmuz’a bağlayan gecede ABD’nin hiçbir şekilde yasadışı aktiviteleri yönetmedi ve önceden bilgi sahibi değildi. NOKTA! dedi.”³⁵⁷

-ABD Dışişleri Sözcüsü Mark Toner günlük basın brifinginden bir gazetecinin “Türkiye’de hemen hemen herkes, ABD’nin darbeye bir ilişkili olduğunu

³⁵⁴ Manşet, **Hürriyet**, 05.08.2016, s.16

³⁵⁵ Manşet, **Hürriyet**, 05.08.2016, s.19

³⁵⁶ Manşet, **Hürriyet**, 06.08.2016, s.18

³⁵⁷ Manşet, **Hürriyet**, 06.08.2016, s.22

düşünüyo” yorumu üzerine “Bu tamamen saçmalık”. Deliller ikna edici değil; ABD Wall Street Journal gazetesi, ABD’li yetkililerin delillerden ikna olmadıkları için Washington’un Fetullah Gülen’i iade etmesinin beklenmediğini ve Türk yetkililerin tehdit açıklamalarından rahatsız olduklarını yazdı.³⁵⁸

16. “Amerika gizli belgelerinde Gülen”

-Wikileaks’ten sızdırılan konsolosluk yazışmalarına göre, ABD Gülen Cemaati’ni 2003’ten beri yakın takibe almış.³⁵⁹

17. “ABD’nin çıkarı zayıf bir TSK’da”

Balyoz davası sırasında Harp Akademileri Komutanı olan Emekli Orgeneral Balanlı ABD’nin bölgedeki çıkarlarını zayıf bir TSK’nın varlığının gerektiğini söyledi.³⁶⁰

18. “Erdoğan Medyayı Takdir Boynumun Borcu”

Cumhurbaşkanı Erdoğan, Huber Köşkü’nde bir araya geldiği bir grup gazeteciye 15 Temmuz kanlı darbe girişimi ve bu girişimin püskürtülüp bastırılmasıyla ilgili değerlendirmelerde bulundu. Erdoğan, “Medyamız gazeteleriyle, televizyonlarıyla, internet siteleriyle gerçekten sağlam ve kararlı bir duruş sergiledi, Dolayısıyla bu olumlu tavrı takdir etmek, bunu hem bizzat sizlere hem de kamuoyuna ifade etmek boynumun borcudur diye düşünüyorum” dedi.³⁶¹

1. “Gülen’i bir oda evrakla istedik:”

15 Temmuz darbesiyle suçlanan Fetullah Gülen’in ABD’den Türkiye’ye iadesi için lobi yapmak üzere Washington ve New York’ta temaslarda bulunan heyette yer alan CHP milletvekili Salıcı, 15 metreküp yani bir oda dolusu evrak gönderildiğini söyledi. Salıcı “ Gülen’in bu süreci talimatını da vererek doğrudan yönettiğine dair kanıt istiyorlar” dedi.³⁶²

2. ABD’den Gülen için heyet geliyor:

³⁵⁸ Manşet, **Hürriyet**, 06.08.2016, s.22

³⁵⁹ Manşet, **Hürriyet**, 07.08.2016

³⁶⁰ Manşet, **Hürriyet**, 07.08.2016

³⁶¹ Manşet, **Hürriyet**, 07.08.2016, s.16

³⁶² Manşet, **Hürriyet**, 07.08.2016, s.20

Adalet Bakanı ABD Adalet Bakanlığı'ndan bir heyet istedi ve gelecek.³⁶³

21. "WP: Türkiye ile ilgili 3 endişe var:"

Washington Post gazetesinde David Ignatius imzalı makalede ABD hükümetinin kamuya açık beyanatlarında Türkiye'ye darbe girişimi sonrası destek verirken, özelden Türk yetkilileri darbeye ilgili ABD'yi suçlamayı bırakmaları konusunda uyardı. Ignatius, ABD'nin Türkiye konusunda 3 endişesi olduğunu belirtirken, bunlardan ilkinin darbe girişimi ve sonrasındaki tasfiyelerin Türk ordusunun kapasitesini nasıl etkilediğini yazdı. ABD'nin diğer bir endişesi ise Türkiye'nin Rusya ile yakınlaşması ve son endişe Türkiye ile AB arasındaki göçmen anlaşmasının bozulması halinde Avrupa'ya yeni bir göçmen akımının başlaması olduğu ifade edildi.³⁶⁴

22. Erdoğan: ABD'ye 15 Temmuz Darbesi için bizim Genelkurmay Başkanımız 'Kanıt Benim'dedi. Onlar samimi değil, Tutarlı olun! (Al Jazeera'ya verdiği demeç)³⁶⁵

23. "Bozdağ: ABD bize iki soru sordu:"

Uzmanların gideceği karşılıklı bir heyet sağlanacak ABD yetkili makamlar bir neden Gülen tutuklansın ve aciliyeti nedir diye 2 soru sordu.³⁶⁶

24. "Erdoğan: En kısa zamanda iade bekliyorum"

Cumhurbaşkanı Fransız Le Monde gazetesine röportaj verdi. 85 kutu dökümanla Gülen'in iadesini beklediğini ve Amerika'nın karşıtlığının sona ereceğini söyledi. 'Dış işleri Bakanı John Kerry'nin ziyaretinin 45 gün sonra olmasına geç' dedi ve üzüldüğünü belirtti. 'Dünya Ticaret Merkezi vurulduğunda ben bu olaya hemen tepki gösterdim ve terörist bir saldırı olarak nitelendirmiştim. Amerikalı yetkililerin daha sert ifadelerle tepki vermesini beklerdim'.³⁶⁷

25. Bekir Bozdağ AA Editör Masasına konuk oldu ve Sadece TSK fetö değil Yargı ve Polisi işaret etti.³⁶⁸

³⁶³ Manşet, **Hürriyet**, 07.08.2016, s.20

³⁶⁴ Manşet, **Hürriyet**, 07.08.2016, s.20

³⁶⁵ Manşet, **Hürriyet**, 08.08.2016, s.28

³⁶⁶ Manşet, **Hürriyet**, 08.08.2016, s. 28

³⁶⁷ Manşet, **Hürriyet**, 09.08.2016, s.19

³⁶⁸ Manşet, **Hürriyet**, 10.08.2016

26. ABD'den Olumlu Sinyal Almaya Başladık”

Fetullah Gülen iadesiyle ilgili Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu darbe girişimi ilişkinin dosyanın hazırlanma aşamasında olduğunu ABD'den de bu konuda olumlu sinyaller almaya başladıklarını dile getirdi. Çavuşoğlu konu ile ilgili ABD Bakanlığı'ndan bir heyetin 23-24 Ağustos'ta Türkiye'de görüşmeler yapacağını kaydetti. Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Yıldırım İran Dışişleri Bakanı'nın desteğinden dolayı Cevad Zarif'e teşekkür etti.³⁶⁹

27. ABD:”Türkiye ya da gülen şeklinde tercihe gerek yok

ABD Dışişleri Bakanı Sözcüsü Elizabeth Tirudeau önceki günkü günlük basın toplantısında “Fetullah Gülen'in iadesi hakkında iade anlaşması iki taraflı imzalanmıştır iki müttefikin yasal, teknik bir ilişkisidir. İade hakkında yasal süreç çok net. Türkiye'ye desteğimiz ve ortaklığımız sorgulanmamalı karşılığını verdi.”³⁷⁰

28. WSJ'den sert yazı Türkiye artık güvenilir değil

ABD'li Wall Street Journal gazetesinde önceki gün Dışişleri Bakanı Konseyi Ortadoğu ve Afrika araştırmalarında kıdemli uzman Steven A.Cook ve İsrail politika Formu'nda siyaset direktörlüğü yapan Micheal J. Koplow imzası taşıyan Türkiye, ABD için artık güvenilir bir müttefik değil başlıklı yazısı çıktı. Yazıda; “Cumhurbaşkanı Erdoğan ile Rus Devlet Başkanı Putin'in görüşmesinin ve ikili ilişkileri geliştirme taahhütlerinin, darbe girişiminin ardından Türkiye-ABD ilişkilerinin bozulmasının son işareti olduğu belirtilerek ABD ve Türkiye geçmişte de Türkiye'nin 1974'teki Kıbrıs çıkarması ve ABD'nin 2003'teki Irak çıkarması gibi zor günler yaşadı. Ancak Amerikalı ve Türk liderler ilişkileri düzeltmeyi başardı. Ama bu kez farklı olacak. Bugünlerde, ABD ve Türkiye çok az konuda fikir” denildi.³⁷¹

YENİ MÜTTEFİKLER ARAMALI

-Darbe girişiminin Türkiye'de Washington'a emsali görülmemiş bir kızgınlığa yol açtığı belirtilen yazıda şu ifadeler yer aldı: Tüm bunlara karşı ABD ürkek yanıtlar verdi. Türklerin ABD'nin Ortadoğu ve Orta Asya'daki faaliyetleri açısından Ankara'yı vazgeçilmez görerek takındığı tutum gözden geçirilebilir. İncirlik Üssü önemli. IŞİD'in bombalanması ve Suriyeli muhaliflere silah göndermesi Amerika'nın önceliği. Ancak her iki misyon da başka bir yerden sürdürülebilir. Türkiye ile ABD'nin artık ortak değer ve çıkarları paylaşmadığı görüldü. Sayın Erdoğan'ın fikrini değiştireceğini

³⁶⁹ Manşet, **Hürriyet**, 13.08.2016, s.26

³⁷⁰ Manşet, **Hürriyet**, 13.08.2016, s.26

³⁷¹ Manşet, **Hürriyet**, 13.08.2016, s.28

umarak Türkiye'nin aşırılıklarına göz yummak yerine, daha güvenilir müttefikler aramanın vakti.³⁷²

29. "17 Aralık Öncesi Yok mu? Türkiye Geçmişle Hesaplaşmalı"

Baykal, CHP Konya il binasında basın toplantısı düzenledi. Darbe gelişimine değinen Baykal, "yaşananlar sonucunda Türkiye'nin geçmişle hesaplaşmak zorunda olduğunu iktidarıyla muhalefetiyle herkesin kavramış olması geliyor. Artık yeni bir dönemdeyiz. Türkiye gerçekten geçmişle hesaplaşmak zorunda. Binali Yıldırım'ın FETÖ'cü terör örgütleriyle uğraşmalarını 17-25 Aralık milat saymasını eleştirmiş Ergenekon, Balyoz ve telefon dinlemelerle yapılan şantajları komploloları yok mu sayacağız" dedi.³⁷³

30. "PYD Menbiç'ten Çekilmeli Obamanın Sözü Var"

Çavuşoğlu, "Sayın Obama'nın operasyondan sonra PYD'lilerin Menbiç'ten çıkacaklarına yönelik sözü var. Menbiç Operasyonu bittikten sonra demokratik güçlerin içinde bulunan az sayıda da olsa PYD'lilerin tekrar Fırat nehrinin doğusuna geçeceği konusunda sözü var. Şimdi ABD'nin bu sözünü tutması ve PYD unsurlarının Fırat'ın doğusuna dönmesi gerekiyor. Bu konudaki temaslarımızı da sürdürüyoruz."³⁷⁴

31. "FETÖ ile PKK görüştü"

Başbakan Yıldırım "FETÖ ile PKK ve PYD'nin ilişkisini tespit ettik" dedi.³⁷⁵

32. "Trump'ın 'CIA-darbe' tweet'leri sahte çıktı"

ABD'de Cumhuriyetçi Parti Başkan adayı Donald Trump'ın 15 Temmuz Darbe girişimi için attığı tweet sahte çıktı. Türk basınında da manşetlere taşınan tweette, Trump'ın "Türkiye'deki başarısız darbe girişimine 13 düzey CIA yetkilisinin yardım ettiğine dair yeni kanıtım var" dediği iddia edildi. Hatta bu tweete, ABD merkezli yayın organı Politico'nun internet sitesinde haberde de yer verildiği öne sürüldü. Haberi yazdığı öne sürülen Politico'dan Revecca Morin dün attığı tweette böyle bir haberi olduğunu reddetti.³⁷⁶

33. "ABD'li yetkili Gülen'in iade talebi darbe öncesiyle ilgili"

Washington Post gazetesine göre üst düzey ABD'li bir yetkili, Türkiye'nin Fetullah Gülen'in iadesi için yolladığı kanıtların 15 Temmuz darbe girişimi

³⁷² Manşet, **Hürriyet**, 13.08.2016, s.28

³⁷³ Manşet, **Hürriyet**, 15.08.2016

³⁷⁴ Manşet, **Hürriyet**, 16.08.2016, s.19

³⁷⁵ Manşet, **Hürriyet**, 20.08.2016

³⁷⁶ Manşet, **Hürriyet**, 20.08.2016, s.22

öncesiyle ilgili olduğunu söyledi. ABD'ye henüz darbe teşebbüsü ile Gülen bağlantısını ortaya koyan bir kanıt ulaşmamış. ABD'li yetkili Başkan Yardımcısı Biden'ın söyleyeceği gibi "tüm bu şeyler yani darbenin arkasında ABD'nin olduğu saçma bana kalırsa görüşme ve toplantılarında Türkiye tarafında bu konuda açıklık getirecektir" dedi.³⁷⁷

34. "FETÖ'den Clinton'a Bağış"

Fetö'nün firarisi 'Hava Kuvvetleri İmamı' Adil Öksüz'ün ABD başkanlık seçimlerinde Demokrat Parti'nin adayı olarak yarışan Hillary Clinton'ın kampanyasına bağış yaptığı ortaya çıktı.³⁷⁸

35. "Biden: Kürt Koridoru Olmayacak Nokta"

ABD'nin darbe girişiminden haberdar olduğu iddialarının gerçeği yansıtmadığını vurgulayan Biden, 'Türkiye'nin ABD'den daha iyi üstü yoktur'dedi. Biden Suriye için de çok önemli açıklamalarda bulundu: (Kürt) Koridor olmayacak. Nokta. Birleşik bir Suriye. ırmağın karşısında geri dönmek zorunda olduklarını, Menbiç'in ve başka bazı kasabalar alınırken YPG'ye açıkça belirttik. Bu söze sadık kalmadıkları sürece hiçbir koşulda ABD desteği alamazlar, alamayacaklar. Nokta. (Geç geldim özür dilerim. ABD Başkan Yardımcısı Biden 15 Temmuz darbe girişimi sonrası geciken Türkiye ziyareti nedeniyle özür diledi. Biden, Fırat Kalkanı Operasyonu'na hava desteği verdiklerini de söyledi.³⁷⁹

36. Gülen Keşke ABD'de olmasaydı:"

TBMM'de Keşke Gülen ABD'de değil, başka bir ülkede olsaydı. Evet biz onu iade etmeliyiz. İade edilebilecek bir suçluyu korumamız mümkün müdür? Ama bizim adli sistemimiz Türkiye'den farklıdır. Bu sizin tespit edeceğiniz delillere bağlıdır.³⁸⁰

37. "Biden'a CNN Türk baskınını anlattı:"

Başbakan Binali Yıldırım'ın tanıştırdığı Doğan Yayın Başkanı Mehmet Ali Yalçındağ, Biden'a 15 Temmuz gecesi yaşanan CNN Türk baskınını anlattı.³⁸¹

38. "Amerika'yla PYD Krizi"

-Washington: 'TSK ile PYD/YPG çatışmaları kabul edilemez'.

³⁷⁷ Manşet, **Hürriyet**, 21.08.2016

³⁷⁸ Manşet, **Hürriyet**, 24.08.2016

³⁷⁹ Manşet, **Hürriyet**, 25.08.2016

³⁸⁰ Manşet, **Hürriyet**, 25.08.2016

³⁸¹ Manşet, **Hürriyet**, 25.08.2016

Erdoğan: ‘Operasyon YPG tehdit olmaktan çıkana dek sürecek’.

Kurtulmuş: “ABD, ‘PYD doğuya çekilecek’ sözünü tutsun.”³⁸²

39. “The Wall Street Journal Türkiye’nin Ortak Operasyon Önerisi Masasına Hiç Ulaşmadı”

Türkiye’nin ortak operasyon önerisi ABD Başkanı Obama’nın masasına hiç ulaşmadı. İddia ABD yönetiminden üst düzey bir yetkiliye ait. ABD’nin WSJ gazetesinde yer alan habere göre, Beyaz Saray 23 Ağustos’ta, ertesi gün Pentagon’la konuya ilişkin bir toplantı yapma kararı aldıktan saatler sonra Türkiye Fırat Kalkanı operasyonunu başlattı. Gazete, Ankara ile Washington arasındaki koordinasyonunun üs düzeyde çöktüğünü yazdı.³⁸³

40. “ABD’ye sert tepki: Türkiye ile PYD’yi aynı kefeye koymak kabul edilemez”

Suriye’de süren Fırat Kalkanı hareketinde, Türkiye ile PYD/YPG güçleri arasında anlaşmaya varıldığı yönündeki ABD kaynaklı haberlere Ankara’dan tepkili açıklamalarla yanıt verildi. Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü İbrahim Kalın, “Türkiye ile PYD/YPG örgütünü aynı kefeye koyan açıklamalar kabul edilemez” dedi. AB Bakanı İbrahim Çelik de “Türkiye terör örgütüyle eşit değerlendirilemez” diye konuştu.³⁸⁴

41. “15 Temmuz New York’ta tartışılacak”

FETÖ tarafından 15 Temmuz’da gerçekleştirilecek darbe girişimi ve o gece yaşananlar 23 Eylül’de, ABD’nin New York kentinde düzenlenecek ‘Türkiye’deki Başarısız Darbe Girişiminin Anatomisi’ başlıklı panelde tartışılacak. New York Harvard Club’ta düzenlenecek etkinlikte Türkiye-ABD ilişkileri de iredelenecek.³⁸⁵

42. “Suriye’de çözüm olmadan Türkiye’de terör bitmez”

Fırat Kalkanı operasyonun geç kaldığını söyleyen Başbuğ, “PKK Irak’ı kendi toprağı olarak görmüyor. Ama Suriye’nin kuzeyi doğrudan kontrolünde. Sınır güvenliğini sağlamanız için 20-30 kilometre içeri

³⁸² Manşet, **Hürriyet**, 30.08.2016

³⁸³ Manşet, **Hürriyet**, 31.08.2016

³⁸⁴ Manşet, **Hürriyet**, 01.09.2016, s.17

³⁸⁵ Manşet, **Hürriyet**, 02.09.2016, s.21

girmelisiniz. Suriye’de çözüm netleşmeden Türkiye’de terörün bitmesi zor” dedi.³⁸⁶

43. “Terör Koridoruna Geçit Yok, Dünya Liderleri G-20’de konuştu”

Obama ve Merkel ile görüşen Erdoğan “Güneyimizde terör koridoru oluşmasına izin vermeyeceğiz” mesajını vurguladı. Darbecilerin yargılanmasına işbirliği sözü: “Obama, ilk andan itibaren darbeye karışanların yargı önüne çıkartılması konusunda her türlü desteği vereceğimizi dile getirdim. Kendisine ekibimizin bu konuların araştırılması için ellerinden gelen her türlü çabayı göstereceklerini belirttim” dedi. Bu işi tamamlamalıyız: Erdoğan, Türkiye’nin IŞİD, PKK, PYD terör örgütlerine karşı sürdürdüğü mücadelenin kararlı bir şekilde devam ettiğine dikkat çekti. Obama da “Ordumuz güvenlik güçlerimiz ve istihbarat işbirliğimiz, IŞİD’in Suriye ve Türkiye sınırlarından geri püskürtülmesine yardım etti. ‘Şimdi bu işi tamamlamalıyız’ dedi. Türk halkı direndi: Obama,”korkunç” sözleriyle nitelediği 15 Temmuz’daki darbe girişimi için “Türk halkı, darbe girişimine direnmek için sokaklara çıkarak demokrasiye ve demokratik kurumların güçlü kılmasına inancını birkez daha göstermiştir” dedi. Erdoğan’da Obama’ya darbe girişimine karşı verdiği destek için teşekkür etti.³⁸⁷

44. “Darbecilerin Yargı Önüne çıkarılması için Obama’dan Destek Sözü

“Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, G-20 Liderler Zirvesi sırasında görüştüğü ABD Başkanı Barack Obama'ya, 15 Temmuz darbe girişiminin ardından verilen destek için teşekkür etti. Obama da, "İlk andan itibaren darbeye karışanların yargı önüne çıkarılması konusunda her türlü desteği vereceğimizi dile getirdim" dedi.³⁸⁸

45. “Obama ile Menbiç Diyalogu”

Erdoğan Obama görüşmesinde ilginç bir diyalog yaşandığı ortaya çıktı. Görüşmede Obama “Menbiç’teki PYD’liler çekildi, sadece SDG’nin Arap unsurları kaldı” deyince Erdoğan’ın da “PYD çekildiğine göre ÖSO birlikleri Menbiç’e çatışmasız girecektir. Karşılığını verdiği öğrenildi.”³⁸⁹

³⁸⁶ Manşet, **Hürriyet**, 04.09.2016

³⁸⁷ Manşet, **Hürriyet**, 05.09.2016

³⁸⁸ Manşet, **Hürriyet**, 05.09.2016, s.16

³⁸⁹ Manşet, **Hürriyet**, 06.09.2016

46. “Türkiye’ye Demokrasi uyarısı”

Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Başkanı Barack Obama arasında Çin’deki G20 Zirvesi’nde gerçekleşen toplantının yapıldığı gün CNN’de Obama’nın Erdoğan’a yönelik yorumlarının da yer aldığı bir mülakat yayınlandı. Obama şöyle dedi: “Erdoğan’a kendisinin kariyerine bir demokrat ve reformcu olarak başladığını uzun süre önce söyledim. Her lider için geçerli olan tehlike iktidarda ne kadar çok kalırsanız, size eşlik eden değerleri kendinize o kadar çok hatırlatmak zorundasınız. Türkiye demokratik uygulamalarla bağdaşmayan şekilde gazetecilere baskı uygularsa, eğer muhalif sesler ve sivil toplum gittikçe zemin kaybederse oy verme erdemi demokrasinin tek yanı değildir. Bir hukukun üstünlüğü basın ve toplanma özgürlüğü de demokrasinin parçasıdır.”³⁹⁰

47. “Rakka Masada – ABD Gülen’i gözaltına almalı”

ABD Başkanı Obama ile Çin’de yaptığı görüşmeyi anlatan Cumhurbaşkanı Erdoğan, “Obama, Rakka konusunda beraber bir şeyler yapmak istiyor” dedi.

- ABD Gülen’i gözaltına almalı: “Erdoğan, ABD ile Türkiye arasındaki suçluların iadesi anlaşmasının 10. Maddesine göre, mahkeme kararını verene kadar Fetullah Gülen’in gözaltında tutulması gerektiğini belirterek anlaşmada ne yapılması gerektiği çok açık çok net belli” dedi.
- At izi it izine karıştı: “Erdoğan FETÖ soruşturmasıyla ilgili, “At izi it izine karışmış vaziyette. Ben bişey atayım da nasılsa tutar diyenler var. Medyada öyle yorumlar yapıyorlar ki suçladıkları o insanın bu işle hiç alakası yok” dedi.³⁹¹

48. “Önce Kriz Sonra Pardon, ABD’nin Suriye’de 62 Esad askerini öldürmesi, Washington ile Moskova arasında büyük kriz yarattı. ABD “Hata yaptıysak pişmanız, üzgünüz” açıklaması yaparak tansiyonu düşürmeye çalıştı.”³⁹²

³⁹⁰ Manşet, **Hürriyet**, 06.09.2016, s.19

³⁹¹ Manşet, **Hürriyet**, 07.09.2016

³⁹² Manşet, **Hürriyet**, 19.09.2016

49. “Erdoğan ABD’ye Giderken Konuştu”

-El Bab’a iniyoruz. BM Genel için ABD’ye hareketinden önce Erdoğan Fırat Kalkanı Operasyonu için konuştu. Güvenli Bölge oluşturmak istediğimizi belirtti. Kılıçdaroğlu: ‘AK Parti’de ciddi yapılanma olduğunu düşünüyorum’ dedi.³⁹³

50. “Veda mesajında demokrasi uyarısı yaptı”

BM Genel Kurulu’na son kez başkan sıfatıyla hitap eden ABD Başkanı Barack Obama, Suriye’deki iç savaşın askeri çözümü olmadığını yinelerken gerçek demokrasinin daha iyi bir yol olmaya devam ettiğini vurguladı. BM Genel Kurulu Genel Görüşmeleri kapsamında konuşan ABD Başkanı, başta Suriye’deki iç savaş olmak üzere bölgesel ve küresel sorunlarla ilgili önemli mesajlar verdi. Obama, demokrasinin zenginliğe doğru gitmekte kaba popülizmden daha iyi bir yol olduğunu söyledi. Obama “bazılarının geleceğin güçlü adamların(diktatörlerin) lehine olduğunu savunması şaşırtıcı değil. Bu güçlü demokratik kurumlar yerine yukarıdan aşağı bir model. Ben bu görüşün yanlış olduğunu düşünüyorum” dedi. Obama, “tarih güçlü adamlara iki yol kaldığını gösteriyor. Yurtiçinde çatışmayı ateşleyen sürekli baskı ya da savaşa varabilecek şekilde dışarıdaki düşmanlı günah keçisi yapmak” dedi.³⁹⁴

51. “ABD’ye Gülen Sitemi Daha neyi ispat edeceğiz?”

Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan, BM Genel Kurulu’na katıldığı New York’tan ayrılmadan önce ABD’ye Fetullah Gülen’in iadesiyle ilgili mesajlarını sürdürdü. Erdoğan, “Sizden Milli Güvenlik Kurulumuzun stratejik belgesine kaydolmuş bir teröristi istiyorum. Ama siz hâlâ direniyorsunuz. Neymiş? Mahkeme. Ne mahkemesi ya? Teröristin ne mahkemesi olacak ki? Şu anda alınan ifadeler bu işin başının Pensilvanya’da olduğunu söylüyor. Kayıtlarda var. Daha neyi ispat edeceğiz ki” dedi.³⁹⁵

52. Cumhurbaşkanı’nın Türken Vakfı’ndaki konuşması ile Bloomberg televizyonundaki açıklamaları özetle şöyle:

Senden Terörist istiyorum, green kartı iptal etmek o kadar zor mu? Bunun green kartı (greencard) varmış. Vatandaşlıktan insanları çıkarmak bu kadar kolay da green kartı iptal etmek zor mu? İptal edilemiyor mu? Terör örgütü liderinin ülkemize iadesini ABD makamlarından talep ettik. Geçici tutuklama

³⁹³ Manşet, **Hürriyet**, 20.09.2016

³⁹⁴ Manşet, **Hürriyet**, 21.09.2016, s.21

³⁹⁵ Manşet, **Hürriyet**, 24.09.2016, s.16

talebi de yapıldı. -ABD GÜLEN'İ İADE ETMEZSE (ABD'nin Gülen'i iade etmemesi halinde Türkiye'nin bir karşılık verip vermeyeceği) Bunu biraz zamana bırakmakta fayda var. Ama hiçbir ülkenin alternatifsiz planları olmaz. Yani A planı varsa, yanında muhakkak B planı da olur, C planı da olur.³⁹⁶

53. “Rıza Sarraf’ı Biden’a Sordum”

BM Zirvesi çerçevesinde gerçekleştirdiği ziyaret sonrası konuşan Erdoğan, Gülen’i iade etmekte direnen ABD’yi Sarraf üzerinden eleştirdi. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, BM Zirvesi çerçevesinde gerçekleştirdiği ABD ziyaretinin ardından Türkiye’ye dönerken uçakta beraberindeki gazetecilerin sorularını yanıtladı. Ana gündem maddeleri FETÖ lideri Fetullah Gülen’in iadesi ile Fırat Kalkanı ve Rakka operasyonları ile kuzey Suriye konularıydı. Erdoğan, Gülen’i iade etmekte direnen ABD’yi Rıza Sarraf konusu üzerinden sert bir dille eleştirdi. Uçakta harita üzerinden Fırat Kalkanı’na dönük açıklamalar yapan Erdoğan, Rakka operasyonu konusundaki askeri şartları ABD’yle paylaştıklarını açıkladı.³⁹⁷

54. “Orhan Pamuk, Obama’nın Sisi Toleransı Türkiye’de darbe girişiminin önünü açtı”

Yazar Orhan Pamuk, darbe girişimiyle ilgili olarak "Mısır Cumhurbaşkanı Sisi, birkaç gün içinde askeri darbe yapacağını neredeyse açıkça ilan etti. Beni en çok hayalkırlığına uğratanlardan biri, saygı duyduğum ABD Başkanı Obama oldu. Başını öbür tarafa çevirdi. Darbelere gösterilen bu tolerans, Türkiye’deki darbe girişiminin de önünü açtı" dedi.³⁹⁸

55. Obama ile 1 saat 25 dakika görüşen Erdoğan dün “Sincar yeni kandil olma yolunda. Orada PKK var. Sincar’a müsaade etmeyiz. Önceki gece kendisini arayan ABD Başkanı Obama’ya, PYD’ye ihtiyaç yok. Gelin Rakka’ya beraber gidip DAEŞ’i atalım mesajı veren Erdoğan Suriye’de 4 kritik noktayı işaretledi.”³⁹⁹

³⁹⁶ Manşet, **Hürriyet**, 24.09.2016, s.16

³⁹⁷ Manşet, **Hürriyet**, 07.09.2016

³⁹⁸ Manşet, **Hürriyet**, 16.10.2016, s.21

³⁹⁹ Manşet, **Hürriyet**, 28.10.2016

EK-3

Sabah ve Hürriyet Gazetelerinin Köşe Yazıları

1. “Liderleri Yenikapı’ya davet etti”

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, AK Parti Genel Başkanı Binali Yıldırım, CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu ve MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'ye, 7 Ağustos'ta Yenikapı'da düzenlenecek "Demokrasi ve Şehitler Mitingi"ne katılarak birer konuşma yapmaları için davet gönderdi. Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreteri Fahri Kasırga imzasıyla AK Parti Genel Sekreteri Abdulhamit Gül, CHP Genel Sekreteri Kamil Okyay Sındır ile MHP Genel Sekreteri İsmet Büyükataman'a, üç genel başkanın 7 Ağustos'ta Yenikapı'da yapılacak "Demokrasi ve Şehitler Mitingi"ne katılarak konuşma yapmaları için davet mektubu gönderildi. Millet orada bir arada olsun. Tüm siyasi partilerimizin bütün lider kadrolarını da davet edelim, onlarla orada bir arada olalım ve böylece oradan tüm Türkiye'ye mesajımızı hep birlikte verelim. Normalleşme sürecinin hızlanması da ülkemiz için çok çok önemli"⁴⁰⁰

2. “Obama’ya Söyledim ya İade Ya Gözaltı”

Cumhurbaşkanı Erdoğan: Çin’de Obama’ya “Suçluların iadesi anlaşmasının 10’uncu maddesi mahkeme kararını verene kadar FETÖ’nün ABD’de gözaltına alınması gerektiğine işaret ediyor. Bir an önce bunu yapın ki milletim de en azından bir tavır koyduğunuzu görsün” dedim....⁴⁰¹

3. “Yeni dönem”

Darbe belası ve Gülen hareketlerinin karanlıktaki FETÖ yüzünün bütün çıplaklığıyla ortaya çıkması Türkiye’nin daha olgun ve normalleşmiş bir döneme girmesine yol açacak mı? Bu yönde ümit veren işaretler var. İşte hem toplumdaki dini yapılanmalar hem çatışmacı siyasi tavırlar gözden geçiriliyor. OHAL döneminde bile hukuka uygunluk gerektiği ifade ediliyor. Yarın Yenikapı’da muhteşem bir tablo göreceğiz, her partiden yüz binler demokrasi için birleşecek Cumhurbaşkanı Erdoğan AKP, CHP MHP liderleri demokrasi için el ele verecekler. Bu muhteşem tablo orada kalmamalı özgürlükçü demokrasi ve hukukun üstünlüğü yolunda partiler arası ilişkiler kalıcı olarak normalleşmeli iktidar muhalefetle istişareyi ehmal etmemelidir. Kutuplaşmayı aşmak ve siyaseti normalleştirmek için Türkiye yeni bir döneme girmelidir.⁴⁰²

⁴⁰⁰ Hasan Ay, “Liderleri Yenikapı’ya davet etti”, **Sabah**, 02.08.2016, s.18

⁴⁰¹ Okan Müderrisoğlu, “Obama’ya Söyledim Ya İade Ya Gözaltı”, **Sabah**, 07.09.2016

⁴⁰² Taha Akyol, “Yeni Dönem”, **Hürriyet**, 06.08.2016, s.18

4. ‘Darbeye Karşı Gücü Dağıtma Önlemi’

Hükümet, Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile Türk Silahlı Kuvvetleri’nin (TSK) yapısını değiştirdi. Değişikliğin esasını ‘merkezileştirilmiş askeri güç’ün dağıtılması oluşturuyor. Belli ki, Cumhurbaşkanı ve hükümet merkezde toplanmış gücü dağıtarak, TSK’da hiyerarşik veya hiyerarşi dışı darbe girişimlerini önlemeyi amaçlıyor. Gücün merkezde toplandığı, daha gevşek, esnek bir yapıya sahip olan, askeri gücün merkezileşmediği Amerikan sistemine daha yakın bir modele geçiliyor. ABD’de başkanlık sistemi içinde işleyen modelin, Türkiye’de parlamenter sistem içinde nasıl işleyeceği üzerinde durulmalı⁴⁰³

5. ‘ABD Kulisleri ve Süpriz bir Öneri’

ABD’de BM Zirvesi var ama asıl gündem seçimler. Clinton ile Trump arasındaki mücadele TV ekranlarından, sağlık raporları üzerinden yürüyor. New York sokaklarında adayların ne posterini gördüm ne de parti bayrağını. Konvoy da düzenlemiyorlar. Çünkü böyle kampanya kültürleri yok. Amerikalılar ise günlük yaşamlarında... Şimdi sırada Amerikan kulisleri var... Cumhurbaşkanı, Gülen’in iadesi konusunda yeni kanıtlarla gelmiş. Heyetteki bir yetkili, “Sürekli kanıt istiyorlar. Kanıtları görünce ne yapacaklar, görüşeceğiz” dedi. Bir Amerikan şirketinin ABD’de 250-300 kanaat önderi arasında yaptırdığı bir araştırmayı paylaştı. Kanaat önderlerinin yüzde 55’i, ‘darbenin arkasında FETÖ olduğu’ kanaatindeymiş. ABD’nin tavrını bildikleri için iade konusunda umutlu değillerdi. ‘Suriye konusundaki sürpriz öneri ne olacak’ sorusunun peşini uçakta da bırakmadım. “Suriye’de DAESH’e karşı yürütülen mücadele moralleri yükseltmiş. DAESH’le etkili mücadelenin nasıl olacağını Fırat Kalkanı operasyonu ile gösterdik. Fırat Kalkanı operasyonunun ardından Türkiye’nin DAESH’e destek veren ülke tezi çöktü.⁴⁰⁴

⁴⁰³ Yön Fikret Bila, ‘Darbeye Karşı “Gücü Dağıtma” Önlemi’, **Hürriyet**, 02.08.2016, s.16

⁴⁰⁴ Abdulkadir Selvi, ABD kulisleri ve bir süpriz öneri, **Hürriyet**, 21.09.2016, s.20

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Soyisim, İsim : Erkan Didem
Uyruğu : T.C.
Doğum Tarihi ve Yeri: 04.11.1992 /ANKARA
Medeni Hali : Evli
Telefon Numarası: 05322265182
E-posta: didem199206@hotmail.com

EĞİTİM

Derece	Kurum	Mezuniyet Yılı
Lisans	Turgut Özal Üniversitesi	2014
Lise	Ömer Seyfettin Lisesi	2009

YABANCI DİL

Üniversite'nin 3. Yılında Poznan Economy University'de Erasmus programına katılarak tamamladım. Orta seviyede İngilizce bilgisine sahibim.

- 2013 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi Kanun ve Kararlar Başkanlığı'nda 1 ay staj yaptım.

HOBİLER

Kitap okumak, tiyatro oynamak, kitap okumak, doğa yürüyüşlerine katılmak, siyasi programlara katılmak